

Internationell rättslig hjälp i brottmål:
Tillträde till 2000 års konvention om
ömsesidig rättslig hjälp i brottmål
mellan Europeiska unionens
medlemsstater m.m.

Innehåll

1	Sammanfattning	9
2	Promemorians lagförslag	13
2.1	Förslag till lag om ändring i lagen (1991:981) om värdepappersrörelse	13
2.2	Förslag till lag om ändring i lagen (1992:543) om börs- och clearingverksamhet	15
2.3	Förslag till lag om ändring i lagen (1994:2004) om kapitaltäckning och stora exponeringar för kreditinstitut och värdepappersbolag	18
2.4	Förslag till lag om ändring i lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård.....	20
2.5	Förslag till lag om ändring i lagen (1998:1479) om kontoföring av finansiella instrument	21
2.6	Förslag till lag om ändring i lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål.....	23
2.7	Förslag till lag om ändring i lagen (2002:149) om utgivning av elektroniska pengar	38
2.8	Förslag till lag om ändring i lagen (2003:389) om elektronisk kommunikation.....	40

2.9	Förslag till lag om ändring i lagen (2003:1174) om gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar	42
2.10	Förslag till lag om ändring i lagen (2004:46) om investeringsfonder.....	49
2.11	Förslag till lag om ändring i lagen (2004:297) om bank- och finansieringsrörelse.....	51
3	Internationella konventioner och överenskommelser	53
3.1	Äldre konventioner och överenskommelser	53
3.2	Europeiska unionen	54
3.3	Europarådet	58
4	Överenskommelsernas innehåll och förhållande till gällande rätt	63
4.1	2000 års konvention om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål mellan Europeiska unionens medlemsstater	63
4.1.1	En översikt av konventionens bestämmelser	63
4.1.2	Lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål.....	65
4.1.3	Administrativa förfaranden och straffrättsliga förfaranden mot en juridisk person	66
4.1.4	Verkställande av rättslig hjälp	69
4.1.5	Översändande och delgivning av rättegångshandlingar.....	70
4.1.6	Kommunikationsvägar och kommunikationsmedel.....	73
4.1.7	Informationsutbyte på eget initiativ	78
4.1.8	Återställande av olagligt förvärvade föremål.....	80
4.1.9	Tillfälligt överförande av frihetsberövade personer	82
4.1.10	Förhör genom videokonferens	88

4.1.11	Förhör genom telefonkonferens	102
4.1.12	Kontrollerade leveranser	108
4.1.13	Gemensamma utredningsgrupper.....	112
4.1.14	Hemliga utredningar	115
4.1.15	Straffrättsligt och skadeståndsrättsligt ansvar	119
4.1.16	Avlyssning av telemeddelanden m.m.	122
4.1.17	Hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning via en nätport av satellitförmedlade telemeddelanden m.m.....	140
4.1.18	Hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning av någon som befinner sig i tredje land.....	148
4.1.19	Användningsbegränsningar.....	152
4.2	Tilläggsprotokollet till 2000 års EU-konvention.....	155
4.2.1	En översikt av tilläggsprotokollets bestämmelser.....	156
4.2.2	Information om bankkonton.....	157
4.2.3	Information om banktransaktioner.....	162
4.2.4	Övervakning av banktransaktioner	163
4.2.5	Meddelandeförbud.....	165
4.2.6	Informationsskyldighet och förenklade ansökningar	166
4.2.7	Begränsningar av vägransgrunder	168
4.2.8	Information till Rådet och Eurojust.....	170
4.3	Rättslig hjälp i förhållande till Island och Norge.....	173
4.3.1	Samarbete med Island och Norge enligt konventionen och tilläggsprotokollet	173
4.3.2	Avtal mellan Europeiska unionen och Island och Norge	174
4.4	Sammanfattande bedömning av lagstiftningsbehovet vid ett genomförande av överenskommelserna i Sverige.....	177
5	Överväganden och förslag.....	185

5.1	Svenskt tillträde till överenskommelserna.....	185
5.2	Ansökningar och allmänna förfaranderegler	188
5.3	Verkställighetsavräkning vid tillfälligt överförande av frihetsberövade personer	190
5.4	Rättslig hjälp med förhör.....	191
	5.4.1 Förhör genom telefonkonferens m.m.	191
	5.4.2 Förhör genom videokonferens	194
5.5	Gemensamma utredningsgrupper	195
5.6	Kontrollerade leveranser.....	200
5.7	Bistånd i brottsutredningar med användning av skyddsidentitet	205
5.8	Villkor om användningsbegränsningar	211
5.9	Skadeståndsansvar	216
5.10	Rättslig hjälp med hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning	218
	5.10.1 Tekniskt bistånd med hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning.....	218
	5.10.2 Rättslig hjälp med hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning.....	225
	5.10.3 Ansökningar och förfarandet vid tekniskt bistånd	228
	5.10.4 Hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning utomlands	231
	5.10.5 Tillstånd till gränsöverskridande teleavlyssning och teleövervakning.....	232
5.11	Meddelandeförbud för banker m.fl.....	242
5.12	Reservationer och förklaringar.....	249
6	Ekonomiska konsekvenser	257

7	Ikraftträdande och övergångsbestämmelser	259
8	Författningskommentar	261
8.1	Förslag till lag om ändring i lagen (1991:981) om värdepappersrörelse samt i andra finansrättsliga lagar.....	261
8.2	Förslag till lag om ändring i lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård.....	263
8.3	Förslag till lag om ändring i lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål.....	263
8.4	Förslag till lag om ändring i lagen (2003:389) om elektronisk kommunikation.....	277
8.5	Förslag till lag om ändring i lagen (2003:1174) om gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar	277
Bilaga 1	283	
Bilaga 2	325	
Bilaga 3	341	

1 Sammanfattning

Som ett led för att förbättra det straffrättsliga samarbetet inom Europeiska unionen antog rådet för inrikes och rättsliga frågor den 29 maj 2000 en konvention om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål mellan EU:s medlemsstater (2000 års EU-konvention). Ett tilläggsprotokoll till konventionen antogs av rådet den 16 oktober 2001. Respektive instrument träder i kraft när åtta medlemsstater har tillträtt det. De avser att komplettera tidigare internationella konventioner i Europa, framförallt den grundläggande 1959 års Europarådskonvention om ömsesidig rättslig hjälp. Tillämpningen av mer förmånliga bestämmelser i äldre konventioner fortsätter att gälla.

Vissa bestämmelser i 2000 års EU-konvention och dess tilläggsprotokoll innebär även förändringar i Schengenkonventionen. I dessa delar gäller de nya bestämmelserna också i förhållande till Island och Norge. För att även återstående delar av konventionen och protokollet skall gälla för Island och Norge har EU och dessa stater den 19 december 2003 träffat ett särskilt avtal om detta.

I promemorian föreslås att Sverige skall tillträda 2000 års EU-konvention, tilläggsprotokollet och avtalet mellan EU och Island och Norge. Detta fordrar riksdagens godkännande. Vidare lämnas förslag till lagstiftning som behövs för att Sverige skall leva upp till de åtaganden som tillträdet till instrumenten medför.

Konventionen, tilläggsprotokollet och avtalet med Island och Norge innehåller omfattande bestämmelser för att modernisera och förbättra den internationella rättsliga hjälpen i brottmål och

innehåller även nya samarbetsåtgärder. Svensk rätt uppfyller emellertid redan i dag i stor utsträckning de krav som ställs upp i dessa instrument. Arbetet med konventionen beaktades när lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål utarbetades. Vissa lagändringar är dock nödvändiga.

Lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål möjliggör rättslig hjälp i form av telefonförhör och videokonferenser. Telefonförhör får genomföras av svensk domstol som bevisupptagning utom huvudförhandling om den ansökande staten begär det. Bestämmelsen utvidgas så att även en svensk domstol skall kunna besluta att telefonförhöret sker på detta sätt. Vidare skall den utländska myndigheten alltid underrättas om att den som hörs i Sverige har rätt att vägra med hänvisning till den ansökande statens lag eller svensk rätt. I fråga om videokonferenser föreslås att det nuvarande kravet på den hördes samtycke bara skall gälla en tilltalad person. För övriga som skall höras tas kravet bort.

Vidare föreslås att en svensk åklagare som handlägger ett ärende om rättslig hjälp får underrätta den ansökande myndigheten om andra utredningsåtgärder än de som begärts och som kan vara motiverade att vidta. Vissa förändringar av reglerna i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål om villkor om användningsbegränsningar som svenska myndigheter skall iakta föreslås också.

På samma sätt som vid avtjänande av ett fängelsestraff skall från verkställighetstiden för sluten ungdomsvård avräknas den tid som den dömda är tillfälligt överförd till en annan stat för förhör eller annan utredningsåtgärd.

Lagen (2003:1174) om gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar infördes med anledning av ett rambeslut som antogs inom EU under 2002. Tillämpningsområdet för lagens bestämmelser utvidgas nu till att också omfatta utredningsgrupper som inrättas med stöd av 2000 års EU-konvention och avtalet med Island och Norge. I materiellt hänseende behövs inga förändringar. En viss förändring föreslås

dock med anledning av åklagarväsendets nya organisation (se prop. 2004/05:26).

I konventionen finns även bestämmelser om samarbete med kontrollerade leveranser och s.k. hemliga utredningar, dvs. åtgärder som tjänstemän genomför i en brottsutredning under användning av skyddsidentitet. Sådana åtgärder förekommer i dag men är inte särskilt reglerade i svensk rätt. Förslag till reglering har lämnats i ett annat lagstiftningsärende (se SOU 2001:74). Vissa grundläggande föreskrifter för internationellt samarbete med åtgärder av detta slag föreslås dock i detta ärende. Förutom kommunikationsvägar och handläggande myndigheter avser förslagen även regler om skadeståndsskyldighet och villkor om användningsbegränsningar. De nya reglerna föreslås införda i lagen om gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar som ges ett nytt namn.

Genom 2000 års EU-konvention regleras för första gången rättslig hjälp med hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning. Svenska regler som möjliggör rättslig hjälp med sådana åtgärder finns sedan tidigare i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål. Föreskrifterna i konventionen utvecklar dock detta samarbete till att uttryckligen gälla åtgärder där avlyssningen eller övervakningen avser någon som befinner sig i en annan stat och till anpassning till utvecklingen av ny teknik. Bland annat finns särskilda regler som gäller satellittelefoni och tekniskt bistånd i form av omedelbar överföring av telemeddelanden eller uppgifter om telemeddelanden till en annan stat där själva avlyssningen eller övervakningen sedan äger rum. En genomgående tanke bakom föreskrifterna är dock att en medlemsstat skall ha kontroll över åtgärder som riktas mot någon som befinner sig i den egna staten.

I promemorian föreslås därför två nya former av rättslig hjälp, nämligen tekniskt bistånd med hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning samt tillstånd till gränsöverskridande hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning. Enligt förslaget skall de nya reglerna föras in i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål, vilket bl.a. innebär att lagens bestämmelser om

allmänna vägransgrunder och användningsbegränsningar blir tillämpliga. De nuvarande bestämmelserna om rättslig hjälp i traditionell form med hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning bibehålls men med vissa ändringar som föranleds av konventionen. Några förändringar i lagen (2003:389) om elektronisk kommunikation föreslås också.

Tilläggsprotokollet innehåller bl.a. bestämmelser om information om och övervakning av bankkonton i samband med en brottsutredning. Sverige kan redan i dag lämna rättslig hjälp med åtgärder av detta slag. Genom ändringar i bank- och finansrättslig lagstiftning som trätt i kraft den 1 juli 2004 har en uppgiftsskyldighet införts för banker och andra finansiella företag, vilken också gäller när uppgifterna begärs i ett ärende om rättslig hjälp i brottmål. Tilläggsprotokollet föreskriver vidare en skyldighet att se till att uppgiftslämnandet eller den pågående brottsutredningen inte avslöjas för kunden eller någon annan utomstående. I promemorian föreslås därför bestämmelser som ger den som begär uppgifterna möjlighet att under vissa förutsättningar förordna om meddelandeförbud för banken eller det finansiella företaget samt dess styrelseledamöter och anställda. Den som bryter mot ett sådant meddelandeförbud kan dömas till böter. Bestämmelserna kopplas till uppgiftsskyldigheten och föreslås införda i de olika finansrättsliga lagarna.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2005. Det överlämnas dock till regeringen att besluta om ikraftträdandet av en bestämmelse som uttryckligen avser avtalet mellan EU och Island och Norge, vars ikraftträdande inte kan förutses i dag.

2 Promemorians lagförslag

2.1 Förslag till lag om ändring i lagen (1991:981) om värdepappersrörelse

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1991:981) om värdepappersrörelse att det i lagen skall införas två nya paragrafer, 1 kap. 8 b och 8 c §§, samt närmast före respektive paragraf en ny rubrik av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

Meddelandeförbud

8 b §

Den undersökningsledare eller åklagare som begär uppgifter enligt 8 a § får förordna att värdepappersbolaget, dess styrelseledamöter och anställda inte får röja för kunden eller för någon utomstående att uppgifter har lämnats enligt 8 a § eller att det pågår en förundersökning eller ett ärende om rättslig hjälp i brottmål.

Ett sådant förbud får meddelas om det krävs för att en utredning om brott inte skall äventyras eller enligt en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige. Förordnandet skall vara tidsbegränsat, med möjlighet till förlängning, och får inte gälla under längre tid än vad som är motiverat med hänsyn till syftet med förbudet. I ett ärende om rättslig hjälp i brottmål får dock förbudet tidsbegränsas endast om den stat eller mellanfolkliga domstol som ansökt om rättslig hjälp samtycker till detta. Om ett förbud som inte tidsbegränsats inte längre är motiverat med hänsyn till syftet med förbudet skall åklagaren besluta att förordnandet skall upphöra.

Ansvarsbestämmelse

8 c §

Till böter döms den som uppsåtligen eller av grov oaktsamhet bryter mot ett meddelandeförbud enligt 8 b §.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2005.

2.2 Förslag till lag om ändring i lagen (1992:543) om börs- och clearingverksamhet

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1992:543) om börs- och clearingverksamhet,

dels att 8 kap. 4 § skall ha följande lydelse,

dels att det i lagen skall införas två nya paragrafer, 2 kap. 10 och 11 §§, samt närmast före respektive paragraf en ny rubrik av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.

Meddelandeförbud

10 §

Den undersökningsledare eller åklagare som begär uppgifter enligt 9 § får förordna att börsen, dess styrelseledamöter och anställda inte får röja för kunden eller för någon utomstående att uppgifter har lämnats enligt 9 § eller att det pågår en förundersökning eller ett ärende om rättslig hjälp i brottmål.

Ett sådant förbud får meddelas om det krävs för att en utredning om brott inte skall äventyras eller enligt en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige. Förordnandet skall vara tidsbegränsat, med möjlighet till förlängning, och får inte gälla

under längre tid än vad som är motiverat med hänsyn till syftet med förbudet. I ett ärende om rättslig hjälp i brottmål får dock förbudet tidsbegränsas endast om den stat eller mellanfolkliga domstol som ansökt om rättslig hjälp samtycker till detta. Om ett förbud som inte tidsbegränsats inte längre är motiverat med hänsyn till syftet med förbudet skall åklagaren besluta att förordnandet skall upphöra.

Ansvarsbestämmelse

11 §

Till böter döms den som uppsåtligen eller av grov oaktsamhet bryter mot ett meddelandeförbud enligt 10 §.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

8 kap

4 §¹

Bestämmelserna i 2 kap. 3 § om ansökan innan bolaget eller föreningen har registrerats och om verksamhetsplan, i 2 kap. 4 § om godkännande av bolagsordningen eller stadgar, i 2 kap. 5 § om kapital, i 2 kap. 6 § om styrelsens storlek och

Bestämmelserna i 2 kap. 3 § om ansökan innan bolaget eller föreningen har registrerats och om verksamhetsplan, i 2 kap. 4 § om godkännande av bolagsordningen eller stadgar, i 2 kap. 5 § om kapital, i 2 kap. 6 § om styrelsens storlek och

¹ Senaste lydelse 2004:311

verkställande direktör, i 2 kap. 8 § om sekretess *och* i 2 kap. 9 § om uppgiftsskyldighet skall tillämpas även i fråga om clearingorganisation.

I sin verksamhetsplan skall en clearingorganisation beskriva de huvudsakliga risker som är förenade med verksamheten och hur dessa risker skall hanteras (riskhanteringsplan).

verkställande direktör, i 2 kap. 8 § om sekretess, i 2 kap. 9 § om uppgiftsskyldighet, *i 2 kap 10 § om meddelandeförbud samt ansvarsbestämmelsen i 2 kap. 11 §* skall tillämpas även i fråga om clearingorganisation.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2005.

2.3 Förslag till lag om ändring i lagen (1994:2004) om kapitaltäckning och stora exponeringar för kreditinstitut och värdepappersbolag

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1994:2004) om kapitaltäckning och stora exponeringar för kreditinstitut och värdepappersbolag att det i lagen skall införas två nya paragrafer, 7 kap. 13 b och 13 c §§, samt närmast före respektive paragraf en ny rubrik av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

7 kap.

Meddelandeförbud

13 b §

Den undersökningsledare eller åklagare som begär uppgifter enligt 13 a § får förordna att holdingföretaget, dess styrelseledamöter och anställda inte får röja för kunden eller för någon utomstående att uppgifter har lämnats enligt 13 a § eller att det pågår en förundersökning eller ett ärende om rättslig hjälp i brottmål.

Ett sådant förbud får meddelas om det krävs för att en utredning om brott inte skall äventyras eller enligt en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige. Förordnandet skall vara tidsbegränsat, med möjlighet till

förlängning, och får inte gälla under längre tid än vad som är motiverat med hänsyn till syftet med förbudet. I ett ärende om rättslig hjälp i brottmål får dock förbudet tidsbegränsas endast om den stat eller mellanfolkliga domstol som ansökt om rättslig hjälp samtycker till detta. Om ett förbud som inte tidsbegränsats inte längre är motiverat med hänsyn till syftet med förbudet skall åklagaren besluta att förordnandet skall upphöra.

Ansvarsbestämmelse

13 c §

Till böter döms den som uppsåtligen eller av grov oaktsamhet bryter mot ett meddelandeförbud enligt 13 b §.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2005.

2.4 Förslag till lag om ändring i lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård

Härigenom föreskrivs att 18 § lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

18 §

Den dömda skall tillåtas att vistas utanför det särskilda ungdomshemmet i den utsträckning som kravet på samhällsskydd medger, om det bedöms lämpligt för att främja hans anpassning i samhället eller den annars finns särskilda skäl. Därvid skall de villkor ställas som kan anses nödvändiga.

Tid för vistelse utanför det särskilda ungdomshemmet enligt första stycket skall räknas in i verkställigheten.

Tid för vistelse utanför det särskilda ungdomshemmet enligt första stycket skall räknas in i verkställigheten. *Detsamma gäller tid som den dömda vistas utanför ungdomshemmet med stöd av 4 kap. 29 eller 31 § lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål.*

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2005.

2.5 Förslag till lag om ändring i lagen (1998:1479) om kontoföring av finansiella instrument

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1998:1479) om kontoföring av finansiella instrument att det i lagen skall införas två nya paragrafer, 8 kap. 4 och 5 §§, samt närmast före respektive paragraf en ny rubrik av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

8 kap.

Meddelandeförbud

4 §

Den undersökningsledare eller åklagare som begär uppgifter enligt 2 a § får förordna att den centrala värdepappersförvararen eller det kontoförande institutet, dess styrelseledamöter och anställda inte får röja för kunden eller för någon utomstående att uppgifter har lämnats enligt 2 a § eller att det pågår en förundersökning eller ett ärende om rättslig hjälp i brottmål.

Ett sådant förbud får meddelas om det krävs för att en utredning om brott inte skall äventyras eller enligt en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige. Förordnandet skall vara tidsbegränsat, med möjlighet till förlängning, och får inte gälla

under längre tid än vad som är motiverat med hänsyn till syftet med förbudet. I ett ärende om rättslig hjälp i brottmål får dock förbudet tidsbegränsas endast om den stat eller mellanfolkliga domstol som ansökt om rättslig hjälp samtycker till detta. Om ett förbud som inte tidsbegränsats inte längre är motiverat med hänsyn till syftet med förbudet skall åklagaren besluta att förordnandet skall upphöra.

Ansvarsbestämmelse

5 §

Till böter döms den som uppsåtligen eller av grov oakt-samhet bryter mot ett meddelandeförbud enligt 4 §.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2005.

2.6 Förslag till lag om ändring i lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål

dels att 1 kap. 2 §, 2 kap. 1, 2, 4, 8 och 12 §§, 3 kap. 1 §, 4 kap. 8, 11, 13, 25 och 26 §§, 5 kap. 1, 2, 3 och 10 § samt rubrikerna före 4 kap. 25, 26 §§ och 5 kap. 10 § skall ha följande lydelse,

dels att det i lagen skall införas sex nya paragrafer, 4 kap. 25 a, 25 b och 26 a-26 d §§, samt närmast före 4 kap. 26 a § en ny rubrik av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

2 §²

Rättslig hjälp enligt denna lag omfattar följande åtgärder:

1. förhör i samband med förundersökning i brottmål,
2. bevisupptagning vid domstol,
3. telefonförhör,
4. förhör genom videokonferens,
5. kvarstad, beslag samt husrannsakan och andra åtgärder som avses i 28 kap. rättegångsbalken,
6. hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning,
7. hemlig kameraövervakning,
8. överförande av frihetsberövade för förhör m.m., och

Rättslig hjälp enligt denna lag omfattar följande åtgärder:

1. förhör i samband med förundersökning i brottmål,
2. bevisupptagning vid domstol,
3. telefonförhör,
4. förhör genom videokonferens,
5. kvarstad, beslag samt husrannsakan och andra åtgärder som avses i 28 kap. rättegångsbalken,
6. hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning,
7. *tekniskt bistånd med hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning,*
8. *tillstånd till gränsöver-*

² Senaste lydelse 2003:1171.

9. rättsmedicinsk undersökning av en avliden person. *skridande hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning,*
9. hemlig kameraövervakning,
10. överförande av frihetsberövade för förhör m.m., och
11. rättsmedicinsk undersökning av en avliden person.

Lagen hindrar inte att hjälp lämnas med annan åtgärd än sådan som anges i första stycket om det kan ske utan tvångsmedel eller annan tvångsåtgärd.

I fråga om överlämnande, utlämning och delgivning finns särskilda bestämmelser. Det finns också särskilda bestämmelser om rättslig hjälp i brottmål åt vissa internationella organ.

2 kap.

1 §³

Rättslig hjälp som avses i 1 kap. 2 § första stycket 1-7 och 9 skall lämnas under de förutsättningar som gäller för en motsvarande åtgärd under en svensk förundersökning eller rättegång enligt rättegångsbalken eller annan lag eller författning och enligt de särskilda bestämmelserna i denna lag.

Rättslig hjälp som avses i 1 kap. 2 § första stycket 8 lämnas enligt de särskilda bestämmelserna i denna lag.

I 5 kap. 2 § finns bestämmelser om att den rättsliga hjälpen får förenas med villkor i vissa fall.

Rättslig hjälp som avses i 1 kap. 2 § första stycket 1-6 och 9 och 11 skall lämnas under de förutsättningar som gäller för en motsvarande åtgärd under en svensk förundersökning eller rättegång enligt rättegångsbalken eller annan lag eller författning och enligt de särskilda bestämmelserna i denna lag.

Rättslig hjälp som avses i 1 kap. 2 § första stycket 7-8 och 10 lämnas enligt de särskilda bestämmelserna i denna lag.

³ Senaste lydelse 2002:331.

2 §⁴

Rättslig hjälp som avses i 1 kap. 2 § första stycket 1-4 och 8 får lämnas även om den gärning som ansökan avser inte motsvarar ett brott enligt svensk lag. Rättslig hjälp som avses i 1 kap. 2 § första stycket 5-7 och 9 får endast lämnas om den gärning som ansökan avser motsvarar ett brott enligt svensk lag (dubbel straffbarhet), om inte annat följer av 4 kap. 20 § beträffande husrannsakan och beslag.

Rättslig hjälp som avses i 1 kap. 2 § första stycket 1-4, 7 och 10 får lämnas även om den gärning som ansökan avser inte motsvarar ett brott enligt svensk lag. Rättslig hjälp som avses i 1 kap. 2 § första stycket 5-6, 8-9 och 11 får endast lämnas om den gärning som ansökan avser motsvarar ett brott enligt svensk lag (dubbel straffbarhet), om inte annat följer av 4 kap. 20 § beträffande husrannsakan och beslag.

4 §

En ansökan om rättslig hjälp i Sverige enligt denna lag bör innehålla

- uppgift om den utländska domstol eller myndighet som handlägger ärendet,
- en beskrivning av det rättsliga förfarande som pågår,
- uppgift om den aktuella gärningen med tid och plats för denna, samt de bestämmelser som är tillämpliga i den ansökande staten,
- uppgift om vilken åtgärd som begärs och, i förekommande fall, i vilken egenskap en person skall höras,
- namn på och adress till de personer som är aktuella i ärendet.

I 4 kap. 8, 11, 14 och 29 §§ finns särskilda bestämmelser om vad en ansökan ytterligare skall innehålla vid vissa slag av åtgärder.

I 4 kap. 8, 11, 14, 25 b, 26 c och 29 §§ finns särskilda bestämmelser om vad en ansökan ytterligare skall innehålla vid vissa slag av åtgärder.

⁴ Senaste lydelse 2002:331.

Om ärendet är brådskande eller om verkställighet önskas inom viss tidsfrist skall detta samt skälen härför anges.

En ansökan om rättslig hjälp skall göras skriftligen genom post, bud eller telefax. Den får även, efter överenskommelse i det enskilda fallet, översändas på annat sätt

8 §

Har det begärts av den utländska myndigheten, skall den åklagare eller tingsrätt som handlägger ärendet bekräfta att ansökan tagits emot, om inte den begärda åtgärden kan vidtas genast.

Kan en begärd åtgärd inte vidtas inom den tidsfrist som angivits i ansökan och kan det antas att detta kommer att försvåra förfarandet i den ansökande staten, skall den åklagare eller tingsrätt som handlägger ärendet utan dröjsmål underrätta den utländska myndigheten om när den begärda åtgärden kan vidtas.

Om det under handläggningen av ett ärende om rättslig hjälp framkommer att även en annan åtgärd bör vidtas än den som begärts, får den åklagare som handlägger ärendet underrätta den ansökande staten om detta.

12 §

Den som skall höras eller annars fullgöra något enligt denna lag har rätt att vägra, om stöd finns för det i svensk lag eller i den ansökande statens lag.

När en ansökan om rättslig hjälp avser bevisupptagning vid domstol, telefonförhör eller förhör genom videokonferens i Sverige, skall den ansökande staten underrättas om bestämmelserna i första stycket.

3 kap.**1 §**

Bestämmelserna i 2 kap. 4 § första och tredje styckena skall tillämpas vid ansökan om rättslig hjälp utomlands, om inte annat följer av en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige eller av krav från den mottagande staten.

I 4 kap. 9, 10 och 13 §§ finns särskilda bestämmelser om vad en ansökan om telefonförhör och förhör genom videokonferens skall innehålla. I 4 kap. 9, 10, 13, 25 b och 26 c §§ finns särskilda bestämmelser om vad en ansökan om ytterligare skall innehålla vid vissa slag av åtgärder.

4 kap.**8 §**

En utländsk myndighet får hålla telefonförhör med en person som befinner sig i Sverige och som samtycker till förhöret.

Om den utländska myndigheten behöver bistånd av en svensk åklagare eller domstol vid förhöret kan myndigheten ansöka om rättslig hjälp med telefonförhör. En sådan ansökan om rättslig hjälp i rättegång handläggs av tingsrätt. En ansökan om rättslig hjälp med telefonförhör under förundersökning handläggs av åklagare. Av ansökan skall det framgå att den som skall höras samtycker till telefonförhör.

Tidpunkten för ett förhör som avses i andra stycket och övriga praktiska frågor med anledning av förhöret skall beslutas efter samråd med myndigheten i den ansökande staten. Den som skall höras skall underrättas om tid och plats för förhöret. Identiteten och samtycket till telefonförhöret skall kontrolleras. Om den ansökande staten Tidpunkten för ett förhör som avses i andra stycket och övriga praktiska frågor med anledning av förhöret skall beslutas efter samråd med myndigheten i den ansökande staten. Den som skall höras skall underrättas om tid och plats för förhöret. Identiteten och samtycket till telefonförhöret skall kontrolleras. Om den ansökande staten

begär det skall 11 § första stycket tillämpas. I så fall skall också 12 § tillämpas.

begär det *eller om det finns särskilda skäl* skall 11 § första stycket tillämpas. I så fall skall också 12 § tillämpas.

11 §

En ansökan om rättslig hjälp med förhör genom videokonferens i rättegång med någon som befinner sig i Sverige skall handläggas av en tingsrätt som har de tekniska hjälpmedel som krävs för ett sådant förhör. *Av ansökan* skall det framgå att den som skall höras samtycker till förhör genom videokonferens i rättegång. Vid handläggningen i tingsrätten skall ärendet anses som en bevisupptagning utom huvudförhandling. Den som är part skall underrättas om tid och plats för bevisupptagningen men behöver kallas endast om han eller hon skall höras eller annars fullgöra något vid bevisupptagningen. Om det behövs får rätten besluta om biträde av tolk.

En ansökan om rättslig hjälp med förhör genom videokonferens i rättegång med någon som befinner sig i Sverige skall handläggas av en tingsrätt som har de tekniska hjälpmedel som krävs för ett sådant förhör. *Vid förhör med en tilltalad* skall det *av ansökan* framgå att den som skall höras samtycker till förhör genom videokonferens i rättegång. Vid handläggningen i tingsrätten skall ärendet anses som en bevisupptagning utom huvudförhandling. Den som är part skall underrättas om tid och plats för bevisupptagningen men behöver kallas endast om han eller hon skall höras eller annars fullgöra något vid bevisupptagningen. Om det behövs får rätten besluta om biträde av tolk.

En ansökan om rättslig hjälp med förhör genom videokonferens under förundersökning skall handläggas av åklagare.

13 §

I ett mål eller ärende vid svensk domstol får domstolen,

I ett mål eller ärende vid svensk domstol får domstolen,

under förutsättning att videokonferens i rättegång är tillåten enligt svensk rätt, ansöka om rättslig hjälp med förhör vid utländsk myndighet genom videokonferens med en person som befinner sig i en annan stat om det har avtalats om sådan rättslig hjälp i en internationell överenskommelse med den andra staten eller om den staten annars ger sådan hjälp. *Av ansökan* skall det framgå att den som skall höras samtycker till förhör genom videokonferens.

under förutsättning att videokonferens i rättegång är tillåten enligt svensk rätt, ansöka om rättslig hjälp med förhör vid utländsk myndighet genom videokonferens med en person som befinner sig i en annan stat om det har avtalats om sådan rättslig hjälp i en internationell överenskommelse med den andra staten eller om den staten annars ger sådan hjälp. *Vid förhör med en tilltalad* skall det *av ansökan* framgå att den som skall höras samtycker till förhör genom videokonferens.

Åklagare får ansöka om rättslig hjälp vid utländsk myndighet med förhör genom videokonferens under förundersökning med en person som befinner sig i en annan stat om det har avtalats om sådan rättslig hjälp i en internationell överenskommelse med den andra staten eller om den staten annars ger sådan hjälp.

Hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning av någon i Sverige *Rättslig hjälp med hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning i Sverige*

25 §

En ansökan om hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning av någon som befinner sig i Sverige handläggs av åklagare. Åklagaren skall genast pröva om det finns förutsättningar för åtgärden och i sådant fall ansöka om rättens tillstånd till åtgärden.

Rättens tillstånd till åtgärden får verkställas genom omedelbar överföring av telemeddelanden

eller uppgifter om telemeddelanden till den ansökande staten om det kan ske under betryggande former. Verkställighet genom omedelbar överföring får endast ske om det avtalas i en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige. Åklagaren prövar om förutsättningar för omedelbar överföring finns. Sker omedelbar överföring får upptagning eller uppteckning av telemeddelanden inte göras i Sverige.

Upptagningar och uppteckningar som gjorts vid hemlig teleavlyssning på begäran av en annan stat enligt första stycket får bevaras till dess ärendet om rättslig hjälp har avslutats och återredovisning skett enligt 2 kap. 17 §. Om inte annat följer av 27 kap 24 § rättegångsbalken, skall sådana upptagningar och uppteckningar som finns kvar hos svenska myndigheter därefter förstöras.

25 a §

En ansökan om tekniskt bistånd med hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning av någon som befinner sig i den ansökande staten eller i en annan stat och som görs med stöd av en internationell

överenskommelse som är bindande för Sverige, handläggs av åklagare.

Har ett beslut om teleavlyssning eller teleövervakning i samband med en brottsutredning meddelats i den ansökande staten och har den staten behov av tekniskt bistånd som under betryggande former kan lämnas i form av omedelbar överföring av telemeddelanden eller uppgifter om telemeddelanden till den ansökande staten, beslutar åklagaren om åtgärden. Befinner sig den som skall avlyssnas i en annan stat än den ansökande staten måste tillstånd som avses i 26 b § ha erhållits av den ansökande staten. Om omedelbar överföring inte kan ske tillämpas i stället bestämmelserna i 25 § första och tredje stycket.

För ett beslut enligt andra stycket tillämpas bestämmelserna i 27 kap. 20 § andra stycket och 21 § andra och tredje stycket rättegångsbalken. Sker omedelbar överföring av telemeddelanden får upptagning eller uppteckning inte göras i Sverige.

25 b §

En ansökan som avses i 25

eller 25 a § skall ange under vilken tid som åtgärden önskas samt sådana uppgifter som behövs för att åtgärden skall kunna genomföras. En ansökan som avses i 25 a § skall även innehålla en bekräftelse att ett beslut om avlyssning i samband med en brottsutredning har meddelats i den ansökande staten.

Hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning av någon i utlandet

Rättslig hjälp med hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning i utlandet

26 §

Om hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning skall äga rum av någon som befinner sig i en annan stat och den andra staten kräver att ansökan först skall prövas av domstol i Sverige får tingsrätten på begäran av svensk åklagare besluta att tillåta teleavlyssningen eller teleövervakningen.

Om hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning skall äga rum i en annan stat och kräver den staten att domstol i Sverige först ger sitt tillstånd till teleavlyssningen eller teleövervakningen, eller följer ett sådant krav enligt en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige, får tingsrätten på begäran av svensk åklagare besluta att tillåta åtgärden.

Tillstånd till gränsöverskridande hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning

26 a §

En ansökan från en annan stat om tillstånd till att i en brottsutredning inleda eller genomföra hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning av någon som befinner sig i Sverige, handläggs av åklagare. Åklagaren skall genast pröva om det finns förutsättningar för hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning och i sådant fall ansöka om rättens tillstånd till åtgärden.

Bestämmelserna i 49 kap. 6 § första stycket rättegångsbalken skall tillämpas på rättens beslut enligt första stycket. Hovrättens beslut får inte överklagas. Den ansökande staten bör underrättas om rättens beslut inom tolv dagar efter det att en ansökan gjorts.

Om tillstånd vägras, skall åklagaren genast underrätta den ansökande staten att teleavlyssningen eller teleövervakningen inte får ske eller omedelbart skall upphöra samt att det material som tagits upp eller hämtats in inte får användas eller att det får

användas på de villkor som åklagaren ställer upp.

26 b §

Om svenska myndigheter genomför eller avser att inleda hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning av någon som befinner sig i en annan stat och söks inte rättslig hjälp från den staten, skall åklagaren omedelbart söka tillstånd till åtgärden från den stat där personen befinner sig.

Tillstånd skall också sökas om avlyssningen sker med rättslig hjälp från en annan stat än den stat där den som skall avlyssnas befinner sig.

Om hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning redan har inletts när en ansökan görs enligt första stycket får teleavlyssningen eller teleövervakningen fortsätta under den tid som frågan om tillstånd prövas i den andra staten.

26 c §

En ansökan om tillstånd som avses i 26 a eller 26 b § skall ange under vilken tid som åtgärden beräknas pågå och innehålla en bekräftelse att ett beslut om teleavlyssning eller

teleövervakning i samband med en brottsutredning har meddelats.

26 d §

Bestämmelserna i 26 a–26 c §§ gäller endast i den utsträckning det har avtalats i en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige.

5 kap.

1 §

Har en svensk myndighet i ett ärende om rättslig hjälp fått uppgifter eller bevisning från en annan stat *enligt* en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige och som innehåller villkor som begränsar möjligheten att använda uppgifterna eller bevisningen *vid utredning av brott eller i ett rättsligt förfarande med anledning av brott*, skall svenska myndigheter följa villkoren oavsett vad som annars är föreskrivet i lag eller annan författning.

Har en svensk myndighet i ett ärende om rättslig hjälp fått uppgifter eller bevisning från en annan stat *för att användas vid utredning av brott eller i ett rättsligt förfarande med anledning av brott och gäller på grund av* en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige villkor som begränsar möjligheten att använda uppgifterna eller bevisningen, skall svenska myndigheter följa villkoren oavsett vad som annars är föreskrivet i lag eller annan författning.

Om inte annat föreskrivs skall bestämmelserna i första stycket tillämpas om en annan stat utan samband med ett ärende om rättslig hjälp har lämnat uppgifter eller bevisning på eget initiativ och ställt upp

*villkor som begränsar
möjligheten att använda
uppgifterna eller bevisningen.*

2 §

Rättslig hjälp som lämnas enligt denna lag får i enskilda fall förenas med villkor som är påkallade med hänsyn till enskilds rätt eller som är nödvändiga från allmän synpunkt.

Rättslig hjälp som lämnas enligt denna lag får i enskilda fall förenas med villkor som är påkallade med hänsyn till enskilds rätt eller som är nödvändiga från allmän synpunkt.
Detsamma gäller i fråga om uppgifter som lämnas till en annan stat utan samband med ett ärende om rättslig hjälp.

Villkor som avses i första stycket får inte ställas upp om de strider mot en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige.

3 §

Den åklagare eller domstol som har *lämnat rättslig hjälp till en annan stat och därvid* ställt villkor enligt 2 § får på begäran av en myndighet i den andra staten medge undantag från villkoret. Detsamma gäller i fråga om villkor som följer direkt av bestämmelser i en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige.

Den åklagare eller domstol som har ställt villkor enligt 2 § får på begäran av en myndighet i den andra staten medge undantag från villkoret. Detsamma gäller i fråga om villkor som följer direkt av bestämmelser i en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige.

Uppgiftsskyldighet

Uppgiftsskyldighet och
*meddelandeförbud m.m.*10 §⁵

Bestämmelser om uppgiftsskyldighet finns i 1 kap. 11 § lagen (2004:297) om bank- och finansieringsrörelse, 1 kap. 8 a § lagen (1991:981) om värdepappersrörelse, 2 kap. 9 § lagen (1992:543) om börs- och clearingverksamhet, 7 kap. 13 a § lagen (1994:2004) om kapitaltäckning och stora exponeringar för kreditinstitut och värdepappersbolag, 8 kap. 2 a § lagen (1998:1479) om kontoföring av finansiella instrument, 4 kap. 5 § lagen (2002:149) om utgivning av elektroniska pengar och 2 kap. 20 § lagen (2004:327) om investeringsfonder.

I de lagar som anges i första stycket finns även bestämmelser om meddelandeförbud och ansvarsbestämmelser för den som bryter mot ett sådant förbud.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2005.

⁵ Senaste lydelse 2004:327.

2.7 Förslag till lag om ändring i lagen (2002:149) om utgivning av elektroniska pengar

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (2002:149) om utgivning av elektroniska pengar att det i lagen skall införas två nya paragrafer, 4 kap. 6 och 7 §§, samt närmast före respektive paragraf en ny rubrik av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 kap.

Meddelandeförbud

6 §

Den undersökningsledare eller åklagare som begär uppgifter enligt 5 § får förordna att institutet, dess styrelseledamöter och anställda inte får röja för kunden eller för någon utomstående att uppgifter har lämnats enligt 5 § eller att det pågår en förundersökning eller ett ärende om rättslig hjälp i brottmål.

Ett sådant förbud får meddelas om det krävs för att en utredning om brott inte skall äventyras eller enligt en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige. Förordnandet skall vara tidsbegränsat, med möjlighet till förlängning, och får inte gälla under längre tid än vad som är motiverat med hänsyn till syftet

med förbudet. I ett ärende om rättslig hjälp i brottmål får dock förbudet tidsbegränsas endast om den stat eller mellanfolkliga domstol som ansökt om rättslig hjälp samtycker till detta. Om ett förbud som inte tidsbegränsats inte längre är motiverat med hänsyn till syftet med förbudet skall åklagaren besluta att förordnandet skall upphöra.

Ansvarsbestämmelse

7 §

Till böter döms den som uppsåtligen eller av grov oaktsamhet bryter mot ett meddelandeförbud enligt 6 §.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2005.

2.8 Förslag till lag om ändring i lagen (2003:389) om elektronisk kommunikation

Härigenom föreskrivs att 6 kap. 8 och 21 §§ lagen (2003:389) om elektronisk kommunikation skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

6 kap.

8 §

Bestämmelserna i 5-7 §§ gäller inte

1. när en myndighet eller en domstol behöver tillgång till sådana uppgifter som avses i 5 § för att lösa tvister,

2. för elektroniska meddelanden som befordras eller har expedierats eller beställts till eller från en viss adress i ett elektroniskt kommunikationsnät som omfattas av beslut om hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning, eller

2. för elektroniska meddelanden som befordras eller har expedierats eller beställts till eller från en viss adress i ett elektroniskt kommunikationsnät som omfattas av beslut om hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning, *eller beslut om rättslig hjälp genom tekniskt bistånd med teleavlyssning eller teleövervakning,* eller

3. i den utsträckning uppgifter som avses i 5 § är nödvändiga för att förhindra och avslöja obehörig användning av ett elektroniskt kommunikationsnät eller en elektronisk kommunikationstjänst.

21 §

Tystnadsplikt enligt 20 § första stycket gäller även för uppgift som hänför sig till

1. åtgärden att kvarhålla försändelser enligt 27 kap. 9 § rättegångsbalken, och

2. angelägenhet som avser 2. angelägenhet som avser

användning av hemlig
teleavlyssning eller hemlig
teleövervakning enligt 27 kap.
18 eller 19 § rättegångsbalken.

användning av hemlig
teleavlyssning eller hemlig
teleövervakning enligt 27 kap.
18 eller 19 § rättegångsbalken,
*rättslig hjälp genom tekniskt
bistånd med hemlig teleavlyss-
ning eller hemlig teleöver-
vakning enligt 4 kap. 25 a §
lagen (2000:562) om interna-
tionell rättslig hjälp i brottmål.*

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2005.

2.9 Förslag till lag om ändring i lagen (2003:1174) om gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (2003:1174) om gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar

dels att lagens rubrik samt 1, 3 och 5–7 §§ skall ha följande lydelse,

dels att det i lagen skall införas sju nya paragrafer, 10–16 §§, av följande lydelse,

dels att det närmast före 2 § skall införas en ny rubrik som skall lyda: ”Gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar”,

dels att det närmast före 10 § och närmast före 14 § skall införas nya rubriker av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Lag om gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar

Lag om vissa former av internationellt samarbete för brottsutredningar

Denna lag gäller för sådana gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar som inrättas mellan myndigheter i Sverige och myndigheter i en eller flera *medlemsstater i Europeiska unionen* med stöd av rådets rambeslut 2002/465/RIF av den 13 juni 2002 om gemensamma utredningsgrupper.

1 §

Bestämmelserna i 2–9 §§ gäller för sådana gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar som inrättas mellan myndigheter i Sverige och myndigheter i en eller flera *andra stater* med stöd av

1. rådets rambeslut

2002/465/RIF av den 13 juni 2002 om gemensamma utredningsgrupper,

2. konventionen av den 29 maj 2000 om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål mellan Europeiska unionens medlemsstater, eller

3. avtalet av den 19 december 2003 mellan Europeiska unionen och Republiken Island och Konungariket Norge om tillämpningen av vissa bestämmelser i konventionen av den 29 maj 2000 om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål mellan Europeiska unionens medlemsstater och 2001 års protokoll till denna.

I 10–13 §§ finns bestämmelser om internationellt samarbete med kontrollerade leveranser.

Bestämmelserna i 14 och 15 §§ gäller överenskommelser mellan myndigheter i Sverige och myndigheter i en annan stat om samarbete som avser åtgärder i en brottsutredning som utförs av tjänstemän med skyddsidentitet.

3 §

En överenskommelse om att inrätta en gemensam utredningsgrupp får, om förundersökning pågår i Sverige

avseende brottslighet som gruppen skall utreda, ingås av den åklagare eller myndighet som leder förundersökningen.

Om en gemensam utredningsgrupp inte kan inrättas med stöd av första stycket får en överenskommelse om att inrätta en sådan grupp ingås av

1. Riksåklagaren eller den åklagarmyndighet som Riksåklagaren bestämmer,

2. Rikspolisstyrelsen eller den polismyndighet som Rikspolisstyrelsen bestämmer,

3. Tullverket, eller

4. Kustbevakningen.

Av överenskommelsen skall det framgå vilka tjänstemän som ingår i den gemensamma utredningsgruppen och under vilken tid gruppen skall vara verksam.

5 §

Har en svensk myndighet fått uppgifter genom en gemensam utredningsgrupp som inrättats med stöd av denna lag och *innehåller rambeslutet* villkor som begränsar möjligheten att använda uppgifterna skall myndigheten följa villkoren oavsett vad som annars är föreskrivet i lag eller annan författning.

Har en svensk myndighet fått uppgifter genom en gemensam utredningsgrupp som inrättats med stöd av denna lag och *gäller enligt en överenskommelse som anges i 1 §* villkor som begränsar möjligheten att använda uppgifterna skall myndigheten följa villkoren oavsett vad som annars är föreskrivet i lag eller annan författning.

6 §

Överlämnande av uppgifter eller bevisning från en svensk myndighet till en gemensam utredningsgrupp som inrättats med stöd av denna lag får i enskilda fall förenas med villkor som är nödvändiga av hänsyn till enskilds rätt eller som är nödvändiga från allmän synpunkt.

Villkor som avses i första stycket får inte ställas upp om de strider mot *rambeslutet*.

Villkor som avses i första stycket får inte ställas upp om de strider mot *den överenskommelse enligt 1 § som är tillämplig*.

7 §

Den svenska myndighet som överlämnat uppgifter eller bevisning och ställt villkor enligt 6 § får på begäran av en myndighet i den andra staten medge undantag från villkoret. Detsamma gäller i fråga om villkor som följer direkt av *rambeslutet*.

Den svenska myndighet som överlämnat uppgifter eller bevisning och ställt villkor enligt 6 § får på begäran av en myndighet i den andra staten medge undantag från villkoret. Detsamma gäller i fråga om villkor som följer direkt av *den överenskommelse enligt 1 § som är tillämplig*.

Kontrollerade leveranser

10 §

En ansökan från en myndighet i en annan stat om biträde med en kontrollerad leverans i Sverige skall handläggas av den åklagare inom vars område åtgärden skall vidtas eller den åklagare som Riksåklagaren bestämmer.

11 §

En ansökan om att en kontrollerad leverans skall vidtas utomlands får göras av åklagare, polismyndighet, Tullverket eller Kustbevakningen.

12 §

I fråga om uppgifter som en svensk myndighet har fått i ett ärende om kontrollerad leverans enligt denna lag, skall bestämmelserna i 5 § tillämpas om detta följer av en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige.

Bestämmelserna i 6 och 7 §§ gäller även för ärenden om kontrollerad leverans enligt denna lag. Villkor enligt 6 § får dock inte ställas upp om de strider mot en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige.

13 §

Bestämmelserna om skadestånd i 8 och 9 §§ skall tillämpas i ett ärende om kontrollerad leverans enligt denna lag, om detta följer av en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige.

*Brottsutredningar med
användning av skyddsidentitet*

14 §

En överenskommelse om bistånd i en brottsutredning som genomförs av tjänstemän med skyddsidentitet får, om förundersökning pågår i Sverige angående brottslighet som åtgärden avser, ingås av den åklagare eller polismyndighet som leder förundersökningen.

Om det inte pågår eller inleds någon förundersökning av den brottslighet som åtgärden avser, får en överenskommelse som avses i första stycket ingås av

1. Riksåklagaren eller den åklagare som Riksåklagaren bestämmer, eller

2. Rikspolisstyrelsen eller den polismyndighet som Rikspolisstyrelsen bestämmer.

Åtgärdens varaktighet och övriga praktiska frågor skall framgå av överenskommelsen.

15 §

I fråga om uppgifter som en svensk myndighet har fått i ett ärende om samarbete enligt 14 §, skall bestämmelserna i 5 § tillämpas om detta följer av en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige.

Bestämmelserna i 6 och 7 §§ gäller även för ärenden om samarbete enligt 14 §. Villkor enligt 6 § får dock inte ställas upp om de strider mot en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige.

16 §

Bestämmelserna om skadestånd i 8 och 9 §§ skall tillämpas vid samarbete enligt 14 §, om detta följer av en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2005 med undantag för bestämmelserna i 1 § första stycket 3 som träder i kraft den dag regeringen bestämmer.

2.10 Förslag till lag om ändring i lagen (2004:46) om investeringsfonder

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (2004:46) om investeringsfonder att det i lagen skall införas två nya paragrafer, 2 kap. 20 a och 20 b §§, samt närmast före respektive paragraf en ny rubrik av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 kap.

Meddelandeförbud

20 a §

Den undersökningsledare eller åklagare som begär uppgifter enligt 20 § får förordna att fondbolaget eller förvaringsinstitutet, dess styrelseledamöter och anställda inte får röja för kunden eller för någon utomstående att uppgifter har lämnats enligt 20 § eller att det pågår en förundersökning eller ett ärende om rättslig hjälp i brottmål.

Ett sådant förbud får meddelas om det krävs för att en utredning om brott inte skall äventyras eller enligt en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige. Förordnandet skall vara tidsbegränsat, med möjlighet till förlängning, och får inte gälla under längre tid än vad som är

motiverat med hänsyn till syftet med förbudet. I ett ärende om rättslig hjälp i brottmål får dock förbudet tidsbegränsas endast om den stat eller mellanfolkliga domstol som ansökt om rättslig hjälp samtycker till detta. Om ett förbud som inte tidsbegränsats inte längre är motiverat med hänsyn till syftet med förbudet skall åklagaren besluta att förordnandet skall upphöra.

Ansvarsbestämmelse

20 b §

Till böter döms den som uppsåtligen eller av grov oaktsamhet bryter mot ett meddelandeförbud enligt 20 a §.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2005.

2.11 Förslag till lag om ändring i lagen (2004:297) om bank- och finansieringsrörelse

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (2004:297) om bank- och finansieringsrörelse att det i lagen skall införas två nya paragrafer, 1 kap. 12 och 13 §§, samt närmast före respektive paragraf en ny rubrik av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

Meddelandeförbud

12 §

Den undersökningsledare eller åklagare som begär uppgifter enligt 11 § får förordna att kreditinstitutet, dess styrelseledamöter och anställda inte får röja för kunden eller för någon utomstående att uppgifter har lämnats enligt 11 § eller att det pågår en förundersökning eller ett ärende om rättslig hjälp i brottmål.

Ett sådant förbud får meddelas om det krävs för att en utredning om brott inte skall äventyras eller enligt en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige. Förordnandet skall vara tidsbegränsat, med möjlighet till förlängning, och får inte gälla under längre tid än vad som är motiverat med hänsyn till syftet

med förbudet. I ett ärende om rättslig hjälp i brottmål får dock förbudet tidsbegränsas endast om den stat eller mellanfolkliga domstol som ansöket om rättslig hjälp samtycker till detta. Om ett förbud som inte tidsbegränsats inte längre är motiverat med hänsyn till syftet med förbudet skall åklagaren besluta att förordnandet skall upphöra.

Ansvarsbestämmelse

13 §

Till böter döms den som uppsåtligen eller av grov oaktsamhet bryter mot ett meddelandeförbud enligt 12 §.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2005.

3 Internationella konventioner och överenskommelser

3.1 Äldre konventioner och överenskommelser

Den grundläggande konventionen för internationell rättslig hjälp i brottmål i Europa är den europeiska konvention om ömsesidig rättslig hjälp (ETS 030) som antogs av Europarådet den 20 april 1959 (1959 års Europarådskonvention, prop. 1961:48). Sverige ratificerade konventionen 1967 och gjorde i samband därmed vissa förbehåll och förklaringar (SÖ 1968:15). För Sveriges del trädde konventionen i kraft den 1 maj 1968. Sverige har senare ändrat flera förbehåll och förklaringar till konventionen (prop. 1975:53, SÖ 1977:88, prop. 1991/92:46, SÖ 1992:4 och prop. 1999/2000:61, SÖ 2000:41). 43 stater har tillträtt konventionen, däribland EU:s samtliga 25 medlemsstater samt Island och Norge.

1959 års Europarådskonvention har kompletterats med ett (första) tilläggsprotokoll av den 17 mars 1978 (ETS 099) som utvidgar konventionens tillämpningsområde, bl.a. i fråga om brott mot skatte- och avgiftsförfattningar, och innehåller vissa bestämmelser om delgivning. Sverige har tillträtt tilläggsprotokollet (prop. 1978/79:80, SÖ 1979:12) som sammanlagt 39 stater har anslutit sig till.

Härtill gäller för Sveriges del en nordisk överenskommelse av den 26 april 1974 om inbördes rättshjälp genom delgivning och bevisupptagning (prop. 1974:95, SÖ 1975:42) samt några bilaterala överenskommelser med enskilda stater om internationell rättslig hjälp i brottmål.

3.2 Europeiska unionen

Genom Maastrichtfördraget har straffrättsligt samarbete varit en del av EU-samarbetet i rättsliga och inrikes frågor (den s.k. tredje pelaren). Med Amsterdamfördragets ikraftträdande 1999 intensifierades detta arbete ytterligare och medlemsstaterna har antagit olika handlingsplaner och rättsliga instrument för brottsbekämpning och straffrättsligt samarbete. Vid Europeiska rådets möte 1999 i Tammerfors antogs bl.a. tydliga riktlinjer för hur arbetet med att förbättra det straffrättsliga samarbetet mellan medlemsstaterna skall bedrivas. Förutom traditionella former av rättslig hjälp i brottmål har samarbetet inom EU utvidgats till också avse polis- och tullsamarbete samt inrättande av nya EU-institutioner såsom Europol och Eurojust.

Polis- och tullsamarbete

Schengenavtalet ingicks 1985 och en tillämpningskonvention till detta avtal antogs 1990 (Schengenkonventionen) som ett led i förverkligandet av den fria rörligheten för personer. Viktiga beståndsdelar var avvecklingen av gränskontroller vid de inre gränserna och andra samarbetsåtgärder. Sverige anslöt sig till Schengensamarbetet genom ett avtal i december 1996. Med Amsterdamfördragets ikraftträdande införlivades detta samarbete i EU. Ett samarbetsavtal har även träffats med Island och Norge.

Schengensamarbetet omfattar också ett förstärkt polisiärt och rättsligt samarbete. Polissamarbetet omfattar såväl utbyte av information som operativt samarbete. Bestämmelser för detta samarbete finns framförallt i lagen (2000:343) om internationellt polisiärt samarbete (polissamarbetslagen) och lagen (2000:344) om Schengens informationssystem (se prop. 1999/2000:64). Det operativa polisiära samarbetet omfattar bl.a. gränsöverskridande övervakning och gränsöverskridande förföljande. Vissa förändringar har skett för att förbättra möjligheten att utreda gränsöverskridande organiserad brottslighet. Bland annat har ett

rådsbeslut den 2 oktober 2003 (EGT L 260, 11.10.2003, s. 37) som utvidgar möjligheterna till gränsöverskridande övervakning medfört vissa ändringar i polissamarbetslagen, vilka har trätt i kraft den 1 december 2003 (se prop. 2002/03:66, bet. 2002/03:JuU18, rskr. 2003/03:226). Lagen har också ändrats med anledning av den europeiska arresteringsordern (prop. 2003/04:7, bet. 2003/04:JuU8, rskr. 2003/04:107).

Tullsamarbete har länge förekommit inom EU. I dag finns det ett heltäckande system för detta samarbete med bl.a. en konvention om det brottsbekämpande samarbetet (den s.k. Neapel II-konventionen) och en konvention om ett informationssystem som stöder detta samarbete (den s.k. TIS-konventionen). Sverige har tillträtt dessa konventioner och regler om tullsamarbetet finns i lagen (2000:1219) om internationellt tullsamarbete (se prop. 1999/2000:122).

2000 års konvention om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål mellan EU:s medlemsstater och dess tilläggsprotokoll

I april 1996 inleddes förhandlingar om en konvention om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål mellan EU:s medlemsstater. Under arbetets lopp utvidgades konventionen till att avse rättslig hjälp inom områden som inte tidigare har varit föremål för reglering av det rättsliga samarbetet mellan stater. Konventionen antogs av rådet för inrikes och rättsliga frågor den 29 maj 2000 (EGT C 197, 12.7.2000, s. 1). Konventionen träder i kraft när åtta medlemsstater av de dåvarande 15 medlemsstaterna har tillträtt den. Den 30 november 2000 antog rådet en förklaranderapport till konventionen (EGT C 379, 29.12.2000, s. 7). Konventionen (2000 års EU-konvention) finns i *bilaga 1*.

Efter antagandet av 2000 års EU-konvention inleddes, på förslag av Frankrike, förhandlingar om ytterligare ett instrument om internationell rättslig hjälp i brottmål med bestämmelser som särskilt tar sikte på grov ekonomisk brottslighet och penningtvätt. Under förhandlingsarbetet beslutades att ett tilläggsprotokoll till 2000 års EU-konvention skulle utarbetas.

Protokollet antogs av rådet för rättsliga och inrikes frågor den 16 oktober 2001 och undertecknades av samtliga medlemsstater samma dag (EGT C 326, 21.11.2001, s. 1). En medlemsstat som också har anslutit sig till 2000 års EU-konvention får tillträda protokollet. Ett ikraftträdande förutsätter att åtta av de dåvarande 15 medlemsstaterna har anslutit sig. Samma råd antog den 14 oktober 2002 en förklaranderapport till tilläggsprotokollet (EGT C 257, 24.10.2002, s. 1). Tilläggsprotokollet är intaget i *bilaga 2*.

Varken 2000 års EU-konvention eller dess tilläggsprotokoll innehåller något åtagande i fråga om när medlemsstaterna senast skall tillträda dem. Per den 28 oktober 2004 har åtta stater tillträtt konventionen (Danmark, Estland, Finland, Lettland, Litauen, Nederländerna, Portugal och Spanien) och tre stater har tillträtt tilläggsprotokollet (Lettland, Litauen och Nederländerna). Ingenting av instrumenten har ännu trätt i kraft. Mot bakgrund av terroristattacker i Madrid den 11 mars 2004 har Europeiska rådet slagit fast att det rättsliga samarbetet har en avgörande betydelse för förmågan att bekämpa terroristaktiviteter. Europeiska rådet har därför i en deklARATION som antogs i Bryssel den 25 mars 2004 uppmanat alla medlemsstater att genomföra ett antal EU-rättsliga instrument inom vissa tidsgränser. Medlemsstaterna uppmanas bl.a. att tillträda 2000 års EU-konvention och dess tilläggsprotokoll senast i december 2004.

Tillämpningsavtal med EU samt Island och Norge

Island och Norge, som inte är medlemmar i EU, har valt att också delta i EU:s straffrättsliga samarbete och har bl.a. träffat ett samarbetsavtal med Schengenstaterna. Härtill har ett avtal mellan EU och Island och Norge om tillämpning av vissa bestämmelser i 2000 års EU-konvention och 2001 års tilläggsprotokoll undertecknats av EU respektive av Island och Norge i Bryssel den 19 december 2003 (EGT L 26, 29.01.2004, s. 3). Avtalet återges i *bilaga 3*.

Rambeslut om gemensamma utredningsgrupper

Händelseutvecklingen, bl.a. terrorattackerna i USA den 11 september 2001, har medfört att vissa frågor som omfattas av 2000 års EU-konvention också har blivit föremål för separata lagstiftningsåtgärder inom EU. Behovet av att snabbt kunna inrätta s.k. gemensamma utredningsgrupper ansågs vara så stort att konventionens ikraftträdande inte kunde avvaktas. Ett rambeslut om gemensamma utredningsgrupper som i sak innebär ett genomförande av vissa artiklar i 2000 års EU-konvention (artiklarna 13, 15 och 16) antogs därför den 13 juni 2002 av rådet för rättsliga och inrikes frågor (EGT L 162, 20.6.2002, s. 1). Härefter har lagstiftning med anledning av rambeslutet införts i svensk rätt (prop. 2003/04:4, bet. 2003/04:JuU10, rskr. 2003/04:110), framförallt i lagen (2003:1174) om gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar. Lagen har trätt i kraft den 1 januari 2004.

Andra EU-initiativ

Rådet för rättsliga och inrikes frågor har även antagit ett antal rambeslut, övriga beslut och rekommendationer som berör frågor om straffrättsligt samarbete mellan medlemsstaterna. Här bör särskilt nämnas rådets rambeslut om en europeisk arresteringsorder och överlämnande mellan medlemsstaterna (EGT L 190, 18.7.2002, s. 1), som nyligen lett till svensk lagstiftning (prop. 2003/04:7, bet. 2003/04:JuU8, rskr. 2003/04:107). Lagen (2003:1156) om överlämnande från Sverige enligt en europeisk arresteringsorder har trätt i kraft den 1 januari 2004.

Ett annat exempel är rambeslutet om verkställighet i Europeiska unionen av beslut om frysning av egendom eller bevismaterial (EGT L 196, 2.8.2003, s. 45), som har godkänts av riksdagen (se prop. 2002/03:67). Förslag till lagstiftning med anledning av rambeslutet om frysning utarbetas f.n. inom Justitiedepartementet.

Härtill har rådet antagit ett rambeslut om bekämpande av terrorism (EGT L 164, 22.6.2002, s. 3), vilket har föranlett svensk lagstiftning (prop. 2002/03:38, bet. 2002/03:JuU12, rskr. 2002/03:148). Lagen (2003:148) om straff för terroristbrott har trätt i kraft den 1 juli 2003.

I Europeiska rådets deklARATION med anledning av terrordåden i Madrid uppmanas medlemsstaterna att genomföra de nu nämnda rambesluten inom vissa tidsfrister samt att slutföra (t.ex. rambeslutet om verkställighet av förverkandebeslut) eller inleda förhandlingar rörande andra rättsakter (t.ex. rambeslutet om ett europeiskt bevisupptagningsbeslut).

EU har också ingått en överenskommelse med Amerikas Förenta Stater (USA) om ömsesidig rättslig hjälp (EGT L 181, 19.7.2003, s. 34). Överenskommelsen undertecknades den 25 juni 2003 och är nu föremål för de åtgärder som krävs för ett tillträde i de olika berörda staterna. Ärendet bereds f.n. inom Justitiedepartementet.

3.3 Europarådet

Europarådets arbete med frågor som gäller internationell rättslig hjälp i brottmål har fortsatt efter antagandet av 1959 års Europarådskonvention, som är grundläggande för det mellanstatliga samarbetet i Europa på detta område, och dess första tilläggsprotokoll från 1978. Under Europarådets Styrkommitté för frågor om brottslighet (CDPC) har en särskild expertkommitté (PC-OC) i uppdrag att bl.a. utvärdera genomförandet av olika konventioner och överenskommelser som antagits av Europarådet på straffrättsområdet. I uppgiften ingår att överväga åtgärder för att vid behov modernisera instrumenten och förbättra den praktiska tillämpningen av dem.

Med hänsyn till svårigheter som uppstått i den praktiska tillämpningen av 1959 års Europarådskonvention och dess första tilläggsprotokoll samt behovet av att utvidga samarbetet till nya områden påbörjades arbetet med ett nytt tilläggsprotokoll. Den 19 september 2001 antog Ministerrådet det andra tilläggsproto-

kollet till 1959 års Europarådskonvention (ETS nr. 182) och samma dag även en förklaranderapport till protokollet. Tilläggsprotokollet har trätt i kraft den 1 februari 2004 sedan tre stater har tillträtt detsamma. Per den 8 november 2004 har Albanien, Bulgarien, Danmark, Estland, Lettland, Litauen, Polen och Schweiz ratificerat protokollet. Sverige undertecknade protokollet den 8 november 2001 och frågan om tillträde och genomförande bereds f.n. inom Justitiedepartementet.

En viktig utgångspunkt för det andra tilläggsprotokollet var 2000 års EU-konvention och många bestämmelser i protokollet liknar i många avseenden bestämmelser i den konventionen. En annan inspirationskälla var ett utkast till en omfattande konvention om internationellt samarbete på brottmålsområdet som expertkommittén tidigare utarbetat men som därefter inte kom att antas. En översikt av protokollets bestämmelser följer nedan.

Det andra tilläggsprotokollet till 1959 års Europarådskonvention

Det andra tilläggsprotokollet innehåller tillägg och ändringar till bestämmelserna i 1959 års Europarådskonvention. Vissa ändringar är av generell natur och påverkar därmed även bestämmelser i det första tilläggsprotokollet till 1959 års konvention. I samband med att Sverige tillträdde 1959 års Europarådskonvention och det första tilläggsprotokollet gjordes olika lagändringar för att möta de skyldigheter som där föreskrivs. De bestämmelser som tillkommit med det andra tilläggsprotokollet överensstämmer i huvudsak med motsvarande bestämmelser i 2000 års EU-konvention eller i Schengenregelverket.

Artikel 1 anger konventionens tillämpningsområde och vissa tillägg görs till artikel 1 i 1959 års Europarådskonvention. Förutom det allmänna klargörandet att rättslig hjälp skall lämnas skyndsamt tillkommer nu föreskrifter om administrativa förfaranden och straffrättsliga förfaranden mot en juridisk person.

Genom *artikel 2* görs tillägg till artikel 4 i 1959 års Europarådskonvention i fråga om närvaro för utländska myndighetsföreträdare och andra när åtgärder vidtas i den anmodade staten.

I fråga om tillfälligt överförande av frihetsberövade personer föreskriver *artikel 3* vissa ändringar i de nuvarande reglerna i 1959 års Europarådskonvention (artikel 11). Härtill finns kompletterande bestämmelser för denna form av rättslig hjälp i *artiklarna 13 och 14*.

Nya bestämmelser om kommunikationsvägar ges i *artikel 4* och om kostnader i *artikel 5*, vilka ersätter tidigare regler (artiklarna 15 och 20 i 1959 års Europarådskonvention).

Enligt 1959 års Europarådskonvention (artikel 24) får de stater som tillträder konventionen lämna en förklaring angående vilka myndigheter som staten anser vara judiciella myndigheter vid konventionens tillämpning. Genom *artikel 6* blir de fördragsslutande staterna skyldiga att avge en sådan förklaring, vilken senare kan ändras. Sverige har avgett en förklaring av detta slag, vilken senare ändrades i samband med införandet av lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål (prop. 1999/2000:61 s. 183; jfr prop. 1961:43 s. 17). Judiciella myndigheter i Sverige i konventionens mening är domstol och åklagare.

Genom *artikel 7* skapas en möjlighet för den anmodade staten att skjuta upp verkställandet av en ansökan om rättslig hjälp i stället för att avslå den i fall av konkurrens mellan den rättsliga hjälp som begärts och pågående nationella förfaranden. Artikeln kompletterar artikel 19 i 1959 års Europarådskonvention.

1959 års Europarådskonvention saknar bestämmelser om förfarandet då åtgärder som begärts av en annan stat genomförs. Detta har ansetts helt falla inom den anmodade statens domän (artikel 3). Tilläggsprotokollet har som utgångspunkt att rättslig hjälp avser åtgärder som den anmodade staten utför i den ansökande statens ställe och som därmed utgör en del av den ansökande statens straffrättsliga förfarande. De åtgärder som vidtas måste därför så långt som möjligt genomföras på ett sätt som medför att resultatet är användbart i den ansökande staten. I linje med dessa idéer skapar *artikel 8* en möjlighet för den

ansökande staten att påverka förfarandet i den anmodade staten när rättslig hjälp lämnas.

Det andra tilläggsprotokollet innehåller också ett antal nya bestämmelser i tillägg till 1959 års Europarådskonvention. Det gäller bl.a. reglerna om förhör genom videokonferens (*artikel 9*), förhör genom telefonkonferens (*artikel 10*), återställande av olagligt förvärvade föremål (*artikel 12*), kontrollerade leveranser (*artikel 18*), hemliga utredningar (*artikel 19*) och gemensamma utredningsgrupper (*artikel 20*), vilka haft motsvarande bestämmelser i 2000 års EU-konvention som förebilder. Detsamma gäller protokollets bestämmelser om tjänstemäns straffrättsliga och civilrättsliga ansvar i *artiklarna 21 och 22*. Reservationer är tillåtna beträffande artiklarna om kontrollerade leveranser, hemliga utredningar och gemensamma utredningsgrupper (se *artikel 33*).

Andra nyheter är bestämmelser om informationsutbyte på eget initiativ (*artikel 11*) och om delgivning (*artiklarna 15 och 16*) som också de har utformats med beaktande av 2000 års EU-konvention. Några skillnader finns dock och föreskrifterna tillåter vissa inskränkningar av tillämpningsområdet samt, i fråga om postdelgivning, en reservationsmöjlighet.

I *artikel 17* finns bestämmelser om gränsöverskridande övervakning, vilka i huvudsak överensstämmer med *artikel 40* i Schengenkonventionen. Tillämpningsområdet för denna samarbetsform har dock utvidgats något. En stat har rätt att reservera sig mot artikeln (*artikel 33*).

Protokollet innehåller även nya bestämmelser om vittneskydd (*artikel 23*), provisoriska åtgärder (*artikel 24*) och sekretess beträffande ansökningen om rättslig hjälp (*artikel 25*). Dessa artiklar saknar motsvarigheter i 2000 års EU-konvention. Härtill finns regler om skydd av personuppgifter (*artikel 26*), vilka är något annorlunda utformade än bestämmelserna i samma ämne i 2000 års EU-konvention.

Information om tolkningen och tillämpningen av protokollet skall lämnas till en särskild Europarådskommitté som skall hjälpa till att uppnå lösningar på problem som kan uppstå (*artikel 29*).

Europarådets medlemsstater som är parter till 1959 års Europarådskonvention får tillträda tilläggsprotokollet, vilket träder i kraft när tre stater har tillträtt detsamma (*artikel 30*). Efter ikraftträdandet får även stater som inte är medlemmar i Europarådet men som har tillträtt 1959 års konvention bli parter till protokollet (*artikel 31*).

Tidigare reservationer till 1959 års Europarådskonvention och dess tilläggsprotokoll samt tidigare avgivna förklaringar skall fortsätta att gälla (*artikel 33*). En stat får också reservera sig, helt eller delvis, i fråga om protokollets bestämmelser om postdelgivning (*artikel 16*), gränsöverskridande övervakning (*artikel 17*), kontrollerad leverans (*artikel 18*), hemliga utredningar (*artikel 19*) och gemensamma utredningsgrupper (*artikel 20*). Andra reservationer är inte tillåtna. En reservation kan senare återtgas.

En stat som tillträder tilläggsprotokollet skall i en förklaring särskilt ange vilka tjänstemän och myndigheter som skall vara behöriga när det gäller gränsöverskridande övervakning (*artikel 17.4*), kontrollerad leverans (*artikel 18.4*) respektive hemliga utredningar (*artikel 19.4*). En förutsättning är naturligtvis att staten inte reserverat sig mot bestämmelserna. Förklaring skall också avges avseende de administrativa myndigheter vars förfaranden skall omfattas av reglerna om rättslig hjälp enligt *artikel 1* (*artikel 27*). Förklaringar får även lämnas beträffande tillämpningen av andra bestämmelser (*artikel 9.9* om videoförhör, *artikel 11.4* om frivillig information, *artikel 13.7* om krav på samtycke för tillfälligt överförande och *artikel 26.5* om skydd av personuppgifter). Stater får också avge förklaringar om protokollets geografiska tillämpningsområde (*artikel 32*), vilket t.ex. kan avse områden som ligger utanför Europa. Protokollet hindrar inte staterna från att sluta mer långtgående bilaterala eller multilaterala överenskommelser (*artikel 28*).

Protokollet innehåller också sedvanliga bestämmelser om frånträde (*artikel 34*) och om underrättelser från depositarien (*artikel 35*) som är Europarådets generalsekreterare.

4 Överenskommelsernas innehåll och förhållande till gällande rätt

4.1 2000 års konvention om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål mellan Europeiska unionens medlemsstater

4.1.1 En översikt av konventionens bestämmelser

Bestämmelserna i 2000 års EU-konvention utgör inte någon fullständig och uttömmande reglering av internationell rättslig hjälp i brottmål mellan EU:s medlemsstater. Sambandet mellan konventionen och andra konventioner om ömsesidig rättslig hjälp klargörs i *artikel 1* där det framgår att de nya bestämmelserna är avsedda att komplettera de tidigare instrumenten. Bestämmelser i de angivna konventionerna, främst 1959 års Europarådskonvention och dess (första) tilläggsprotokoll samt Schengenkonventionen, gäller alltså även fortsättningsvis i den mån de inte ändras av den nya konventionen. Vid en eventuell konflikt mellan olika bestämmelser skall den nya konventionen gälla.

Konventionen skall inte påverka tillämpningen av mer förmånliga bestämmelser i andra överenskommelser. Som exempel anger förklaranderapporten den nordiska överenskommelsen om inbördes rättshjälp genom delgivning och bevisupptagning av den 26 april 1974.

Däremot påverkas, enligt *artikel 2*, vissa bestämmelser i Schengenregelverket med hänsyn till det avtal som träffats mellan Schengenstaterna och Norge och Island den 18 maj 1999 (punkt 1). Dessutom upphävs vissa bestämmelser i

Schengenkonventionen, nämligen artiklarna 49 a, 52, 53 och 73 (punkt 2). Reglerna är en följd av att Schengenregelverket har införlivats i Europeiska unionen genom Amsterdamfördraget.

Bestämmelser i *artikel 3* om förfaranden som skall omfattas av rättslig hjälp utsträcker tillämpningsområdet för 1959 års Europarådskonvention. *Artikel 4* om vissa formaliteter och förfaranden och *artikel 6* om översändande av ansökningar kompletterar regler som finns i 1959 års Europarådskonvention. *Artikel 7* om informationsutbyte på eget initiativ är en nyhet jämfört med den konventionen medan liknande bestämmelser finns i Schengenregelverket. Samtliga dessa bestämmelser skall gälla generellt och är alltså inte knutna till någon viss form av rättslig hjälp.

Konventionen innehåller även regler om olika former av rättslig hjälp som innebär en vidareutveckling av sådan hjälp enligt tidigare instrument. Det gäller bestämmelserna om delgivning i *artikel 5*, återställande av egendom i *artikel 8* och tillfälligt överförande av frihetsberövade personer i *artikel 9*. Nya metoder för tidigare former av rättslig hjälp införs också genom bestämmelser om förhör genom videokonferens i *artikel 10* och förhör genom telefonkonferens i *artikel 11*.

Vissa former av rättslig hjälp som inte reglerats i konventionsform tidigare introduceras också. Det gäller olika åtgärder för samarbete när det gäller brottsutredningar. Sådana åtgärder är kontrollerade leveranser enligt *artikel 12*, gemensamma utredningsgrupper enligt *artikel 13* och hemliga utredningar enligt *artikel 14*. I dessa fall kan tjänstemän från en medlemsstat komma att vara verksamma på en annan stats territorium och konventionen innehåller därför bestämmelser om straffrättsligt och civilrättsligt ansvar för sådana tjänstemän, *artiklarna 15-16*. Ett särskilt avsnitt, *artiklarna 17-22*, behandlar rättslig hjälp med avlyssning av telefonmeddelanden. Konventionen innehåller också bestämmelser om skydd av personuppgifter, *artikel 23*.

I samband med att en stat tillträder konventionen skall den lämna förklaringar beträffande de myndigheter av olika slag som kan söka eller handlägga en begäran om rättslig hjälp (*artikel 24*).

Förklaringarna kan senare ändras. Reservationer får, enligt *artikel 25*, bara göras mot vissa, särskilt angivna bestämmelser i konventionen. Utrymmet för reservationer behandlas i respektive avsnitt nedan.

Konventionen träder i kraft sedan åtta medlemsstater har tillträtt den (*artikel 27*). Staterna har emellertid möjlighet att förklara konventionen tillämplig före ikraftträdandet i förhållande till andra stater som avgett en motsvarande förklaring. Även nya medlemsstater får tillträda konventionen (*artikel 28*). De bestämmelser som innebär ändringar i Schengenkonventionen skall också träda i kraft i förhållande till Norge och Island (*artikel 29*), se vidare avsnitt 4.3.1. För Gibraltar och eventuellt senare Kanalöarna och Isle of Man gäller särskilda bestämmelser (*artikel 26*). Generalsekreteraren för EU:s råd är depositarie för konventionen (*artikel 30*).

4.1.2 Lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål

Den 1 oktober 2000 trädde lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål i kraft (prop. 1999/2000:61, bet. 1999/2000:JuU19, rskr 1999/2000:216). I den lagen regleras det internationella samarbete som sker inom ramen för rättslig hjälp. Lagen ersatte äldre lagstiftning på området.

I lagen samlas bestämmelser om åtgärder som kan bli föremål för rättslig hjälp i brottmål. Flertalet av dem är sådana åtgärder som kan företas i en svensk förundersökning. Ett grundläggande synsätt i lagen är att alla de åtgärder som kan vidtas inom ramen för en svensk förundersökning också skall vara tillgängliga för rättslig hjälp.

Inledningsvis finns i 1 kap. bestämmelser som huvudsakligen reglerar lagens tillämpningsområde. Vad som kan noteras är att även om en åtgärd inte räknas upp i 2 § kan Sverige bistå med hjälp så länge det inte gäller användande av en tvångsåtgärd. Lagen gäller även i vissa fall för andra förfaranden än straffrättsliga förfaranden. I 2 kap. regleras vissa grundläggande

frågor, t.ex. allmänna förutsättningar för rättslig hjälp, ansökan och förfarandet och vägransgrunder. I det 3 kap. finns några bestämmelser om när svenska myndigheter söker rättslig hjälp utomlands. De specifika åtgärderna finns i 4 kap. som i vissa fall, men inte alla, gäller för såväl inkommande som utgående ansökningar om rättslig hjälp. I det avslutande 5 kap. finns vissa generella regler, t.ex. om användningsbegränsningar eller immunitet. I förordningen (2000:704) om internationell rättslig hjälp finns vissa verkställighetsföreskrifter. Till lagen finns också ett tillkännagivande som anger de internationella överenskommelser som lagen på flera ställen hänvisar till.

När lagen utformades togs i möjligaste mån hänsyn till det utkast som då fanns till 2000 års EU-konvention. Däremot var det inte möjligt att vid den tidpunkten beakta 2001 års tilläggsprotokoll eller det avtalet mellan EU å ena sidan och Island och Norge å andra sidan som undertecknades den 19 december 2003.

4.1.3 Administrativa förfaranden och straffrättsliga förfaranden mot en juridisk person

Administrativa förfaranden

Genom *artikel 3* utvidgas tillämpningsområdet för rättslig hjälp till att också omfatta förfaranden som inletts av *administrativa myndigheter* (punkt 1). En förutsättning är att gärningen är straffbar i den ansökande eller den anmodade staten och ett annat villkor är att beslutet skall kunna leda till en senare prövning i en domstol som är behörig att handlägga brottmål.

Tillämpningsområdet för denna artikel är dock inte alldeles klart. En jämförelse kan göras med artikel 49 (a) i Schengenkonventionen, vilken ersätts av den nya bestämmelsen i artikel 3. Schengenreglerna föreskriver att rättslig hjälp skall lämnas i ärenden som rör gärningar som är straffbara i endera staten eller båda staterna, varvid avses överträdelser av bestämmelser som beivras av administrativa myndigheter vars

beslut kan överklagas till en brottmålsdomstol. Alltså omfattas överträdelse som handläggs administrativt i endera den ansökande eller anmodade staten (och straffrättsligt i den andra) eller i båda staterna. Dessutom omfattas överträdelse som handläggs i ett administrativt förfarande i den ansökande staten men som inte är straffbar i den anmodade staten under förutsättning att den senare inte ställer krav på dubbel straffbarhet.

Artikel 3 är mindre tydlig och skulle kunna uppfattas ta sikte på enbart överträdelse som handläggs i administrativ ordning i den ansökande staten. De bestämmelser i 1959 års Europarådskonvention som artikeln är avsedd att komplettera (artikel 1.1) hänvisar blott till rättsliga förfaranden och ger alltså föga ledning. En så snäv tolkning är dock inte avsedd, vilket framskymtar i förklaranderapporten. Artikel 3 är tänkt att ersätta de bestämmelser i Schengenkonventionen som upphävs och tillämpningsområdet bör därför anses vara detsamma. Det administrativa förfarandet kan därmed förekomma i antingen den ansökande eller den anmodade staten eller i båda staterna.

Enligt 1 kap. 5 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål skall rättslig hjälp lämnas i ärenden som handläggs i administrativa förfaranden i den utsträckning det har avtalats i en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige. Eventuella begränsningar i tillämpningsområdet för rättslig hjälp som ställs upp i de internationella överenskommelserna skall därmed iakttas. När det gäller den nu aktuella konventionen är tillämpningsområdet alltså begränsat till administrativa beslut i en annan konventionsstat som där kan överklagas till en domstol som är behörig att handlägga brottmål (se även prop. 1999/2000:61 s. 76 f. och 188 f. där denna fråga uppmärksammades särskilt).

Det praktiska tillämpningsområdet för artikel 3 är för svensk del begränsat till rättslig hjälp som Sverige kan ge en annan stat. Överträdelse som i Sverige prövas av administrativa myndigheter överklagas inte till allmän domstol som brottmål. Däremot kan regleringen ha betydelse för krav på dubbel straffbarhet (se prop. 1999/2000:61 s. 76). Reglerna i 1 kap. 5 § gäller vidare för

andra förfaranden, vilket t.ex. skulle kunna vara ett konkurrensrättsligt förfarande.

Föreskrifterna i 1 kap. 5 §, som bl.a. föranletts av Schengenregleringen och det förväntade innehållet i 2000 års EU-konvention, innebär att ingen ytterligare reglering av frågan behövs med anledning av konventionen. I samband med ett tillträde till konventionen måste, enligt artikel 24, en förklaring om behöriga myndigheter lämnas. Med hänsyn till att inga svenska, administrativa förfaranden faller under konventionskravet vad gäller överklaganden saknas det dock behov av en sådan förklaring.

Straffrättsliga förfaranden mot en juridisk person

Enligt artikel 3 skall rättslig hjälp även kunna lämnas i samband med straffrättsliga eller administrativa förfaranden (enligt punkt 1) utan hinder av att det är en *juridisk person* som kan bli ställd till ansvar i den ansökande staten (punkt 2). Blott den omständigheten att ett motsvarande ansvar för juridiska personer inte förekommer i den anmodade staten räcker inte för att vägra en ansökan om rättslig hjälp.

Att rättslig hjälp även kan lämnas i rättsliga förfaranden som gäller utredning eller lagföring riktat mot en juridisk person framgår uttryckligen i 1 kap. 3 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål. Därmed är det redan i dag möjligt att lämna rättslig hjälp i fall som avses i artikeln. Det krav på dubbel straffbarhet som gäller för vissa åtgärder enligt 2 kap. 2 § samma lag tar sikte på gärningen och inte på gärningsmannen och innebär inte att brotten måste vara helt identiska. Det räcker att den aktuella gärningstypen är kriminaliserad i Sverige och gärningen därmed motsvarar ett svenskt brott (se prop. 1999/2000:61 s. 105 och 190). Konventionsbestämmelserna kräver därmed inte någon lagändring.

4.1.4 Verkställande av rättslig hjälp

Utgångspunkten enligt 1959 års Europarådskonvention (artikel 3) är att ansökningar om rättslig hjälp skall verkställas på det sätt som föreskrivs i den anmodade staten. Detta modifieras genom *artikel 4* som vilar på tanken att rättslig hjälp i stället skall ses som en del av det förfarande som pågår i den ansökande staten. Även fortsättningsvis skall nationell rätt i den anmodade staten tillämpas men myndigheterna där skall också, när rättslig hjälp beviljas, iaktta de formaliteter och förfaranden som den ansökande staten uttryckligen begär. En förutsättning är dock att detta inte strider mot grundläggande rättsprinciper i den anmodade staten (punkt 1). Detta kan ha stor betydelse för möjligheterna att använda resultatet av hjälpen i ett rättsligt förfarande i den ansökande staten. Härtill skall den anmodade statens lag tillämpas i de fall då konventionen särskilt anvisar att så skall ske, t.ex. i fråga om utredningsåtgärder som en gemensam utredningsgrupp vidtar (artikel 13.3 b). Konventionens reglering överensstämmer med det synsätt som ligger till grund för lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål (prop. 1999/2000:61 s. 98 f.f.) och som kommit till uttryck i 2 kap. 11 §.

En ansökan om rättslig hjälp skall verkställas så snart som möjligt och hänsyn tas till frister som den ansökande staten har angivit (punkt 2). Vid verkställighetsproblem skall den ansökande staten underrättas om detta och om hur problemen skulle kunna undanröjas (punkt 3). På liknande sätt skall underrättelse lämnas om en angiven tidsfrist inte kan hållas (punkt 4). Motsvarande bestämmelser finns i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål. Enligt 2 kap. 10 § skall en ansökan behandlas skyndsamt och den ansökande myndigheten skall, enligt 2 kap. 8 § andra stycket, underrättas om en tidsfrist inte kan hållas. Eventuella tidsfrister och skälen för dessa skall anges både i ansökningar till och från Sverige (2 kap. 4 § tredje stycket och 3 kap. 1 § första stycket). Underrättelse och möjlighet att ändra eller komplettera ansökan vid hinder mot verkställighet föreskrivs i 2 kap. 9 §.

De förbättringar av rättslig hjälp som föreskrivs i artikel 4 har redan genomförts i svensk rätt och något behov av lagändringar finns därför inte.

4.1.5 Översändande och delgivning av rättegångshandlingar

Bestämmelser för att underlätta och effektivisera delgivning av rättegångshandlingar, t.ex. stämningar, kallelser och beslut, med någon som befinner sig i en annan medlemsstat finns i *artikel 5*. De har utformats i nära anslutning till artikel 52 i Schengenkonventionen som skall upphöra att gälla (se artikel 2.2).

Huvudregeln är att sådana handlingar skall skickas med post direkt till den berörda personen (punkt 1). Staterna åläggs nu att tillämpa och tillåta översändande och delgivning av rättegångshandlingar per post, något som endast anvisades som en möjlighet i Schengenkonventionen. Detta bör leda till snabbare och mer effektiv delgivning av personer som befinner sig utomlands. Rättslig hjälp med delgivning får dock begäras i vissa fall och skall då ske genom direktkontakt mellan myndigheter i de olika staterna (punkt 2). Utrymmet för att begära hjälp med delgivning är stort. Så får ske när adressen till personen är okänd eller osäker, ett annat delgivningsbevis krävs än ett sådant som kan erhållas vid postdelgivning, postdelgivning har misslyckats eller det finns välgrundade skäl att anse att postdelgivning inte skulle ge resultat eller vara olämpligt. Dessa bestämmelser stämmer väl överens med den svenska synen på delgivning över gränserna och de påkallar inga lagändringar (se prop. 1997/98:42 s. 87 f. och 1999/2000:61 s. 156 f.f.).

Vissa handlingar skall översättas till det språk eller något av språken i den medlemsstat där adressaten vistas (punkt 3). Regler som uppfyller de krav på översättning som ställs finns i 33 kap. 9 § rättegångsbalken. Det kan nämnas att regler om översättningar av handlingar som skall delges även finns i 1974 års nordiska överenskommelse (artikel 2). De nordiska reglerna

avviker delvis från konventionsreglerna och får betecknas som mer förmånliga i fråga om undantag från översättning i vissa fall. Enligt artikel 1.2 påverkar konventionen inte den nordiska överenskommelsens fortsatta tillämpning.

Alla rättegångshandlingar skall åtföljas av ett meddelande, som också vid behov skall översättas, med närmare upplysningar om var adressaten kan få information om sina rättigheter och skyldigheter (punkt 4). Svenska rättegångshandlingar innehåller regelmässigt uppgifter om den utfärdande myndigheten och hur myndigheten kan kontaktas. Vissa handlingar skall dessutom innehålla närmare upplysningar om adressatens rättigheter och skyldigheter, t.ex. en stämning (t.ex. 45 kap. 9 och 10 §§ rättegångsbalken) och en kallelse till ett vittne (36 kap. 7 § samma balk). Domar och beslut skall innehålla uppgifter om vad som gäller för överklaganden (17 kap. 7, 12 och 13 §§ rättegångsbalken).

För svenska domstolshandlingar och beslut används ofta mallar som tagits fram av Domstolsverket och som innehåller den information som bör lämnas. Även domstolar omfattas i princip av den allmänna serviceskyldighet som gäller för svenska myndigheter enligt 4 och 5 §§ förvaltningslagen (1986:223), se 14 § förordning (1980:900) om statliga myndigheters serviceskyldighet. De skall därmed lämna upplysningar till enskilda i frågor som rör deras verksamhet i den utsträckning som är lämplig (bl.a. med hänsyn till domstolarnas opartiska roll). Några föreskrifter i lag för svenska domstolshandlingar som skall delges utomlands torde därför inte vara nödvändiga. Vid delgivning av utländska handlingar i Sverige bör dock ett meddelande med det innehåll som anges i artikel 4 bifogas. Ett sådant krav kan regleras i förordningsform.

I konventionen klargörs att tillämpningen av vissa bestämmelser i 1959 års Europarådskonvention inte skall påverkas av de nya bestämmelserna (punkt 5). I 1959 års Europarådskonvention gäller det artikel 8 om hinder mot påföljder för ett vittnes eller en sakkunnigs utevaro när kallelsen delgivits med biträde av en annan stat, artikel 9 om ersättning till vittnen och sakkunniga för

deras inställelse i en annan stat och artikel 12 om immunitet från lagföring eller frihetsberövande för vittnen som inställer sig på kallelse som utfärdats av en annan stat. Detta innebär inte några nya förpliktelser.

En särskild fråga gäller möjligheterna att förena en kallelse som skall delges någon utomlands med vite eller annan påföljd om adressaten inte efterkommer kallelsen. Enligt artikel 8 i 1959 års Europarådskonvention skall ett vittne eller en sakkunnig som med biträde av en annan stat delgetts en kallelse till förhandling normalt inte underkastas påföljder vid utevaro, oavsett om sådana angetts i kallelsen eller ej. En motsvarande bestämmelse som gäller vid delgivning med post av någon som befinner sig i utlandet finns i artikel 52 i Schengenkonventionen. Även om den senare bestämmelsen, som nu upphör, saknar någon direkt motsvarighet i 2000 års EU-konvention är avsikten inte att ändra de principer som slås fast i de artiklar i 1959 års Europarådskonvention till vilka artikel 5.5 hänvisar (vilket också framgår av förklaranderapporten). Förbudet mot att kalla ett vittne eller en sakkunnig vid vite eller annan påföljd vid utevaro skall alltså även fortsättningsvis gälla såväl vid rättslig hjälp med delgivning som vid delgivning per post.

Vid delgivning utomlands begränsas redan i dag utrymmet för att i ett svenskt brottmålsförfarande förena kallelser och andra förelägganden med vite eller andra påföljder vid utevaro. Ingen skillnad görs mellan delgivning som sker genom biträde av utländska myndigheter (rättslig hjälp) eller genom en postförsändelse direkt till adressaten. Förelägganden om vite som annars är obligatoriska får, enligt 9 kap. 7 § rättegångsbalken, underlåtas om vitet innebär att delgivning utomlands inte kan ske. Därmed bortfaller också möjligheten att ålägga adressaten ansvar för kostnader som uppstått på grund av att föreläggandet inte följts.

Enligt 5 kap. 2 § delgivningslagen (1970:428) får kallelser som delges utomlands inte förenas med vite. Reglerna avser dock bara kallelser till målsägande, vittnen, sakkunniga eller någon som avses i 36 kap. 1 § rättegångsbalken, vilket överensstämmer med

tillämpningsområdet för artikel 8 i 1959 års Europakonvention. Undantag gäller när lagen (1974:752) om nordisk vittnesplikt är tillämplig.

I fråga om tilltalade gäller att stämning i brottmål inte får delges utomlands om det skall ske enligt lagen på den ort där delgivningen skall äga rum (33 kap. 6 § rättegångsbalken jämfört med 5 § första stycket delgivningslagen). Därmed hindras ofta delgivning genom biträde av utländska myndigheter. Däremot kan en stämning delges utomlands om det sker i enlighet med svenska regler (se prop. 1970:13 s. 63 och Ds Ju 1968:15 s. 40). Utrymmet för delgivning av stämning i brottmål utomlands kommer nu att öka när delgivning per post skall godtas som den normala formen för delgivning i en annan stat. Beträffande kallelser till den tilltalade hindrar inte de nuvarande reglerna att delgivning sker utomlands eller att kallelsen förenas med vite eller annan påföljd vid utevaro. Detta är förenligt med de internationella åtagandena som är begränsade till att avse vittnen och sakkunniga. Bestämmelserna i 9 kap. 7 § rättegångsbalken gör det dock möjligt att underlåta att förelägga vite om delgivning utomlands annars skulle hindras.

Sammanfattningsvis föranleder inte bestämmelserna i artikel 5 något lagstiftningsbehov.

4.1.6 Kommunikationsvägar och kommunikationsmedel

Direktkommunikation

Artikel 6 innehåller bestämmelser om översändande av ansökningar och redovisningar av ärenden om rättslig hjälp. Till skillnad från vad som gäller enligt äldre konventioner införs en huvudregel som innebär att ansökningar skall göras i direkta kontakter mellan rättsliga myndigheter i medlemsstaterna (punkt 1), dock med vissa undantag. Sådana kontakter är sedan tidigare tillåtna genom artikel 53 i tilläggskonventionen till Schengenavtalet, som nu upphör, och i andra överenskommelser, t.ex. mellan de nordiska staterna. Kommunikation genom

centralmyndigheter i båda eller någondera av staterna kan dock ske i särskilda fall (punkt 2). För Förenade kungariket och Irland gäller en särskild bestämmelse som ger dessa stater rätt att kräva att kontakterna skall ske via deras centralmyndigheter (punkt 3). Andra stater får i så fall tillämpa ömsesidighetsprincipen gentemot dessa länder. Vissa ansökningar kan göras genom Interpols (och i framtiden eventuellt genom Europols eller Eurojusts) förmedling (punkt 4).

I fråga om vissa åtgärder – kontrollerade leveranser (artikel 12), gemensamma utredningsgrupper (artikel 13) och hemliga utredningar (artikel 14) – kan rättsliga myndigheter eller en centralmyndighet vara behörig på den ena sidan och polis- eller tullmyndigheter på den andra sidan (punkt 5). I andra fall kan den behöriga myndigheten i den ansökande eller anmodade staten vara en administrativ myndighet (punkt 6). Avsikten är att direktkommunikation mellan myndigheter också skall kunna förekomma även i sådana fall. Den stat som vill använda sig av dessa myndigheter skall ange detta i en förklaring som sedermera kan ändras (artikel 24). En stat som tillträder konventionen har dock rätt att förklara att den inte godtar direktkommunikation i dessa fall eller bara gör det under vissa villkor (punkt 7).

Beträffande rättslig hjälp i Sverige innehåller lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål bestämmelser om vem som får ansöka om rättslig hjälp (2 kap. 3 §) och om behörig mottagare av ansökan (2 kap. 6 §). Ansökningar om svenska åklagares och domstolars ansökningar om rättslig hjälp i utlandet regleras särskilt (3 kap. 2 §).

Reglerna i 2 kap. 3 § om vem som får ansöka om rättslig hjälp i Sverige är flexibelt utformade. De tillåter att en ansökan görs av en utländsk åklagare, undersökningsdomare, annan domare eller domstol eller annan som enligt en för Sverige bindande internationell överkommelse får göra en sådan ansökan. Ansökningar om rättslig hjälp i Sverige får, enligt 2 kap. 6 §, alltid ges in till Justitiedepartementet (centralmyndigheten). En ansökan från en medlemsstat i EU eller från Norge eller Island får också göras direkt hos en behörig svensk åklagare eller domare. För rättslig

hjälp utomlands kan ansökan från åklagare eller domstol alltid göras via Justitiedepartementet och den får även ställas direkt till en behörig myndighet i en annan stat om detta har avtalats i en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige (3 kap. 2 §). Närmare uppgifter om överenskommelser som kan bli aktuella vid tillämpningen av de olika lagreglerna anges i ett tillkännagivande till lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål.

När det gäller gemensamma utredningsgrupper i brottmål (artikel 13) finns bestämmelser om mottagare av en ansökan i 3 § förordning (2003:1176) om gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar. Om en svensk förundersökning pågår får en överenskommelse om att inrätta en gemensam utredningsgrupp ingås av den åklagare eller myndighet som leder förundersökningen och i annat fall av olika svenska myndigheter som anges i bestämmelsen. Vilken utländsk myndighet som får göra en ansökan är inte reglerat och direktkommunikation på sätt som anges i artikel 6.5 är alltså möjlig redan i dag. Inga ytterligare regler behövs och det är heller inte aktuellt att avge någon förklaring som begränsar direktkommunikation i dessa fall (jfr punkt 7).

Nuvarande lagregler är heltäckande och uppfyller alltså konventionens krav i punkterna 1–6 såvitt avser rättslig hjälp i brottmål. Hänvisningar till konventionen bör dock göras i ett tillkännagivande till lagen. Inga lagändringar krävs. Däremot är en förklaring om behöriga myndigheter enligt artikel 24 påkallad såvitt avser gemensamma utredningsgrupper (se avsnitt 5.12).

Kontrollerade leveranser och hemliga utredningar behandlas i avsnitt 4.1.12 och 4.1.14.

Undantag från direktkommunikation

I artikel 6 föreskrivs vissa undantag från huvudregeln om direktkontakter mellan myndigheter i olika stater (punkt 8). Ansökningar och underrättelser skall alltid göras via medlemsstaternas centralmyndigheter när det gäller tillfälligt överförande

eller transitering av frihetsberövade personer (artikel 9 i nu aktuell konvention och artikel 11 i 1959 års Europarådskonvention). Detsamma gäller utdrag ur straffregister i enlighet med artikel 22 i 1959 års Europarådskonvention, men inte i de fall som avses i artikel 4 i (första) tilläggsprotokollet till den konventionen.

Tillfälligt överförande och transitering av en frihetsberövad person regleras i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål. En ansökan från bl.a en medlemsstat i EU om tillfälligt överförande prövas av åklagare och enligt nuvarande svenska regler kan det i dessa fall förekomma direktkommunikation utan inblandning av centralmyndigheter (2 kap. 6 § andra stycket och 4 kap. 30 § första stycket). Det finns dock anledning att skilja mellan avsändare och mottagare av en ansökan, vilket är vad artikel 6.8 avser, och vem som i praktiken handlägger densamma.

I fråga om kommunikationsväg kommer utländska myndigheter i de aktuella staterna att, i enlighet med artikel 6.8, skicka ansökningar om tillfälligt överförande till den svenska centralmyndigheten för vidarebefordran till den åklagare som är behörig att pröva frågan. Återredovisning skall därmed också ske via centralmyndigheten enligt 2 kap. 17 §. Svenska ansökningar om tillfälligt överförande måste, enligt 3 kap. 2 § andra stycket, ske via centralmyndigheten eftersom direktkommunikation i dessa fall inte är tillåten enligt konventionen. En hänvisning till denna konventionsbestämmelse kommer att finnas i ett tillkännagivande till lagen. I praktiken kommer alltså ansökningar till och från Sverige som avser tillfälligt överförande och eventuella återredovisningar i dessa ärenden att ske via centralmyndigheten. Det saknas därmed skäl att ändra de nuvarande bestämmelserna.

Beslut om transitering fattas av Chefen för Justitiedepartementet och det är därmed alltid fråga om en ansökan till den svenska centralmyndigheten (2 kap. 6 § och 4 kap. 33 §). För dessa ärenden om transitering krävs alltså ingen lagändring.

I fråga om utdrag ur straffregister innebär de sammanställningar som skall lämnas enligt artikel 22 i 1959 års Europa-

konvention – och som även fortsättningsvis skall ske mellan centralmyndigheter – inte rättslig hjälp i egentlig mening. Det är här inte fråga om hjälp som lämnas i ett enskilt fall utan i stället om uppgifter som automatiskt skall lämnas minst årligen beträffande medborgare i en annan stat som tillträtt konventionen. För svensk del får information som behövs för att fullgöra denna skyldighet lämnas till Chefen för Justitiedepartementet (10 § första stycket 2. förordningen [1999:1134] om belastningsregister). I förhållande till en annan stat är det alltså Justitiedepartementet som agerar för att uppfylla skyldigheterna enligt artikel 22 i 1959 års Europarådskonvention. I detta avseende sker ingen förändring jämfört med vad som gäller i dag och inga ändringar är påkallade.

Enligt artikel 6.8 skall dock direktkontakter mellan myndigheter i olika stater vara möjliga beträffande uppföljande information i ett enskilt fall, t.ex. en kopia av en fällande dom, i enlighet med artikel 4 i det första tilläggsprotokollet till 1959 års Europarådskonvention. Detta skiljer sig från tilläggsprotokollets bestämmelser som föreskriver kontakt mellan centralmyndigheter även i detta fall. Avsikten är att möjliggöra eventuella följdåtgärder i den ansökande staten, t.ex. indragning av körkort. I fråga om kopior av domar och andra beslut kan en utländsk myndighet redan i dag vända sig direkt till den svenska domstol som utfärdat domen eller beslutet och därmed behövs inga nya föreskrifter.

Kommunikationsmedel

Artikel 6 innehåller slutligen bestämmelser om möjligheten att använda moderna kommunikationsmedel såsom telefax och elektronisk post (punkt 1). Ansökningar får göras inte bara skriftligen utan också på annat sätt som gör det möjligt att få en skriftlig uppteckning och som medger att den mottagande medlemsstatens myndigheter kan fastställa ansökningens äkthet. Moderna kommunikationsformer får användas enligt 2 kap. 4 § fjärde stycket lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål.

Skriftliga ansökningar per post, bud eller telefax är alltid tillåtna och översändande på annat sätt, t.ex. med elektronisk post, får ske efter överenskommelse i det enskilda fallet. Kravet på överenskommelse i det enskilda fallet kan motiveras av behovet att kunna fastställa ansökningens äkthet. Svenska myndigheter som tar emot en ansökan med krav på bekräftelse eller skickar en ansökan skall lämna uppgifter om bl.a. telefon- och telefaxnummer samt, i förekommande fall, e-postadress (4 och 10 §§ förordning [2000:704] om internationell rättslig hjälp i brottmål). Nuvarande reglering uppfyller alltså de krav som ställs i konventionen i detta avseende.

4.1.7 Informationsutbyte på eget initiativ

I *artikel 7* finns bestämmelser om informationsutbyte på eget initiativ, dvs. utan att detta sker med anledning av en ansökan om rättslig hjälp eller annan framställning. Informationsutbytet kan avse information om brott eller överträdelser som handläggs av administrativa myndigheter (se artikel 3.1). Det får ske om den myndighet som mottar informationen är behörig att bestraffa brottet eller handlägga överträdelserna i fråga. Ytterst är det nationell rätt som bestämmer utrymmet för ett sådant informationsutbyte. Den myndighet som lämnar information får också ställa upp villkor om användningsbegränsningar i enlighet med nationell rätt. Den mottagande myndigheten skall vara bunden av sådana villkor.

Svenska myndigheter kan i dag frivilligt lämna information till en annan stat – med de begränsningar som gäller med hänsyn till sekretess – och därvid ställa villkor som begränsar den mottagande statens användning av uppgifterna. Detta kräver inte några särskilda regler och iakttagande av villkoren, vilket är en bindande förpliktelse enligt artikel 7, är en fråga för den mottagande staten.

I de fall då en svensk myndighet är tilltänkt mottagare av informationen finns bestämmelser om bindande villkor om användningsbegränsningar i 5 kap. 1 § lagen om internationell

rättslig hjälp i brottmål. Bestämmelserna omfattar information som lämnas i ett ärende om rättslig hjälp. För polisärt och tullsamarbete finns särskilda bestämmelser om bindande användningsbegränsningar i 3 § lagen (2000:343) om internationellt polisiärt samarbete (polissamarbetslagen) och 4 kap. 2 § lagen (2000:1219) om internationellt tullsamarbete (tullsamarbetslagen). De senare bestämmelserna är däremot mer generellt utformade och kräver inte koppling till ett visst ärende, vilket bestämmelsen i 5 kap. 1 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål gör. En hänvisning till dessa bestämmelser finns i 1 kap. 4 § sekretesslagen.

Genom en förtydligande lagändring i 5 kap. 7 § sekretesslagen som genomfördes i samband med rambeslutet om den europeiska arresteringsordern gäller sekretess enligt den bestämmelsen vid alla former av rättsligt samarbete rörande förundersökning i brottmål eller tvångsmedel på begäran av en annan stat eller en mellanfolklig domstol (se prop. 2003/04:7 s. 154 f. och 216). Detta torde även inkludera information som överlämnas med stöd av en bestämmelse om spontant informationsutbyte och där den stat som överlämnar informationen ställer upp krav på sekretess.

Tillämpningsområdet för artikel 7 är mer omfattande än bestämmelsen i 5 kap. 1 § eftersom informationsutbytet enligt artikel 7 inte behöver avse ett ärende om rättslig hjälp. Visserligen är det informationsutbyte som avses i artikel 7 frivilligt och informationen behöver inte lämnas om den mottagande staten inte kan leva upp till eventuella villkor som ställs. Utgångspunkten bör emellertid vara att svenska rättsliga myndigheter skall kunna få tillgång till all information som en utländsk stat vill dela med sig av och därför iaktta de villkor om användningsbegränsningar som ställs upp. För närmare överväganden se avsnitt 5.8.

4.1.8 Återställande av olagligt förvärvade föremål

Genom *artikel 8* införs nya bestämmelser om överlämnande av olagligt förvärvade föremål, t.ex. stöldgods, till en stat i syfte att de skall återställas till den rätte ägaren (punkt 1). Det föreskrivs dock inte någon skyldighet för den anmodade staten att bevilja en sådan ansökan, blott att så får ske. Det är med andra ord ett frivilligt åtagande och syftet med bestämmelsen är inte att ändra den nationella lagstiftningen som avser återställande av egendom till dess rättmätiga ägare. Inte heller skall bestämmelsen påverka en godtroende tredje mans rättigheter. Därav får förstås att återställande enligt artikel 8 enbart bör ske när det inte råder någon som helst tvekan om vem som är föremålets rätta ägare.

Ett särskilt fall gäller bevisföremål som tagits i beslag på begäran av en annan stat och som överlämnats till den staten. Enligt 1959 års Europarådskonvention (artikel 6.2) skall sådana föremål återlämnas så snart som möjligt om inte den stat som överlämnat föremålen avstår från dem. De nya bestämmelserna gör nu tillägget att ett avstående också kan ske om detta kan underlätta återställande av föremålet till den rätte ägaren (punkt 2).

En begäran om överlämnande enligt punkt 1 eller ett avstående enligt punkt 2 kommer huvudsakligen att ske i samband med ett straffrättsligt förfarande (jfr artikel 3.1 i 1959 års Europarådskonvention). Mot bakgrund av att konventionen syftar till att utveckla 1959 års Europarådskonvention och Schengenkonventionens bestämmelser om ömsesidig rättslig hjälp och med hänsyn till artikel 3 i 2000 års EU-konvention kan en begäran även bli aktuell i samband med ett administrativt förfarande eller civilrättsliga mål som handläggs gemensamt med ett brottmål.

Lagen om internationell rättslig hjälp innehåller bestämmelser som möjliggör överlämnande av stöldgods till en annan stat när så begärs. Enligt 4 kap. 19 § får beslag och överlämnande ske på begäran av en annan stat om egendomen skäligen kan antas vara frånhänd någon genom brott. När ansökan görs av en medlemsstat i EU eller av Island eller Norge ställs inte något

krav på dubbel straffbarhet men det krävs att det för gärningen kan dömas till fängelse i den ansökande staten (4 kap. 20 § första stycket). Frågor om beslag och överlämnande av egendom prövas av domstol (4 kap. 21 §).

Ett återställande enligt artikel 8 är avsett att äga rum endast när det inte råder någon som helst tvekan om vem som är föremålets rätte ägare. Tredjemansrättigheter beaktas i den svenska beslagsprocessen (t.ex. 27 kap. 6 § rättegångsbalken) och det ligger i sakens natur att hänsynstaganden till eventuella tredjemansrättigheter skall vägas in vid rättens prövning av om egendomen skall överlämnas (se även prop. 1975:35 s. 72 f.). Trots den allmänna begränsningen för bestämmelsernas tillämpning är det möjligt att konstruera exempel då egendom skulle kunna återställas trots att någon annan person kan göra gällande rättigheter i densamma. Det kan t.ex. vara fråga om någon form av egenmäktigt förfarande med gemensamt ägd egendom eller om andra rättigheter än äganderätt. Skulle en sådan situation uppstå och egendomen ändå kunna överlämnas till en annan stat utan rättighetsförlust för någon enskild, kan den rättsliga hjälpen förenas med villkor som är påkallade med hänsyn till enskilds rätt (5 kap. 2 §).

Det är alltså redan i dag möjligt att på begäran av en annan stat ta i beslag egendom som avhänts någon genom brott och överlämna egendomen till den andra staten utan krav på att den skall återställas till Sverige. Det finns därmed möjlighet att tillmötesgå en begäran från en annan stat som avses i artikel 8.

Om en stat före ett överlämnande av föremål avstår från att kräva dem tillbaka får staten, enligt artikel 8, inte heller göra anspråk på någon rätt till säkerhet eller annan regressrätt i de överlämnade föremålen som kan följa av nationell skatte- eller tullagstiftning (punkt 3). Överlämnade föremål får alltså inte vara behäftade med kvarstående anspråk på att kunna tas i anspråk för betalning av allmänna fordringar. Staten är dock oförhindrad att ta ut skatt eller tull hos föremålets rätte ägare.

Det skulle visserligen kunna förekomma att egendom som blir aktuell för ett överlämnande är föremål för betalningssäkring

enligt lagen (1978:880) om betalningssäkring för skatter, tullar och avgifter eller ställd som säkerhet för allmänna fordringar. Betalningssäkring gäller dock i princip bara i egendom som tillhör gäldenären och beslut skall verkställas av kronofogdemyndigheten varvid vissa bestämmelser i utsökningsbalken skall tillämpas. Reglerna i 6 kap. utsökningsbalken om säkerställande av utmätning, vilka också gäller vid betalningssäkring, innebär vidare att egendom som omfattas av verkställigheten är identifierad och dessutom ofta omhändertagen av kronofogdemyndigheten. Motsvarande gäller när säkerhet ställs för allmänna fordringar enligt lagen (1993:891) om indrivning av statliga fordringar m.m. Däremot förekommer inte att viss egendom är behäftad med en latent risk att bli tagen i anspråk senare för något krav på skatt, tull eller annan allmän avgift. Regler som artikel 8.3 är utformad för att motverka finns alltså inte i svensk rätt.

Sammanfattningsvis föranleder inte artikel 8 något behov av lagändringar.

4.1.9 Tillfälligt överförande av frihetsberövade personer

Konventionens reglering

Tillfälligt överförande av en person som är frihetsberövad i en stat för att medverka i en brottsutredning eller rättegång i en annan stat är en traditionell form av rättslig hjälp. 1959 års Europarådskonvention innehåller bestämmelser i ämnet (främst i artikel 11.1), vilka nu kompletteras genom *artikel 9*. Vissa bestämmelser i 1959 års konvention (om transitering i artikel 11.2-3, om vittnesimmunitet i artikel 12 och om kostnader i artikel 20) avses gälla även i förhållande till de nya reglerna (punkt 5).

De nya bestämmelserna avser ett specialfall då ett tillfälligt överförande kan bli aktuellt. Det är här fråga om att den ansökande medlemsstaten har begärt att en annan medlemsstat skall genomföra en utredning för den ansökande statens räkning

och en person som är berövad friheten i den ansökande staten behöver närvara vid utredningsåtgärden i den anmodade staten. Exempel kan vara när förhör, brottsplatsundersökning eller konfrontation begärs i en annan stat och ett vittne eller en misstänkt eller tilltalad som bör närvara är berövad friheten i den ansökande staten. Reglerna i 1959 års Europarådskonvention bygger däremot på förutsättningen att den frihetsberövade personens närvaro i en annan stat beror på en brottsutredning eller rättegång som den staten själv genomför.

Regleringen i artikel 9 bygger på att en överenskommelse träffas mellan de behöriga myndigheterna i medlemsstaterna, vilken skall omfatta de närmare villkoren för överförandet och en tidsfrist inom vilken personen skall återföras igen (punkterna 1-2). Artikeln innehåller också bestämmelser som rör frågan om krav på den berörda personens samtycke till åtgärden (punkterna 3 och 6) samt en bestämmelse om avräkning (punkt 4).

Rättslig hjälp med tillfälligt överförande av frihetsberövade personer

Regler om tillfälligt överförande av en frihetsberövad person finns i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål (4 kap. 29–32 §§). Reglerna om överförande till eller från Sverige har utformats med bl.a. 2000 års EU-konvention, som då inte var antagen, i åtanke och regleringen omfattar redan de fall som nu är aktuella (prop. 1999/2000:61 s. 126 f.f.). En person som är berövad friheten i en annan stat får alltså på begäran av den staten föras över till Sverige för förhör eller konfrontation i samband med en förundersökning eller rättegång där (4 kap. 29 §). Vidare får en person som är frihetsberövad här i landet på begäran av svensk åklagare eller domstol föras över tillfälligt till en annan stat för förhör eller konfrontation där i samband med en svensk förundersökning eller rättegång (4 kap. 31 §).

I praktiken föregås ett tillfälligt överlämnande av kontakter mellan de olika länderna för att lösa olika praktiska frågor. Det kan gälla det praktiska verkställandet av villkor för överförandet som staterna ställer, tidsfrister och praktiska arrangemang för att

genomföra åtgärden. Det vanliga vid ett tillfälligt överförande är att den anmodade staten ställer villkor för åtgärden men i det specialfall som regleras i artikel 9 kan det också tänkas att den ansökande staten ställer vissa krav. Naturligtvis är det alltid fråga om en ansökan om rättslig hjälp från en stat och ett beslut av den andra staten om huruvida den rättsliga hjälpen skall lämnas. I praktiken krävs dock att staterna är överens om åtgärden och hur den skall genomföras. Innan ett tillfälligt överförande från Sverige beslutas skall, enligt 4 kap. 32 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål, den myndighet som ansvarar för frihetsberövandet i allmänhet höras. Undantag gäller om ett sådant yttrande är uppenbart obehövligt, t.ex. om det står klart att ansökningen skall avslås (se prop. 1999/2000:61 s. 202 f.). Några närmare bestämmelser om erforderliga kontakter med utländska myndigheter behövs inte.

Samtycke

Enligt 1959 års Europarådskonvention får en stat som villkor för ett tillfälligt överförande kräva att den berörda personen har samtyckt till åtgärden. De nya reglerna i artikel 9 ställer inte upp något allmänt krav på samtycke men en stat har dock rätt att kräva detta, generellt eller i vissa fall, och den ansökande staten måste då ordna och till den anmodade staten lämna över ett bevis om att samtycke har lämnats (punkt 3). För att underlätta den praktiska tillämpningen av dessa bestämmelser får staterna i samband med tillträde till konventionen avge en förklaring om att samtycke krävs (punkt 6). Om samtycke bara krävs under vissa förutsättningar skall dessa också anges i förklaringen.

Nuvarande svenska regler om rättslig hjälp i brottmål ställer inte upp något krav på den frihetsberövade personens samtycke vid tillfälligt överförande från Sverige. Ett tidigare generellt krav på samtycke för rättslig hjälp med tillfälligt överförande togs bort i samband med tillkomsten av lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål (prop. 1999/2000:61 s. 128 f.f.). I propositionen underströks dock att lagens allmänna grunder för

avslag gäller även för denna form av rättslig hjälp och att den omständigheten att samtycke inte lämnats kan ha betydelse för frågan om en begäran om tillfälligt överförande skall beviljas i ett enskilt ärende. Det uttalas att avsaknaden av samtycke, eventuellt sammantaget med andra omständigheter, skulle kunna leda till ett avslag, t.ex. vid en tillämpning av den generella avslagsgrunden i 2 kap. 14 § andra stycket att omständigheterna är sådana att ansökan inte bör bifallas (a. prop. s. 130). Den nuvarande regleringen av tillfälliga överföranden av frihetsberövade innebär alltså i praktiken att det finns utrymme för svenska myndigheter att i enstaka fall ställa krav på den personens samtycke för att åtgärden skall beviljas. Ett exempel skulle kunna vara att den person som begärs överförd är särskilt gammal eller sjuk och det därför bedöms olämpligt att transportera personen mot hans eller hennes vilja. Ett annat exempel skulle kunna vara samtycke för att i något unikt fall undvika tveksamhet huruvida återförandet av en svensk medborgare som tillfälligt överförts till Sverige vore förenligt med regeringsformens förbud mot landsförvisning (jfr bet. 1975/76:KU56 s. 32). En avsaknad av samtycke i dessa fall skulle kunna leda till ett avslag enligt nämnda bestämmelser i 2 kap. 14 §.

Att samtycke i praktiken kan vara ett villkor för rättslig hjälp i ett enskilt fall är som redan nämnts förenligt med konventionen. Det är dock fråga om undantagsfall och den anmodade statens skyldighet att då prestera ett bevis om samtycket skulle, om det inte skett redan vid ansökan, kunna uppfyllas genom en uppmaning att komplettera ansökan enligt 2 kap. 9 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål. Att i svensk rätt åter införa ett samtyckeskrav av mer generell natur skulle rimma illa med ambitionen bakom artikel 9 att samtycke inte skall vara nödvändigt. Några lagändringar bör därför inte göras.

Emellertid måste det bedömas om Sverige måste avge en förklaring enligt artikel 9.6 för att kunna tillämpa detta mycket begränsade utrymme att ställa krav på samtycke i ett enskilt ärende. Bestämmelserna i artikel 9.6 avser helt klart generella

krav på samtycke som gäller i alla fall eller under vissa klarlagda förutsättningar. Däremot vore det närmast ogörligt att på sätt som där anges specificera sådana förutsättningar som skulle kunna medföra ett samtyckeskrav i ett enskilt fall och som faller tillbaka på t.ex. en lämplighetsprövning. En uttrycklig rätt att göra en lämplighetsbedömning föreskrivs i 1959 års Europarådskonvention (artikel 11.1 d), vilken den nu aktuella konventionen är avsedd att komplettera (se avsnitt 4.1.1). Det bör därmed anses finnas utrymme för en stat att ställa krav på samtycke i ett enskilt fall med stöd av artikel 9.3 utan att en förklaring enligt artikel 9.6 har lämnats.

Det bör också påpekas att det i fråga om en svensk begäran om tillfälligt överförande kan förekomma att den anmodade staten kräver den berörda personens samtycke för att medverka till åtgärden. Det finns inget som hindrar att en sådan komplettering görs av den svenska åklagaren.

Avräkning av tid för frihetsberövande i utlandet

Enligt 1959 års Europarådskonvention skall en frihetsberövad person som tillfälligt överförs för att höras som vittne eller delta i en konfrontation normalt hållas i förvar under den tid som han eller hon befinner sig i den ansökande staten (artikel 11.3). Förvarstagande av den som tillfälligt överförs till Sverige föreskrivs i 4 kap. 34 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål. Konventionen innehåller inte någon bestämmelse om avräkning av den tid som personen är berövad friheten i utlandet med anledning av det tillfälliga överförandet. För det specialfall av tillfälligt överförande som nu avses i artikel 9 föreskrivs däremot att den frihetsberövade skall tillgodoräknas den tid som han eller hon är överförd (punkt 4).

Tillfälliga överföranden till utlandet kan bli aktuella under en pågående svensk förundersökning eller rättegång och därmed i allmänhet en person som är häktad. Enligt 33 kap. 7 § brottsbalken skall rätten vid bestämmande av påföljd tillgodoräkna tid för frihetsberövande som ägt rum utomlands,

om inte särskilda skäl talar mot detta. Bestämmelsen, som har ändrats med anledning av rambeslutet om en europeisk arresteringsorder och överlämnande mellan medlemsstaterna, innebär att ett tillgodoräknande skall vara huvudregeln. Ändringen tillkom för att uppfylla rambeslutets krav på ett obligatoriskt tillgodoräknande av ett frihetsberövande med anledning av en europeisk arresteringsorder (prop. 2003/04:7 s. 157 f.f.). Bestämmelsen är inte begränsad till frihetsberövande som ägt rum utomlands med anledning av utlämning eller överlämnande utan är också tillämplig på frihetsberövande som sker i samband med ett tillfälligt överförande av en frihetsberövad person. Liksom i förhållande till det nu nämnda rambeslutet bör 33 kap. 7 § brottsbalken i dess nuvarande lydelse anses uppfylla kravet på ett obligatoriskt tillgodoräknande i artikel 9 såvitt avser en senare dom. Därmed krävs ingen lagändring.

Ett tillfälligt överförande av en frihetsberövad person kan dock även avse någon som redan är dömd och som avtjänar ett fängelsestraff eller annat frihetsstraff i Sverige från vilket frihetsberövandet i utlandet skall avräknas enligt artikel 8. Det är därvid fråga om beslut om avräkning som skall fattas av den myndighet som har ansvar för verkställigheten. För den som är intagen i kriminalvårdsanstalt finns regler i 43 § lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt som innebär att tid som den intagne vistas utanför anstalten i samband med ett tillfälligt överförande av en frihetsberövad skall räknas in i verkställighetstiden. Bestämmelsen är obligatorisk och omfattar alla de situationer då tillfälligt överförande kan ske enligt 4 kap. 29 eller 31 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål. Däremot finns inte någon motsvarande bestämmelse i lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård. Det saknas skäl att bedöma frågan på annat sätt när det gäller sluten ungdomsvård och för att på ett heltäckande sätt möta kravet i artikel 9.4 bör den senare lagen ändras (se avsnitt 5.3).

4.1.10 Förhör genom videokonferens

En viktig nyhet i den internationella regleringen av rättslig hjälp i brottmål är införandet av regler om förhör genom videokonferens. Dessa återfinns i *artikel 10*. Förhör genom videokonferens får begäras när det inte är möjligt eller lämpligt att den som skall höras inställer sig personligen i den ansökande medlemsstaten (punkt 1). Detta gäller sakkunniga och vittnen, men artikeln lämnar även ett visst utrymme för tillämpning vid förhör med tilltalade (se nedan). I vissa länder hörs även målsäganden som vittnen och videoförhör med sådana personer skulle också kunna förekomma. Som exempel på fall när vittnesförhör genom videokonferens bör kunna ske nämner den förklarande rapporten särskilt unga, gamla eller sjukliga personer och situationer när vittnet vid en inställelse skulle utsätta sig för en allvarlig fara.

Artikeln föreskriver att en medlemsstat skall medge förhör genom videokonferens under förutsättning att denna metod inte strider mot grundläggande rättsprinciper och att tekniska hjälpmedel för att genomföra förhöret finns tillgängliga (punkt 2). En ansökande stat får även möjliggöra ett videoförhör genom att ställa teknisk utrustning till den anmodade statens förfogande. Kravet på oförenlighet med grundläggande rättsprinciper är avsett att vara relativt högt ställt. Avsikten är inte att en begäran skall kunna avslås blott på den grunden att det saknas regler om vittnesförhör genom videokonferens i den anmodade staten eller att ett eller flera villkor för ett sådant förhör enligt nationell rätt inte uppfylls.

Tillämpningsområdet för artikeln är inte begränsad till någon särskild del av brottmålsprocessen och är därmed i princip tillämplig såväl under en förundersökning som i en rättegång.

Gällande rätt och förslag till förändringar

En försöksverksamhet med videokonferens i svenska rättegångar pågår sedan 1 januari 2000. Enligt lagen (1999:613) om försöks-

verksamhet med videokonferens i rättegång får bl.a. parter i brottmål under vissa förutsättningar delta i ett sammanträde inför rätten genom videokonferens (2 §). Vidare får bevisning, t.ex. ett vittnesförhör, tas upp på detta sätt om det är lämpligt med hänsyn till bevisningens art och övriga omständigheter eller om bevisupptagning enligt rättegångsbalkens regler skulle medföra kostnader eller olägenheter som inte står i rimligt förhållande till betydelsen av att bevisningen tas upp på ett sådant sätt (4 §). Lagen gäller för närvarande till den 1 januari 2005 och förlängning har föreslagits.

Åklagarens möjlighet att hålla förhör genom videokonferens i en svensk förundersökning är oreglerad (se prop. 1999/2000:61 s. 119). Ingenting hindrar dock åklagaren från att arrangera förhör på detta sätt när så bedöms vara lämpligt.

Rättslig hjälp med förhör genom videokonferens kan lämnas enligt 4 kap. 11-12 §§ lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål. Svenska domstolar och åklagare får också, enligt 4 kap. 13 § samma lag, söka hjälp med motsvarande åtgärder utomlands under förutsättning att videokonferens är tillåten enligt svensk rätt och att den andra staten på grund av en internationell överenskommelse eller annars lämnar sådan hjälp. Svenska åklagare och domstolar kan alltså redan i dag både lämna och söka rättslig hjälp med förhör genom videokonferens.

Ett förslag till en permanent ordning för videokonferens i domstol har lämnats av 1999 års rättegångsutredning. I slutbetänkandet En modernare rättegång (SOU 2001:103) föreslås nya regler i rättegångsbalken som bl.a. innebär vissa förändringar jämfört med vad som gäller för den nuvarande försöksverksamheten. Ändringarna skapar bl.a. ett bredare tillämpningsområde vad avser en tilltalads medverkan via video i brottmål, minskade möjligheter för andra än parter att välja form för inställelse till sammanträdet och påföljder vid utevaro till ett videoförhör på samma sätt som vid en kallelse till inställelse i rättssalen. Betänkandets förslag bereds för närvarande i Justitiedepartementet.

Rättslig hjälp med förhör genom videokonferens skall i huvudsak lämnas på samma sätt och enligt samma förutsättningar som om åtgärden skulle ha vidtagits i en svensk förundersökning eller rättegång (2 kap. 10 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål). Ändringar som görs i de svenska förfarandereglerna får därför genomslag också när det gäller rättslig hjälp i brottmål, utom då specialregler givits i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål.

Betänkandet innehåller även andra förslag som kan komma att påkalla förändringar i reglerna för rättslig hjälp. Det gäller t.ex. ett förslag att införa gemensamma och enhetliga regler för telefon- och videoförhör i domstol och en ny terminologi. Dessa frågor kommer dock inte att behandlas i detta ärende.

Samtycke

Bestämmelserna om medverkan i ett videoförhör i en svensk rättegång bygger på frivillighet. Den som har kallats att delta på detta sätt men som motsätter sig, har enligt 6 § andra stycket lagen om försöksverksamhet med videokonferens i rättegång rätt att inställa sig i rättssalen. På motsvarande sätt bygger reglerna om förhör genom videokonferens i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål på att den som skall höras samtycker till ett sådant förhör. För svenska rättegångar finns förslag till förändringar. I 1999 års rättegångsutrednings betänkande föreslås bl.a. att andra än parter som kallats att delta genom videokonferens, dvs. främst de som skall höras i bevissyfte, inte skall ha rätt till ersättning för sin fysiska inställelse där sammanträdet hålls (SOU 2001:103 s. 98 f.). Dessutom föreslås att påföljder vid utevaro skall vara desamma när någon kallas till en videokonferens som vid kallelse till personlig inställelse i rättssalen. Därmed minskar det inslag av frivillighet som i dag gäller för sådana personer när det gäller videokonferens, även om de naturligtvis alltid kan välja att inställa sig personligen inför rätten trots att de kallats att närvara genom videokonferens.

Enligt artikel 10 i konventionen ställs inte något krav att det vittne eller den sakkunnige som skall höras samtycker till förhör genom videokonferens. Krav på samtycke krävs däremot för ett sådant förhör med en person som är åtalad i målet (punkt 9). Av den bestämmelsen kan motsatsvis dras slutsatsen att krav på samtycke inte får ställas för videoförhör med andra personer enligt konventionen. Att sådant samtycke inte är nödvändigt framhålls särskilt i den förklarande rapporten till konventionen. Reglerna om rättslig hjälp med förhör genom videokonferens med någon i Sverige eller i utlandet bör vad gäller kravet på samtycket därför ändras (se avsnitt 5.4.2).

Förhör genom videokonferens under en svensk förundersökning är inte särskilt reglerad och bör inte sammanväxlas med videodokumentation av ett förhör. Rättslig hjälp med ett förhör genom videokonferens kan i dag sökas av en svensk åklagare utan krav på samtycke (4 kap. 13 § andra stycket lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål). För ett sådant förhör som en svensk åklagare bistår en utländsk myndighet med under en förundersökning krävs inte heller samtycke av den som skall höras (4 kap. 11 § andra stycket samma lag). Inga ändringar av reglerna om svenska ansökningar om rättslig hjälp krävs med anledning av konventionen.

Frågan om förhör genom videokonferens med den tilltalade och kravet på samtycke redovisas närmare nedan.

Förfarandet

Ansökningar om rättslig hjälp med videoförhör skall uppfylla de krav som ställs bl.a. i 1959 års Europarådskonvention (artikel 14) och härtill skall skälet för att ett vittnesförhör genom personlig inställelse anses omöjligt eller olämpligt anges (punkt 3). Vidare skall ansökan innehålla namnet på den rättsliga myndighet och de personer som kommer att hålla förhöret. Enligt 2 kap. 4 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål bör en ansökan om rättslig hjälp i Sverige bl.a. innehålla uppgift om den utländska domstol eller myndighet som handlägger ärendet.

Samma bestämmelser skall tillämpas vid en svensk ansökan om inte annat följer av en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige eller krav från den mottagande staten (3 kap. 1 § samma lag). Därmed uppfylls konventionens krav och inga ytterligare svenska regler behövs. En hänvisning till konventionen bör dock göras i ett tillkännagivande till lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål. Kallelsen till ett videoförhör (punkt 4) och frågan om sanktioner för den som uteblir från ett sådant förhör behandlas närmare nedan.

När det gäller genomförandet av förhöret innehåller artikeln vissa föreskrifter (punkt 5). Den anmodade medlemsstatens rättsliga myndighet skall närvara och bl.a. ansvara för att kontrollera identiteten hos den person som skall höras och se till att grundläggande rättsprinciper i den staten iakttas. Om sådana principer åsidosätts under förhöret skall myndigheten omedelbart vidta nödvändiga åtgärder för att säkerställa att förhöret fortsätter i enlighet med dessa principer. Själva förhöret skall hållas direkt av eller under överinseende av den ansökande statens rättsliga myndighet och i enlighet med den statens lag. Tolkhjälp skall vid behov tillhandahållas av den anmodade staten och de båda staterna skall vid behov komma överens om skyddsåtgärder för den som skall höras.

Regler om förfarandet vid svensk domstol finns i 4 kap. 11 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål. Dessa har utformats med beaktande av konventionens bestämmelser. Ärendet skall handläggas som en bevisupptagning utom huvudförhandling, vilket innebär att en rättslig myndighet vidtar de åtgärder som föreskrivs i artikeln (se prop. 1999/2000:61 s. 118). Samtidigt innebär det angivna förfarandet tillräcklig flexibilitet för att uppfylla kravet att förhöret skall hållas direkt av eller under överinseende av den ansökande medlemsstatens rättsliga myndighet. De nuvarande bestämmelserna, som också innehåller en regel om tolkbiträde, uppfyller därmed konventionens krav.

En viktig skyddsregel för den som skall höras är att denne får åberopa den rätt att inte vittna som han eller hon skulle ha enligt antingen den ansökande eller anmodade statens lagstiftning

(punkt 5 e). För svensk del finns en generell bestämmelse i 2 kap. 12 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål som innebär att den som skall höras eller annars fullgöra något enligt lagen har rätt att vägra om det finns stöd för det antingen i svensk lag eller i den ansökande statens lag. Därmed uppfyller nuvarande bestämmelser det krav som ställs i fråga om rätten att vägra vittna. Frågor om vittnesplikt och om straffrättsligt ansvar för vittnen m.fl. behandlas särskilt nedan.

I den anmodade staten skall ett protokoll över förhöret som skall innehålla vissa uppgifter och översändas till den ansökande staten (punkt 6). Det betonas särskilt att överenskomna skyddsåtgärder skall iakttas också i fråga om protokollet, vilket kan komma att påverka dess innehåll. I första hand skall dock befintliga regler om skydd för identitetsuppgifter m.m. i den anmodade staten tillämpas. Vanliga regler om domstolsprotokoll och protokoll under förundersökning tillämpas också i fråga om rättslig hjälp i brottmål. Eventuella förtydliganden med anledning av denna konventionsbestämmelse kan ske i förordning.

Förhör genom videokonferens som sker under förundersökningen är inte särskilt reglerade och allmänna föreskrifter om förhör under förundersökningen får därmed tillämpas. Enligt 4 kap. 1 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål gäller detta även när det är fråga om rättslig hjälp. Om förhöret sker i enlighet med en begäran om rättslig hjälp från en annan stat är det naturligt att den åklagare som handlägger ärendet själv medverkar. Därmed kan de åtgärder som en rättslig myndighet i den anmodade staten skall vidta enligt artikel 10.5 iakttas. Frågor om vittnesplikt och sanningsskyldighet uppkommer inte vid ett förhör av nu aktuellt slag, se vidare nedan. I övrigt skall alltså bestämmelserna om förhör i rättegångsbalken och förundersökningskungörelsen (1947:948) tillämpas, vilka bl.a. innehåller föreskrifter om protokollföring. En allmän föreskrift om tolkbiträde vid myndigheters handläggning av förvaltningsärenden finns i 8 § förvaltningslagen (1986:223) och undersökningsledaren får vid förhör under förundersökningen tillåta att tolk

närvarar (23 kap. 10 § rättegångsbalken). Nuvarande svenska regler uppfyller därmed konventions krav vad avser förfarandet. Inga lagändringar krävs.

Sanktionsmöjligheter vid kallelse till videokonferens

Kallelsen att inställa sig till förhör genom videokonferens skall följa de förfaranden som finns i nationell rätt (punkt 4). Ordinarie åtgärder för att säkerställa att den kallade inställer sig till ett domstolsförhör skall därvid tillämpas. Enligt svensk rätt kan kallelse vid vite och förordnande om hämtning samt ersättning för rättegångskostnader komma i fråga (36 kap. 7, 20 och 22-23 §§ rättegångsbalken). Bestämmelser om kallelsens innehåll finns också i 4 kap. 11 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål.

Vid videokonferens i rättegång görs dock undantag för de regler om kallelser, förelägganden och påföljder vid utevaro som annars gäller enligt bl.a. rättegångsbalken. Det framgår av 6 § lagen om försöksverksamhet med videokonferens i rättegång och innebär att den som kallats att delta genom videokonferens inte kan bli föremål för vite eller annan påföljd vid utevaro. Detsamma gäller vid telefonförhör och har sin grund i att den kallade persons medverkan på detta sätt bygger på frivillighet (prop. 1998/99:65 s. 25). Vid den utvärdering av försöksverksamheten som skett har dock bristen på sanktionsmöjligheter ifrågasatts. 1999 års rättegångsutredning har föreslagit att de sanktioner som rättegångsbalken föreskriver för underlåtenhet att inställa sig vid ett sammanträde också skall gälla när någon kallas att delta genom videokonferens (SOU 2001:103 s. 100 f.f.).

För videokonferens som rättslig hjälp i Sverige på begäran av en annan stat tillämpas svenska förfaranderegler (2 kap. 10 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål). Den som kallas för att i denna ordning höras per videokonferens genom svensk domstols medverkan kan alltså inte kallas vid äventyr av någon påföljd vid utevaro. Videoförhör som sker i en svensk förunder-

sökning är inte reglerade. Telefonförhör under förundersökning är däremot reglerade och 23 kap. 6 a § rättegångsbalken föreskriver att en kallelse till ett sådan förhör inte får förenas med vite. Den som inte infinner sig till ett telefonförhör kan dock hämtas till förhöret med stöd av 23 kap. 7 § samma balk. Motsvarande torde gälla vid kallelse till förhör genom videokonferens under förundersökningen. Även i dessa fall kommer eventuella ändringar komma att få genomslag när förhöret sker i form av rättslig hjälp under förundersökning.

Konventionen kräver inte att en kallelse för någon att delta i en videokonferens skall kunna förenas med påföljder vid utevaro. Svensk rätt tillåter för närvarande inte påföljder vid utevaro från en videokonferens i rättegång och av konventionen följer ingen skyldighet att införa en särskild ordning för den rättsliga hjälpen. Nuvarande regler uppfyller därmed konventionens krav. Om påföljdsomöjligheter införs för svenska förfaranden kommer detta med automatik att gälla för rättslig hjälp.

När en svensk åklagare eller domstol söker rättslig hjälp i form av videokonferens med någon som befinner sig utomlands gäller reglerna i 4 kap. 13 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål. I dessa fall kommer videoförhöret att genomföras genom medverkan av utländska myndigheter och de förfaranderegler som gäller i den andra staten kommer att tillämpas. Det blir därmed inte fråga om svenska kallelser (jfr dock vad som gäller för telefonförhör, avsnitt 4.1.11 nedan).

Straffrättsligt ansvar för vägran att vittna och för oriktiga vittnesutsagor

När det gäller vittnesförhör som tas upp utomlands inom ramen för rättslig hjälp uppstår frågor om vittnesplikt och om straffansvar för oriktiga vittnesutsagor. Medan den som kallas för att vittna är skyldig att göra så i den stat där kallelsen utfärdas är det mycket ovanligt att en vittnesplikt i ett inhemskt förfarande erkänns i en annan stat. Ett exempel på när så ändå sker är den nordiska vittnesplikt som för svensk del föreskrivs i lagen

(1974:752) om nordisk vittnesplikt m.m. I fråga om vittnesförhör genom videokonferens är emellertid situationen annorlunda. Visserligen sker vittnesförhöret som en del av ett utländskt förfarande men samtidigt innebär rättslig hjälp att förhöret genomförs vid en domstol i den anmodade staten och det är den senare domstolen som har kallat vittnet att infinna sig för att avlägga sitt vittnesmål.

Artikel 10 ålägger varje medlemsstat att vidta nödvändiga åtgärder för att för att säkerställa att nationell lagstiftning i fråga om vägran att vittna trots skyldighet att göra det och om falskt vittnesmål också gäller för vittnen eller sakkunniga som hörs på deras territorium genom videokonferens (punkt 8).

Enligt 4 kap. 11 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål skall förhör genom videokonferens i en rättegång handläggas av tingsrätt som en bevisupptagning utom huvudförhandling. Det är därmed tingsrätten som kallar den som skall höras och frågor om vittnesplikt och rätt att vägra att yttra sig bestäms av svenska rättegångsregler. Det är därmed inte fråga om någon utländsk vittnesplikt. Frågor om ansvar för vägran att vittna trots vittnesplikten och ansvar för oriktiga eller ofullständiga uppgifter skall alltså avgöras enligt de regler som gäller i Sverige (såsom anmodad stat). Reglerna i 36 kap. 21 § rättegångsbalken om sanktioner vid vittnes vägran att avlägga ed, avge vittnesmål, besvara en fråga eller följa ett föreläggande att vidta vissa förberedande åtgärder gäller liksom de straffbestämmelser om mened m.m. i 15 kap. brottbalken som gäller utsagor inför svensk domstol. De särskilda straffbestämmelserna om osann eller ovarsam utsaga inför en nordisk eller en internationell domstol (15 kap. 4 a och 4 b §§ brottbalken) skall däremot inte tillämpas.

Den som hörs av polis och åklagare under förundersökningen har ingen sanningsplikt och heller ingen skyldighet att svara på frågor. Detta gäller oavsett om förhöret sker med hjälp av videokonferens eller på annat sätt. En edavläggelse under ett sådant förhör skulle inte vara förenligt med grundläggande

svenska rättsprinciper. De frågor om straffansvar som avses i artikel 10 blir alltså inte aktuella i dessa fall.

Vad som nu sagts överensstämmer med innebörden av artikel 10, punkt 8. Den förklarande rapporten understryker att skyldigheten att vittna genom videokonferens är en följd av den anmodade statens lagstiftning. Den ordning som gäller för förhör genom videokonferens enligt lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål och om straffsanktionerad vittnes- och sanningsplikt får anses vara förenlig med konventionen. Det förhållandet att konventionsbestämmelsen enligt sin ordalydelse utgår från att förhöret skall anses ha ägt rum i ett utländskt förfarande och inte i ett nationellt förfarande i den anmodade staten förändrar inte denna bedömning.

Vittnesförhör genom videokonferens med en målsägande?

En särskild fråga i detta sammanhang är den svenska rättsprincipen att en målsägande inte får avlägga vittnesmål (under ed) i brottmål utan bara höras upplysningsvis. Detta föreskrivs i 36 kap. 1 § och 46 kap. 6 § rättegångsbalken och avviker från vad som gäller i många andra länder där även brottsoffer hörs som vittnen. Det är därför högst sannolikt att hänvisningen till vittnen i punkt 8 för de allra flesta stater också anses omfatta personer som enligt svensk rätt är att anse som målsägande. Tillämpningsproblem skulle kunna uppstå när en utländsk stat begär att en person som enligt svensk rätt anses vara målsägande skall höras som vittne med hjälp av videokonferens i Sverige.

Förbudet i svensk rätt mot att höra en målsägande under ed togs särskilt upp i förarbetena till lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål (prop. 1999/2000:61 s. 101). Det uttalades där att detta förbud visserligen inte bör anses vara ett utflöde av en grundläggande princip i den svenska rättsordningen, men att det ändå är uteslutet att efterkomma en begäran om förhör med en målsägande under ed så länge något straffansvar inte kan utkrävas vid svensk domstol. Med andra ord är det en grundläggande rättsprincip att en utsaga under ed är kopplad till ett

straffansvar. Det framhölls också att det enligt nuvarande regler inte är möjligt att tvinga en målsägande att lämna sin berättelse. I propositionen uppmärksammades också det pågående arbetet med 2000 års EU-konvention och den förväntade skyldigheten för medlemsstaterna att se till att vittnen som hörs på deras territorier genom videokonferens kan straffas för mened. Frågan om ett utvidgat menedsansvar förutskickades därmed bli aktualiserad inför en svensk ratificering av konventionen.

Artikel 10 kan emellertid inte anses ställa krav på att även brottsoffer skall kunna höras som vittnen och därmed att reglerna om menedsansvar i svensk rätt måste utvidgas till att även avse målsägande. Vem som skall anses kunna uppträda som vittne definieras inte i konventionen. Artikel 10.5 e innebär att den som skall höras alltid får åberopa svenska regler om rätt att inte vittna, vilket också föreskrivs i 2 kap. 12 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål. Denna möjlighet står alltså till buds för en målsägande. Reglerna om ansvar för vägran att vittna och för falskt vittnesmål i artikel 10.8 bygger vidare på att nationell rätt i den anmodade staten skall tillämpas. En målsägande får inte höras som vittne enligt nuvarande svenska regler och därmed kan inte straffansvar utkrävas med anledning av den utsaga som en målsägande lämnar. I avsaknad av straffansvar bör den svenska domare som skall ansvara för att grundläggande svenska rättsprinciper iakttas när videoförhöret hålls i Sverige (punkt 5 a) anses vara skyldig att hindra ett förhör med en målsägande under ed även om den som skall höras inte själv invänder mot detta.

Visserligen kan argument anföras för att överväga en ändring av svenska regler om vittnesplikt och straffansvar för målsägande när en sådan person hörs på begäran av en annan stat där brottsoffer får höras som vittnen. Såsom uttalades i förarbetena till lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål är de svenska reglerna snarast motiverat av intresset av jämvikt mellan parterna i en svensk brottmålsrättegång, något som Sverige knappast har anledning att upprätthålla om rättegången äger rum utomlands enligt den ansökande statens processordning. En möjlighet att

höra målsäganden under ed med åtföljande straffansvar skulle naturligtvis utvidga möjligheterna att lämna rättslig hjälp med förhör genom videokonferens och därmed förstärka det internationella rättsliga samarbetet. Men någon skyldighet att göra så kan inte anses följa av konventionen. Dessutom torde det inte bli många fall där en målsägande som befinner sig i Sverige behöver höras genom videokonferens avseende brott som i de allra flesta fallen begåtts på den ansökande statens territorium.

Medan det vore fullt möjligt att införa bestämmelser i lagen om internationell rättslig hjälp som innebär att även en målsägande får höras under ed på begäran av en annan stat – vilket också skulle kunna tänkas när förhöret sker på annat sätt än genom videokonferens – krävs det mer ingående överväganden i fråga om ett utvidgat menedsansvar. Sådana överväganden bör göras i ett större sammanhang än vad som är möjligt i detta ärende. Dessa bedömningar, som alltså inte är nödvändiga för ett tillträde till konventionen, bör därför anstå till senare.

Berättelser under ed förekommer inte vid förhör under en svensk förundersökning under ledning av åklagare.

Förhör med tilltalade

Artikel 10 lämnar också utrymme för medlemsstaterna att tillåta förhör genom videokonferens med en åtalad person, dvs. en tilltalad, genom tillämpning av artikelns bestämmelser (punkt 9). Detta är dock ett helt frivilligt åtagande och en stat får vid tillträde till konventionen avge en förklaring att den inte tillåter videoförhör med en tilltalad. Om sådana förhör tillåts krävs det en överenskommelse och ett beslut i varje enskilt fall och den tilltalades samtycke krävs alltid. Nationell rätt i respektive medlemsstat och internationella instrument skall iakttas.

Synen på förhör med den tilltalade i brottmålsprocessen varierar i olika nationella rättsordningar. I Sverige och i många andra länder tillåts inte vittnesförhör (under ed) med den tilltalade. För svensk del framgår detta i 35 kap. 1 § rättegångsbalken. I stället hörs den tilltalade upplysningsvis, se 46 kap. 6 §

samma balk, och utan straffansvar för de uppgifter som därvid lämnas. I andra länder däremot har den tilltalade rätt att frivilligt avge vittnesmål, men måste då höras under ed med vidhängande straffansvar. Avsikten med den nu aktuella konventionsbestämmelsen är inte att ändra på de grundläggande förutsättningar och principer som gäller i olika stater för förhör med den tilltalade, blott att skapa möjligheter för rättslig hjälp. Bestämmelsen bör uppfattas mot denna bakgrund.

Svensk rätt möjliggör redan i dag att den tilltalade medverkar och även hörs i en rättegång med hjälp av videokonferens. Lagen om försöksverksamhet med videokonferens i rättegång, som också gäller när det är fråga om rättslig hjälp (se 2 kap. 10 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål), innehåller dock vissa begränsningar (se 2 § andra stycket). Begränsningarna innebär att den som är tilltalad i tingsrätt får delta genom videokonferens bara när det kan bli fråga om relativt lindriga påföljder. Strängare straff än tre månaders fängelse får inte komma i fråga. Den tilltalade har samma rätt till biträde av offentlig försvarare vid en videokonferens som vid personlig närvaro. Dessa begränsningar samt rätten till biträde gäller även när videokonferensen sker i form av internationell rättslig hjälp i brottmål.

Den begränsning som i dag finns beträffande videoförhör med en tilltalad i en rättegång kan leda till tillämpningsproblem om förhöret sker i form av rättslig hjälp. I praktiken måste den svenska domstolen göra en bedömning av vilken påföljd som skulle kunna komma i fråga om personen varit föremål för ett svenskt åtal för motsvarande brott. Detta kan vara en vanskelig uppgift som alltså kan bli aktuell enligt nuvarande regler. 1999 års rättegångsutredning har dock i sitt betänkande föreslagit att den nuvarande begränsningsregeln skall utmönstras till förmån för en generell lämplighetsprövning (SOU 2001:103 s. 91-96). Därmed blir inte bedömningen av en svensk påföljd för den aktuella gärningen avgörande. Med hänsyn till det föreliggande förslaget bör inga särskilda regler för rättslig hjälp i detta avseende övervägas.

Det finns därmed redan i dag ett begränsat utrymme för att lämna rättslig hjälp i form av förhör med en tilltalad genom videokonferens. Om den tilltalade får höras på detta sätt innebär tillämpningen av svensk rätt att den tilltalade bara kan höras upplysningsvis, utan att avlägga ed och utan efterföljande straffansvar för dennes vägran att uttala sig eller för de uppgifter som lämnas i förhöret. Detta är förenligt med punkt 8 om straffansvar, se ovan, eftersom den tilltalade enligt svensk rätt inte har rätt att avlägga vittnesmål och än mindre någon vittnesplikt. Det saknas därmed anledning att avge en förklaring enligt konventionen om undantag för tilltalade. Däremot måste bestämmelserna om den tilltalades samtycke kvarstå i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål (se avsnitt 5.4.2).

Bestämmelser om handläggningen vid ofullständiga ansökningar och hinder mot verkställighet finns i 2 kap. 9 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål. Ett förhör av detta slag föregås dessutom naturligen av kontakter mellan den svenska och den utländska myndigheten angående genomförandet. Det behövs därmed inte några ytterligare bestämmelser om den överenskommelse som enligt artikel 10.9 skall träffas i det enskilda fallet.

Kostnader

Den ansökande staten skall ersätta den anmodade staten för kostnaderna för att upprätta en videolänk, driften av videolänken i den anmodade staten, tolkarvoden och ersättningar för resor m.m. till vittnen och sakkunniga (punkt 7). Den anmodade staten har dock möjlighet att helt eller delvis avstå från återbetalning för sådana kostnader.

Regler om återkrav av kostnader från den ansökande staten finns i förordning (2000:704) om internationell rättslig hjälp i brottmål, vilka uppfyller konventionens krav beträffande kostnader vid förhör genom videokonferens (se 7 § 3). Några lagändringar behövs därför inte.

4.1.11 Förhör genom telefonkonferens

Genom *artikel 11* införs regler om rättslig hjälp som avser förhör med vittnen och sakkunniga genom telefonkonferens. De rättsliga myndigheterna i en stat som tillåter telefonförhör har härigenom möjlighet att begära hjälp med förhöret om vittnet eller den sakkunnige befinner sig i en annan medlemsstat (punkt 1). Ett krav är att den som skall höras samtycker till att förhöret sker genom telefonkonferens (punkt 2).

Framställningen om rättslig hjälp skall innehålla viss information (punkt 4). Den anmodade staten skall medge åtgärden om detta inte strider mot dess grundläggande rättsprinciper (punkt 3). Undantaget är avsett att tolkas restriktivt och det räcker inte att telefonförhör inte föreskrivs i den anmodade staten eller att ett eller flera nationella villkor för ett sådant förhör inte är uppfyllda.

De berörda staterna skall komma överens om de praktiska arrangemangen för förhöret (punkt 5). Underrättelse om tid och plats för förhöret, identitetskontroll och kontroll av att samtycke lämnats är uppgifter som den anmodade staten skall sköta. En anmodad stat har dock rätt att ställa upp vissa villkor för att godta ett telefonförhör. Villkoren får avse att vissa förfaranderegler och krav på menedsansvar som i konventionen föreskrivs för förhör genom videokonferens (artikel 10.5 och 10.8) helt eller delvis också skall gälla vid telefonkonferenser. Förfaranderegler omföfattar att företrädare för en rättslig myndighet i den anmodade staten skall ha rätt att närvara vid förhöret och bl.a. ansvara för att den anmodade statens grundläggande rättsprinciper iakttas, att förhöret skall hållas direkt eller under överinseende av den anmodade statens rättsliga myndighet, att se till att tolk finns vid behov och att den som hörs skall ha rätt att åberopa den rätt att vägra vittna som han eller hon har antingen enligt den anmodade eller den ansökande statens lagstiftning (artikel 10.5). Vid behov skall myndigheterna i de två staterna även komma överens om åtgärder för skydd av den person som skall höras. Motsvarande krav får alltså ställas även i fråga om telefonförhör.

Den anmodade staten kan för att genomföra ett telefonförhör vidare kräva att dess nationella bestämmelser om vägran att uppfylla vittnesplikt eller falskt vittnesmål skall tillämpas på samma sätt som om förhöret hade ägt rum i ett nationellt förfarande (artikel 10.8).

Det bör påpekas att artikel 11 inte är avsedd att hindra den form av telefonförhör som redan i dag förekommer i vissa medlemsstater och som innebär att en person får höras som vittne per telefon från utlandet utan att den medlemsstat där personen befinner sig behöver hjälpa till. Detta understryks i förklaranderapporten och är en form av telefonförhör som är uttryckligen tillåten i Sverige enligt 4 kap. 8 § första stycket lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål.

Rättslig hjälp med telefonförhör i Sverige

Lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål gör det redan i dag möjligt att lämna rättslig hjälp med telefonförhör (1 kap. 2 § och 4 kap. 8 §). Det kan ske i samband med en utländsk brottsutredning eller en utländsk rättegång. Rättslig hjälp behöver dock bara sökas om den utländska myndigheten har behov av biträde av svensk åklagare eller domstol. Om den som skall höras samtycker till telefonförhöret får det äga rum utan formaliteter och utan inblandning av svenska myndigheter (se även prop. 1999/2000:61 s. 114).

Konventionens krav på ansökningens innehåll överensstämmer med svenska regler (2 kap. 4 § samt 4 kap. 8 och 11 §§) och detsamma gäller beträffande utrymmet för att avslå en ansökan (2 kap. 14 §).

Vissa förfaranderegler finns i 4 kap. 8 § tredje stycket, vilka gäller underrättelser, vissa kontroller och samråd med den ansökande myndigheten för att bestämma tidpunkt för förhöret och andra praktiska frågor. Detta överensstämmer helt med de åtgärder som den anmodade staten skall vidta enligt artikel 11.5. I övrigt skall det förfarande som gäller för telefonförhör i en

svensk förundersökning eller rättegång tillämpas (2 kap. 10 §). Svenska regler om telefonförhör finns i rättegångsbalken.

Lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål lämnar emellertid utrymme för att tillämpa förfaranderegler som den ansökande staten begär så länge det begärda förfarandet inte strider mot grundläggande principer i den svenska rättsordningen (2 kap. 11 §).

De nuvarande reglerna i lagen om internationell rättslig hjälp uppfyller därmed huvudsakligen de krav som konventionen ställer i fråga om telefonförhör med någon som befinner sig här. Frågan om krav på samtycke behandlas särskilt nedan.

I artikel 11.5 finns bestämmelser om att en anmodad stat får kräva att föreskrifterna om medverkan av den anmodade statens myndigheter m.m. enligt artikel 10.5 och om menedsansvar m.m. enligt artikel 10.8 helt eller delvis skall tillämpas. Enligt lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål finns det möjlighet att genomföra ett telefonförhör i form av bevisupptagning utom huvudförhandling (4 kap. 8 §), vilket innebär att den svenska åklagaren eller domstolen mer aktivt deltar i förhöret. Även bestämmelser om tolk samt om stödperson och biträde till den som hörs blir då tillämpliga (4 kap. 11 och 12 §§). Hålls förhöret i form av bevisupptagning utom huvudförhandling sker det inom ramen för ett svenskt domstolsförfarande. Rättegångsbalkens ordinarie regler om vittnesplikt och påföljder vid åsidosättande av denna samt straffbestämmelserna om mened m.m. i 15 kap. brottsbalken gäller därmed (se avsnitt 4.1.10). För att dessa bestämmelser skall kunna tillämpas krävs emellertid att den ansökande staten begär att telefonförhöret sker på sådant sätt, vilket skiljer sig från artikel 11.5 som tvärtom förutsätter att den anmodade staten ställer upp ett sådant krav. Den svenska regleringen överensstämmer således inte helt med konventionens bestämmelser. Dessutom kan det påpekas att kravet i artikel 11.5 om att den anmodade staten måste aktivt agera för att göra bestämmelserna i artikel 10.5 e, om den rätt en person har att vägra vittna, tillämpliga inte heller helt överensstämmer med motsvarande reglering i 2 kap. 12 § lagen om internationell

rättslig hjälp i brottmål. Den sistnämnda bestämmelsen är generellt tillämplig utan något krav på att den svenska åklagaren eller domstolen måste påpeka bestämmelsens tillämplighet i det enskilda fallet. Ändringar i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål bör därför övervägas (se avsnitt 5.4.1).

Vid telefonförhör under förundersökningen som sker enligt svenska regler uppstår inte frågor om vittnesplikt eller sanningskyldighet (se även avsnitt 4.1.10).

Förslagen i 1999 års rättegångsutrednings betänkande innebär vissa förändringar så att villkoren för deltagande per telefon vid ett sammanträde i domstol huvudsakligen blir desamma som för en videokonferens (SOU 2001:103 s. 109 f.f.). I betänkandet föreslås harmonisering av reglerna för telefon- och videokonferenser. Eventuella ändringar i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål som sammanläggningen av reglerna och terminologiskiftet bör föranleda behandlas inte närmare i detta ärende (se avsnitt 4.1.10).

Telefonförhör med någon i utlandet

I lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål finns även bestämmelser som gör det möjligt för svenska åklagare och domstolar att söka rättslig hjälp i form av telefonförhör med en person som befinner sig utomlands (4 kap. 9 och 10 §§). Det kan ske såväl i en förundersökning som i en rättegång och en formell ansökan om rättslig hjälp skall göras om den andra staten kräver att dess myndigheter skall hjälpa till vid förhöret. Det får också ske om den svenska domstolen eller åklagaren behöver sådan hjälp. Ett allmänt krav är att den utländska staten tillåter att telefonförhör sker, ett krav som alltså kommer att vara uppfyllt för de medlemsstater som tillträder konventionen. Vissa stater tillåter detta redan idag.

Beträffande ansökan skall de krav som ställs på en ansökan till Sverige ställas om inte annat följer av en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige (3 kap. 1 §). I fråga om telefonförhör skall dessutom uppgift om den berörda personens

samtycke anges (4 kap. 9 och 10 §§), vilket diskuteras närmare nedan. Krav på förfarandet som ställs i den anmodade staten skall naturligtvis iakttas och för andra stater som tillträtt konventionen gäller de skyldigheter och rättigheter som där föreskrivs i fråga om förfarandet. En svensk åklagare eller domstol som håller telefonförhör med någon som befinner sig i utlandet är skyldig att iaktta bestämmelserna i 2 kap. 12 § om den hördes rätt att vägra yttra sig.

Av artikel 11.5 följer att den anmodade staten som villkor för rättslig hjälp med ett telefonförhör får kräva att den staten skall ha rätt att lagföra den som vägrar att vittna trots vittnesplikt eller som lämnar en falsk utsaga. Den ansökande staten har inte rätt att motsätta sig ett sådant krav.

Även i fråga om telefonförhör med någon i utlandet uppfyller de nuvarande svenska reglerna konventionens krav och därmed krävs inga lagändringar.

Krav på samtycke

Artikel 11.2 föreskriver att rättslig hjälp med förhör genom telefonkonferens skall förutsätta att den som skall höras samtycker till åtgärden. Nuvarande svenska regler om telefonförhör i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål förutsätter också den hördes samtycke. Det gäller såväl vid telefonförhör på begäran av en annan stat i Sverige (4 kap. 8 §) som vid förhör med någon utomlands i ett svenskt förfarande (4 kap. 9 §). Detta återspeglar vad som i dag gäller för telefonförhör i ett svenskt domstolsförfarande. Att de förutsättningar som gäller för motsvarande åtgärd i ett svenskt förfarande skall tillämpas framgår redan av 2 kap. 10 § och reglerna om rättslig hjälp med telefonförhör i 4 kap. är därför utformade som en föreskrift om ansökningens innehåll. Av ansökan om rättslig hjälp skall framgå att den som begärs hörd per telefon samtycker till detta. Dagens svenska regler uppfyller alltså konventionens krav.

Såsom tidigare redovisats är dock de svenska rättegångsreglerna om telefonförhör föremål för ändringar som bygger på förslag som lämnats i SOU 2001:103, se avsnitt 4.1.10 Förslaget innebär att dagens krav på frivillighet i fråga om telefonförhör (och videokonferens) vid rättens sammanträden skall upphöra. Om förslaget genomförs kommer ett telefonförhör att kunna genomföras i ett svenskt förfarande även om den som skall höras inte önskar detta. Därmed skulle det för svensk del inte fordras att en ansökan om rättslig hjälp innehåller en uppgift om samtycke och föreskrifterna om detta i 4 kap. 8 och 9 §§ skulle kunna utgå. Men även om regleringen av telefonförhör i svenska förfaranden inte förändras skulle föreskrifterna om ansökans innehåll kunna utmönstras. De villkor som skall tillämpas vid rättslig hjälp med ett telefonförhör följer redan av 2 kap. 10 § och ytterligare föreskrifter om ansökans innehåll är därför närmast att uppfatta som ett förtydligande. Det krav på samtycke som ställs i 4 kap. 8 § första stycket beträffande telefonförhör i Sverige som sker utan medverkan av svenska myndigheter har dock materiell innebörd och bör inte förändras.

Artikel 11.2 i konventionen ger däremot vid handen att rättslig hjälp i form av förhör genom telefonkonferens får äga rum endast om den som skall höras samtycker till detta. Uppgift om samtycket skall framgå av ansökan (artikel 11.4). Det bör dock understrykas att denna föreskrift gäller för rättslig hjälp enligt konventionen och inte är avsedd att inverka på den interna regleringen av telefonförhör i de enskilda staterna. Det kan därför hävdas att en enskild stat oaktat dessa bestämmelser får utsträcka utrymmet för att lämna rättslig hjälp genom att inte kräva samtycke för åtgärden. En stat är dock inte skyldig att göra så. Den internationella regleringen innebär emellertid att det i praktiken kommer att ställas krav på samtycke i många länder och att ansökningar om rättslig hjälp regelmässigt kommer att innehålla uppgifter om att samtycke lämnats. Även om villkoren för telefonförhör i ett svenskt förfarande skulle komma att ändras vore det möjligt att behålla ett samtyckeskrav för de fall så åtgärden sker i överensstämmelse med de nationella reglerna

om rättslig hjälp. Det saknas därmed skäl att nu ändra reglerna i 4 kap. 8 och 9 §§ såvitt avser föreskriften att en ansökan om rättslig hjälp med telefonförhör skall innehålla uppgift om samtycke.

Kostnader

Om inte annat överenskoms i det enskilda fallet skall den ansökande staten ersätta den anmodade staten för vissa kostnader som telefonförhöret medför (artikel 11.5). De kostnader som omfattas är de som anges i artikel 10.7, se avsnitt 4.1.10. Den anmodade staten kan dock alltid välja att stå för dessa kostnader. Regler om återkrav för kostnader som uppstått vid rättslig hjälp till en annan stat finns i förordningen (2000:704) om internationell rättslig hjälp i brottmål och några lagändringar med anledning av konventionen behövs inte.

4.1.12 Kontrollerade leveranser

Enligt *artikel 12* åtar sig medlemsstaterna att göra det möjligt att tillåta s.k. kontrollerade leveranser på dess territorium. Det skall kunna ske inom ramen för brott som kan föranleda utlämning (punkt 1). Beslut om en kontrollerad leverans skall tillåtas i det enskilda fallet fattas av den anmodade statens myndigheter med tillämpning av den statens lag (punkt 2). Om en kontrollerad leverans tillåts skall åtgärden genomföras enligt nationell rätt (punkt 3). Befogenhet att agera, leda insatser och kontrollera dem skall åvila den anmodade statens behöriga myndigheter.

Olika behöriga myndigheter för framställningar kan förekomma i de olika medlemsstaterna och det kan vara fråga om en centralmyndighet, en rättslig myndighet eller en polis- eller tullmyndighet. Oavsett om det är fråga om olika myndigheter i de berörda staterna skall direktkontakter mellan dem vara tillåtna som huvudregel (artikel 6.5). En stat får dock förklara att sådana direktkontakter inte skall ske eller bara ske på vissa villkor

(artikel 6.7). Ansökningar skall i brådskande fall alltid kunna göras genom t.ex. Interpol eller Europol.

Kontrollerad leverans är en arbetsmetod som har använts av svenska polis- och tullmyndigheter under lång tid, framförallt beträffande narkotika. Arbetsmetoden innebär att de brottsutredande myndigheterna underlåter att ingripa mot en leverans i syfte att under kontroll följa denna och avslöja mottagaren av leveransen och kartlägga vem eller vilka som ligger bakom brottsligheten. Metoden anses inte komma i strid med polisens skyldighet att ingripa mot brott då ingripandet endast skjuts upp, s.k. interimistiskt passivitet, och då leveransen tillåts fortsätta under kontrollerade former. Ett typiskt exempel är en kurir som tillåtits resa in till eller ut ur landet med narkotika utan att de berörda polis- och tullmyndigheterna ingriper omedelbart. Kontrollerade leveranser kan också avse t.ex. postförsändelser eller narkotika som gömms i andra godstransporter. Åtgärden kan också tillämpas beträffande andra leveranser än narkotika, t.ex. av sprit, cigaretter eller vapen.

Metoden används även i andra länder och internationellt samarbete förekommer. Föreskrifter om kontrollerade leveranser finns i 1988 års FN-konvention mot olovlig hantering av narkotika och psykotropa ämnen (narkotikabrottskonventionen) som Sverige har tillträtt. Konventionen förutsätter att anslutna stater träffar bilaterala överenskommelser om kontrollerade leveranser, något som Sverige har gjort i begränsad utsträckning (prop. 1999/2000:122 s. 59).

Vidare finns regler om kontrollerade leveranser i Schengenkonventionen (artikel 73) och i 1997 års tullsamarbetskonvention (Neapel II-konventionen). Dessa överenskommelser, som Sverige har tillträtt, är inte begränsade till narkotika utan avser utredningar av utlämningsbara brott.

Det internationella samarbetet beträffande kontrollerade leveranser har intensifierats, vilket ligger i linje med utvecklingen av andra samarbetsformer såsom gränsöverskridande förföljande och övervakning samt gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar. Detta har medfört bättre möjligheter till

förvarning om att en olaglig leverans är på väg, koordinerade åtgärder i flera länder och möjligheter att tillåta transitering av en kontrollerad leverans genom flera länder för ett ingripande på den slutliga destinationsorten. I praktiken sköts kontakterna i allmänhet mellan olika länders polis- eller tullmyndigheter medan åklagare eller domstolar ofta fattar beslut om åtgärden. I Sverige är det etablerad praxis att åklagare alltid skall avgöra om en kontrollerad leverans skall tillåtas, oavsett om detta sker i samarbete med myndigheter i en annan stat eller inte. Det förekommer också att utländska tjänstemän medverkar när åtgärden vidtas i Sverige, vilken dock alltid sker under svensk ledning och kontroll. De utländska tjänstemännen får därvid inte utföra uppgifter som är att anse som myndighetsutövning.

Kontrollerade leveranser är inte särskilt lagreglerade i svensk rätt. Inga särskilda bestämmelser infördes i samband med Sveriges tillträde till de ovan nämnda konventionerna. Inför tillträdet till Neapel II-konventionen uttalade regeringen att metoden med kontrollerade leveranser, såsom den i dag används, kan tillämpas utan att den kommer i konflikt med svensk lagstiftning (prop. 1999/2000:122 s. 63). Sker en kontrollerad leverans inom ramen för en svensk förundersökning gäller de allmänna bestämmelserna i bl.a. rättegångsbalken om förundersökning. I nämnda proposition uttalade regeringen emellertid att det var nödvändigt att senare företa en mer grundläggande utredning och analys av behovet och lämpligheten i att genom lagstiftning ytterligare reglera förfarandet med kontrollerade leveranser.

Frågan har härefter behandlats av Beredningen för rättsväsendets utveckling (BRU) som i delbetänkandet Ökad effektivitet och rättssäkerhet i brottsbekämpningen (SOU 2003:74) har föreslagit viss lagreglering av kontrollerade leveranser. Förslaget innebär att gränsöverskridande, kontrollerade leveranser under en förundersökning regleras i rättegångsbalken som ett straffprocessuellt tvångsmedel (s. 141 f. och 168 f.f.). Detta förslag har emellertid mötts av kritik under remissbehandlingen och bl.a. har behovet av lagstiftning och

förslagets utformning på olika punkter ifrågasatts. Justitieombudsmannen och Rikspolisstyrelsen har t.ex. invänt mot förslaget att reglera åtgärden som ett straffprocessuellt tvångsmedel.

Beredningens förslag bereds för närvarande inom Justitiedepartementet men resultatet härav behöver inte avvaktas eller föregripas för att kunna gå vidare med de frågor som angår det internationella samarbetet. På samma sätt som i fråga om motsvarande bestämmelser om kontrollerad leverans i Schengenkonventionen och i Neapel II-konventionen kan förpliktelseerna enligt artikel 12 i 2000 års EU-konvention uppfyllas utan lagändringar. Konventionen innebär dock, förutom åtagandet att tillåta samarbetet, ställningstaganden i fråga om straff- och civilrättsligt ansvar för utländska tjänstemän som medverkar vid en kontrollerad leverans (artiklarna 15 och 16; se avsnitt 4.1.15) och användningsbegränsningar (artikel 23, se avsnitt 4.1.19). Av praktiska skäl vore det dessutom värdefullt att klargöra vilken eller vilka svenska myndigheter som dels har att handlägga ett ärende om att genomföra en kontrollerad leverans i Sverige, dels är behöriga att ta emot eller göra en ansökan om kontrollerad leverans.

Den idealiska lösningen vore att samtidigt införa eventuella bestämmelser under vilka förutsättningar kontrollerade leveranser fick vidtas med regler för det internationella samarbetet. Införandet av bestämmelser om det internationella samarbetet kan emellertid inte avvakta utgången i beredningens förslag. Skulle remisskritiken mot beredningens förslag i denna del leda till att inga regler eller i grunden annorlunda regler införs kommer det inte att finnas underlag i det ärendet för att bedöma hur det internationella samarbetet bör regleras. Därför bör vissa bestämmelser för samarbetet läggas fram i detta ärende som underlag för den fortsatta beredningen av frågan om kontrollerade leveranser.

4.1.13 Gemensamma utredningsgrupper

I *artikel 13* finns bestämmelser om samarbete i form av gemensamma utredningsgrupper. Därmed avses en grupp av tjänstemän från brottsutredande myndigheter i två eller flera medlemsstater med uppgift att under begränsad tid utreda viss brottslighet som har anknytning till de berörda staterna (punkt 1).

En medlemsstat är inte skyldig att inrätta en gemensam utredningsgrupp och det är inte fråga om permanenta grupper. Beslut skall fattas i det enskilda fallet. Som särskilda exempel nämns komplicerade och krävande utredningar med anknytning till andra medlemsstater eller brottsutredningar i flera medlemsstater som kräver samordnade, gemensamma åtgärder i de berörda staterna (punkt 2). En framställning om att inrätta en gemensam utredningsgrupp skall ha visst innehåll (punkt 3).

Föreskrifterna i artikel 6.5 om direktkontakter mellan olika slags myndigheter, och en stats möjlighet att motsätta sig detta genom att avge en särskild förklaring (artikel 6.7), gäller även i dessa fall (se avsnitt 4.1.6). Ansökningar genom Interpol eller Europol är också möjliga.

De utredningsgrupper som här avses är ett komplement till det oreglerade, informella samarbete mellan brottsutredande myndigheter i olika länder som sker redan i dag och som inte påverkas av att ett mer formellt arrangemang införs (punkt 11, se även prop. 2003/04:4 s. 12). Den gemensamma utredningsgruppen skall vara verksam på territoriet i de medlemsstater som inrättat den och vissa formella krav ställs på gruppens verksamhet, t.ex. beträffande dess ledning och skyldighet att följa nationell rätt i den stat där den verkar (punkt 4). I fråga om utredningsåtgärder som gruppen kan vidta görs det skillnad mellan medlemmar i gruppen som kommer från den stat där verksamheten äger rum och medlemmar från andra stater (s.k. avdelade medlemmar, punkterna 5-6). Härtill ger artikeln utrymme för att staterna frivilligt avtalar om att även andra än företrädare för behöriga myndigheter i de aktuella medlemsstaterna får ingå i gruppen (punkt 12).

Medlemmar i gruppen får begära att behöriga myndigheter i den egna medlemsstaten vidtar utredningsåtgärder på samma sätt som om det hade varit fråga om motsvarande åtgärd i en inhemsk utredning (punkt 7). Internationell rättslig hjälp mellan myndigheter i olika medlemsstater kan också förekomma i fråga om åtgärder som gruppen behöver hjälp med (punkt 8).

Artikeln innehåller även bestämmelser om rätt för medlemmar i en gemensam utredningsgrupp att överlämna information och om villkor för användningen av uppgifter som erhållits under deltagandet i gruppen (punkterna 9 och 10).

Rambeslut om gemensamma utredningsgrupper och svensk lagstiftning

Mot bakgrund av terrorattacker i USA den 11 september 2001 vidtogs åtgärder för att snabbt förbättra det rättsliga samarbetet mellan medlemsstaterna på särskilda områden. Ett av dessa initiativ var det rambeslut om gemensamma utredningsgrupper som rådet för rättsliga och inrikes frågor antog den 13 juni 2002 (EGT L 162, 20.6.2002, s. 1) och som har genomförts i Sverige genom lagen (2003:1174) om gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar. Härtill har en ändring gjorts i 1 kap. 4 § sekretesslagen (1980:100) för att tillgodose kravet på användningsbegränsningar i fråga om uppgifter som en svensk myndighet har fått sig till del genom den gemensamma utredningsgruppens arbete.

Rambeslutets materiella bestämmelser (artiklarna 1-3) överensstämmer i sak med konventionens artiklar om gemensamma utredningsgrupper (artikel 13) och om utländska tjänstemäns ansvar (artiklarna 15 och 16). Bestämmelserna i lagen om gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar och ändringen i sekretesslagen uppfyller därmed sakligt sett även de skyldigheter som konventionen ställer beträffande denna form av rättsligt samarbete. Det bör härvid uppmärksammas att de utländska tjänstemän som ingår i en gemensam utredningsgrupp i Sverige inte skall utföra uppgifter på svenskt

territorium som förutsätter ett överlämnande av svensk myndighetsutövning (prop. 2003/04:32 f.f.). Mot denna bakgrund har det inte ansetts nödvändigt att införa några särskilda bestämmelser som reglerar utländska tjänstemäns straffrättsliga skydd och ansvar när de deltar i en gemensam utredningsgrupp i Sverige. Däremot finns det särskilda bestämmelser om skadestånd i 8 och 9 §§ lagen om gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar.

Tillämpningsområdet för den nya lagen är emellertid begränsat till gemensamma utredningsgrupper som inrättas med stöd av det aktuella rambeslutet. Därmed krävs det ändringar för att bestämmelserna också skall gälla för utredningsgrupper som inrättas med stöd av konventionen (se avsnitt 5.5).

Vidare är förhållandet mellan rambeslutet och 2000 års EU-konvention så utformat att rambeslutet skall upphöra att gälla när konventionen har trätt i kraft i samtliga medlemsstater (artikel 5 i rambeslutet). Medlemsstater kan dessutom medge att konventionens bestämmelser – inklusive artikel 13 – skall gälla dem emellan redan innan konventionen har trätt i kraft (artikel 27). Det finns därmed ett behov av övergångsbestämmelser i lagen om gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar.

En annan fråga som bör ses över i detta sammanhang är förhållandet mellan lagens regler om inrättande av gemensamma utredningsgrupper och den omorganisation av åklagarväsendet som för närvarande pågår. I en proposition som nyligen avgetts föreslår regeringen bl.a. att en ny myndighet skall ersätta dagens centrala förvaltningsmyndighet Riksåklagaren och de sex regionala åklagarmyndigheterna (prop. 2004/2005:26). Enligt 3 § lagen om gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar får, då ingen svensk förundersökning pågår eller inleds beträffande den aktuella brottsligheten, en överenskommelse om att inrätta en gemensam utredningsgrupp ingås av bl.a. Riksåklagaren eller den åklagarmyndighet som Riksåklagaren bestämmer. Den organisatoriska förändringen innebär att den bestämmelsen måste ändras (se avsnitt 5.5).

4.1.14 Hemliga utredningar

I *artikel 14* finns fakultativa regler om att stater kan komma överens om att bistå varandra i brottsutredningar som genomförs av tjänstemän med hemlig eller falsk identitet, i konventionen kallade hemliga utredningar (punkt 1). En stat kan dock reservera sig mot dessa bestämmelser (punkt 4). Det bör uppmärksammas att det i den svenska översättningen endast talas om polismän, men detta överensstämmer inte med andra språkversioner (officers, agents, Beamte, embedsmænd) och tillämpningsområdet bör därför avse tjänstemän. Det kan också påpekas att benämningen hemlig eller falsk identitet i verkligheten avser en tjänsteman som använder sig av fingerade personuppgifter istället för sina verkliga personuppgifter. Tjänstemannens identitet är och förblir självklart densamma. Detta sätt att i vissa fall bedriva polisiär verksamhet benämns ofta i Sverige som användning av skyddsidentitet eller täckidentitet.

Om denna form av samarbete tillåts, är det den anmodade statens myndigheter som skall besluta om åtgärden skall medges i det enskilda fallet och prövningen skall ske i enlighet med nationell rätt. Frågor om den aktuella utredningens varaktighet, de närmare villkoren för utredningen och de berörda tjänstemännens rättsliga ställning skall de samarbetande staterna göra upp om (punkt 2). Själva genomförandet skall följa nationell lag och nationella förfaranden i den stat på vars territorium åtgärden äger rum. Härvid skall de berörda staterna samarbeta vad avser förberedelser och kontroll samt skyddsåtgärder för de tjänstemän som verkar under hemlig eller falsk identitet, dvs. skyddsidentitet (punkt 3). Även i fråga om detta samarbete kan olika myndigheter vara behöriga att ta emot och skicka ansökningar i de olika staterna och reglerna om direktkommunikation i artikel 6.5 skall tillämpas om inte en stat har förklarat annorlunda (artikel 6.7). Ansökningar genom Interpol eller Europol kan också förekomma.

I Sverige förekommer som påpekats ovan utredningar där skyddsidentiteter används. Sådana utredningar kan omfatta

exempelvis infiltration eller andra liknande åtgärder. Ett exempel kan vara att under tillskapad identitet uppträda i en yrkesroll eller ansluta sig till en ekonomisk eller social grupp för att på så sätt få uppgifter om brottslig verksamhet. Det förekommer också att polisen med sådana metoder mer direkt söker få insyn i en grups brottsliga verksamhet utan att polisen därmed gör sig skyldig till brott. Avsikten kan vara att söka få fram bevisning om ett begånget brott om vilket det föreligger misstanke (om s.k. bevisprovokation, se JO 1997/98 s. 128 och 2000/01 s. 132). Sådana åtgärder anses vara tillåtna under en förundersökning så länge de avser att skaffa fram upplysningar om brott och inte att provocera fram brott (se Fitger, Rättegångsbalken, s. 23:25). Användning av skyddsidentiteter kan även ske i samband med kontrollerade leveranser. Arbetsmetoden har med framgång använts beträffande grov organiserad brottslighet, t.ex. grova narkotikabrott, grova rån, människorov, grov förfalskning och grova stölder av t.ex. vapen eller kulturföremål.

Redan i dag är hemliga utredningar föremål för internationellt samarbete. Inom ramen för det internationella tullsamarbetet har bestämmelser om rättslig hjälp med hemliga utredningar tagits in i 1997 års tullsamarbetskonvention (Neapel II-konventionen). Även i den konventionen var bestämmelserna om hemliga utredningar fakultativa och reservationer tillåtna. För svensk del konstaterades att metoden var oreglerad och att den inte användes i Tullverkets brottsbekämpande verksamhet (prop. 1999/2000:122 s. 24). Sverige valde därför att reservera sig mot bestämmelsen i samband med tillträdet till konventionen.

Det förekommer däremot ett betydelsefullt och relativt väl utvecklat internationellt polissamarbete på detta område, i vilket också svensk polis deltar. En del av samarbetet består i att polismän från ett visst land medverkar i andra länders brottsutredningar. Detta sker även i viss utsträckning i Sverige och utländska poliser som medverkar på detta sätt är skyldiga att rätta sig efter vad som gäller enligt svensk rätt, t.ex. i fråga om bevisprovokation. På motsvarande sätt medverkar svenska poliser i andra länder. En grundläggande förutsättning både för

utländska polisers medverkan i Sverige och svenska polisers medverkan utomlands är att det inte får vara fråga om åtgärder som enligt svensk rätt är att anse som myndighetsutövning. Justitieombudsmannen har uttalat att utländska polismän som bedriver polisverksamhet här i landet bara får göra det i form av biträde åt och i närvaro av svensk polis (se JO 1974 s. 93 f och JO 1993/94 s. 88 f.f.). Denna allmänna princip får anses gälla om det inte finns föreskrifter som medger mer långtgående åtgärder – se t.ex. lagen (2000:343) om internationellt polisiärt samarbete.

Denna polisiära arbetsmetod är i dag inte föremål för någon särskild reglering i svensk rätt. Allmänna principer för polisarbetet finns emellertid i 8 § polislagen (1984:387) – behovs- och proportionalitetsprinciperna – vilka är tillämpliga också för s.k. okonventionella arbetsmetoder (se prop. 1983/84:111 s. 46 f.f.). För att i praktiken kunna bedriva polisiärt spanings- och utredningsarbete med hjälp av skyddsidentitet är det ofta nödvändigt att kunna tillskapa personuppgifter som håller för en granskning samt att möjliggöra bevarad sekretess beträffande tjänstemannens verkliga personuppgifter också sedan åtgärden har avslutats. Det har anförts att nuvarande regler om personuppgifter i folkbokföringen och om identitetsuppgifter i brottmålsprocessen gör det svårt att använda metoden i polisarbetet. Detta gäller också för det internationella samarbetet.

I betänkandet Ökad effektivitet och rättssäkerhet i brottsbekämpningen (SOU 2003:74) redogör Beredningen för rättsväsendets utveckling (BRU) för möjligheten att använda skyddsidentitet och för behovet av reglering. I betänkandet betonas betydelsen av det internationella polissamarbetet på detta område. Enligt en promemoria som Rikspolisstyrelsen upprättat i april 2002 och som redovisas i betänkandet innebär dock den nuvarande ordningen att svensk polis på grund av svårigheten att skapa en säker skyddsidentitet tvingas avstå från att delta i gränsöverskridande samarbete (SOU 2003:74 s. 127-129).

I betänkandet föreslås att polisens användning av skyddsidentitet skall lagregleras som en polisiär arbetsmetod. Härtill föreslås att fingerade personuppgifter som utgör skyddsidentiteter skall få tas in i folkbokföringen. I sekretesslagstiftningen och i rättegångsbalkens regler om vittnesbevisning föreslås ett skydd av dessa täckidentiteter. Efter sedvanlig remissbehandling övervägs förslagen för närvarande inom Justitiedepartementet. Bland remissynpunkterna finns bl.a. kritik riktad mot en reglering av arbetsmetoden som sådan och önskemål om att olika aspekter av förslaget utreds vidare.

Med hänsyn till att frågan om eventuell lagreglering av dessa frågor behandlas i ett annat ärende bör inga materiella regler föreslås här. I avvaktan på ett ställningstagande i fråga om lagreglering måste däremot bedömas hur Sverige bör ställa sig till artikel 14.

De möjligheter som idag finns för andra länders polis att delta i svenska brottsutredningar bör bestå liksom möjligheterna för svensk polis att delta i andra länders utredningar och inte motverkas genom en reservation. Artikel 14 är vidare så utformad att en reservation inte är nödvändig. Samarbetet förutsätter nämligen i varje enskilt fall att en överenskommelse träffas samt att de villkor och förutsättningar enligt svensk rätt iakttas som måste gälla för en utländsk polismans medverkan i svensk polisverksamhet. Det kan därmed inte bli fråga om arbetsuppgifter som i sig förutsätter ett överlämnande av svensk myndighetsutövning, något som artikel 14 inte heller kräver.

Genom att godta artikeln finns det, liksom i dag, en fakultativ möjlighet att i enskilda fall komma överens om samarbete i fråga om vad som i artikeln kallas hemliga utredningar. Det bör därför övervägas om det behövs några förfaranderegler för det internationella samarbetet, vilka i så fall bör ges i lag (se avsnitt 5.7). Därvid måste också konventionens bestämmelser om straffrättsligt och skadeståndsrättsligt ansvar (artiklarna 15-16) och användningsbegränsningar (artikel 23) beaktas. De överväganden som nu angetts bör kunna ske fristående från de frågor som behandlas i det andra lagstiftningsärendet.

4.1.15 Straffrättsligt och skadeståndsrättsligt ansvar

Konventionen innehåller vissa bestämmelser om utländska tjänstemäns ansvar när de medverkar i samband med kontrollerade leveranser (artikel 12), gemensamma utredningsgrupper (artikel 13) eller hemliga utredningar (artikel 14). Dessa bestämmelser om straff- och civilrättsligt ansvar bygger på regler som finns i Schengenkonventionen (artiklarna 42 och 43).

Straffrättsligt ansvar

I fråga om straffrättsligt ansvar under verksamhet som avses i artiklarna 12–14 föreskriver *artikel 15* att utländska tjänstemän skall likställas med tjänstemän i den stat där verksamheten äger rum. Detta gäller både i fråga om brott som en tjänsteman begår och brott som riktas mot tjänstemannen.

Frågan om straffrättsligt ansvar för utländska tjänstemäns deltagande i gemensamma utredningsgrupper har behandlats i samband med införlivandet av rambeslutet om gemensamma utredningsgrupper. I rambeslutet är frågan reglerad på samma sätt som i konventionen. I det lagstiftningsärendet gjordes bedömningen att rambeslutet inte förutsatte något överlämnande av myndighetsutövning för att kunna genomföras (prop. 2003/04:4 s. 32-34). Utländska tjänstemän som deltar i en gemensam utredningsgrupp i Sverige får inte vidta åtgärder på svenskt territorium som är att anse som myndighetsutövning. Med hänsyn därtill ansågs det inte motiverat att utsträcka det straffrättsliga skydd och ansvar som svenska tjänstemän har enligt bestämmelserna om våld och hot mot tjänsteman m.m. (17 kap. 1, 2 och 4 §§ samt 20 kap. 1 § brottsbalken) till utländska tjänstemän som deltar i en gemensam utredningsgrupp som är verksam i Sverige. Dessa straffbestämmelser förutsätter att tjänstemannen utövar sådan myndighet som de nu aktuella utländska tjänstemännen inte tillåts utöva. Däremot kan flertalet övriga straffbestämmelser i brottsbalken och andra straffrättsliga lagar tillämpas också i fråga om brott som begåtts av eller riktats

mot en utländsk tjänsteman. Därmed infördes inte någon särskild bestämmelse angående utländska tjänstemäns straffrättsliga skydd och ansvar när de deltar i en gemensam utredningsgrupp.

Regler som likställer utländska tjänstemäns straffrättsliga skydd med svenska tjänstemäns finns däremot i 12 § lagen (2000:343) om internationellt polisiärt samarbete (polissamarbetslagen) och 3 kap. 7 § lagen (2000:1219) om internationellt tullsamarbete (tullsamarbetslagen). Reglerna har införts vid genomförandet av internationella konventioner med liknande bestämmelser som i artikel 15. En avgörande skillnad är dock att de andra konventionerna och därmed de svenska bestämmelserna bygger på att svensk myndighetsutövning har överlämnats och att de utländska tjänstemännen äger rätt att utöva viss myndighetsutövning i Sverige.

När det gäller straffrättsligt ansvar och skydd för utländska tjänstemän som är verksamma i Sverige med stöd av artiklarna 12–14 i nu aktuella 2000 års EU-konvention måste motsvarande bedömningar göras. Den fråga som måste besvaras är om befintliga straffrättsliga regler är tillräckliga eller om det straffrättsliga skydd och ansvar som svenska tjänstemän har genom bestämmelserna i 17 kap. 1, 2 och 4 §§ samt 20 kap. 1 § brottbalken också skall gälla för utländska tjänstemän verksamma i Sverige. Svaret är även här avhängigt av om de utländska tjänstemännen tillåts vidta åtgärder som innebär myndighetsutövning eller inte.

I fråga om gemensamma utredningsgrupper där regleringen i rambeslutet och i konventionen överensstämmer bör samma bedömning göras nu som i samband med det nyligen avslutade lagstiftningsärendet (prop. 2003/04:4). Det behövs därmed inte några lagändringar i detta avseende.

Såsom har redovisats i avsnitt 4.1.12 och 4.1.14 krävs det inte heller att utländska tjänstemän skall kunna medverka vid kontrollerade leveranser eller i hemliga utredningar på ett sätt som utgör myndighetsutövning i Sverige. Detta gäller oavsett om regler om internationell rättslig hjälp införs eller om

samarbetet även fortsättningsvis är oreglerat. Därmed saknas det anledning att utvidga straffbestämmelserna om brott riktade mot svenska tjänstemän till utländska tjänstemän som medverkar i kontrollerade leveranser eller hemliga utredningar.

Civilrättsligt ansvar

I *artikel 16* finns det bestämmelser om civilrättsligt ansvar när utländska tjänstemän medverkar i åtgärder som avses i artiklarna 12–14 på en annan medlemsstats territorium. Därmed omfattas medverkan i kontrollerade leveranser, gemensamma utredningsgrupper eller hemliga utredningar. Utgångspunkten är att en medlemsstat är ansvarig för de skador som dess egna tjänstemän orsakar i samband med hans eller hennes medverkan vid en kontrollerad leverans (*artikel 12*) eller i en gemensam utredningsgrupp (*artikel 13*) eller hemlig utredning (*artikel 14*). Frågan om skadeståndsskyldighet skall dock bedömas enligt lagen i den stat på vars territorium verksamheten bedrivits (*punkt 1*).

I praktiken skall skador regleras på så sätt att den stat där verksamheten har ägt rum i första hand skall ersätta skadan i enlighet med de villkor som gäller för skador orsakade av den statens egna tjänstemän (*punkt 2*). Därefter skall den stat vars tjänstemän har orsakat skadan fullt ut ersätta den stat som betalt ut ersättning till de skadelidande eller deras rättsinnehavare (*punkt 3*).

Sinsemellan åtar sig medlemsstaterna att inte kräva ersättning för skador som en medlemsstat orsakat en annan medlemsstat (*punkt 4*). Det påverkar dock inte den skadelidande statens möjligheter att rikta ersättningskrav mot tredje man.

Motsvarande reglering av skadeståndsansvaret finns sedan tidigare i andra internationella instrument som Sverige har tillträtt. Det gäller föreskrifter i Schengenkonventionen, Neapel II-konventionen och rambeslutet om gemensamma utredningsgrupper. Dessa åtaganden är omhändertagna i 13 och 14 §§ polissamarbetslagen, 3 kap. 8 och 9 §§ tullssamarbetslagen

respektive i 8 och 9 §§ lagen (2003:1174) om gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar.

Lagbestämmelserna som nämnts ovan, vilka alla överensstämmer i sak, innebär att svenska staten skall utge ersättning för skador som utländska tjänstemän vållar när de utför uppgifter i Sverige inom ramen för samarbete som regleras i respektive lag. Svenska staten skall dock inte ersätta skada som drabbar den utländska myndigheten eller tjänstemannen. I fråga om skador som en svensk tjänsteman vållar utomlands, innehåller lagarna en bestämmelse som utesluter att svenska staten blir skadeståndsskyldig enligt svenska skadeståndsrättsliga regler när vållandet sker i samband med samarbetsåtgärder enligt den aktuella lagen. De regressmöjligheter som följer av olika internationella överenskommelser kräver ingen reglering i lag.

Bestämmelserna om skadeståndsansvar i 8 och 9 §§ lagen (2003:1174) om gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar uppfyller i sak de förpliktelser som följer av artikel 16 såvitt avser utländska tjänstemäns medverkan i gemensamma utredningsgrupper. Såsom framgått i avsnitt 4.1.13 omfattar den lagen i dag bara gemensamma utredningsgrupper som inrättats med stöd av det rambeslut som föranledde lagen. Lagens tillämpningsområde behöver alltså utvidgas till att även avse 2000 års EU-konvention (se avsnitt 5.5).

Nuvarande bestämmelser i polis- och tullsamarbetslagen om skadeståndsansvar har ett begränsat tillämpningsområde och reglerar endast ett sådant ansvar vad gäller gränsöverskridande övervakning eller förföljande. Bestämmelserna omfattar inte skador som kan uppkomma i samband med kontrollerade leveranser eller hemliga utredningar. Motsvarande reglering av det skadeståndsrättsliga ansvaret skall gälla även i fråga om dessa åtgärder, vilket fordrar lagstiftningsåtgärder (se avsnitt 5.9).

4.1.16 Avlyssning av telemeddelanden m.m.

En nyhet i konventionen är de bestämmelser som möjliggör rättslig hjälp med avlyssning av telemeddelanden och som är

utformade med hänsyn tagen till den tekniska utvecklingen beträffande telekommunikationer (artiklarna 17–22). Reglerna är ett utflöde av principen i 1959 års Europarådskonvention (artikel 1.1) att staterna skall lämna varandra rättslig hjälp i största möjliga utsträckning och behovet av ett effektivt samarbete för att utreda brottslighet.

Konventionens reglering utesluter inte andra bilaterala eller multilaterala överenskommelser mellan medlemsstaterna i syfte att underlätta befintliga eller framtida möjligheter till laglig avlyssning av teledelanden (artikel 22).

Artikel 18 innehåller regler om samarbete beträffande avlyssning av teledelanden i olika situationer i brottsutredningssyfte och i artikel 21 finns bestämmelser om kostnader. Konventionen innehåller vidare särskilda bestämmelser om avlyssning via en s.k. nätport, vilket främst avser satellitförmedlade meddelanden (artikel 19), och om gränsöverskridande avlyssning av en teleadress (artikel 20). Dessa artiklar behandlas i avsnitt 4.1.17 och 4.1.18.

Behörig myndighet vid tillämpningen av bestämmelserna i artiklarna 18–20 skall normalt vara en rättslig myndighet, dvs. åklagare eller domstol (artikel 17). Om ingen rättslig myndighet är behörig att handlägga dessa frågor i en medlemsstat får den staten i stället utse en motsvarande behörig myndighet, vilket i så fall skall anges i en förklaring enligt artikel 24. För svensk del är det åklagare och domstol som är behöriga i fråga om hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning och det finns inte anledning att förändra detta med anledning av de nya former av rättslig hjälp som avses i artiklarna 18–20.

4.1.16.1 Konventionens bestämmelser (artikel 17, 18 och 21)

Den traditionella ordningen för rättslig hjälp med hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning är att en stat ansöker om rättslig hjälp med en sådan åtgärd i en annan stat avseende en person som finns i den sistnämnda staten. Den anmodade staten beslutar om åtgärden enligt de bestämmelser som gäller i

inhemska fall. Om ansökningen bifalls genomförs avlyssningen eller övervakningen av den anmodade statens myndigheter. Avlyssningen tas upp eller uppgifter från övervakningen hämtas in för att materialet i ett senare skede skall kunna överlämnas till den ansökande staten.

Artikel 18 bygger delvis på en annan ordning. Utgångspunkten är att själva avlyssningen och upptagningen skall ske i den ansökande staten i enlighet med ett tvångsmedelsbeslut som har meddelats där. Den anmodade staten skall enbart möjliggöra avlyssningen genom att tillåta en omedelbar överföring av telemeddelandena till myndigheten i den ansökande staten (punkt 1 a). Bara i fall då en omedelbar överföring inte kan äga rum är det tänkt att avlyssning och upptagning av telemeddelandena skall ske i den anmodade staten varefter materialet överförs till den ansökande staten (punkt 1 b).

Artikel 18 gör vidare skillnad mellan olika fall beroende på var den person vars telemeddelanden skall avlyssnas befinner sig – i den ansökande staten (punkt 2 a), i den anmodade staten (punkt 2 b) eller i en tredje medlemsstat (punkt 2 c). Kombinationen av olika metoder (punkt 1 a och 1 b) och olika uppehållsorter för den person som avlyssningen riktas mot (punkt 2 a, 2 b och 2 c) ger upphov till olika situationer för vilka konventionsregleringen skiljer sig åt.

I samtliga fall då *personen befinner sig i den anmodade staten* får de förutsättningar tillämpas som i den staten gäller för samma tvångsmedelsanvändning i ett inhemskt fall (punkt 5 b). Detta gäller oavsett om det är fråga om omedelbar överföring av telemeddelandena till den ansökande staten (punkt 5 b) eller om en upptagning sker i den anmodade staten innan materialet överförs (punkt 6). Det är i dessa fall fråga om rättslig hjälp i traditionell mening och de villkor och den beslutsordning som gäller i inhemska fall får tillämpas.

När *personen befinner sig i den ansökande staten eller i en tredje medlemsstat* och telemeddelanden omedelbart kan överföras till och därefter avlyssnas i den ansökande staten, anvisar artikel 18 en förenklad ordning (punkt 5 a). Avlyssnandet och en eventuell

upptagning av meddelandena sker alltså i den ansökande staten. Den anmodade statens insats är begränsad till att se till att detta tekniskt kan äga rum. Tvångsmedelsanvändningen sker med stöd av ett beslut i den ansökande staten, enligt den statens lag, och den anmodade staten avses inte göra annat än en begränsad prövning av framställningen.

Om en omedelbar överföring emellertid inte är möjlig, och därför avlyssning och upptagning skall äga rum i den anmodade staten, får rättslig hjälp lämnas på vanligt sätt (punkt 6). Den anmodade staten får då ställa samma villkor för bifall som den skulle tillämpa för motsvarande åtgärd i ett inhemskt fall.

Artikeln innehåller även särskilda bestämmelser om vad en ansökan om rättslig hjälp med avlyssning skall innehålla (punkterna 3 och 4) och om utskrift av en upptagning på den ansökande statens begäran (punkt 8). Uppgifterna i en ansökan skall vara föremål för sekretess i enlighet med nationell rätt (punkt 9).

En stat har rätt att särskilt förklara att den enbart kommer att lämna tekniskt bistånd för avlyssning av en person som befinner sig utomlands i fall då omedelbar överföring är möjligt (punkt 7). Undantaget har tillkommit på begäran av Förenade kungariket där en upptagning av avlyssnade data är förbjudet i vissa fall. Om undantaget nyttjas får de övriga medlemsstaterna tillämpa principen om ömsesidighet.

En teleoperatörs kostnader för verkställigheten av en begäran om rättslig hjälp med eller tekniskt biträde för avlyssning av telemeddelanden skall bäras av den ansökande staten (*artikel 21*).

4.1.16.2 Gällande rätt

Hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning

I svensk rätt är hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakningen tvångsmedel. Vissa förändringar av reglerna har trätt i kraft den 1 oktober 2004 (prop. 2002/03:74, bet. 2003/04:JuU2, rskr 2003/04:14).

Hemlig teleavlyssning innebär att ett teledokument som befordras eller har befordrats till eller från ett visst telefonnummer, en kod eller en annan teleadress avlyssnas eller tas upp i hemlighet genom ett tekniskt hjälpmedel. Rättens tillstånd krävs alltid för hemlig teleavlyssning i en förundersökning. Det måste då vara fråga om ett brott för vilket det är föreskrivet minst två års fängelse eller, om minimistraffet för det aktuella brottet är lägre, att det enskilda brottets straffvärde kan antas överstiga två års fängelse.

Hemlig teleövervakning innebär att uppgifter om teledokument som befordras eller har befordrats till eller från en viss teleadress hämtas in i hemlighet. Uppgifterna kan avse t.ex. sändande eller mottagande teleadress, tidpunkter för meddelandena och deras längd, men inte innehållet i teledokumentandena. Beträffande mobiltelefoni kan även det geografiska området för sändning och mottagande av samtalet spåras. Hemlig teleövervakning kan även innebära att sändning eller mottagning av teledokument till eller från en viss teleadress hindras. Även i dessa fall krävs rättens tillstånd. Det måste vara fråga om brott för vilket det inte är föreskrivet lindrigare straff än sex månaders fängelse eller vissa, särskilt angivna brott. För försök, förberedelse eller stämpling till brott ställs särskilda krav.

Bestämmelser om hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning finns i 27 kap. 18–25 §§ rättegångsbalken. Gemensamt för dessa tvångsmedel är kravet att det måste avse någon som är skäligen misstänkt för ett visst brott och att åtgärden är av synnerlig vikt för utredningen av brottet. Tillståndet skall vara tidsbegränsat till högst en månad men tiden kan förlängas på åklagarens begäran. Om det inte längre finns skäl för beslutet skall det omedelbart hävas av åklagaren eller rätten. När tillstånd har lämnats får de tekniska hjälpmedel som behövs för avlyssningen eller övervakningen användas. Särskilda bestämmelser gäller för granskning och förstörelse av upptagningar och uppteckningar som gjorts vid hemlig teleavlyssning.

Regler om teleoperatörers anpassningsskyldighet för att möjliggöra hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning finns i lagen (2003:389) om elektronisk kommunikation, se vidare nedan. Vissa tillägs- och undantagsbestämmelser till rättegångsbalkens reglering finns i lagen (1952:98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål och avser vissa brott mot rikets säkerhet och vissa andra grova brott.

Rättslig hjälp i brottmål

Sverige kan redan i dag lämna och begära rättslig hjälp med hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning med stöd av lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål (1 kap. 2 § första stycket 6). En ansöknings om att vidta en sådan åtgärd i Sverige handläggs av åklagare som prövar om förutsättningarna för åtgärden enligt svensk rätt är uppfyllda och om så är fallet ansöker om rättens tillstånd (4 kap. 25 §). Samma förutsättningar gäller vid rättslig hjälp som för en motsvarande åtgärd under en svensk förundersökning eller rättegång enligt rättegångsbalken eller annan lag eller författning (2 kap. 1 §). För rättslig hjälp gäller även ett krav på dubbel straffbarhet (2 kap. 2 §).

Hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning med anledning av en begäran om rättslig hjälp från en annan stat kräver alltså enligt nuvarande svenska regler att ett svenskt tvångsmedelsbeslut fattas. Åtgärden genomförs på samma sätt som om beslutet hade fattats inom ramen för en svensk brottsutredning. För hemlig teleavlyssning innebär detta att telemeddelanden avlyssnas eller tas upp av svenska myndigheter med hjälp av teknisk utrustning, medan det vid hemlig teleövervakning innebär att telemeddelanden som befordras eller har befordrats hämtas in. Detta sker med hjälp av åtgärder som teleoperatörer har vidtagit i enlighet med den anpassningsskyldighet som föreskrivs i lagen om elektronisk kommunikation eller genom en särskild överenskommelse som har träffats med polisen, se vidare nedan.

På motsvarande sätt kan en svensk åklagare begära att en annan stat bistår med sådana tvångsmedel när den misstänkte befinner sig i den staten. Om den anmodade staten så kräver får en tingsrätt, enligt 4 kap. 26 §, på ansökan av åklagare besluta om tillstånd till hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning.

Bestämmelser om återkrav av kostnader finns i förordning (2000:704) om internationell rättslig hjälp i brottmål.

Offentligt ombud

Genom den reform av reglerna om hemliga tvångsmedel som trätt i kraft den 1 oktober 2004 har ett system med offentliga ombud införts i ärenden om hemlig teleavlyssning (se prop. 2002/03:74 s. 21 f.f.). Bestämmelser om detta har tillkommit i 27 kap. 26–30 §§ rättegångsbalken. Ombudets uppgift är att bevaka enskildas integritetsintressen i domstolsärenden om hemlig teleavlyssning. Regeringen förordnar de personer som kan tjänstgöra som ombud. Rätten skall, så snart som möjligt efter det att en ansökan om tillstånd har inkommit, utse en person med sådant förordnande som offentligt ombud i det enskilda ärendet. Vid rättslig hjälp med hemlig teleavlyssning tillämpas samma förfarande som när åtgärden vidtas i en svensk förundersökning. Reglerna om offentliga ombud gäller alltså även när åklagaren ansöker om rättens tillstånd till hemlig teleavlyssning med anledning av en ansökan om rättslig hjälp från en annan stat. Bestämmelserna om offentligt ombud gäller inte när åtgärden avser hemlig teleövervakning.

Anpassningsskyldighet för teleoperatörer

Bestämmelser i 6 kap. 19 § lagen (2003:389) om elektronisk kommunikation ålägger teleoperatörer en skyldighet att bedriva verksamheten så att beslut om hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning kan verkställas och så att verkställandet inte röjs. Det är fråga om en generell skyldighet som hänför sig till

konstanta egenskaper i telesystemet, oberoende av om det pågår någon hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning, och systemet skall alltså vid varje givet tillfälle innehålla de egenskaper som krävs för att tvångsmedelsbeslutet genast skall kunna verkställas (prop. 1995/96:180 s. 25). Förutom tekniska hjälpmedel med vissa egenskaper – maskinell utrustning (hårdvara) och datorprogram (mjukvara) - som möjliggör avlyssning och övervakning måste de personella och organisationella dispositioner vidtas som krävs för att hantera dessa hjälpmedel.

Skyldigheten omfattar såväl beslut i en svensk förundersökning som beslut meddelade med anledning av en ansökan om rättslig hjälp i brottmål. En närmare avgränsning av anpassningsskyldighetens omfattning görs i lagen, se vidare i avsnitt 4.1.16.3. Teleoperatörerna skall stå för de kostnader för anpassning, drift och underhåll av systemen som krävs för att tvångsmedelsbesluten skall kunna verkställas (prop. 1995/96:180 s. 30 f. och 2002/03:110 s. 268). Däremot saknas det författningsbestämmelser om kostnaderna för verkställandet av enskilda beslut, vilka operatörerna i dag tar ut ersättning för från de brottsutredande myndigheterna. Den senare frågan är föremål för överväganden i ett annat lagstiftningsärende (se SOU 2003:74).

Även tjänster som inte omfattas av anpassningsskyldigheten kan emellertid bli föremål för hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning under förutsättning att telenätet i fråga inte är undantaget enligt bestämmelserna i 27 kap. 20 § rättegångsbalken. Kostnaderna för de åtgärder hos teleoperatören som krävs måste därvid bäras av beställaren eftersom det inte är fråga om en föreskriven anpassningsskyldighet.

Det förbud mot avlyssning m.m. som föreskrivs i 6 kap. 17 § lagen om elektronisk kommunikation är inte avsett att hindra hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning (se prop. 2002/03:110 s. 396).

4.1.16.3 Telemeddelanden, telenät och vissa terminologiska frågor

För att förstå konventionens bestämmelser och användningen av de straffprocessuella tvångsmedlen hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning är det nödvändigt att först klargöra vissa begrepp som förekommer i konventionen samt redogöra för vilka kommunikationsformer och kommunikationsnät som kan komma i fråga.

Konventionen reglerar avlyssning av *telemeddelanden* utan att detta begrepp definieras. Den förklarande rapporten anger emellertid att begreppet inte är avsett att vara begränsat utan tvärtom måste tolkas i sin vidaste bemärkelse och begreppet inkluderar tekniska uppgifter om varje meddelande, t.ex. det nummer som ringts upp, telemeddelandets tid och längd samt om möjligt den ort där meddelandet sänts eller mottagits. Därmed får konventionen även anses omfatta vad som enligt svensk rätt utgör hemlig teleövervakning. I svensk rätt finns en definition av begreppet telemeddelande i 6 kap. 19 § tredje stycket lagen (2003:389) om elektronisk kommunikation: med telemeddelande avses ljud, text, bild, data eller information i övrigt som förmedlas med hjälp av radio eller genom ljus eller elektromagnetiska svängningar som utnyttjar särskilt anordnad ledare. Därmed omfattas bl.a. telefon, telefax, telegram, elektronisk post och annan datakommunikation. När det i promemorian redogörs för bestämmelserna i konventionen om hemlig teleavlyssning av telemeddelanden inkluderas även hemlig teleövervakning av telemeddelanden, om inte annat särskilt anges.

I artikel 18 (bl.a. i punkt 1 a) används begreppet *omedelbar överföring av telemeddelanden*. Detta avser helt klart själva innehållet i telemeddelandena. Med hänsyn till bedömningen att konventionen även får anses omfatta hemlig teleövervakning blir det också aktuellt med omedelbar överföring av uppgifter om telemeddelanden. När det i promemorian talas om omedelbar överföring av telemeddelanden avses även överföring av uppgifter om sådana meddelanden om inte annat anges.

Konventionen reglerar genom artikel 18 *tekniskt bistånd*. Den exakta betydelsen av termen tekniskt bistånd framgår emellertid inte klart av konventionen eller den förklarande rapporten. Punkterna 1 och 2 a och 2 c i artikel 18 kan ge intryck av att det alltid är fråga om tekniskt bistånd när den vars meddelanden som skall avlyssnas befinner sig i den ansökande staten eller en tredje stat oavsett om omedelbar överföring kan ske eller inte. I de fall omedelbar överföring inte är möjlig och avlyssning och upptagning sker i den anmodade staten för att upptagningen senare skall överföras till den ansökande staten kan emellertid den anmodade staten ställa upp samma krav för att hjälpa till som gäller för ett inhemskt beslut. Det är då, rent faktiskt, fråga om traditionell rättslig hjälp oavsett om den som skall avlyssnas befinner sig i en annan stat än den anmodade staten. Dessutom kan omedelbar överföring ske i de fall personen som avlyssnas befinner sig i just den anmodade staten och den staten kan ställa upp samma villkor som i ett inhemskt fall. I fortsättningen kommer termen tekniskt bistånd att användas för att beteckna de fall där omedelbar överföring av telemeddelanden är möjlig (punkt 1 a) och att den person som skall avlyssnas befinner sig i den ansökande staten eller en tredje stat (punkt 2 a och 2 c). Det är också i dessa fall som konventionen föreskriver en förenklad prövning (punkt 5 a) I dessa sistnämnda fall inför artikeln en ny form av rättslig hjälp – rättslig hjälp genom tekniskt bistånd.

I konventionen talas vidare om att *avlyssna en persons meddelanden*. Vad som egentligen torde avses är att avlyssning eller övervakning sker av telemeddelanden från eller till en *teleadress*. Bestämmelserna i 27 kap. rättegångsbalken om hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning avser också detta. Det är inte en person som avlyssnas eller övervakas utan en teleadress som t.ex. innehas eller nyttjas av en viss person. Med teleadress avses – i svensk rätt – t.ex. ett abonnemang, en enskild anknytning, adressen för elektronisk post, en kod eller någon annan motsvarande tillförlitlig identifieringsmetod. När det i promemorian redogörs för konventionens reglering om att

avlyssna en persons meddelanden avses avlyssning och övervakning av telemeddelanden från eller till en teleadress.

Bestämmelserna i konventionen om hemlig teleavlyssning (och hemlig teleövervakning) syftar till att ha ett vidsträckt tillämpningsområde och skall kunna omfatta alla former av kommunikation via såväl befintlig som framtida teknik. Vad konventionen åsyftar är att i den mån viss kommunikation kan bli föremål för avlyssning eller övervakning i en medlemsstat – nu eller i framtiden – skall den även kunna bli föremål för rättslig hjälp enligt konventionens bestämmelser. För svenskt vidkommande har i fråga om *telenät* tillämpningsområdet för hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning begränsats. Telemeddelanden som befordras inom ett telenät som med hänsyn till sin begränsade omfattning och omständigheterna i övrigt får anses vara av mindre betydelse från allmän kommunikationssynpunkt omfattas inte (27 kap. 20 § rättegångsbalken). Därmed undantas bl.a. system för snabbtelefoner, porttelefoner, PC-nät och liknande utrustning inom eller intill en bostad samt interna telekommunikationer på mindre arbetsplatser, t.ex. via PC-nät (prop. 1994/95:227 s. 31).

Teleoperatörernas anpassningsskyldighet för att möjliggöra tvångsmedelsanvändning, enligt 6 kap. 19 § lagen om elektronisk kommunikation, omfattar verksamhet som avser tillhandahållande av ett allmänt kommunikationsnät, med vissa begränsningar, och särskilt angivna tjänster i ett allmänt kommunikationsnät (se även prop. 2002/03:110 s. 267 f.f.)

Den snabba och omfattande teknikutvecklingen innebär emellertid att regelverket måste ses över när det gäller hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning samt teleoperatörers anpassningsskyldighet. Ett exempel är utvecklingen av tredje generationens mobiltelefoni (det s.k. 3G-nätet). Regeringen har givit Beredningen för rättsväsendets utveckling (BRU) i uppdrag att bl.a. överväga frågor om teleoperatörers anpassningsskyldighet och föreslå nödvändiga lagändringar (Dir. 2003:45). BRU har redan lämnat ett förslag angående kostnader

för hemlig teleavlyssning m.m. (SOU 2003:74), vilket handläggs inom Justitiedepartementet i ett annat ärende.

Andra förändringar på detta område, bl.a. i fråga om definitionen av teledelanden, kan komma att föranledas av den s.k. Cyber Crime-konvention som Europarådet antagit den 23 november 2001 samt ett tilläggsprotokoll till den konventionen antaget den 28 januari 2003. En departementspromemoria med anledning av konventionen utarbetas för närvarande inom Justitiedepartementet.

Redan nuvarande svenska regler om teledelanden som kan bli föremål för hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning har ett vidsträckt tillämpningsområde. Konventionen lämnar till nationell rätt att avgöra det närmare tillämpningsområdet och förutsätter att teknikutvecklingen beaktas. Konventionen ställer därmed inte krav på förändringar av de nuvarande svenska reglerna om teledelanden och om kommunikationsnät som omfattas av teleoperatörernas anpassningsskyldighet. Senare förändringar i svensk rätt kommer också att få genomslag för rättslig hjälp med hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning eftersom denna lämnas under samma förutsättningar som en motsvarande åtgärd i en svensk förundersökning. Bestämmelserna i artikel 18 medför alltså inte krav på lagändringar i nu angivna avseenden.

4.1.16.4 Omedelbart överförande av teledelanden

Bistånd i form av omedelbart överförande av teledelanden direkt från en svensk teleoperatör till en utländsk myndighet förekommer inte i dag. När rättslig hjälp lämnas sker alltid avlyssning och upptagning i Sverige. Rent tekniskt är dock en omedelbar överföring möjlig att genomföra och det skulle i princip kunna ske beträffande i stort sett alla teletjänster, men detta skulle i så fall fordra såväl tekniska som rättsliga förändringar. Förutom ett behov av ny teknisk utrustning skulle gemensamma tekniska och administrativa standarder för

överföringen – gränssnitt för kommunikationen – behöva utvecklas tillsammans med den ansökande staten.

Det torde med andra ord i praktiken inte vara möjligt att i dag lämna hjälp med hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning till en annan stat på ett sätt som innebär att telemeddelanden eller uppgifter om dessa omedelbart överförs från en svensk teleoperatör till en utländsk myndighet. Detsamma gäller i förhållande till svenska myndigheter i fråga om hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning som sker utomlands. Utvecklingen går dock mot teknik som skulle möjliggöra ett sådant överförande inom en inte alltför avlägsen framtid och konventionens bestämmelser kan också förväntas bidra till detta.

4.1.16.5 Lagstiftningsbehov

Rättslig hjälp i Sverige

När åtgärden avser någon som befinner sig i Sverige får samma krav ställas som vid ett beslut om hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning i en svensk förundersökning. Därmed kan de nuvarande materiella bestämmelserna om rättslig hjälp med hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning i 4 kap. 25 § lagen om internationell rättslig hjälp tillämpas även för dessa situationer. I dessa fall kan dock omedelbar överföring av telemeddelanden komma i fråga enligt konventionen. Hur ett svenskt beslut om hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning skall genomföras är inte närmare reglerat. Direkt överföring innebär dock att telemeddelandena skall skickas över direkt till en myndighet i den ansökande staten och att inga upptagningar eller uppteckningar skall ske i Sverige. Detta kräver vissa tillägg i nuvarande bestämmelser.

Genom ett tillträde till konventionen åtar sig Sverige att tillåta tekniskt bistånd med hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning genom omedelbar överföring av telemeddelanden när åtgärden riktar sig mot någon som befinner

sig i den ansökande staten eller i tredje land. Det finns i dag inte några bestämmelser om denna form av rättslig hjälp och därmed finns ett lagstiftningsbehov. En förutsättning är naturligtvis att avlyssning eller övervakning av någon som befinner sig utomlands kan ske här. Vad som främst åsyftas är mobil- och satellittelefoni och att den växel (nod) där avlyssningen skall ske finns i Sverige men teleadressen t.ex. ett mobiltelefonnummer, finns i ett annat land. Tekniskt är detta möjligt redan i dag, särskilt i gränsområden mellan två stater. Rättslig hjälp i dessa fall innebär hjälp med verkställigheten av ett utländskt tvångsmedelsbeslut. Den prövning som skall göras i dessa fall är förenklad och en annan beslutsordning än vad som gäller vid rättslig hjälp på traditionellt sätt bör övervägas. Den anmodade staten avgör när omedelbar överföring kan ske och en ytterligare bedömning krävs i fråga om hur detta bör gå till i praktiken (se vidare i avsnitt 5.10.1).

Om däremot omedelbar överföring inte kan ske när det gäller någon som befinner sig utomlands får det i stället bli fråga om rättslig hjälp på traditionellt sätt. Detta är förenligt med konventionen som i dessa fall medger att den anmodade staten behandlar åtgärden på det sätt som skulle ha skett i ett inhemskt fall (artikel 18.6). En samordning behövs därmed för den prövning som skall göras när en ansökan ges in till åklagare: skall biträde ske genom rättslig hjälp med tekniskt bistånd eller skall biträde lämnas på traditionellt sätt genom att hjälpen grundar sig på ett svenskt tvångsmedelsbeslut. Någon förklaring i enlighet med artikel 18 (punkt 7), som innebär att rättslig hjälp bara lämnas om omedelbar överföring är möjligt, är inte nödvändig och bör inte lämnas.

För närmare överväganden, se avsnitt 5.10.1 och 5.10.2.

Rättslig hjälp utomlands

Svenska myndigheter har enligt 1 kap. 7 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål redan i dag en möjlighet att ansöka om rättslig hjälp med hemlig teleavlyssning eller hemlig

teleövervakning utomlands. I 4 kap 26 § anges att om hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning skall äga rum av någon som befinner sig en annan stat och den staten kräver att ansökan från den svenske åklagaren först skall prövas av domstol får rätten efter åklagarens begäran tillåta avlyssningen eller övervakningen. Ett sådant tillstånd innebär att domstolen gör den prövning för åtgärden som följer av bestämmelserna i 27 kap. rättegångsbalken (se prop. 1999/2000:61 s. 126). Utgångspunkten i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål är dock att åklagaren med stöd av 1 kap. 7 § ansöker om hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning och regleringen i 4 kap. 26 § är endast tillämplig när den andra staten kräver rättens tillstånd. Om den andra staten inte har några sådana krav räcker det således med en ansökan från åklagaren.

Utgångspunkten i artikel 18.3 b) i konventionen är däremot att det i en ansökan alltid skall anges att det finns ett lagligt beslut om att avlyssningen är tillåten, oavsett om begäran avser tekniskt bistånd eller hjälp på ett traditionellt sätt. Vad som avses med lagligt beslut i konventionen är inte helt klart. Ett tillstånd från en svensk domstol till hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning enligt 4 kap. 26 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål torde emellertid uppfylla kravet på ett lagligt beslut i konventionens mening. Ett sådant tillstånd kommer således att krävas i samtliga fall som svenska myndigheter med stöd av konventionen söker rättslig hjälp, på traditionellt sätt eller i form av tekniskt bistånd. Bestämmelsen i 4 kap. 26 § är dock utformad endast för de situationer när den som skall avlyssnas finns i den anmodade staten. Däremot omfattas inte de situationer när åtgärden riktar sig mot någon som befinner sig i en annan stat än den anmodade staten, dvs. i en tredje stat oavsett om begäran avser tekniskt bistånd eller rättslig hjälp på traditionellt sätt. Bestämmelsen bör därför ändras för att täcka även de situationer som konventionen omfattar (se närmare avsnitt 5.10.4). I de fall åtgärden avser en person som befinner sig på svenskt territorium kommer åklagaren att inhämta rättens tillstånd direkt med stöd av

bestämmelserna i 27 kap. rättegångsbalken utan att behöva tillämpa den kompletterande bestämmelsen som finns i 4 kap. 26 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål om att inhämta rättens tillstånd. När åklagaren i dessa fall söker rättslig hjälp med att genomföra åtgärden skall han eller hon enligt 3 kap. 1 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål i ansökan ange att ett svenskt beslut om hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning finns (artikel 18.3 b). Något behov av kompletterande bestämmelser i lag finns därför inte.

Framställningens innehåll, kompletteringar och sekretess

I 1959 års Europakonvention finns allmänna bestämmelser om vad en ansökan om rättslig hjälp skall innehålla. När det gäller ansökningar som rör hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning finns det dock behov av information som delvis avviker från de bestämmelserna och artikel 18 innehåller därför särskilda föreskrifter om ansökningens innehåll. De flesta uppgifterna är dock av allmän natur och omfattas av bestämmelserna om ansökans innehåll i 2 kap. 4 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål. Det gäller uppgifter om den myndighet som gör ansökan, kontaktinformation för den person som avlyssningen avser och uppgift om vilken brottslig handling som är under utredning (punkt 3 a, c och d). Andra uppgifter är specifika för rättslig hjälp med hemlig teleavlyssning – bekräftelse att ett lagligt beslut om avlyssning i samband med brottsutredning har givits, hur lång tid som avlyssning önskas och om möjligt tekniska data för att säkerställa att ansökan kan efterkommas (punkt 3 b, e och f). För uppgifter av det senare slaget bör särskilda, kompletterande bestämmelser om ansökningens innehåll vid rättslig hjälp i Sverige införas i 4 kap. lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål (se avsnitt 5.10.3). För svenska ansökningar uppfyller bestämmelserna i 3 kap. 1 § samma lag de krav som ställs. En hänvisning till artikel 18.3 bör dock göras i ett tillkännagivande till lagen.

När det gäller hjälp med hemlig teleavlyssning beträffande någon som befinner sig i den anmodade staten skall ansökan också innehålla en faktasammanställning angående utredningen (punkt 4). Enligt den förklarande rapporten kan en liknande bestämmelse i 1957 års Europarådskonvention om utlämning (artikel 12.2 b) tjäna till ledning i fråga om vad sammanställningen bör innehålla. Uppgifter av detta slag omfattas redan i dag av de allmänna bestämmelserna i 2 kap. 4 § första stycket och 3 kap. 1 § och några ytterligare ändringsbehov finns inte.

Konventionen medger dessutom att den anmodade staten begär in alla ytterligare uppgifter som behövs för att den skall kunna avgöra om den skulle vidta den begärda åtgärden i ett liknande inhemskt fall (punkt 4). Denna bestämmelse bör inte anses begränsad till de fall då personen som avlyssnas befinner sig i den anmodade staten utan bör också kunna tillämpas i fråga om avlyssning av någon som befinner sig i en annan stat och omedelbar överföring inte är möjlig (se punkt 6). Den gäller därmed för samtliga fall då avlyssning och upptagning av telemeddelanden faktiskt sker i den anmodade staten. Lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål innehåller generella föreskrifter om ofullständiga ansökningar och hinder mot verkställighet, 2 kap. 9 §, vilka ger utrymme för att begära in kompletterande uppgifter och som även bör gälla i nu aktuella fall. Ingen lagändring krävs för detta.

De uppgifter som lämnas i ansökningen skall omfattas av sekretess i den anmodade staten (punkt 9). Enligt 5 kap. 7 § sekretesslagen (1980:100) gäller sekretess även i verksamhet som avser rättsligt samarbete på begäran av en annan stat (eller mellanfolklig domstol). Sekretessen gäller för uppgift som hänför sig till brottsutredning eller tvångsmedelsanvändning om det kan antas att det varit en förutsättning för den andra statens begäran den att uppgiften inte skulle röjas. Det finns därmed bestämmelser som uppfyller konventionens krav på sekretess.

Utskrift av upptagningar samt granskning och förstöring av avlyssningsmaterial vid rättslig hjälp i Sverige

Enligt artikel 18.8 får den ansökande staten begära en utskrift av upptagningen om det finns särskilda skäl för det (dvs. i de situationer där omedelbar överföring inte är möjlig, punkt 1 b). Även om svenska myndigheter redan i dag har möjlighet att göra en sådan utskrift bör en särskild bestämmelse övervägas. En sådan bestämmelse kan emellertid regleras i förordningsform.

En närliggande fråga, som dock inte direkt berörs i konventionen, gäller tillämpningen av reglerna i 27 kap. 24 § rättegångsbalken när det är fråga om rättslig hjälp på traditionellt sätt, dvs. då åtgärden genomförs av svenska myndigheter. Reglerna är inte utformade för att passa för rättslig hjälp och de förutsätter bl.a. att svenska myndigheter gör bedömningar beträffande den utländska myndighetens behov av materialet för sin brottsutredning. Särskilda regler som är särskilt anpassade för rättslig hjälp bör därför övervägas (se avsnitt 5.10.2).

Kostnader

Regeringen meddelar föreskrifter om återkrav av kostnader för åtgärder som vidtagits enligt lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål (se 5 kap. 12 §) och sådana föreskrifter finns i förordning (2000:704) om internationell rättslig hjälp i brottmål. Förordningen (7 §) föreskriver redan i dag att kostnader av nu aktuellt slag skall återkrävas av den ansökande staten. Därmed behövs ingen ändring för att uppfylla konventionens krav (artikel 21). Det bör dock noteras att här endast är fråga om de kostnader som är direkt förenade med verkställigheten i det enskilda fallet.

Det bör i detta sammanhang också uppmärksammas att Beredningen för rättsväsendets utveckling (BRU) har föreslagit förändringar i fråga om ansvaret för verkställighetskostnaderna vid hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning. Förslaget innebär att innehållet i och uppgifter om avlyssnade eller

övervakade teledeländan som omfattas av ett beslut om hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning skall göras tillgängliga av operatörerna utan kostnad för de brottsutredande myndigheterna (SOU 2003:74 s. 249 f.f.). Detsamma föreslås gälla för utlämnande från operatörer av vissa uppgifter enligt lagen om elektronisk kommunikation. Förslaget har remissbehandlats och bereds inom Regeringskansliet. Även om detta förslag genomförs ger artikel 21 i 2000 års EU-konvention stöd för att även fortsättningsvis återkräva kostnader från en annan stat när det är fråga om rättslig hjälp i brottmål. Hur sådana återkrav bör gå till i praktiken måste då också bedömas. Närmare överväganden av dessa frågor bör dock ske i samband med behandlingen av BRU:s förslag.

4.1.17 Hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning via en nätport av satellitförmiddade teledeländan m.m.

4.1.17.1 Konventionens bestämmelser (artikel 19)

En nyhet för den brottsutredande verksamheten i konventionsstaterna, föranledd av den tekniska utvecklingen är reglerna i *artikel 19* om avlyssning av teledeländan, vilket även inbegriper teleövervakning (se avsnitt 4.1.16.3), på en stats eget territorium genom fjärråtkomst till teledeländan som hanteras av en utländsk teleoperatör. Bestämmelsens ursprungliga syfte är att hantera meddeländan som förmedlas i satellitsystem men den kan i framtiden också komma att avse annan teknik.

Utgångspunkten för regleringen är att användandet av t.ex. satellitsystem gör det möjligt att fånga upp och vidareförmedla teledeländan som sänds eller tas emot inom mycket vidsträckta geografiska områden. Åtkomst till kommunikationerna sker via en markstation eller, som konventionen benämner denna, nätport. Detta kan innebära att en stat vars territorium befinner sig inom satellitens

täckningsområde, men som inte har någon nätport, tekniskt sett inte kan avlyssna vissa telemeddelanden som sänds eller mottas på dess territorium. I dessa fall får den stat som vill avlyssna telemeddelandena ansöka om bistånd från den stat där nätporten är belägen. En annan, mer permanent, lösning är att den kommunikation som sker via nätporten görs tillgänglig för andra stater genom användandet av (enligt konventionens benämning) en slags fjärrkontroll. Artikel 19 avser att reglera den sistnämnda lösningen.

Teleavlyssning med hjälp av fjärrkontroll

Med den reglering som artikel 19 tillhandahåller, hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning med hjälp av fjärrkontroll, blir det inte längre fråga om rättslig hjälp. Det finns ingen ansökande eller anmodad stat. Avsikten är i stället att ett nationellt beslut om att vidta en sådan åtgärd skall kunna skickas direkt till en tjänsteleverantör som finns i samma stat och som genom en fjärrkontroll har åtkomst till kommunikationer via en nätport i en annan stat. Beslut meddelas och verkställs i en och samma stat.

Medlemsstaterna skall se till att system för telemeddelanden som hanteras genom en nätport på deras territorium får göras direkt tillgängliga – genom en fjärrkontroll – för laglig hemlig teleavlyssning genom förmedling av en utsedd tjänsteleverantör som finns i den stat där den åtgärden skall äga rum (punkt 1).

För att en medlemsstat på detta sätt skall kunna avlyssna telemeddelandena via en fjärrkontroll och utan att i det enskilda fallet blanda in den medlemsstat på vars territorium nätporten finns ställs vissa villkor upp (punkt 2). Det måste vara fråga om avlyssning för brottutredningsändamål enligt ett beslut som har meddelats i den stat där avlyssningen skall äga rum i enlighet med den statens lag. Den teleoperatör som genom fjärrkontrollen har åtkomst till en utländsk nätport skall finnas i samma stat. Vidare får avlyssning på detta sätt endast ske beträffande någon som befinner sig i den stat där beslutet har

meddelats och avlyssningen äger rum. Vad det egentligen är frågan om är att den stat där nätporten finns, ger ett permanent tekniskt bistånd i de situationer som anges i artikel 18.2 a. I den förklarande rapporten sägs också att om den lösning som artikel 19 anvisar har kommit till stånd, dvs. avlyssning kan ske via en fjärrkontroll, skall den stat som har tillgång till fjärrkontrollen inte behöva ansöka om tekniskt bistånd enligt artikel 18.2 a. Inget i bestämmelsen hindrar dock att en stat ansöker om rättslig hjälp med hemlig teleavlyssning hos den stat där nätporten finns (punkt 4), vilket kan vara att föredra, t.ex. om den person som skall avlyssnas rör sig över gränserna. En svensk domstol skall således kunna medge tillstånd till hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning av någon som befinner sig här i landet beträffande en telekommunikation som t.ex. sker via ett satellitsystem och som verkställs med hjälp av en fjärrkontroll som ger en direkt åtkomst till en nätport i en annan medlemsstat. På motsvarande sätt skall ett motsvarande beslut i en annan medlemsstat beträffande någon som befinner sig där kunna verkställas genom att den staten med hjälp av en fjärrkontroll har direkt åtkomst till en svensk nätport.

Enligt punkt 3 skall samma bestämmelser tillämpas när avlyssningen genomförs efter en framställning enligt artikel 18.2 b. Vad som avses är att om den anmodade staten genom en fjärrkontroll har direkt åtkomst till en nätport som finns i en annan medlemsstat så får den anmodade staten använda denna utrustning för att lämna rättslig hjälp till den ansökande staten. Detta innebär alltså att en nätport i en annan medlemsstat än den ansökande eller anmodade staten används för att verkställa åtgärden genom direkt åtkomst till nätporten med hjälp av en fjärrkontroll i den anmodade staten. En begränsning är dock att den anmodade staten får använda sig av fjärrkontrollen till den utländska nätporten endast när åtgärden avser någon som befinner sig i den staten. Den anmodade staten har även i aktuella fall rätt att ställa samma villkor som för ett inhemskt tvångsmedelsbeslut när det gäller någon som befinner sig i den

staten (artikel 18.5 b). Artikel 19.3 innebär ingen förändring i detta avseende.

Om det i Sverige installeras en fjärrkontroll för åtkomst till en nätport i en annan EU-stat (eller Norge och Island) skulle denna anordning alltså kunna användas även när rättslig hjälp lämnas till en EU-stat. Eftersom fjärrkontrollen bara kan användas för telemeddelanden till och från någon som finns här i landet kommer det för rättslig hjälp alltid att krävas ett svenskt tvångsmedelsbeslut, se avsnitt 4.1.16.

För att regleringen skall fungera på bästa sätt i praktiken krävs det viss samordning beträffande genomförandet. I samband med att rådet antog konventionen gjordes därför ett uttalande var i rådet bl.a. fastställer att ”medlemsstaterna inom rådet skall samråda om samtliga praktiska och tekniska aspekter som är förknippade med tillämpningen av konventionen” och vidare ”att de skyldigheter som anges i artiklarna 4 och 5 i Europaparlamentets och rådets direktiv 99/66/EG av den 15 december 1997 om behandling av personuppgifter och skydd för privatlivet inom telekommunikationsområdet skall beaktas”.

Enligt de uppgifter som har inhämtats har ingen svensk teleoperatör i dag någon nätport eller fjärrkontroll av det slag som avses i artikel 19.

4.1.17.2 Nuvarande svenska regler och lagstiftningsbehovet

Svensk åtkomst till en nätport i en annan medlemsstat

Föreskrifterna i artikel 19 innebär en ny metod för att verkställa beslut om hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning i en medlemsstat. Avsikten är att komplettera reglerna om traditionell rättslig hjälp och rättslig hjälp genom tekniskt bistånd med en möjlighet för myndigheterna i den stat där beslutet fattas att genomföra åtgärden via en fjärrkontroll när den avser någon som befinner sig i den stat där fjärrkontrollen finns.

Ett svenskt beslut om hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning skulle, med stöd av artikel 19, kunna avse telemeddelanden som hanteras via en utländsk nätport när åtgärden avser någon som befinner sig här i landet under förutsättning att övriga förutsättningar enligt gällande lag är uppfyllda, t.ex. i fråga om vilka telenät som kan bli föremål för en sådan åtgärd. Åtkomsten till telemeddelandena skulle, med hjälp av en fjärrkontroll, förmedlas genom en utsedd tjänsteleverantör i Sverige. Detta skall i princip kunna ske oavsett om beslutet har meddelats i en svensk förundersökning eller på grund av en ansökan om rättslig hjälp från en annan medlemsstat i EU.

Enligt 27 kap. 25 § rättegångsbalken får de tekniska hjälpmedel som behövs för hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning användas för att genomföra rättens tillstånd till åtgärden. Detta gäller oavsett om det är fråga om en svensk förundersökning eller rättslig hjälp och torde även omfatta eventuell teknisk utrustning för direkt åtkomst till en nätport som finns utomlands. Utöver detta är verkställigheten av beslut av detta slag inte närmare reglerad. Några ytterligare tillägg till bestämmelserna i rättegångsbalken torde inte behövas för att svenska myndigheter skall ha rätt att nyttja de möjligheter som artikel 19 ger.

Verkställighet på detta sätt av ett svenskt beslut om hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning fordrar dock medverkan av en svensk teleoperatör hos vilken fjärrkontrollen till den utländska nätporten skall finnas samt att de bestämmelser om anpassningsskyldigheten som finns i 6 kap. 19 § lagen om elektronisk kommunikation omfattar den tekniska lösning som artikel 19 syftar till. Huruvida en installation för fjärråtkomst till en utländsk nätport skall anses utgöra en del av en teleoperatörs verksamhet som omfattas av anpassningsskyldigheten får avgöras om det blir aktuellt att installera en sådan i Sverige.

Direkt åtkomst till en nätport i Sverige

Det måste också bedömas om artikel 19 innebär något krav på lagändringar för att möjliggöra direktåtkomst till teledelanden via en nätport som finns i Sverige. Enligt artikel 19.1 är en stat skyldig att se till att teledelanden som förmedlas via en nätport i den staten får göras direkt tillgängliga för en annan stat med hjälp av en fjärrkontroll. Med hjälp av en fjärrkontroll i den andra medlemsstaten som en tjänsteleverantör där har hand om skall således åtkomst till en nätport som en svenska teleoperatör ansvarar för vara möjlig vid verkställighet av ett tvångsmedelsbeslut i den andra medlemsstaten. Det är inte fråga om någon ansökan till Sverige och några särskilda regler om rättslig hjälp blir inte aktuella att införa.

Frågan om lagstiftningsbehovet måste dock bedömas med beaktande av lagen om elektronisk kommunikation, dvs. om lagen medger att teledelanden som hanteras genom en nätport i Sverige görs tillgängliga för direktåtkomst från utlandet i samband med hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning som sker där. Vad som måste bedömas är om det finns rättsliga hinder mot detta för det fall de tekniska förutsättningarna för en tillämpning av artikel 19 blir aktuella.

Reglerna i 6 kap. 17 § lagen om elektronisk kommunikation avser inte att hindra hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning (prop. 2002/03:110 s. 396). Artikel 19 inför dock en helt ny form av åtkomst till teledelanden för teleavlyssning och teleövervakning som inte förutsågs när lagen utformades. Det är därmed osäkert om lagen medger direktåtkomst till teledelanden via en svensk nätport när åtkomsten grundar sig på ett utländskt tvångsmedelsbeslut. Klara regler är särskilt viktiga med hänsyn till att frågor om straffansvar skulle kunna aktualiseras. I brottsbalken föreskrivs straffansvar för brytande av post- och telehemlighet samt för dataintrång (4 kap. 8 och 9 c §§) samt brott mot det skydd av hemligheten för elektroniska meddelanden och bestämmelser om tystnadsplikt som föreskrivs i lagen om elektronisk kommunikation (7 kap. 15 §). Det torde därmed finnas ett

behov av klargörande bestämmelser beträffande sådan åtkomst till teledelanden via en nätport som avses i artikel 19.

När det gäller ett svenskt tvångsmedelsbeslut torde bestämmelserna om anpassningsskyldighet i 6 kap. 19 § lagen om elektronisk kommunikation omfatta teledelanden som hanteras på det sätt som artikel 19 föreskriver, under förutsättning att det är fråga om ett telenät och en tjänst som omfattas av bestämmelserna. Skyldigheten avser teleoperatörer som tillhandahåller telefonitjänst till fast anslutningspunkt, mobil teletjänst eller en elektronisk kommunikationstjänst till mobil anslutningspunkt. Såsom redovisats i avsnitt 4.1.16.2 gäller dock vissa begränsningar i fråga om vilka telenät – och därmed teledelanden – som omfattas av anpassningsskyldigheten. Skyldigheten gäller s.k. allmänna kommunikationsnät och tjänster inom sådana nät som särskilt anges i lagbestämmelserna. Reglerna om teleoperatörernas anpassningsskyldighet är vidare anpassade till de begränsningar som gäller för hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning enligt 27 kap. 20 § tredje stycket rättegångsbalken. Något krav på att förändra detta ställs dock inte i konventionen och artikel 19 torde i praktiken ta sikte på telenät och tjänster som är allmänt tillgängliga. De begränsningar som nu angivits torde därmed inte utgöra något problem.

Anpassningsskyldigheten gäller dock fortlöpande och anpassning måste ske med hänsyn till teknikutvecklingen. Det är även en grundläggande tanke bakom konventionens regler att de skall ha ett brett tillämpningsområde vad avser teledelanden som skall kunna avlyssnas eller övervakas. Det torde emellertid stå klart att reglerna om anpassningsskyldighet i lagen om elektronisk kommunikation inte är tillskapade för att andra stater via en fjärrkontroll skall ha direkt åtkomst till en svensk nätport för att möjliggöra verkställighet av utländska teleavlyssnings- eller teleövervakningsbeslut. För att utvidga anpassningsskyldigheten till dessa fall torde det krävas ändringar i lag.

Artikel 19 innehåller vidare inte någon heltäckande reglering av alla de frågor som måste övervägas i samband med att tillåta utländsk direktåtkomst till en svensk nätport i avlyssningssyfte. Hur detta skall gå till i praktiken, t.ex. hur åtkomsten skall kunna begränsas till telemeddelanden till och från någon som befinner sig i den andra staten, behandlas inte i konventionen. Det är inte heller klart vem som skall bära kostnaderna för den anpassning vid nätporten som kan komma att krävas eller vilka krav som av integritets- och säkerhetsskäl bör ställas för den överföring av telemeddelanden som avses. Den skyldighet som följer av artikeln utesluter inte att den stat där nätporten finns ställer upp ytterligare krav så länge dessa inte strider mot konventionen. Rådet har uppmärksammat dessa svåra och utestående frågor i det uttalande som har redovisats ovan och förutskickat att de skall tas upp till fortsatt behandling där.

Krävs lagstiftning för att ratificera konventionen?

Konventionens bestämmelser i artikel 19 syftar till att skapa möjligheter för medlemsstaterna att vidareutveckla det rättsliga samarbetet genom att utnyttja den tekniska utveckling som sker inom telekommunikation. Konventionen innebär inte att en stat måste skaffa en nätport eller en fjärrkontroll utan det får baseras på andra överväganden. Vad artikel 19 har som syfte är att en medlemsstat som har en nätport skall göra det möjligt att verkställa beslut om t.ex. hemlig teleavlyssning på det sätt som bestämmelsen föreskriver. Den aktuella staten skall sålunda se till att några rättsliga hinder för detta inte ställs upp i den staten. Artikel 19 är till sitt syfte klart framåtsträvande och rådets uttalanden i samband med undertecknande av konventionen ger också uttryck för detta.

Som angetts ovan förekommer idag inte någon hantering av telemeddelanden genom en nätport i Sverige. Inte heller finns det någon svensk tjänsteleverantör som via fjärrkontroll har en direkt åtkomst till en utländsk nätport som hanterar telemeddelanden. Dessutom finns det såvitt känt inte några

omedelbara planer att skapa sådana system. De markstationer som finns är inte i drift. Det finns därför inte något omedelbart behov att införa bestämmelser som möjliggör sådan fjärravlyssning som avses i artikel 19, även om det kan förutspås en utveckling av dessa tekniska möjligheter mellan unionens medlemsstater i framtiden. Ett tillträde till konventionen torde därför inte hindras av att inga lagändringar nu görs.

Av såväl praktiska som principiella skäl bör därför en närmare bedömning av samtliga de frågor som nu anförts göras i ett sammanhang och efter ytterligare överväganden. I enlighet med vad som sagts ovan kräver frågan om t.ex. en skyldighet för svensk operatörer med nätport att möjliggöra utländsk direktåtkomst ett flertal svåra överväganden som bl.a. säkerhets- och integritetsaspekter. Teknikutvecklingen samt det parallellt löpande arbetet med att se över och förändra regelverket, se närmare i avsnitt 4.1.16.3, har naturligtvis betydelse för de överväganden som krävs. Fram till dess det kan bli aktuellt att hantera teledelanden via en svensk nätport finns tid att göra de överväganden och förändringar som behövs. Under mellantiden kan Sverige lämna rättslig hjälp på traditionellt sätt eller genom tekniskt bistånd. Inga förändringar med anledning av artikel 19 bör därmed föreslås i detta ärende.

4.1.18 Hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning av någon som befinner sig i tredje land

4.1.18.1 Konventionens bestämmelser (artikel 20)

I konventionen finns bestämmelser för situationer då brottsutredande myndigheter i en medlemsstat – med eller utan tekniskt bistånd av en annan medlemsstat – avlyssnar eller övervakar teledelanden till eller från en person med en teleadress som används på en annan medlemsstats territorium. Det kan t.ex. vara fråga om mobiltelefoni eller satellittelefoni. När det gäller sådan avlyssning som sker utan tekniskt bistånd från den andra medlemsstaten finns särskilda regler i *artikel 20*

om underrättelser och förutsättningar för att avlyssning skall få äga rum. Reglerna skall också tillämpas i de fall då den stat som beslutar om avlyssning söker rättslig hjälp genom tekniskt bistånd från en annan medlemsstat än den där personen befinner sig (artikel 18.2 c).

Den ordning som skapas genom artikel 20 är begränsad till vissa avlyssningssituationer och detsamma gäller beträffande de åtaganden som medlemsstaterna härigenom gör gentemot varandra. Artikel 20 kan alltså inte tolkas så att den ger tillstånd till avlyssning i andra situationer. Detta förhållande understryks såväl i konventionens preambel som i artikel 20 (punkt 1). Det slås där fast att allmänna folkrättsliga principer gäller i situationer som inte omfattas av konventionen och att tillämpningen av dessa principer inte skall påverkas av regleringen i artikeln.

Tillämpningsområdet för artikeln begränsas till brottsutredningar med vissa kännetecken, dvs. som genomförs efter det att brott har begåtts i syfte att identifiera, gripa, underrätta om misstanke, åtala eller döma de ansvariga personerna (punkt 1). Även utredningar av straffbara försöksbrott omfattas. Den stat där avlyssningen beslutas skall lämna information om avlyssningen till den stat där den aktuella teleadressen används (punkt 2). Det skall ske före avlyssningen om det redan före beslutet är känt att den person som åtgärden avser befinner sig på den andra medlemsstatens territorium. I annat fall skall underrättelsen lämnas omedelbart efter det att den avlyssnande medlemsstaten får reda på att personen befinner sig i den andra staten. Underrättelsen skall innehålla vissa uppgifter (punkt 3).

Den underrättade statens behöriga myndighet skall därefter ta ställning till frågan om tillstånd till avlyssningen (punkt 4 a). Tillstånd att genomföra eller fortsätta avlyssningen kan lämnas under samma villkor som skulle ha tillämpats i ett liknande inhemskt fall. Den underrättade staten får kräva att åtgärden inte genomförs eller att den avslutas om avlyssning inte är tillåten enligt nationell rätt eller av skäl som anges i artikel 2 i 1959 års

Europarådskonvention (politiska eller fiskala brott, nationell suveränitet, säkerhet, ordre public eller andra väsentliga intressen). I samband med ett beslut att vägra avlyssning får den underrättade staten även kräva att redan inhämtat avlyssningsmaterial under den tid som personen befunnit sig på dess territorium inte får användas eller bara får användas på vissa villkor. Skälen för ett avslag och eventuella användningsbegränsningar skall anges i ett skriftligen avfattat beslut.

Beslutet skall fattas och den avlyssnande staten informeras om detta utan dröjsmål eller senast inom 96 timmar från det att den behöriga myndigheten i den underrättade staten har mottagit underrättelsen om avlyssning. Den underrättade staten har dock möjlighet att kräva en förlängning på ytterligare högst åtta dagar för att genomföra förfaranden som krävs för tillståndsprovningen. För att kunna bedöma om avlyssningen skulle tillåtas i ett liknande inhemskt fall får den underrättade staten begära en sammanfattning av de faktiska omständigheterna i målet och andra uppgifter som är nödvändiga för provningen (punkt 4 c). Medlemsstaterna skall vidta de åtgärder som behövs för att säkerställa att svar kan lämnas inom 96-timmarsfristen och skall för detta ändamål utse kontaktpunkter som är i tjänst dygnet runt (punkt 4 d).

Avlyssningen får fortsätta under den tid som den underrättade staten tar ställning till frågan om tillstånd (punkt 4 b). Det inhämtade materialet får dock inte användas utom när de berörda medlemsstaterna har överenskommit om annat eller för att vidta brådskande åtgärder för att avvärja en överhängande och allvarlig fara för allmän säkerhet. Bestämmelsen är så utformad att den är tillämplig också för det fall den underrättade staten inte fattar beslut inom den givna tidsfristen. Undantaget från användningsförbudet är inte avsett att tolkas alltför snävt och som exempel anges i den förklarande rapporten brott som innebär hot mot människoliv, narkotikabrott eller andra liknande allvarliga brott.

Mottagna uppgifter skall vara belagda med sekretess i enlighet med nationell rätt i den underrättade staten (punkt 5). För särskilt känsliga uppgifter kan stater bilateralt komma överens om att de skall överföras till den behöriga myndigheten via en särskild myndighet (punkterna 5 och 6).

Den ordning som föreskrivs är dispositiv såtillvida att en stat får avstå från underrättelser och därmed från en tillståndsprövning enligt artikeln (punkt 7). En sådan förklaring kan lämnas i samband med tillträde till konventionen eller senare.

4.1.18.2 Gällande rätt och lagstiftningsbehov

Konventionen inför en ordning om underrättelser och tillståndsgivning när hemlig teleavlyssning inklusive hemlig teleövervakning (se avsnitt 4.1.16.3) sker över statsgränser och det saknas i dag bestämmelser i svensk rätt för tillämpningen av en sådan ordning. Det är fråga om en åtgärd som bara är aktuell inom ramen för internationell rättslig hjälp i brottmål och som inte tidigare är reglerad. Tillstånd i enlighet med de föreskrifter som ges i artikeln är en förutsättning för den gränsöverskridande hemliga teleavlyssningen eller hemliga teleövervakningen som avses. Kravet på tillstånd från en tredje stat där den person som den hemliga teleavlyssningen eller hemliga teleövervakningen avser behövs både när en stat själv genomför åtgärden och när det är fråga om rättslig hjälp genom tekniskt bistånd från en annan stat än den stat där personen finns. Sverige bör inte avstå från den kontroll över tvångsåtgärder riktade mot någon som befinner sig här i landet som tillståndsprövningen enligt artikeln innebär och bör därmed inte lämna en förklaring enligt artikel 20.7.

Det behövs därför regler för handläggningen av såväl ansökningar från en annan medlemsstat om tillstånd till avlyssning eller övervakning som för svenska ansökningar om tillstånd till en annan stat. Dessa bör ges i lag med undantag för vissa formföreskrifter som kan meddelas i förordning.

Handläggningen i Sverige av inkommande underrättelser måste uppfylla konventionens krav på snabbhet, vilket innebär krav på mottagning dygnet runt och snabba beslutsprocesser, men också allmänna krav på en rättssäker beslutsprocess vid tillståndsprövning och bedömningar av användningsbegränsningar. Samma förutsättningar och villkor får ställas som när motsvarande åtgärd skall vidtas i en inhemsk brottsutredning.

Vad gäller en svensk begäran om tillstånd så bygger en sådan på att ett beslut om hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning har fattats här och åtgärden avser någon som befinner sig utomlands. En svensk domstols beslut om tillstånd till en sådan åtgärd i en svensk förundersökning är inte territoriellt begränsat och skulle kunna avse någon som faktiskt befinner sig utom riket (se även avsnitt 4.1.16). Genom konventionen skapas skyldigheter att underrätta den stat där personen finns. Inga lagändringar krävs emellertid för att det svenska domstolsbeslutet skall kunna utgöra underlag för en ansökan om tredje land enligt artikel 20.

För närmare överväganden se avsnitt 5.10.5.

4.1.19 Användningsbegränsningar

Konventionsregleringen

I *artikel 23* finns bestämmelser om användningsbegränsningar av personuppgifter som överförs mellan medlemsstater enligt konventionen. Med personuppgifter avses all slags information som kan hänföras till en bestämd eller bestämbar enskild person, dvs. i enlighet med vad som gäller enligt 1981 års Europarådskonvention om skydd av enskilda vid automatisk databehandling av personuppgifter. Härtill gäller artikeln även för personuppgifter som inte överförs men som i stället erhålls på annat sätt enligt konventionen (punkt 2). Det kan t.ex. vara fråga om uppgifter i samband med tillfälligt överförande av en frihetsberövad person (artikel 9), förhör genom videokonferens (artikel 10) eller telefonkonferens (artikel 11) eller vid

avlyssning av teledokumentet på en annan medlemsstats territorium utan den statens bistånd (artikel 20). Den skall tillämpas oberoende av hur uppgifterna arkiveras eller behandlas.

Artikeln begränsningsregler gäller emellertid inte personuppgifter som en medlemsstat fått tillgång till i samband med rättslig hjälp i enlighet med konventionen och som härrör från den staten (punkt 6). Det kan t.ex. avse personuppgifter som framkommer vid en video- eller telefonkonferens och som sedan används av myndigheterna i den stat där vittnet inställt sig för konferensen. Ett annat exempel är uppgifter som framkommit inom ramen för en gemensam utredningsgrupps arbete och som används av myndigheterna i den stat där uppgiften erhållits. I detta fall skall dock de särskilda användningsbegränsningar som föreskrivs i artikel 13 ha företräde (punkt 5). Ett tredje exempel är uppgifter som insamlats på den avlyssnande medlemsstatens egna territorium i enlighet med bestämmelserna i artikel 19.

Den mottagande staten är skyldig att på begäran av den överförande staten ge upplysningar om hur personuppgifterna har använts (punkt 3). För Luxemburg gäller särskilda regler (punkt 7).

Användning med eller utan samtycke

Personuppgifter får användas utan den överförande statens samtycke i tre fall (punkt 1). För det första får så ske för förfaranden på vilka konventionen är tillämplig. För det andra får uppgifterna användas för andra judiciella och administrativa förfaranden som har direkt samband med förfaranden under konventionen. Som exempel nämner den förklarande rapporten ett kommersiellt förfarande som har samband med en bedräglig konkurs, en vårdnadstvist med anknytning till ett straffrättsligt förfarande om vanvård av barn och ett ärende om vapentillstånd som hänger samman med ett straffrättsligt förfarande som gäller en väpnad våldshandling. För det tredje krävs inte samtycke när det gäller användande av uppgifterna för att avvärja ett överhängande och

allvarligt hot mot allmän säkerhet. I alla andra fall krävs den överförande statens eller den registrerade personens samtycke.

Förhållandet till andra bestämmelser

Villkor om användningsbegränsningar enligt andra artiklar – informationsutbyte utan framställning (artikel 7.2), avlyssning av teledelanden (artikel 18 punkterna 4 b, 5 och 6) och gemensamma utredningsgrupper (artikel 13.10) – skall ha företräde framför artikel 23 (punkterna 4–5). Artikel 23 gäller dock om inga villkor enligt andra artiklar har ställts upp.

Svensk rätt och lagstiftningsbehovet

Lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål innehåller bestämmelser om användningsbegränsningar som svenska myndigheter är skyldiga att följa respektive kan ställa. Enligt 5 kap. 1 § skall svenska myndigheter följa villkor som finns i en internationell konvention som är bindande för Sverige och som begränsar möjligheterna att vid utredning av brott eller i ett rättsligt förfarande med anledning av brott använda uppgifter eller bevisning som erhållits i ett ärende om rättslig hjälp. Detta gäller oavsett vad som annars är föreskrivet. Begränsningarna i artikel 23 blir alltså bindande för svenska myndigheter enligt 5 kap. 1 § om Sverige tillträder konventionen. Skyldigheten att iaktta användningsbegränsningar enligt 5 kap. 1 § i sin nuvarande lydelse är dock inte lika långtgående som bestämmelserna i artikel 23. De senare är inte begränsade att gälla för användning i brottsutredningar och rättsliga förfaranden i anledning av brott.

Bestämmelserna i 5 kap. 1 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål uppfyller alltså inte fullt ut konventionens krav och måste därmed ändras. När det gäller gemensamma utredningsgrupper (artikel 13) finns det bestämmelser i 5 § lagen om gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar som i sak uppfyller artikel 23. Däremot behövs regler om

användningsbegränsningar för uppgifter som lämnas i samband med kontrollerade leveranser (artikel 12) och s.k. hemliga utredningar (artikel 14). Se närmare avsnitt 5.8.

När det gäller villkor som ställs upp av svenska myndigheter i samband med att rättslig hjälp lämnas får, enligt 5 kap. 2 §, villkor ställas upp som är påkallade av hänsyn till enskilds rätt eller som är nödvändiga från allmän synpunkt. Villkoren får dock inte föreskrivas om de strider mot en för Sverige bindande, internationell överenskommelse. Den åklagare eller domstol som ställt sådana villkor får på begäran medge undantag och detsamma gäller beträffande villkor som följer direkt av bestämmelser i en bindande internationell överenskommelse. Rätten att medge undantag föreskrivs i 5 kap. 3 §. Dessa bestämmelser torde vara tillräckliga för att uppfylla artikel 23 i fråga om uppgifter som överförs från Sverige. Motsvarande regler finns i lagen om gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar (6 och 7 §§) och bör, i linje med vad som sagts ovan, införas i fråga om kontrollerade leveranser och hemliga utredningar (se avsnitt 5.8).

Enligt artikel 23.3 är den mottagande staten skyldig att på den uppgiftslämnande statens begäran lämna upplysningar om hur överförda personuppgifter har använts. Uppgifterna kan ha lämnats inom ramen för samtliga olika samarbetsformer som omfattas av konventionen, dvs. såväl i samband med de särskilt reglerade åtgärderna som vid spontant uppgiftslämnande. Det finns inga regler om hur svenska myndigheter skall hantera en sådan uppgiftsskyldighet i fråga om uppgifter som mottagits. En uppgiftsskyldighet av detta slag får dock anses vara en naturlig del av respektive samarbetsåtgärd och bör kunna uppfyllas av den svenska myndighet som mottagit uppgifterna utan att detta särskilt regleras.

4.2 Tilläggsprotokollet till 2000 års EU-konvention

Tilläggsprotokollet innehåller bestämmelser som är avsedda att komplettera 2000 års EU-konvention och protokollet skall ses

som en integrerad del av konventionen. Det innebär att konventionens bestämmelser skall gälla för protokollet och vice versa på samma sätt som om alla bestämmelserna hade funnits i ett och samma instrument. Som nämnts i föregående avsnitt är 2000 års EU-konvention i sin tur avsedd att komplettera 1959 års Europarådskonvention.

Vissa bestämmelser i 1959 års Europarådskonvention om rättslig hjälp skall därmed gälla för åtgärder som föreskrivs i tilläggsprotokollet, t.ex. definitionen av en "judiciell myndighet" (artikel 24) och föreskrifter om hur en ansökan om rättslig hjälp skall verkställas (artikel 3). Vidare gäller bestämmelser i 2000 års EU-konvention också för åtgärder enligt tilläggsprotokollet, t.ex. bestämmelser om formaliteter och förfaranden för ansökningar (artikel 4) och om möjligheterna att göra en ansökan via telefax, elektronisk post m.m. (artikel 6).

Tilläggsprotokollet är i likhet med konventionerna generellt tillämpliga utom såvitt gäller bestämmelserna för en begäran om information om bankkonton (artikel 1) som endast gäller för vissa brott, se vidare nedan.

4.2.1 En översikt av tilläggsprotokollets bestämmelser

Tilläggsprotokollets bestämmelser tar särskilt sikte på åtgärder för att bemöta grov ekonomisk och annan organiserad brottslighet. I detta sammanhang är åtgärder mot penningtvätt av särskild betydelse. Bestämmelserna kan också ha betydelse i kampen mot terrorism. Protokollet innehåller bestämmelser om rättslig hjälp med information om bankkonton (*artiklarna 1–4*), om kompletterande, dvs. förenklade, framställningar (*artiklarna 5–6*) och om inskränkningar i traditionella vägransgrunder (*artiklarna 7–9*). I *artikel 10* finns bestämmelser om uppföljning av protokollets tillämpning och om samverkan med Eurojust.

Härtill innehåller protokollet vissa bestämmelser av allmän konventionsrättslig natur. Enligt *artikel 11* är inga reservationer tillåtna förutom i ett avseende som särskilt föreskrivs i protokollet (artikel 9.2, se nedan). *Artikel 12* reglerar proto-

kollets tillämpning på Gibraltar och *artikel 13*, som överensstämmer med motsvarande bestämmelser i 2000 års EU-konvention, protokollets ikraftträdande för EU:s medlemsstater. Protokollet skall dock inte träda i kraft förrän 2000 års EU-konvention har trätt i kraft (eller börjat tillämpas enligt de särskilda övergångsbestämmelserna enligt artikel 27 i konventionen).

Protokollet får även, enligt *artikel 14*, tillträdas av nya medlemsstater i EU som också tillträder 2000 års EU-konvention, i enlighet med närmare bestämmelser om ikraftträdandet för sådana anslutande stater. En bestämmelse i protokollet – artikel 8 om fiskaliska brott som vägransgrund – har betydelse för Norges och Islands associeringsavtal med Schengenavtalet och skall därför också gälla i förhållande till dessa två stater (*artiklarna 15–16*), se vidare avsnitt 4.3.1. *Artikel 17* reglerar frågan om depositarie för protokollet.

4.2.2 Information om bankkonton

Tilläggsprotokollets bestämmelser

Artikel 1 innebär att en medlemsstat är skyldig att på begäran från en annan medlemsstat spåra bankkonton i någon bank på den anmodade statens territorium (punkt 1). Alla uppgifter om de identifierade kontona skall lämnas till den ansökande staten. Den ansökande staten har därefter möjlighet att utifrån de uppgifterna begära information om banktransaktioner på ett konto (*artikel 2*) eller om övervakning av banktransaktioner (*artikel 3*), varvid ett förenklat förfarande kan tillämpas (*artikel 6*).

En begäran om information gäller bankkonton som innehas eller kontrolleras av en fysisk eller juridisk person som är föremål för en brottsutredning. Den som är den verkliga ekonomiska förmånstagaren till ett konto skall anses kontrollera kontot. Detta gäller oavsett om det är fråga om en fysisk eller juridisk person eller ett organ som förvaltar fonder där instiftarna eller

förmånstagarna inte är kända. Begreppet ekonomisk förmånstagare avses ha den betydelse som följer av artikel 3.7 i det s.k. penningtvättdirektivet 91/308/EEG (EGT L 166, 28.6.1991, s. 77) med ändringar genom direktiv 2001/97/EG (EGT, L 344, 28.12.2001, s. 76). 1991 års direktiv har genomförts i svensk rätt genom lagen (1993:768) om åtgärder mot penningtvätt (se prop. 1992/93:207) och regeringen har nyligen föreslagit lagändringar som är påkallade av 2001 års direktiv (se prop. 2003/04:156).

En begäran kan även avse konton som personen innehar med fullmakt under förutsättning att detta begärs särskilt och att informationen kan tillhandahållas inom rimlig tid. Av detta följer att den anmodade staten bara är skyldig att sätta in rimliga resurser för att spåra uppgifter om eventuella fullmakter.

Bestämmelserna inför inga nya skyldigheter för bankerna när det gäller att spara information och den skyldighet att tillhandahålla kontouppgifter avser endast i den mån uppgifterna finns hos den kontoförande banken (punkt 2).

Skyldigheten att spåra bankkonton begränsas genom att den enbart gäller vid brottsutredningar om vissa brott (punkt 3). Det är en kompromiss som innebär ett avsteg från det generella tillämpningsområde som i övrigt gäller enligt 2000 års EU-konvention och tilläggsprotokollet. Detta kan komma att ändras i framtiden genom ett nytt rådsbeslut (punkt 6). De brott som nu omfattas av bestämmelserna redovisas nedan.

Artikeln innehåller även vissa krav på en ansökan om information om bankkonton (punkt 4) i avsikt att såvitt möjligt begränsa ansökningen till vissa banker och konton och att underlätta verkställandet av densamma. Kraven innebär bl.a. att en ansökan bara får göras till en stat som sannolikt kan lämna den begärda informationen för att därmed motverka alltför brett riktade och ospecificerade ansökningar (s.k. fiskeexpeditioner).

Bestämmelserna innebär att medlemsstaterna är skyldiga att införa regler som möjliggör att information om bankkonton på begäran kan lämnas i den utsträckning som föreskrivs. Det är emellertid upp till respektive medlemsstat att avgöra hur detta skall gå till. Staten har även rätt att ställa samma villkor som de

tillämpar på framställningar om husrannsakan och beslag (punkt 5), exempelvis krav på dubbel straffbarhet. Detta ger i sin tur utrymme för att t.ex. föreskriva domstolskontroll i den anmodade staten.

Brott som omfattas av artikeln

Följande brott omfattas av bestämmelserna om bankkonto-information i artikel 1.

1. Brott med strafftrösklar i den ansökande staten (minst fyra års fängelse eller annan frihetsinskränkande åtgärd) och i den anmodade staten (minst två år).

2. Brott som avses i artikel 2 i Europolkonventionen och den bilaga som ingår i konventionen (EGT C 316, 27.11.1995, s. 1). Sverige har tillträtt konventionen (prop. 1996/97:164, bet. 1997/98:JuU2, rskr. 1997/98:22). Artikel 2 och bilagan har därefter ändrats vid några tillfällen (EGT C 26, 30.1.1999, s. 21, EGT C 149, 28.5.1999, s. 16 och EGT C 358, 13.12.2000, s. 1; se även prop. 2001/02:26).

I sin nuvarande lydelse omfattar artikel 2 terrorism, olaglig narkotikahandel, olaglig handel med nukleära eller radioaktiva ämnen, illegala nätverk för invandring, människohandel, handel med stulna fordon, brott som begåtts eller misstänks bli begångna i samband med terroristaktiviteter och som riktar sig mot liv, hälsa, personlig frihet eller egendom, penningtvätt som har samband med dessa typer av brottslighet eller deras särskilda former och brott som hör samman med sådan brottslighet (se artikel 2.3.2 i Europolkonventionen).

Bilagan till Europolkonventionen omfattar mord och grov misshandel, olaglig handel med mänskliga organ och vävnader, människorov, olaga frihetsberövande och tagande av gisslan, rasism och främlingsfientlighet, organiserade stölder, olaglig handel med kulturföremål, inklusive antikviteter och konstverk, svindleri och bedrägeri, beskyddarverksamhet och utpressning, förfalskning och illegal efterbildning (piratkopior), förfalskning av administrativa dokument och handel med förfalskningar,

falskmynteri och förfalskning av betalningsmedel, databrott, mutbrott och bestickning, olaga handel med vapen, ammunition och sprängämnen, olaglig handel med hotade djurarter, växtarter och växtsorter, brottslighet till skada för miljön och olaglig handel med hormonsubstanser och andra tillväxsubstanser, samt

3. Brott som, i den mån de inte omfattas av Europakonventionen, avses i 1995 års konvention om skydd av Europeiska unionens intressen (bedrägerikonventionen; EGT C 316, 27.11.1995, s. 48) och dess två tilläggsprotokoll. Sverige har tillträtt och genomfört konventionen och de två tilläggsprotokollen (se prop. 1998/99:32 och 2000/01:133). Dessa omfattar följande brott: bedrägerier som riktar sig mot Europeiska gemenskapernas finansiella intressen, uppsåtligt upprättande eller avsiktlig presentation av falska, felaktiga eller ofullständiga uppgifter eller dokument med samma effekt (med vissa undantag), mutbrott eller bestickning som skadar eller sannolikt kan skada Europeiska gemenskapernas finansiella intressen och penningtvätt som är relaterad till vinning av bedrägerier, åtminstone i allvarliga fall, mutbrott eller bestickning enligt ovan.

Gällande rätt och lagstiftningsbehov

Det har tidigare, mot bakgrund av en då gällande allmän regel om banksekretess, rått en viss oklarhet beträffande i vilken omfattning banker och andra finansiella företag har varit skyldiga att lämna ut uppgifter till en åklagare med anledning av en förundersökning om brott. Det har varit fallet såväl i inhemska förfaranden som vid rättslig hjälp i brottmål. Den 1 juli 2004 har emellertid en ny lag (2004:297) om bank- och finansieringsrörelse trätt i kraft. I lagen finns nya bestämmelser om uppgiftsskyldighet för kreditinstitut, dvs. banker och kreditmarknadsföretag (se prop. 2002/03:139 s. 484 f.f.). Bestämmelserna, som finns i 1 kap. 11 §, gäller för uppgifter om enskildas förhållanden till kreditinstitutet och som begärs med anledning av en svensk förundersökning eller ett ärende om

rättslig hjälp i brottmål. I ett ärende om rättslig hjälp är det en svensk åklagare som begär uppgifterna från kreditinstitutet. Uppgiftsskyldigheten gäller oavsett om uppgifterna avser en misstänkt person eller inte (se prop. 2002/03:139 s. 487).

Motsvarande regler har också förts in i lagen (1991:981) om värdepappersrörelse, lagen (1992:543) om börs- och clearingverksamhet, lagen (1994:2004) om kapitaltäckning och stora exponeringar för kreditinstitut och värdepappersbolag, lagen (1998:1479) om kontoföring av finansiella instrument och lagen (2002:149) om utgivning av elektroniska pengar. Regler om uppgiftsskyldighet har också tagits in i lagen (2004:46) om investeringsfonder (prop. 2002/03:150, bet. 2003/04:FiU14, rskr 2003/04:139), vilka har trätt i kraft den 1 april 2004. En hänvisning till bestämmelserna om uppgiftsskyldighet i de olika lagarna finns i 5 kap. 10 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål.

Nuvarande svenska regler möjliggör alltså rättslig hjälp med information om bankkonton. Uppgiftsskyldigheten är inte begränsad till vissa brott och vidare kan beslag göras i fall som nu avses (27 kap. 1 § rättegångsbalken). Om det är fråga om brott med fängelse i straffskalan kan husrannsakan ske (28 kap. 1 § rättegångsbalken). I fråga om ansökningar om husrannsakan och beslag från en stat som är medlem i EU eller från Island eller Norge ställs inte något krav på dubbel straffbarhet (4 kap. 20 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål), vilket inte heller krävs enligt artikeln (punkt 5).

Reglerna om uppgiftsskyldighet för banker m.fl. innebär alltså att rättslig hjälp kan lämnas beträffande alla de brott som omfattas av artikel 1. Endast i undantagsfall kommer tvångsmedel att krävas och när så sker på begäran av en annan stat gäller även i dessa fall de krav som annars ställs för rättslig hjälp med tvångsmedlen. Av artikel 1.5 framgår att sådana krav får ställas upp.

De uppgifter som bör ingå i en ansökan om rättslig hjälp framgår av 2 kap. 4 § lagen om internationell rättsligt hjälp i brottmål. Bestämmelsen är allmänt utformad och omfattar inte

alla de uppgifter som särskilt anges i artikel 1.4. Det kan dock förväntas att utländska myndigheter som söker denna form av rättslig hjälp kommer att uppfylla de krav på information som artikeln föreskriver. Motsvarande gäller för svenska ansökningar enligt 3 kap. 1 § samma lag. Skulle otillräcklig information lämnas kan en begäran om komplettering göras (2 kap. 9 §). Därmed behövs ingen lagändringar beträffande ansökningens innehåll. För svenska ansökningar skall dock en hänvisning till artikel 1 i tilläggsprotokollet tas in i ett tillkännagivande till lagen.

Sammanfattningsvis kan alltså de skyldigheter som följer av artikel 1 uppfyllas utan lagändringar.

Frågan om möjligheterna att förbjuda banken att informera sin kund om att uppgifter har lämnats ut (jfr artikel 4) behandlas närmare i avsnitt 4.2.5.

4.2.3 Information om banktransaktioner

Artikel 2 innehåller bestämmelser om detaljerad information beträffande identifierade bankkonton och transaktioner till och från kontot som genomförs under en bestämd tidsperiod. Detta kan ske antingen som uppföljning på en begäran enligt artikel 1 för att identifiera kontot eller direkt om kontot redan är känt. Det är inte fråga om ett införande av en ny åtgärd utan om vidareutveckling av en form av rättslig hjälp som redan idag förekommer med stöd av 1959 års Europarådskonvention.

Åtgärden kan avse varje konto som har samband med en brottsutredning i den ansökande staten och är inte begränsad till konton som tillhör den som är föremål för utredningen. För att det skall kunna vara möjligt att spåra en kedja av transaktioner mellan olika konton skall den information om transaktioner som lämnas också omfatta detaljerad information om alla sändande och mottagande konton (punkt 1). Den ansökande staten har därefter möjlighet att göra framställningar beträffande de andra konton som framkommer i enlighet med det förenklade förfarandet i artikel 6. Begränsningar i fråga om den information

som lämnas om sändande och mottagande konton kan följa av 1981 års Europakonvention om skydd för enskilda vid automatisk databehandling. Sverige har tillträtt den konventionen (prop. 1981/82:189 och SÖ 1982:50).

Liksom i fråga om artikel 1 är tilläggsprotokollet inte heller i detta avseende avsett att ålägga banker nya skyldigheter i fråga om lagring av information om bankkonton (punkt 2).

En ansökan om rättslig hjälp med information om banktransaktioner skall ange varför informationen har betydelse för brottsutredningen (punkt 3). Även vid rättslig hjälp av detta slag får den anmodade staten ställa samma villkor som den tillämpar för rättslig hjälp med husrannsakan och beslag, dvs. ställa krav på dubbel straffbarhet (punkt 4).

Detta är en väl etablerad form av rättslig hjälp som sedan länge kan tillhandahållas av svenska åklagare. Såsom tidigare nämnts i avsnitt 4.2.2 är kreditinstitut m.fl. numera uttryckligen skyldiga att lämna ut uppgifter om en enskild persons förhållanden till institutet, inklusive banktransaktioner, med anledning av ett ärende om internationell rättslig hjälp i brottmål. Artikel 2 innehåller bestämmelser om vad en ansökan om information om banktransaktioner skall innehålla. I enlighet med vad som anförts i avsnitt 4.2.2 behövs dock ingen ändring av de nuvarande reglerna i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål. En hänvisning till artikeln bör dock ske i ett tillkännagivande till lagen.

4.2.4 Övervakning av banktransaktioner

Protokollet inför genom *artikel 3* en ny åtgärd som skall kunna tillhandahållas i form av rättslig hjälp – övervakning av transaktioner som sker på ett eller flera bankkonton under en viss tidsperiod (punkt 1). Medlemsstaterna är därför skyldiga att se till att det finns en ordning som möjliggör övervakning av banktransaktioner men det står staterna fritt att bestämma hur detta skall gå till och vilka villkor som skall gälla för sådan

övervakning. Det är den anmodade statens myndigheter som skall besluta om övervakning i det enskilda fallet (punkt 3).

Villkor som gäller vid övervakning i en inhemsk utredning får tillämpas också när det är fråga om rättslig hjälp, t.ex. krav på brottslighet som kan föranleda visst straff, och krav på dubbel straffbarhet får också ställas. Bestämmelsens konstruktion överensstämmer med artikel 12.2 i 2000 års EU-konvention som gäller kontrollerade leveranser.

Den ansökande och anmodade statens myndigheter får komma överens om hur övervakningen skall gå till i praktiken i det enskilda fallet (punkt 4), t.ex. hur ofta den skall ske. Det är dock den anmodade staten som beslutar om övervakningen skall ske i realtid eller i efterhand. I ansökan skall anges varför den begärda informationen är relevant för brottsutredningen (punkt 2).

Tilläggsprotokollet förpliktar inte den anmodade staten att anordna övervakning i realtid. Förklaranderapporten gör klart att det ankommer på den anmodade staten att avgöra om realtidsövervakning kan tillhandahållas eller ej. Det saknas i dag möjlighet att för svenska brottsutredande myndigheter att anordna övervakning av banktransaktioner i realtid. Övervakning sker då med viss eftersläpning men vid behov kan rapporteringen ske mycket snart efter det att transaktionen har ägt rum. I viss utsträckning kan också kommande transaktioner signaleras. Sådana arrangemang fordrar dock en överenskommelse mellan åklagaren och kreditinstitutet i det enskilda fallet. Någon anpassningsskyldighet för kreditinstitut m.fl. liknande den som gäller för teleoperatörer i fråga om hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning (se avsnitt 4.1.16) finns inte i dag. Artikeln anger uttryckligen att det skall vara fråga om en bestämd tidsperiod. Det bör noteras att den övervakning som här är i fråga avser att spåra transaktioner samt inblandade sändare och mottagare, inte att förhindra dem. Särskilda regler för att förebygga brott genom att förhindra att bl.a. en banktransaktion genomförs finns i lagen (1993:768) om åtgärder

mot penningtvätt och lagen (2002:444) om straff för finansiering av särskilt allvarlig brottslighet i vissa fall, m.m.

Den uppgiftsskyldighet som gäller för kreditinstitut m.fl., se avsnitt 4.2.2, omfattar uppgifter om enskildas förhållanden till institutet och därmed även kontotransaktioner (se även prop. 2002/03:139 s. 477 f.). Sådan övervakning av bankkonton som i dag är möjlig, dvs. huvudsakligen i efterhand, kan alltså hanteras inom ramen för den nu nämnda uppgiftsskyldigheten.

I fråga om krav på ansökningens innehåll och förfarandet i övrigt bör samma bedömning göras som i fråga om information om bankkonton, se avsnitt 4.2.2, och därmed inga särbestämmelser införs i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål.

4.2.5 Meddelandeförbud

För att inte skada utredningen föreskriver *artikel 4* att medlemsstaterna skall säkerställa att banken inte för bankkunden eller annan tredje person avslöjar att överföring av information enligt artiklarna 1–3 har skett eller att en utredning pågår. Hur detta skall gå till lämnas till respektive stat att avgöra.

Den tystnadsplikt angående enskildas förhållanden som gäller för alla kreditinstitut enligt lagen (2004:297) om bank- och finansieringsrörelse (tidigare kallat banksekretess) gäller normalt inte i förhållande till kunden själv (se 1 kap. 10 §). Det är dock inte uppgifter om sådana förhållanden som är föremål för den nu aktuella artikeln. I stället är det uppgifter om att kundinformation har lämnats till åklagare inom ramen för en förundersökning eller ett ärende om internationell rättslig hjälp i brottmål som avses. Nuvarande regler i lagen om bank- och finansieringsrörelse (och i andra lagar där bestämmelser om sådan uppgiftsskyldighet har införts) saknar föreskrifter som hindrar kreditinstitutet från att upplysa kunden om att uppgifter lämnats till undersökningsledare eller åklagare. Det finns inte heller någon reglerad möjlighet att i det enskilda fallet förbjuda kreditinstitutet att upplysa kunden eller annan om att uppgifter lämnats ut. Åklagare brukar däremot regelmässigt uppmana

institutet att inte informera kunden. I den mån ett formellt förhör genomförs, t.ex. med en banktjänsteman, kan ett s.k. yppandeförbud meddelas med stöd av 23 kap. 10 § fjärde stycket rättegångsbalken. Förbudet gäller dock bara den som medverkat i förhöret.

Särskilda bestämmelser om meddelandeförbud för banker m.fl. finns i 11 § lagen (1993:768) om åtgärder mot penningtvätt (prop. 1992/93:207, bet. 1992/93:JuU37, rskr. 1992/93:375 samt prop. 1998/99:19, bet. 1998/99:JuU8, rskr. 1998/99:134) och 10 § lagen (2002:444) om straff för finansiering av särskilt allvarlig brottslighet i vissa fall, m.m. (prop. 2001/02:149, bet. 2001/02:JuU25, rskr. 2001/02:268). Regeringen har nyligen föreslagit skärpta regler mot penningtvätt, vilket också avser föreskrifterna om meddelandeförbud (se prop. 2003/04:156). Denna lagstiftning är dock särskilt avsedd för penningtvätt respektive viss, särskilt allvarlig brottslighet. Tillämpningsområdet för det meddelandeförbud som följer av dessa lagar är därmed inte så generellt som artikel 4 förutsätter.

Sekretess som föreskrivs i artikel 4 är alltså inte säkerställd genom nuvarande regler och det finns ett behov av kompletterande bestämmelser om meddelandeförbud, vilka bör ges i lag (se avsnitt 5.11).

4.2.6 Informationsskyldighet och förenklade ansökningar

I *artikel 5* finns en bestämmelse om informationsskyldighet för myndigheter i den anmodade staten som är avsedd att tillämpas generellt. Den gäller alltså för alla former av rättslig hjälp som lämnas inom EU. Den behöriga myndigheten i den anmodade staten skall omedelbart upplysa sökanden om det vid verkställighet av en ansökan om rättslig hjälp framkommer att det vore lämpligt att vidta ytterligare åtgärder som inte omfattas av eller som inte kunde specificeras i den ursprungliga ansökningen. Det kan vara fråga om åtgärder såväl i den anmodade staten som i en annan stat.

Om det är fråga om kompletterande åtgärder i den anmodade staten kan det förenklade ansökningsförfarandet i *artikel 6* tillämpas. För kompletterande åtgärder i samma brottsutredning eller förfarande krävs det inte att en fullständig ansökan görs på nytt utan det räcker med en hänvisning till den tidigare ansökningsen samt de ytterligare uppgifter som är nödvändiga (punkt 1). Förenklade ansökningar skall kunna ske även när den rättsliga hjälpen lämnas genom direktkontakter mellan olika myndigheter. Det får också ske direkt när en behörig företrädare för den ansökande myndigheten är på plats i den anmodade staten i samband med att den ursprungliga ansökan verkställs (punkt 2). Förenade kungarikerna och Irland får kräva att vissa ansökningar, även förenklade sådana, alltid skall lämnas via dess centralmyndighet (se artikel 6.3 i 2000 års EU-konvention).

Lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål omfattar föreskrifter om direktkontakter mellan åklagare och domstolar i olika länder och flexibla regler om vad en ansökan om rättslig hjälp bör innehålla. Det är möjligt att göra avsteg från föreskrifterna om ansökans innehåll enligt 2 kap. 4 §. De är utformade på ett sådant sätt att en kompletterande ansökan som inte innehåller all den information som en ansökan normalt bör innehålla kan godtas om uppgifterna ändå är tillgängliga. De uppgifter som skall lämnas i ansökningar om vissa specifika åtgärder, t.ex. i en ansökan om kvarstad eller beslag enligt 4 kap. 14 §, kommer dock att behövas även när åtgärden begärs i en kompletterande ansökan. Inget i artikel 6 hindrar dock att kompletteringar krävs enligt 2 kap. 9 § om informationen inte finns med i den ursprungliga ansökan. Myndigheter i en EU-medlemsstat eller i Island eller Norge får, enligt 2 kap. 6 § andra stycket, göra en ansökan om rättslig hjälp direkt hos den behöriga svenska åklagaren eller domstolen. Detta gäller oavsett om det är fråga om en ursprunglig eller en kompletterande ansökan. Inget hindrar att detta sker i samband med att företrädare för den utländska myndigheten befinner sig i Sverige.

Reglerna i 2 kap. 4 § om ansökningens innehåll skall, enligt 3 kap. 1 §, också tillämpas för svenska ansökningar om rättslig

hjälp om inte annat följer av en för Sverige bindande, internationell överenskommelse.

Nuvarande svenska regler uppfyller därmed redan i dag de skyldigheter som följer av artikel 6 och inga lagändringar behövs.

I 2 kap. 8 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål finns också bestämmelser om underrättelseskyldighet för den svenska åklagare eller tingsrätt som handlägger ärendet. Reglerna omfattar dock inte uppgifter av det slag som avses i artikel 5. Det finns därmed ett behov av kompletterande bestämmelser (se avsnitt 5.2).

4.2.7 Begränsningar av vägransgrunder

Tilläggsprotokollet innehåller bestämmelser som inskränker eller helt upphäver vissa traditionella vägransgrunder för rättslig hjälp i brottmål. Dessa är avsedda att vara allmänt tillämpliga för alla former av rättslig hjälp mellan medlemsstaterna och är alltså inte begränsade till de samarbetsformer som tas upp särskilt i tilläggsprotokollet.

Banksekretess som vägransgrund

Enligt *artikel 7* får en medlemsstat inte åberopa banksekretess – vilket bör tolkas i vid mening – för att vägra rättslig hjälp till en annan medlemsstat. Bestämmelsen är inte begränsad till att avse de former av rättslig hjälp som tilläggsprotokollet reglerar särskilt utan i stället avsedd att tillämpas generellt. Den har en motsvarighet i 1990 års Europarådskonvention om penningtvätt m.m. (1990 års förverkandekonvention), som Sverige har tillträtt (prop. 1995/96:49, bet. 1995/96:JuU10, rskr. 1995/96:59).

Banksekretess är inte i sig en grund för att vägra rättslig hjälp enligt lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål. I enlighet med vad som anförts i avsnitt 4.2.2 utgör banksekretess inte heller något hinder mot att vidta olika åtgärder, t.ex. att lämna information om bankkonton eller banktransaktioner. De regler

om uppgiftsskyldighet som numera gäller för kreditinstitut och andra institutioner inom den finansiella sektorn, till vilka 5 kap. 10 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål numera hänvisar, innebär att Sverige uppfyller det krav som ställs. Artikel 7 påkallar därmed inte någon lagändring.

Fiskaliska brott

Artikel 8 föreskriver att rättslig hjälp inte får vägras på grund av att det är fråga om ett s.k. fiskaliskt brott (punkt 1) och vidare att villkor som gäller för brottet i den ansökande staten skall anses vara uppfyllt vid tillämpning av krav på dubbel straffbarhet i den anmodade staten om brottet motsvarar ett brott av samma art i den senare staten (punkt 2). Ansökningen får följaktligen inte avslås av det skälet att den anmodade statens lag inte föreskriver samma slags skatter eller andra avgifter eller saknar bestämmelser om skatter, avgifter, tullar och valuta som finns i den ansökande staten. Artikel 8 motsvarar bestämmelser i 1978 års (första) tilläggsprotokoll till 1959 års Europarådskonvention, med den skillnaden att reservationer till det protokollet är tillåtna, och den skall ersätta artikel 50 i Schengenkonventionen (punkt 3). Den omständigheten att en ansökan om rättslig hjälp avser ett s.k. fiskaliskt brott är inte någon avslagsgrund för rättslig hjälp i svensk rätt (se 2 kap. 14 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål). Artikel 8 kräver inte några lagändringar.

Politiska brott

En annan traditionell grund för att avslå en ansökan om rättslig hjälp är att det är fråga om ett politiskt brott. Detsamma gäller i fråga om utlämning för brott. Över tiden har denna grundregel genombrutits av undantag, bl.a. genom 1977 års europeiska terrorismkonvention som också Sverige har tillträtt (prop. 1976/77:124, SÖ 1977.12). I fråga om utlämning för brott har 1996 års utlämningskonvention (artikel 5) inneburit att politiska

brott som huvudregel inte skall vara en grund för utlämning från en EU-stat till en annan (prop. 2000/01:83). Från huvudregeln finns möjlighet att göra vissa undantag. Motsvarande bestämmelser för rättslig hjälp i brottmål finns i *artikel 9*.

Huvudregeln enligt artikel 9 är att medlemsstaterna sinsemellan inte skall betrakta något brott som politiskt (punkt 1). En stat har emellertid rätt att vid tillträde till protokollet förklara att huvudregeln bara kommer att tillämpas beträffande vissa brott. Det gäller, som ett minimum, brott som omfattas av 1977 års europeiska terrorismkonvention samt vissa brott med anknytning till terrorismbrott som föreskrivs i 1996 års utlämningskonvention (punkt 2). Reservationer som är tillåtna enligt 1977 års europeiska terrorismkonvention är inte tillåtna för rättslig hjälp mellan EU:s medlemsstater (punkt 3).

För svensk del gäller redan i dag att den fakultativa regeln för avslag av en begäran om rättslig hjälp när gärningen har karaktär av politiskt brott inte gäller för en ansökan från en EU-stat eller från Norge eller Island (2 kap. 14 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål). Artikel 9 i tilläggsprotokollet medför därmed inte krav på lagändringar. Ett tillkännagivande till lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål bör dock utfärdas.

4.2.8 Information till Rådet och Eurojust

Tilläggsprotokollet innehåller i *artikel 10* vissa bestämmelser om information som skall sändas till rådet eller får sändas till Eurojust.

Den information som skall skickas till rådet gäller beslut om avslag enligt en rad olika instrument (punkt 1). Det gäller formella avslagsbeslut med stöd artikel 2 b eller artikel 5 i 1959 års Europarådskonvention (och en artikel i Beneluxfördraget), artikel 51 i Schengenkonventionen samt enligt artikel 1.5 eller 2.4 i det nu aktuella tilläggsprotokollet. Informationen skall skickas till rådet om den sökande medlemsstaten vidhåller sin ansökan trots avslaget och uppgifterna, som skickas för kännedom, kan användas av rådet för utvärdering av det rättsliga

samarbetet. Skyldigheten omfattar information som har betydelse för sådana bedömningar och annan information, t.ex. sekretessbelagda uppgifter, behöver inte lämnas. Det är inte fråga om någon omprövning eller överprövning av det formellt fattade beslutet och reglerna påverkar inte EG-domstolens behörighet att avgöra tvister mellan medlemsstater enligt artikel 35.7 i Fördraget om Europeiska unionen.

Det är i sammanhanget intressant att notera att ett ursprungligt förslag om att avskaffa alla krav på dubbel straffbarhet vid rättslig hjälp inom EU inte antogs i protokollet. Därtill var oenigheten för stor. Däremot står betydelsen av krav på dubbel straffbarhet för ett effektivt rättsligt samarbete i fokus för den uppföljning som rådet avser att göra.

Reglerna om underrättelser till rådet avser såväl avslagsbeslut som fattats med hänvisning till suveränitet, rikts säkerhet, allmän ordning eller andra väsentliga intressen som beslut där grunden avser ett krav på dubbel straffbarhet eller bristande överensstämmelse med nationell lagstiftning. Informationskravet är därmed inte begränsat till beslut som i Sverige skall fattas av regeringen på de grunder som föreskrivs i 2 kap. 14 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål (se 2 kap. 15 § första stycket). Även avslagsbeslut som den åklagare eller domstol som handlägger ärendet får meddela enligt 2 kap. 15 § andra stycket omfattas. Det senare gäller sådana materiella förutsättningar som är inbyggda i lagstiftningen och som utgör villkor för att en viss åtgärd skall kunna vidtas i Sverige (se prop. 1999/2000:61 s. 136). Exempel kan vara att förutsättningar för motsvarande åtgärd i en svensk förundersökning eller rättegång (2 kap. 1 §) eller att ett krav på dubbel straffbarhet (2 kap. 2 §) inte är uppfyllda. Även för ansökningar från EU-stater och nordiska stater uppställs krav på dubbel straffbarhet i vissa fall, t.ex. när det gäller hemliga tvångsmedel.

I fråga om avslagsbeslut som skall fattas av regeringen kan centralmyndigheten sköta den informationsskyldighet som följer av artikel 10.1. Detta kräver inte några särskilda regler. När det gäller avslagsbeslut som åklagare eller domstol fattar kan det i

dessa fall vara fråga om direktkontakter mellan myndigheter utan centralmyndighetens medverkan. Återredovisning sker då direkt till den ansökande myndigheten (2 kap. 17 §). Det behövs därför bestämmelser för att säkerställa att informationsplikten gentemot rådet iakttas. Sådana föreskrifter ges lämpligen i förordning.

Informationen till Eurojust är av annan natur och även syftet är ett annat (punkt 2). En ansökande medlemsstat får till Eurojust anmäla problem i samband med verkställandet av en ansökan om rättslig hjälp när problemen avser de bestämmelser som anges i punkt 1. Det skall kunna ske i avsikt att uppnå en praktisk lösning i enlighet med bestämmelserna i rättsakten för inrättandet av Eurojust (EGT L 63, 6.3.2002, s. 1). Det är dock inte fråga om en verklig tvistlösningsmekanism eftersom de uppmaningar som Eurojust kan rikta till medlemsstater inte på något sätt är bindande. Det är i stället främst fråga om att medlemmarna i Eurojust från de berörda medlemsstaterna tillsammans utbyter information och försöker finna praktiska lösningar för att komma runt problemet. Både fall där avslag faktiskt meddelats och fall som ännu inte har avgjorts kan anmälas.

När det gäller rättslig hjälp i Sverige skall den ansökande staten bl.a. underrättas om hinder som finns och ges möjlighet att lämna synpunkter och eventuella kompletteringar (2 kap. 9 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål). Mycket av det som skulle kunna uppnås genom Eurojusts medverkan kan alltså ske redan inom ramen för nuvarande svenska förfaranden. Detta hindrar naturligtvis inte att en annan EU-stats myndigheter kan vända sig till Eurojust enligt artikel 10.2 också när det gäller rättslig hjälp från Sverige. I fråga om ansökningar från Sverige till en annan EU-stat är det däremot inte säkert att samma praktiska ordning råder och det kan finnas tillfällen när den kanal för samverkan som Eurojust erbjuder vore värdefull för de svenska myndigheterna.

Samarbetet mellan brottsutredande myndigheter i olika länder inom ramen för Eurojust är inte särskilt reglerat i svensk rätt (se prop. 2001/02:86 s. 26). Artikel 10.2 innebär bara en påminnelse

om uppgifter som Eurojust har redan i dag och artikeln föranleder inte något behov av svenska föreskrifter.

4.3 Rättslig hjälp i förhållande till Island och Norge

4.3.1 Samarbete med Island och Norge enligt konventionen och tilläggsprotokollet

Som tidigare har framgått medför vissa bestämmelser i 2000 års EU-konvention och 2001 års tilläggsprotokoll förändringar i förhållande till Schengenkonventionen. Det har också betydelse för Island och Norge som den 18 maj 1999 träffat avtal med EU om associering till genomförandet, tillämpningen och utvecklingen av Schengenregelverket (EGT L 176, 10.7.1999, s. 36). Artikel 2.1 i konventionen och artikel 15 i protokollet anvisar vilka bestämmelser i respektive instrument som innebär en utveckling av Schengenregelverket i förhållande till Island och Norge. I sak gäller det konventionens bestämmelser om rättslig hjälp i administrativa förfaranden och förfaranden mot en juridisk person (artikel 3), delgivning (artikel 5), framställningar om rättslig hjälp (artikel 6), frivilligt lämnad information (artikel 7), kontrollerade leveranser (artikel 12 och delar av artiklarna 15 och 16) och skydd av personuppgifter (artikel 23). I protokollet omfattas artikel 8 om fiskaliska brott.

Som framgått av redogörelsen ovan föranleder de flesta av de nu uppräknade bestämmelserna inte något behov av ny lagstiftning. De befintliga regler i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål som är av intresse jämställer redan i dag Island och Norge med medlemsstater i EU. I den mån nya regler behövs måste dessa också gälla i förhållande till Island och Norge och det oavsett om reglerna ges i lag eller annan författning.

Såsom påtalats i avsnitt 4.1.1 påverkar konventionen inte tillämpligheten av mer förmånliga bestämmelser i tidigare avtal, t.ex. 1974 års nordiska överenskommelse om inbördes rättshjälp genom delgivning och bevisupptagning. Vissa bestämmelser i

den överenskommelsen får betecknas som mer förmånliga och skall därmed även fortsättningsvis tillämpas mellan de nordiska länderna. Det gäller främst regler om översättningar av handlingar som delges i en annan stat, vilket har tagits upp i avsnitt 4.1.4.

4.3.2 Avtal mellan Europeiska unionen och Island och Norge

Allmän om avtalet

Sverige har verkat för att få till stånd ett avtal mellan EU och Island och Norge beträffande de delar av konventionen och protokollet som inte omfattas av Schengenregelverket i syfte att få enhetliga regler om det rättsliga samarbetet för samtliga Schengenstater. Ett sådant avtal har förhandlats fram av EU:s ordförandeskap, biträtt av kommissionen. Avtalet undertecknades av EU respektive av Island och Norge den 19 december 2003 (EGT L 26, 29.01.2004, s. 1).

Sverige röstade för ett undertecknande av avtalet i enlighet med ett regeringsbeslut av den 27 november 2003 (Ju2003/9250/BIRS). Ett svenskt tillträde till avtalet fordrar dock riksdagens godkännande och Sverige har därför i samband med rådets beslut avgett en konstitutionell förklaring enligt artikel 24 i Fördraget om Europeiska unionen. Avtalet blir därmed bindande för Sverige först sedan riksdagen lämnat sitt godkännande.

Avtalet träder i kraft först sedan det har fastställts att alla formella krav på samtycke till avtalet från parterna, eller på deras vägnar, har fullgjorts eller den senare tidpunkt då konventionen respektive tilläggsprotokollet har trätt i kraft (artikel 6.3-4 i avtalet). I förhållande till EU-stater som ansluter sig till konventionen eller tilläggsprotokollet efter ikraftträdandet kommer även avtalet med Island och Norge att gälla (artikel 6.5) och detsamma förutskickas beträffande nya medlemsstater som också tillträder konventionen och tilläggsprotokollet (artikel 7).

Avtalet skall bara tillämpas i fråga om förfaranden för internationell rättslig hjälp som har inletts efter det att avtalet har börjat gälla mellan de berörda staterna (artikel 6.6 i avtalet).

Avtalets innehåll

Genom avtalet blir återstående materiella delar av 2000 års EU-konvention och 2001 års tilläggsprotokoll tillämpliga också i förhållande till Island och Norge. I fråga om konventionen omfattas därmed rättslig hjälp med t.ex. tillfälligt överförande av frihetsberövade (artikel 9), videokonferens och telefonförhör (artiklarna 10-11) och hemlig teleavlyssning (artiklarna 17-21). Andra samarbetsformer som därmed får en enhetlig reglering är gemensamma utredningsgrupper (artikel 13) och hemliga utredningar (artikel 14) och samma regler gäller för det straff- och civilrättsliga ansvaret för utländska tjänstemän vid vissa typer av samarbete (artiklarna 15-16).

På motsvarande sätt blir tilläggsprotokollets bestämmelser om information om bankkonton och banktransaktioner samt om övervakning av bankkonton m.m. tillämpliga också gentemot Island och Norge. Undantagna är dock bestämmelser som ger rådet möjlighet att utvidga tillämpningsområdet för en begäran om kontoinformation (artikel 1.6) och om Eurojust (artikel 10). Även Island och Norge har dock möjlighet att be en anmodad EU-stat att rapportera problem till Eurojust (artikel 3 i avtalet).

I avsikt att åstadkomma en likformig tillämpning av avtalet respektive konventionen och tilläggsprotokollet skall regelbundet utbyte ske av EU-domstolens praxis och nationell rättspraxis i Island och Norge (artikel 2). Island och Norge har också rätt att yttra sig i EU-domstolens ärenden om förhandsavgörande som rör tolkningen av bestämmelser i konventionen eller tilläggsprotokollet.

Inte heller avtalet med Island och Norge påverkar tillämpningen av andra överenskommelser, t.ex. 1974 års nordiska överenskommelse. I stort sett gäller samma allmänna traktatbestämmelser om förklaringar och reservationer m.m.

som enligt konventionen och tilläggsprotokollet. Förklaringar som EU-medlemsstater har lämnat med stöd av konventionen eller tilläggsprotokollet gäller även i förhållande till Island och Norge (artikel 1.3 i avtalet). Härtill innehåller avtalet särskilda artiklar om tvistlösning (artikel 4), översyn av avtalet (artikel 5), underrättelser och förklaringar (artikel 6), uppsägning av avtalet (artikel 8) och depositarie (artikel 9).

Lagstiftningsbehov med anledning av avtalet

Ett svensk tillträde till avtalet mellan EU och Island och Norge innebär att de svenska reglerna för förhållanden som regleras i konventionen eller tilläggsavtalet också måste vara tillämpliga i förhållande till Island och Norge. I lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål jämföras redan i dag Island och Norge med medlemsstater i EU. Detsamma gäller enligt lagen (2000:343) om internationellt polisiärt samarbete (1 §) medan så inte är fallet enligt lagen (2003:1174) om gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar. De lagändringar som görs med anledning av konventionen eller tilläggsprotokollet måste gälla också i förhållande till Island och Norge. Vidare måste tillämpningsområdet för lagen om gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar utsträckas så att även dessa stater omfattas.

De former av rättslig hjälp som tillkommer genom avtalet mellan EU och Island och Norge har inte varit föremål för mer fördelaktig reglering i 1974 års nordiska överenskommelse och det saknas därmed anledning att ha andra regler för de nordiska staterna än för EU-staterna i allmänhet.

4.4 Sammanfattande bedömning av lagstiftningsbehovet vid ett genomförande av överenskommelserna i Sverige

Bedömning: Svensk rätt uppfyller i stor utsträckning de krav som konventionen, tilläggsprotokollet och avtalet med Island och Norge ställer. Lagstiftning krävs emellertid för frågor som rör videokonferenser (artikel 10), gemensamma utredningsgrupper (artikel 13), civilrättsligt ansvar för utländska tjänstemän (artikel 16), hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning m.m. (artiklarna 18 och 20) och om skydd av personuppgifter (artikel 23) i konventionen samt om meddelandeförbud (artikel 4) och vissa underrättelser (artikel 5) enligt tilläggsprotokollet. Dessutom bör vissa regler för det internationella samarbetet med kontrollerade leveranser (artikel 12) och s.k. hemliga utredningar (artikel 14) övervägas.

Lagändringar i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål bör också övervägas beträffande telefonförhör (artikel 10) samt frivilligt uppgiftslämnande och villkor om användningsbegränsningar (artiklarna 7 och 23).

Avtalet mellan EU och Island och Norge innebär att lagen om gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar måste gälla också i förhållande till dessa stater.

Skälen för bedömningen: I avsnitten 4.1, 4.2 och 4.3 görs en genomgång av de olika artiklarna i 2000 års EU-konvention, 2001 års tilläggsprotokoll och avtalet mellan EU och Island och Norge samt hur dessa förhåller sig till nuvarande svenska regler. Det lagstiftningsbehov som ett tillträde till dessa överenskommelser ger upphov till kan sammanfattas enligt följande.

2000 års EU-konvention

Många föreskrifter i 2000 års EU-konvention uppfylls av nuvarande svenska bestämmelser om internationell rättslig hjälp m.m. Det gäller bl.a. de artiklar som avser administrativa förfaranden och straffrättsliga förfaranden mot juridiska personer (artikel 3), verkställande av rättslig hjälp (artikel 4), delgivning (artikel 5), översändande av framställningar (artikel 6) och återställande av olagligt förvärvade föremål (artikel 8). Närmare redogörelser i dessa delar finns i avsnitt 4.1.3–4.1.6, och 4.1.8.

Artikel 7 om informationsutbyte på eget initiativ, dvs. utan någon ansökan om rättslig hjälp, medför inte i sig något krav på lagändringar. I enlighet med vad som sagts i avsnitt 4.1.7 bör dock reglerna om användningsbegränsningar i 5 kap. 1 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål ses över i syfte att förbättra möjligheterna till rättsligt samarbete och uppnå en harmonisering med motsvarande föreskrifter i andra lagar, främst i lagen (2000:343) om internationellt polisiärt samarbete. Ändringar i den paragrafen är också påkallade med anledning av artikel 23 om skydd av personuppgifter, se avsnitt 4.1.17. Frågor om användningsbegränsningar tas upp i avsnitt 5.8.

När det gäller artikel 9 om tillfälligt överförande av en frihetsberövad person uppfyller nuvarande svenska regler konventionens bestämmelser med ett undantag. I enlighet med vad som redovisats i avsnitt 4.1.9 bör lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård tillföras regler om tillgodoräknande av tid som tillbringats utanför ungdomshemmet i samband med ett tillfälligt överförande. Närmare bedömningar görs i avsnitt 5.3.

Artikel 10 om videoförhör ger upphov till lagändringar såvitt avser dagens krav på samtycke för att höras som vittne genom videokonferens. Närmare överväganden redovisas i avsnitt 5.4.2. I fråga om rätten att vägra vittna, vittnesplikt och straffansvar för den som avlägger vittnesmål uppfyller nuvarande svenska regler konventionens krav, se avsnitt 4.1.10.

Vid utformningen av nuvarande svenska regler om rättslig hjälp med telefonförhör har hänsyn tagits till de förväntade konventionsreglerna och de förpliktelser som följer av artikel 11 är därmed redan omhändertagna i svensk rätt. Såsom redovisats i avsnitt 4.1.11 finns det emellertid ändå anledning att överväga vissa lagändringar för att bättre återspegla konventionens system för vissa villkor som den anmodade staten får ställa vid rättslig hjälp med telefonförhör. Det gäller särskilt i fråga om svenska myndigheters möjlighet att bestämma att telefonförhör i ett enskilt fall skall genomföras som bevisupptagning utom huvudförhandling och iakttagande av den generella regeln i 2 kap. 12 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål om rätt att vägra vittna m.m. Frågorna behandlas närmare i avsnitt 5.4.1.

Några former av samarbete som omfattas av konventionen är för närvarande inte föremål för någon reglering i svensk rätt utan vilar på de allmänna regler som gäller för polisens verksamhet. Det gäller främst kontrollerade leveranser (artikel 12) och s.k. hemliga utredningar (artikel 14). De åtaganden som ett tillträde till konventionen medför beträffande åtgärder av detta slag kan, i enlighet med vad som redovisats i avsnitt 4.1.12 och 4.1.14, visserligen uppfyllas utan lagreglering. Lagförslag som avser kontrollerade leveranser och hemliga utredningar (skyddsidentitet) är dessutom för närvarande föremål för överväganden i ett annat lagstiftningsärende (se SOU 2003:74). Materiella regler för sådana åtgärder bör alltså inte föreslås i detta ärende. Det andra ärendet omfattar dock inga förslag till föreskrifter om hur det internationella samarbetet skall gå till, regler som skulle främja den praktiska tillämpningen. Sådana föreskrifter skulle även underlätta regleringen av straff- och civilrättsligt ansvar för utländska tjänstemän (artiklarna 15–16) och användningsbegränsningar för personuppgifter (artikel 23). Närmare överväganden angående samarbetsregler för kontrollerade leveranser och s.k. hemliga utredningar finns i avsnitt 5.6 respektive 5.7. Förslag som rör skadeståndsansvar behandlas i avsnitt 5.9.

I fråga om gemensamma utredningsgrupper enligt artikel 13 finns de materiella regler som behövs i lagen (2003:1174) om gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar, se avsnitt 4.1.13. Lagen är dock för närvarande begränsad till gemensamma utredningsgrupper som har inrättats med stöd av rådets rambeslut 2002/465/RIF av den 13 juni 2002 och tillämpningsområdet måste utvidgas till att omfatta den nu aktuella konventionen. Tillämpningsområdet påverkas också av avtalet mellan EU och Island och Norge. Vidare behövs det övergångsregler med anledning av förhållandet mellan rambeslutet och 2000 års EU-konvention. Närmare överväganden och förslag behandlas i avsnitt 5.5.

Konventionens bestämmelser om avlyssning av telemeddelanden m.m. i artiklarna 18, 19 och 20 innehåller nyheter för det internationella samarbetet på brottmålsområdet som kräver lagstiftning. Genom artikel 18 skapas en ordning för rättslig hjälp med hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning genom tekniskt bistånd där åtgärden om möjligt skall verkställas genom omedelbar överföring av telemeddelanden eller uppgifter om dessa till den ansökande staten varefter själva avlyssningen eller övervakningen skall äga rum där. Olika bestämmelser gäller med hänsyn till var den person som åtgärden avser befinner sig och om omedelbar överföring eller inte kan genomföras. En närmare redogörelse finns i avsnitt 4.1.16. För att uppfylla konventionens krav i detta avseende krävs nya bestämmelser i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål. Närmare överväganden om rättslig hjälp genom tekniskt bistånd i Sverige görs i avsnitt 5.10.1 och om rättslig hjälp med sådant bistånd utomlands i avsnitt 5.10.4. Vissa frågor som rör bevarande och förstöring av upptagningar och uppteckningar vid rättslig hjälp på traditionellt sätt tas upp i avsnitt 5.10.2. I avsnitt 5.10.3 berörs frågor innehållet i en ansökan och förfarandet.

Även bestämmelserna i artikel 19 om teleavlyssning av satellitförmedlade meddelanden m.m. via en nätport innebär en nyordning, vilken har presenterats i avsnitt 4.1.17. Det är här

inte fråga om rättslig hjälp i brottmål där myndigheter i en anmodad stat bistår myndigheter i en ansökande stat utan i stället om ett sätt att möjliggöra verkställighet av utländska tvångsmedelsbeslut i vissa speciella situationer. Såsom framgår av redogörelsen i avsnitt 4.1.17 föranleder artikel 19 överväganden beträffande förutsättningarna för svenska teleoperatörer att möjliggöra fjärråtkomst till svenska system som hanterar telemeddelanden med hjälp av en nätport och att installera utrustning för fjärråtkomst till motsvarande utländska system, allt under de villkor som ställs upp i konventionen. Vissa ändringar i lagen (2003:389) om elektronisk kommunikation torde behövas för att åstadkomma detta. En förutsättning för svensk tillämpning av artikelns bestämmelser är dock att det finns en nätport eller fjärrkontroll av aktuellt slag i Sverige. Något krav på att installation av sådan utrustning följer inte av konventionen. Det finns emellertid ingen sådan nätport i drift i Sverige i dag och inte heller någon utrustning för fjärråtkomst till någon motsvarande utländsk nätport. Någon omedelbart behov av lagändringar med anledning av artikel 19 finns därmed inte för att Sverige skall kunna tillträda konventionen. De närmare överväganden som krävs för att kunna tillämpa artikel 19 beträffande eventuella svenska nätportsbaserade system eller fjärrkontroller i framtiden bör i stället göras i ett större sammanhang. Inga förändringar med anledning av artikel 19 bör därför föreslås i detta ärende.

I artikel 20 finns föreskrifter som gör det möjligt att genomföra teleavlyssning eller teleövervakning av någon som befinner sig i en annan stat utan medverkan av den statens myndigheter vid genomförandet. Enligt bestämmelserna om sådana gränsöverskridande åtgärder, som har redovisats i avsnitt 4.1.18, krävs det tillstånd från den stat där den person som åtgärden avser finns och denna nya form av tillståndsgivning kräver särskilda regler såsom en ny form av rättslig hjälp i brottmål. Lagstiftningsbehovet avser såväl utländska ansökningar om svenskt tillstånd som svenska ansökningar om utländskt tillstånd. Förslag lämnas i avsnitt 5.10.5.

Vissa artiklar i konventionen innebär en utveckling av Schengenregelverket och skall därmed även i förhållande till Island och Norge, se avsnitt 4.3.1. Det gäller artiklarna 3 och 5–8, artiklarna 15–16 såvitt avser kontrollerade leveranser och artikel 23. De befintliga svenska regler som uppfyller krav som dessa artiklar ställer är redan i dag tillämpliga för Island och Norge. Nya föreskrifter med anledning av dessa artiklar måste, oavsett om de införs i lag eller annan författning, också gälla för dessa stater.

Beträffande några artiklar bör tillämpningsföreskrifter av praktisk natur införas. Dessa föreskrifter är av sådant slag att de lämpligen bör ges i förordning. Det gäller t.ex. det meddelande som enligt artikel 5 skall lämnas till mottagaren vid delgivning. De frågor som kan regleras i form av förordningsföreskrifter behandlas inte vidare i promemorian. Härtill föranleder konventionen ett nytt tillkännagivande av överenskommelser som avses i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål.

2001 års tilläggsprotokoll

Även när det gäller tilläggsprotokollet uppfyller svensk rätt redan i dag de flesta krav som ställs.

När det gäller information om bankkonton (artikel 1) och om banktransaktioner (artikel 2) innebär de regler om uppgiftsskyldighet för kreditinstitut och andra finansiella institutioner som träder i kraft den 1 juli 2004, se avsnitt 4.2.2, att de bankuppgifter som avses är tillgängliga också vid internationell rättslig hjälp. Övervakning av bankkonton enligt artikel 3 är en ny åtgärd inom ramen för internationell rättslig hjälp i brottmål. Det saknas möjligheter i dag att i Sverige övervaka bankkonton i realtid och den övervakning som därmed kan ske omfattas av de nya reglerna om uppgiftslämnande i brottsutredningar eller ärenden om rättslig hjälp i brottmål. Svenska åklagare kan redan i dag lämna rättslig hjälp med dessa åtgärder, vilket framgår av 1 kap. 2 § andra stycket lagen om internationell rättslig hjälp i

brottmål. Såsom närmare har redovisats i avsnitt 4.2.2–4.2.4 krävs inte några lagändringar med anledning av dessa artiklar.

I anslutning till den rättsliga hjälp som avser bankkonton och banktransaktioner innehåller artikel 4 en bestämmelse som medför krav på lagregler om meddelandeförbud, se avsnitt 4.2.5. I detta sammanhang bör också övervägas om ett meddelandeförbud bör straffsanktioneras, något som dock inte krävs enligt tilläggsprotokollet. Dessa frågor tas upp i avsnitt 5.11.

Tilläggsprotokollet innehåller också vissa bestämmelser som är avsedda att gälla generellt och alltså inte är begränsade att avse någon särskild form av rättslig hjälp. Det gäller artiklarna 5 och 6 om informationsskyldighet för myndigheter i den anmodade staten så att ytterligare åtgärder kan vidtas av den ansökande myndigheten och om kompletterande (förenklade) ansökningar om rättslig hjälp, se avsnitt 4.2.6. De nuvarande reglerna i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål om ansökningar och om kontakter mellan svenska och utländska myndigheter ger utrymme för stor flexibilitet och får anses uppfylla också de nya reglerna i artikel 6. Däremot behövs det kompletterande bestämmelser om underrättelser enligt artikel 5 som är avsedda att utgöra underlag för kompletterande ansökningar om rättslig hjälp eller andra åtgärder i den ansökande staten. Närmare överväganden görs i avsnitt 5.2.

Andra bestämmelser som är avsedda att tillämpas generellt är de begränsningar av vissa traditionella vägransgrunder som föreskrivs i artiklarna 7–9 (banksekretess, fiskaliska brott och politiska brott). Artikel 8 skall via Schengenregelverket också tillämpas för Island och Norge. Som framgår av redogörelsen för gällande i rätt i avsnitt 4.2.7 påkallar dessa artiklar inte några lagändringar. Detsamma gäller för artikel 10 om information till rådet och till Eurojust, se avsnitt 4.2.8. När det gäller information till rådet om avslagsbeslut som svenska domstolar eller åklagare har fattat bör dock föreskrifter införas, vilket kan ske i förordning. Artikel 9 föranleder också ett tillkännagivande till lagen. Nu påtalade ändringar behandlas dock inte ytterligare i promemorian.

Avtalet mellan EU och Island och Norge

Genom att tillträda avtalet mellan EU och Island och Norge blir de materiella bestämmelser i konventionen och tilläggsprotokollet som inte är en utveckling av Schengenregelverket också tillämpliga i förhållande till Island och Norge. Det gäller konventionens regler om tillfälligt överförande av frihetsberövade personer (artikel 9), videokonferens och telefonförhör (artiklarna 10–11), gemensamma utredningsgrupper (artikel 13), hemliga utredningar (artikel 14), straff- och civilrättsligt ansvar för utländska tjänstemän såvitt avser gemensamma utredningsgrupper och hemliga utredningar (artiklarna 15–16) samt avlyssning av telemeddelanden (artiklarna 17–21). Det gäller vidare bestämmelserna i tilläggsprotokollet angående information om bankkonton och banktransaktioner (artiklarna 1–2), övervakning av banktransaktioner (artikel 3), sekretess (artikel 4), informationskyldighet och kompletterande ansökningar (artiklarna 5–6) och vissa vägransgrunder (artiklarna 7 och 9). Detta har redovisats i avsnitt 4.3.2.

Även i förhållande till nu aktuella bestämmelser behandlar gällande svenska regler Island och Norge på samma sätt som medlemsstater i EU. Ett undantag är dock lagen (2003:1174) om gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar som inte gäller i förhållande till Island och Norge och som därför måste ändras. Övriga författningsändringar som krävs med anledning av de nu nämnda artiklarna måste också gälla för Island och Norge. I fråga om dessa artiklar finns det inga regler i 1974 års nordiska överenskommelse om inbördes rättshjälp eller bevisupptagning som är mer förmånliga och som därför skall ha företräde.

5 Överväganden och förslag

5.1 Svenskt tillträde till överenskommelserna

Förslag: Sverige skall tillträda 2000 års EU-konvention, 2001 års tilläggsprotokoll till den konventionen samt det avtal mellan Europeiska unionen och Island och Norge som undertecknades den 19 december 2003.

Skälen för förslagen: Det rättsliga samarbetet med andra stater har blivit allt intensivare och nya former av samarbete har tillkommit. Det gäller såväl traditionella former av rättslig hjälp som samverkan mellan polis- och tullmyndigheter. Detta har skett mot bakgrund av nya former av brottslighet som ofta är organiserad och av allvarligt slag. På senare tid har även terroristbrott motiverat ett utvecklat samarbete. Landgränser kan allvarligt begränsa möjligheterna att på ett effektivt sätt bekämpa brottslighet som är gränsöverskridande. Den fria rörligheten innebär också att samarbete mellan rättsliga myndigheter i olika stater behövs, t.ex. för hjälp med att höra vittnen eller vidta andra åtgärder i en annan stat än den där brottet utreds och lagförs. Samarbete av detta slag är numera ett relativt vanligt och ofta nödvändigt, ibland avgörande, inslag för en effektiv, brottsbekämpande verksamhet.

Sedan gammalt lämnar Sverige rättslig hjälp i brottmål och med lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål och andra författningar finns nu ett modernt regelverk. Bakom regleringen finns i allmänhet internationella överenskommelser. Ett ökat samarbete ger upphov till större förtroende och därmed större

utrymme för nya och förenklade former av samverkan. Sverige har intagit en aktiv roll i detta utvecklingsarbete.

Den nu aktuella konventionen och dess tilläggsprotokoll innebär en ytterligare utveckling mot ett effektivt samarbete mellan EU:s medlemsstater. Såsom framgått av redogörelsen i avsnitt 4 regleras nya former av samarbete och traditionella samarbetsformer förbättras och förenklas. Det bör dock framhållas att många av de samarbetsformer som nu regleras för första gången i ett internationellt instrument har förekommit tidigare.

Vidare bör uppmärksammas att gränserna mellan traditionellt rättsligt samarbete mellan åklagare och domstolar i olika länder och vad som kan betecknas polissamarbete inte längre är lika tydliga och instrumenten innehåller bestämmelser som är hänförliga till båda kategorierna. Dessutom finns det föreskrifter om tekniskt samarbete som inte tillhör någon av dessa kategorier utan snarare är åtgärder av rent praktisk natur för att möjliggöra för brottsutredande myndigheter i en stat att nyttja tekniska resurser i en annan stat. Allt detta återspeglar bl.a. behovet av att ha ett fungerande, nära och koordinerat samarbete mellan olika myndigheter som har olika uppgifter i processen för att bekämpa brott.

Det ligger i Sveriges intresse att ingå överenskommelser med andra stater som innebär förbättrade möjligheter att begära och lämna rättslig hjälp i brottmål samt delta i annat brottsbekämpande samarbete. Sverige bör därmed tillträda 2000 års EU-konvention och dess tilläggsprotokoll. För att åstadkomma en så långt möjligt enhetlig reglering bör Sverige också godkänna det avtal mellan EU och Island och Norge som innebär att konventionen och tilläggsprotokollet i dess helhet också kommer att gälla för samarbetet mellan samtliga nordiska stater.

Av redogörelsen i avsnitt 4 för de åtaganden som ett tillträde innebär och för gällande svenska regler framgår att svensk rätt redan i dag till mycket stor del uppfyller de krav som ställs. Endast på några punkter ger bestämmelserna upphov till ett behov av nya lagregler. Vissa tillämpningsföreskrifter kan ges i förordning. Förslag till lagändringar som påkallas av dessa

instrument lämnas i detta ärende. En närmare redogörelse för de olika förslagen lämnas i följande delar av avsnitt 5. De förklaringar som bör lämnas i samband med ett svenskt tillträde till överenskommelserna redovisas i avsnitt 5.12.

Grundlagsfrågor

Konventionen och tilläggsprotokollet har upprättats med stöd av artikel 34 i Fördraget om Europeiska unionen och utgör alltså en del av EU:s mellanstatliga samarbete. Ett tillträde till dessa två instrument kräver ratifikation. För svensk del krävs riksdagens godkännande eftersom ett tillträde förutsätter lagändringar. Detsamma gäller för avtalet mellan EU och Island och Norge.

Beträffande vissa former av samarbete som regleras i konventionen uppstår frågan om tjänstemän från en annan medlemsstat eller, med stöd av avtalet med EU, från Island eller Norge får utföra uppgifter i Sverige inom ramen för samarbetet. Det gäller framförallt beträffande kontrollerade leveranser (artikel 12), gemensamma utredningsgrupper (artikel 13) och s.k. hemliga utredningar, dvs. utredningsåtgärder som vidtas under en täckmantel (artikel 14). För verksamhet som avses i dessa artiklar finns även bestämmelser om straffrättsligt ansvar och skydd för utländska tjänstemän (artikel 15). Såsom framgått av redogörelsen i avsnitt 4.1.12–4.1.15 kräver inte konventionen att utländska tjänstemän skall utföra uppgifter som enligt svensk rätt vore att anse som myndighetsutövning.

Vad som nu sagts utesluter dock inte att utländska tjänstemän kan utföra vissa uppgifter i Sverige inom ramen för en gemensam utredningsgrupp, en kontrollerad leverans eller en s.k. hemlig utredning. Liksom i dag får detta dock inte innebära utövande av svensk myndighet. Det finns således inte skäl att beröra de särskilda bestämmelserna i 10 kap. 5 § regeringsformen i samband med att riksdagen tar ställning till frågan om godkännande av dessa instrument.

Lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål är inte tillämplig på det grundlagsreglerade tryck- och yttrandefrihets-

rättsliga området (se prop. 1999/2000:61 s. 73). Det innebär att Sverige för närvarande inte kan lämna rättslig hjälp i fråga om brott som faller inom det grundlagsskyddade området (se prop. 2001/02:74 s. 92 f.). Det kan därmed förekomma att en framställning om rättslig hjälp måste avslås med hänvisning till bestämmelserna i tryckfrihetsförordningen eller yttrandefrihetsgrundlagen, dvs. med hänvisning till svenska allmänna rättsprinciper. Avslag på denna grund är tillåtna enligt 1959 års Europarådskonvention och de nya instrumenten, som är avsedda att komplettera 1959 års konvention, medför ingen ändring i detta avseende.

Såsom regeringen har konstaterat i prop. 2001/02:74 har dock den svenska hållningen till rättslig hjälp beträffande brott av nu aktuellt slag inte alltid mötts av förståelse från andra länder. Frågor som rör det internationella samarbetet på detta område är för närvarande föremål för utredningsåtgärder (Dir. 2003:58).

5.2 Ansökningar och allmänna förfaranderegler

Förslag: Den åklagare som handlägger ett ärende om rättslig hjälp får underrätta den ansökande myndigheten om ytterligare utredningsåtgärder som skulle kunna vidtas.

Skälen för förslaget: Vid utarbetandet av bestämmelserna i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål beaktades det då befintliga utkastet till 2000 års EU-konvention. Av redogörelsen i avsnitt 4 framgår att de föreskrifter om ansökningar och förfaranden som ges i konventionen redan är uppfyllda i svensk rätt. Artikel 5 i 2001 års tilläggsprotokoll om informationsskyldighet var dock inte känd när lagen skrevs (se avsnitt 4.2.6). Avsikten med denna bestämmelse är att myndigheterna i den anmodade staten skall lämna information till den ansökande statens myndigheter för att bl.a. möjliggöra nya eller korrigerade ansökningar om rättslig hjälp. Bestämmelsen är avsedd att vara generellt tillämplig.

Lagen om internationell rättslig hjälp innehåller vissa bestämmelser om underrättelser till den utländska myndigheten (2 kap. 8 §). Reglerna tar dock inte sikte på sådan information som skall lämnas enligt artikel 5 i tilläggsprotokollet. Fördelen med artikel 5 är att de skapar bättre förutsättningar att den brottsutredande myndigheten att snabbt få information om ytterligare åtgärder som kan behöva vidtas. Det bör därför tas in en särskild föreskrift om uppgiftslämnande till den ansökande myndigheten angående andra utredningsåtgärder som skulle kunna vidtas. Bestämmelse skall vara begränsad till sådan information som framkommer under handläggningen av ärendet. Det är alltså inte fråga om att ålägga någon ytterligare utredningsskyldighet utöver vad handläggningen av den ursprungliga ansökningen kräver. Den ansökande myndigheten har därefter möjlighet att komplettera sin tidigare ansökan med en begäran om ytterligare hjälp som kan ske i förenklad form enligt artikel 6 i protokollet (se avsnitt 4.2.6) eller föranleda åtgärder i det egna landet eller en ansökan om rättslig hjälp i en annan stat.

Det är naturligt att en svensk åklagare som handlägger en ansökan om rättslig hjälp skall ha möjlighet att lämna sådana underrättelser. Det skulle kunna hävdas att åklagare redan idag kan lämna över sådan information som artikel 5 avser. Bestämmelsens syfte är att klargöra att sådan information också skall överlämnas när det lämpligen kan ske. En sådan lämplighetsbedömning förutsätts också i artikel 5.

Även en domstol kan handlägga en ansökan om rättslig hjälp. Den svenska domstolens roll är brottmålsprocessen är dock sådan att underrättelser av det slag som avses i artikel 5 inte bör komma i fråga. Förhållandet kan vara annorlunda i andra länder, t.ex. där det förekommer undersökningsdomare. En svensk domstols möjlighet att lämna information är mera begränsad och underrättelser kan t.ex. avse uppenbara felaktigheter. Underrättelser av detta slag omfattas av de nuvarande reglerna i 2 kap. 9 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål. De nya föreskrifterna med anledning av artikel 5 bör därmed avse endast åklagare.

Sammanfattningsvis bör lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål kompletteras med en bestämmelse om att åklagaren får underrätta den ansökande staten om ytterligare utredningsåtgärder som kan vidtas.

5.3 Verkställighetsavräkning vid tillfälligt överförande av frihetsberövade personer

Förslag: Ett tillfälligt överförande av en frihetsberövad person enligt 4 kap. 29 eller 31 § lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål i utredningssyfte skall räknas in i verkställighetstiden för den som dömts till sluten ungdomsvård.

Skälen för förslaget: En person som sitter frihetsberövad för verkställighet av straff i Sverige kan med anledning av en svensk eller utländsk förundersökning tillfälligt överföras till en annan stat för att där medverka i förundersökningen. Ett överförande kan ske med stöd av artikel 11 i 1959 års Europarådskonvention och kommer att kunna ske med stöd av artikel 9 i 2000 års EU-konvention. Bestämmelser som möjliggör sådana överföranden finns redan i 4 kap. 29 och 31 §§ lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål (se avsnitt 4.1.9). I artikel 9 i 2000 års EU-konvention finns en bestämmelse om obligatorisk avräkning för den tid som ett frihetsberövande har varit utomlands i samband med ett tillfälligt överförande (punkt 4).

För den som avtjänar straff i kriminalvårdsanstalt finns bestämmelser om avräkning för tid utom anstalten i samband med ett tillfälligt överförande enligt lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål. Dessa bestämmelser om tillgodoräknande finns i 43 § lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt.

En annan tidsbestämd, frihetsberövande påföljd som bör omfattas av konventionens avräkningsregel är sluten ungdomsvård. När påföljden bestäms får rätten bestämma tiden för sluten ungdomsvård till lägst fjorton dagar och högst fyra år (31 kap. 1 a § brottsbalken). Statens institutionsstyrelse fastställer sedan

dagen för verkställighetens slut och närmare bestämmelser finns i lagen (1998:603) om verkställighet av sluten ungdomsvård. Den som döms till sluten ungdomsvård skall tillgodoräknas tid för frihetsberövande på samma sätt som vid ett fängelsestraff (10 a § lagen om verkställighet av sluten ungdomsvård). Vid beräkning av verkställighetstiden skall vissa bestämmelser i lagen (1974:202) om beräkning av strafftid m.m. tillämpas (11 §), bl.a. reglerna om avbrott i verkställigheten. Även tid som tillbringas utanför ungdomshemmet för att främja den dömdes anpassning i samhället skall räknas in i verkställighetstiden (18 §).

För unga lagöverträdare som dömts till sluten ungdomsvård finns dock ingen bestämmelse om tillgodoräknande av tid som den dömda tillbringar utanför det särskilda ungdomshemmet i samband med ett tillfälligt överförande. Frågan behandlades inte när de nuvarande reglerna i 43 § lagen om kriminalvård i anstalt ändrades med anledning av att lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål infördes (se prop. 1999/2000:61 s. 126 f.f.). Det saknas anledning att göra skillnad mellan fängelsestraff och sluten ungdomsvård i detta avseende och en bestämmelse motsvarande den som finns i 43 § andra stycket lagen om kriminalvård i anstalt bör införas för den slutna ungdomsvården. Bestämmelsen bör placeras i lagen om verkställighet av sluten ungdomsvård.

5.4 Rättslig hjälp med förhör

5.4.1 Förhör genom telefonkonferens m.m.

Förslag: Den tingsrätt som handlägger en ansökan om rättslig hjälp med telefonförhör får, om det finns särskilda skäl, besluta att förhöret skall genomföras som en bevisupptagning utom huvudförhandling.

När ansökan om rättslig hjälp avser bevisupptagning vid domstol, telefonförhör eller förhör genom videokonferens i Sverige, skall den ansökande staten underrättas om

bestämmelserna i 2 kap. 12 § lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål.
--

Skälen för förslagen: Artikel 11 innehåller bestämmelser om rättslig hjälp i form av förhör med vittnen och sakkunniga genom telefonkonferens. Svenska regler om rättslig hjälp med telefonkonferens finns i 4 kap. 8–10 §§ lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål, se avsnitt 4.1.11.

Enligt artikel 11.5 kan den anmodade staten ställa upp vissa villkor för att lämna rättslig hjälp med telefonförhör, bl.a. i fråga om att den statens myndigheters rätt att närvara och medverka vid förhöret (se artikel 10.5 till vilken artikel 11.5 hänvisar). En särskild uppgift är att bevaka att grundläggande rättsprinciper i den anmodade staten iakttas. En annan uppgift är att vid behov anordna tolkhjälp. Dessa aspekter på förfarandet kan tillgodoses när telefonförhöret sker vid tingsrätt som en bevisupptagning utom huvudförhandling enligt 4 kap. 11 och 12 §§ men inte vid den förenklade form av biträde som föreskrivs i 4 kap. 8 §. Enligt nuvarande bestämmelser krävs att den ansökande staten begär att telefonförhör sker i form av bevisupptagning utom huvudförhandling. Den möjlighet artikel 11.5 ger en anmodad stat att kräva ett visst förfarande vid telefonförhör har ingen motsvarighet i svenska bestämmelser.

Av konventionen följer dock ingen skyldighet för en anmodad stat att utöva den högre grad av kontroll över telefonförhöret som artikel 11.5 avser. Det finns emellertid ändå skäl att överväga regler som ger svenska myndigheter större möjligheter att styra förfarandet vid rättslig hjälp genom telefonförhör. De nuvarande reglerna har ett allmänt tillämpningsområde och den ansökande staten kan vara vilken som helst, även en stat vars processuella regler avviker från de svenska. Även om utgångspunkten fortsättningsvis bör vara att åtgärden i första hand skall ses som en del av det utländska förfarandet och så långt möjligt medge ett resultat som är användbart i den processen kan det finnas situationer då det finns anledning för svenska myndigheter att ta en mer aktiv del när åtgärden vidtas.

Det kan t.ex. vara fråga om förhör med en minderårig eller ett särskilt behov av att bevaka den hördes rätt att med stöd av 36 kap. 6 § rättegångsbalken vägra uttala sig om en egen eller någon närståendes brottsliga eller vanärande handling (se även nedan). Detta talar för att även svenska myndigheter bör ha rätt att initiera det förfarande som föreskrivs i 4 kap. 11 och 12 §§. Avsikten bör dock vara att den ansökande statens önskemål om den rättsliga hjälpens omfattning i första hand skall vara styrande och att beslut om att genomföra det mera omfattande förfarandet bara bör fattas om det finns särskilda skäl.

En viktig skyddsregel för den som skall höras är rätten att vägra vittna om det finns stöd för det i den ansökande eller den anmodade statens lag. En obligatorisk och generellt verkande regel med denna innebörd finns i 2 kap. 12 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål. Även artikel 11.5 (genom hänvisningen till artikel 10.5) ger utrymme för att tillämpa denna skyddsregel vid telefonförhör om den anmodade staten så kräver. Det är dock oklart om detta villkor måste anföras i det enskilda fallet eller om det räcker med en allmän regel av det slag som finns i 2 kap. 12 §. Som redan nämnts kan intresset av att i ett enskilt fall särskilt bevaka att denna skyddsregel iakttas motivera att telefonförhöret sker i enlighet med reglerna om bevisupptagning utom huvudförhandling.

För att understryka att föreskrifterna i 2 kap. 12 § alltid gäller och skall iakttas samt för att säkert uppfylla konventionens krav på aktivitet från den anmodade statens sida bör ett förtydligande göras. Detta kan lämpligen utformas som en skyldighet för svenska myndigheter att underrätta den ansökande myndigheten om bestämmelserna i 2 kap. 12 §. Underrättelsen bör dock inte begränsas till att bara gälla vid de olika former av telefonförhör som omfattas av lagen utan även då rättslig hjälp begärs i Sverige med bevisupptagning vid domstol och förhör genom videokonferens. Bestämmelsen bör därför lämpligen placeras i 2 kap. 12 §. Underrättelseskyldigheten bör inte omfatta förhör som sker under förundersökning.

5.4.2 Förhör genom videokonferens

Förslag: Nuvarande krav på att den som skall höras samtycker vid rättslig hjälp med förhör genom videokonferens skall endast gälla en tilltalad. För övriga som skall höras tas kravet bort. Bestämmelserna i 4 kap. 11 och 13 §§ lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål om att det av ansökan skall framgå att den som skall höras samtycker skall därför endast gälla en tilltalad.

Skälen för förslagen: Nuvarande bestämmelser om rättslig hjälp med videoförhör kräver att den som skall höras genom videokonferens samtycker till detta. Detta återspeglas genom att det av ansökan skall framgå att den som skall höras samtycker till åtgärden. Detta gäller både vid förhör med någon som befinner sig i Sverige och vid förhör i ett svenskt förfarande med någon som befinner sig utomlands och föreskrivs i 4 kap. 11 och 13 §§ lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål. Reglerna återspeglar den nuvarande ordningen för förhör genom videokonferens i en svensk rättegång, vilka utgår från att den som skall medverka på detta sätt är villig att göra detta. De svenska förfaranderegler som i dag finns i lagen (1999:613) om försöksverksamhet med videokonferens i rättegång är föremål för förändringar. I betänkandet En modernare rättegång (SOU 2001:103) lämnas förslag till en permanent ordning där frivillighet inte längre skall vara en förutsättning för åtgärden (se avsnitt 4.1.10).

Artikel 10 i 2000 års EU-konvention utgår också från att det inte skall krävas samtycke vid förhör genom videokonferens med undantag av förhör med en tilltalad person (punkt 9). Det krav som i dag ställs på samtycke från den som skall höras när det gäller förhör genom videokonferens vid rättegång i Sverige är därmed oförenligt med konventionen och bör tas bort.

Konventionen hindrar däremot inte att det i en svensk rättegång även fortsättningsvis krävs samtycke för att videoförhör skall få ske i med någon som befinner sig utomlands. För närvarande ställs i praktiken ett krav på

samtycke för videoförhör i en svensk rättegång, något som kan komma att ändras om det ovan nämnda betänkandet genomförs. Enligt 4 kap. 13 § första stycket får videokonferens i utlandet begäras i ett mål eller ärende vid svensk domstol under förutsättning att videokonferens i rättegång är tillåten i svensk rätt. Eventuella ändringar för svenska rättegångar får därmed direkt genomslag för möjligheterna att söka rättslig hjälp utan att bestämmelserna i 4 kap. 13 § behöver ändras. Föreskriften om att ansökan skall ange att samtycke finns skulle i och för sig kunna stå kvar eftersom den inte påverkar de materiella förutsättningarna för ett svenskt förhör genom videokonferens i utlandet. Men bestämmelsen skulle kunna leda till missförstånd med hänsyn till att stater som tillträder 2000 års EU-konvention inte kan ställa krav på den berörda personens samtycke för att lämna rättslig hjälp.

De särskilda bestämmelserna om att det av ansökan skall framgå att den som skall höras samtycker och som finns i 4 kap. 11 och 13 §§ lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål bör därför ändras till att endast avse en tilltalad.

5.5 Gemensamma utredningsgrupper

Förslag: De nuvarande bestämmelserna i lagen (2003:1174) om gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar skall gälla för sådana grupper som inrättas med stöd av EU:s rambeslut om gemensamma utredningsgrupper från 2002, 2000 års EU-konvention samt avtalet mellan EU och Island och Norge om tillämpning av vissa bestämmelser i 2000 års EU-konvention.

Reglerna om åklagares behörighet att ingå överenskommelser om att inrätta en gemensam utredningsgrupp anpassas till den pågående förändringen av åklagarväsendets organisation.

Skälen för förslagen

Lagstiftningsbehovet

Det materiella innehållet i bestämmelserna om gemensamma utredningsgrupper i 2000 års EU-konvention (artikel 13) överensstämmer med vad som föreskrivs EU:s rambeslut om gemensamma utredningsgrupper som antogs den 13 juni 2002 (EGT L 162, 20.6.2002, s. 1) och som har genomförts genom lagen (2003:1174) om gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar. Lagen är dock utformad på så sätt att den bara avser gemensamma utredningsgrupper som inrättas med stöd av rambeslutet. Lagens tillämpningsområde behöver därför utvidgas till att avse utredningsgrupper som inrättas med stöd av 2000 års EU-konvention. Genom avtalet mellan EU och Island och Norge om tillämpning av vissa bestämmelser i 2000 års EU-konvention skall konventionens bestämmelser om gemensamma utredningsgrupper också gälla i förhållande till dessa stater och lagen måste därmed omfatta även utredningsgrupper i enlighet med detta avtal. En närmare beskrivning av bestämmelserna i konventionen och avtalet har lämnats i avsnitt 4.1.13 och 4.3.1.

Hänsyn måste också tas till det faktum att rambeslutet skall upphöra att gälla när 2000 års EU-konvention har trätt i kraft i samtliga medlemsstater (artikel 5 i rambeslutet) samtidigt som konventionen träder i kraft redan sedan åtta medlemsstater har tillträtt densamma (artikel 27 i konventionen).

Det utvidgade tillämpningsområdet medför även vissa följdändringar i lagen.

Tillämpningsområdet för lagen och vissa ikraftträdande-bestämmelser

Ett utvidgat tillämpningsområde kan lagtekniskt utformas på olika sätt. Ett alternativ är att hänvisa till utredningsgrupper som inrättas med stöd av en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige tillsammans med ett bemyndigande för

regeringen att i förordning meddela föreskrifter om vilka överenskommelser som avses. Därmed skulle regeringen i förordning kunna föreskriva vilka internationella överenskommelser som skulle omfattas av lagen. En sådan utformning föreslogs i den lagrådsremiss som föregick lagen om gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar. En avsikt med denna lösning var att utredningsgrupper som inte borde omfattas av lagen, t.ex. bestämmelserna i Neapel II-konventionen, skulle kunna hållas utanför tillämpningsområdet. Lagrådet avstyrkte dock detta förslag och påtalade att det i praktiken skulle innebära att regeringen slutligen kommer att avgöra lagens tillämpningsområde (prop. 2003/04:4 s. 57 f.). Lagen kom därefter att begränsas till utredningsgrupper som inrättas med stöd av rambeslutet.

En utformning som innebär att utredningsgrupper som inrättas med stöd av varje internationell överenskommelse som är bindande för Sverige – utan undantag – torde i och för sig undgå den kritik som Lagrådet riktade mot det tidigare förslaget. Men därmed skulle även utredningsgrupper som inte bör omfattas träffas av lagens bestämmelser. Detta alternativ bör därför inte väljas.

En annan möjlighet vore att inte knyta tillämpningsområdet till internationella överenskommelser utan i stället till de stater som får påkalla inrättandet av en gemensam utredningsgrupp. Det skulle dock innebära att t.ex. utredningsgrupper enligt Neapel II-konvention skulle komma att omfattas, vilket inte är avsett. En sådan ordning vore mindre tydlig och tillämpnings-svårigheter skulle kunna uppstå i framtiden. Nya överenskommelser som gäller i förhållande till andra stater än EU:s medlemsstater, Island och Norge skulle dessutom kräva lagändringar. Inte heller denna lösning bör alltså väljas.

Ett tredje alternativ är att i lagen ange de internationella överenskommelser som avses även om det innebär att lagändringar krävs varje gång en ny överenskommelse tillkommer eller upphör. De överenskommelser som är aktuella är rambeslutet, 2000 års EU-konvention samt avtalet mellan EU

och Island och Norge. Däremot bör inte gemensamma specialutredningslag enligt Neapel II-konventionen (artikel 25) eller gemensamma utredningsgrupper enligt FN:s konvention mot gränsöverskridande organiserad brottslighet som antogs år 2000 (artikel 19) omfattas. En lagändring kommer att krävas senare om gemensamma utredningsgrupper enligt det andra tilläggsprotokollet till 1959 års konvention eller andra internationella överenskommelser skall omfattas av lagen.

Vad gäller förhållandet mellan rambeslutet och konventionen kan det konstateras att en viss överlappning är oundviklig. Trots att konventionen kommer att träda i kraft sedan åtta EU-stater har tillträtt densamma fortsätter rambeslutet att gälla till dess samtliga medlemsstater har ratificerat konventionen. De två instrumenten kommer alltså att vara parallellt tillämpliga. Under mellantiden kommer såväl rambeslutet som konventionen att gälla i förhållande till vissa stater, men bara rambeslutet i förhållande till andra stater. Rambeslutet kan därför inte utmönstras ur lagen förrän det står klart att och vid vilken tidpunkt rambeslutet kommer att upphöra att gälla. En eventuell övergångsbestämmelse för övergången från rambeslutet till konventionen skulle bli så komplicerad att en sådan lösning bör undvikas.

Avtalet mellan EU och Island och Norge har ännu inte trätt i kraft och det är svårt att förutse när detta kan komma att ske. Ett rimligt antagande är dock att övriga EU-länder liksom Sverige söker ta hand om detta avtal i anslutning till konventionen. Det är viktigt att avtalet kan tillämpas så snart det trätt i kraft. Den lagändring som krävs för att tillämpningsområdet skall omfatta även detta avtal bör därför genomföras redan nu, men i denna del bör reglerna inte träda i kraft förrän avtalet börjar att gälla. Detta ikraftträdande kan överlämnas till regeringen att besluta om.

Oaktat de lagtekniska svårigheter som nu anförts framstår det senast nämnda alternativet som mest lämpligt och det bör därför väljas. Nuvarande bestämmelser om gemensamma utredningsgrupper bör därför utsträckas till att också omfatta grupper som

inrättas med stöd av konventionen samt avtalet mellan EU och Island och Norge, dock att ändringarna såvitt avser avtalet inte bör träda i kraft förrän senare.

Behörighet att ingå en överenskommelse om att inrätta en gemensam utredningsgrupp

I 3 § lagen om gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar regleras vem som får ingå en överenskommelse om att inrätta en gemensam utredningsgrupp. Pågår en svensk förundersökning beträffande den brottslighet som utredningsgruppen skall utreda får överenskommelsen ingås av den åklagare eller myndighet som leder förundersökningen (första stycket). Om det däremot inte pågår eller inleds någon förundersökning i Sverige får en sådan överenskommelse i stället ingås av bl.a. Riksåklagaren eller den åklagarmyndighet som Riksåklagaren bestämmer (andra stycket). I den omorganisation av åklagarväsendet som för närvarande pågår föreslås dock att den centrala förvaltningsmyndigheten, Riksåklagaren och de sex regionala åklagarmyndigheterna skall ersättas av en ny myndighet (prop. 2004/05:26). Det är därför nödvändigt att ändra bestämmelserna i 3 § såvitt avser behörigheten för åklagare att ingå överenskommelser om att inrätta en gemensam utredningsgrupp när ingen svensk förundersökning pågår eller inleds.

Det är den centrala förvaltningsmyndigheten Riksåklagaren som avses i 3 § (se prop. 2003/04:4 s. 23) och efter omorganisationen bör det vara den nya åklagarmyndigheten som skall vara behörig i nu aktuella fall. Namnet på den nya myndigheten är dock ännu inte fastställd och tills vidare bör hänvisningen till Riksåklagaren inte ändras. Det kan dock inte längre vara fråga om att en regional åklagarmyndighet skall kunna ingå en överenskommelse. I stället bör myndigheten Riksåklagaren kunna bestämma att en åklagare får ingå överenskommelser om att inrätta en gemensam utredningsgrupp enligt lagen, vilket bör framgå av 3 §. När namnet på den nya

myndigheten har fastställts skall detta naturligtvis också beaktas vid utformningen av denna paragraf och andra bestämmelser som berörs.

5.6 Kontrollerade leveranser

Förslag: Vissa bestämmelser om samarbetet med kontrollerade leveranser införs i lagen (2003:1174) om gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar som ges ett nytt namn. Ett ansökan om att genomföra en kontrollerad leverans i Sverige skall handläggas av åklagare. En ansökan om att en kontrollerad leverans skall vidtas utomlands får göras av åklagare, polismyndighet, Tullverket eller Kustbevakningen.

Skälen för förslagen: Enligt artikel 12 i 2000 års EU-konvention skall rättsligt samarbete kunna ske i form av kontrollerade leveranser. Beslut om en kontrollerad leverans skall fattas av myndigheterna i den anmodade staten. Såväl förutsättningarna för att tillåta en kontrollerad leverans som genomförandet av åtgärden skall följa nationella rätt i den anmodade staten (se avsnitt 4.1.12). Bestämmelserna gäller i förhållande till övriga EU-stater samt, i form av en utvidgning av Schengenregelverket (artikel 2.1), gentemot Island och Norge.

Kontrollerade leveranser är i dag inte särskilt reglerade i svensk rätt men en fast praxis har etablerats i fråga hur metoden kan användas. Av redogörelsen i avsnitt 4.1.12 framgår att internationellt samarbete med kontrollerade leveranser förekommer sedan länge och att svenska myndigheter också medverkar. Villkoren för åtgärden och dess genomförande följer nationell rätt i respektive stat som berörs.

Frågan om en särskild reglering av kontrollerade leveranser i svensk rätt är föremål för överväganden i ett annat lagstiftningsärende med anledning av betänkandet Ökad effektivitet och rättssäkerhet i brottsbekämpningen (SOU 2003:74). I enlighet med den bedömning som gjorts i avsnitt 4.1.12 bör därmed inga materiella bestämmelser i fråga om kontrollerade leveranser före-

slås i detta ärende. Däremot finns det skäl att klargöra vem som är behörig att fatta beslut om att genomföra en gränsöverskridande kontrollerad leverans i Sverige samt vem som är behörig att ta emot eller göra en ansökan om kontrollerad leverans. Bestämmelser som uppfyller de konventionsåtaganden som avser skadeståndsansvar (artikel 16), och villkor om användningsbegränsningar (artiklarna 7 och 23) behandlas i avsnitt 5.8 och 5.9.

Möjliga lagtekniska lösningar

I praktiken sköts kontakterna inför och under genomförandet av en kontrollerad leverans i allmänhet mellan polis- och tullmyndigheter i olika länder. Emellanåt sker detta via Interpol eller Europol och ibland medverkar Eurojust. I Sverige finns fasta rutiner inom såväl Polisen som Tullverket för handläggningen av sådana ärenden och Rikskriminalpolisen respektive Tullverkets huvudkontor skall alltid kopplas in i ärendet. I vissa fall finns också inslag av gränsöverskridande övervakning. Kontrollerade leveranser skulle alltså kunna uppfattas som en form av polis- eller tullsamarbete och regler för samarbetet tas in i lagen (2000:343) om internationellt polisiärt samarbete (polissamarbetslagen) respektive lagen (2000:1219) om internationellt tullsamarbete (tullsamarbetslagen).

Det är dock etablerad praxis i Sverige att en åklagare alltid skall avgöra om en kontrollerad leverans skall tillåtas. När det är fråga om en transitleverans genom Sverige är det åklagaren som kräver en garanti från utländska myndigheter där de åtar sig att ingripa mot leveransen, ta godset i beslag och lagföra brott. I SOU 2003:74 föreslås att kontrollerade leveranser skall regleras som ett straffprocessuellt tvångsmedel som skall beslutas av undersökningsledare eller åklagare. Det är också i andra länder vanligt att åklagare eller en undersökningsdomare beslutar om kontrollerade leveranser. Det ligger därmed nära till hands att uppfatta åtgärden som en form av rättslig hjälp i brottmål som

handläggs av åklagare och reglera samarbetet i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål.

Den praktiska tillämpningen innebär emellertid att det internationella samarbetet i dessa fall har inslag av såväl polis- eller tullsamarbete som internationell rättslig hjälp. Medan det för svenskt del är åklagaren som fattar beslut sköter polis- eller tullmyndigheter kontakterna och dessa myndigheter gör också olika överväganden angående de rättsliga och praktiska möjligheterna att genomföra åtgärden. Det är också ofta polis eller tull som kontaktar åklagaren angående ett beslut om kontrollerad leverans.

Det faktum att kontrollerade leveranser berör flera olika svenska myndigheter talar för att det internationella samarbetet bör regleras i en särskild lag och inte i polis- och tullsamarbetslagarna eller i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål. Motsvarande bedömning har tidigare gjorts i fråga om samarbetet genom gemensamma utredningsgrupper (se prop. 2003/04:4 s. 38). Det skulle således kunna ske i en ny lag. Lagen (2003:1174) om gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar genomgår emellertid vissa förändringar med anledning av 2000 års EU-konvention och bör utsträckas till att också omfatta andra former av brottsutredande samarbete. Därmed kan även befintliga bestämmelser angående villkor om användningsbegränsningar och skadestånd göras tillämpliga för alla åtgärder som omfattas av lagen (se närmare avsnitten 5.8 och 5.9). Naturligtvis krävs då även en namnändring. De samordningsvinster som nämnts innebär att den sist angivna lösningen bör väljas.

Tillämpningsområde

Förutom 2000 års EU-konvention innehåller även Schengenkonventionen och Neapel II-konventionen bestämmelser om kontrollerade leveranser. Vidare finns sådana regler i 1988 års narkotikabrottskonvention och 2000 års konvention mot gränsöverskridande organiserad brottslighet som antagits inom

ramen för FN. Det andra tilläggsprotokollet till 1959 års Europarådskonvention innehåller också bestämmelser om kontrollerade leveranser. Det internationella samarbete om kontrollerade leveranser som nu blir föremål för reglering är inte begränsat till EU:s medlemsstater, Island och Norge. De samarbetsbestämmelser som nu införs bör därmed ha ett bredare tillämpningsområde.

En nära lösning till hands vore att tillämpa bestämmelserna för kontrollerade leveranser som sker med stöd av en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige. Det kan emellertid finnas behov av samarbete med länder som Sverige inte har träffat någon överenskommelse med. Dessa stater behöver inte finnas i närområdet och en kontrollerad leverans skulle även kunna ske t.ex. under en flygtransport till eller från landet. Det är vidare fråga om en åtgärd som då den skall ske i Sverige helt styrs av svenska myndigheter enligt de förutsättningar och villkor som gäller enligt svensk rätt. Det finns därmed inte skäl att begränsa tillämpningsområdet för dessa bestämmelser genom att kräva en för Sverige bindande internationell överenskommelse. På samma sätt som rättslig hjälp enligt lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål bör en begäran om svensk hjälp med en kontrollerad leverans kunna beviljas utan krav på ömsesidighet eller stöd i en internationell överenskommelse (jfr dock bestämmelserna om användningsbegränsningar, avsnitt 5.8, och om skadestånd, avsnitt 5.9).

Ansökningar och handläggningen av ärendet

Som redovisats i tidigare avsnitt är det en fast praxis att endast åklagaren kan besluta om kontrollerad leverans skall genomföras i Sverige. Några skäl för att frångå denna ordning finns inte. Beslutsfattandet bör därför alltid ligga hos en svensk åklagare och handläggningen därmed ske där. En sådan bestämmelse bör tas in den nuvarande lagen om gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar. Liksom i dag bör beslutet föregås av

samråd med berörd polis- och tullmyndighet. Förutom polis och tull bör även Kustbevakningen, som också har brottsutredande uppgifter och vars tjänstemän har polisiära befogenheter i vissa fall, omfattas av samarbetet med kontrollerade leveranser. Föreskrifter om samordningsskyldighet kan ges i förordning.

När det gäller frågan vilken åklagare som bör vara behörig att handlägga ärendet kan olika bedömningar göras. I dag fattas beslutet på regional nivå av en chefsåklagare, biträdande chefsåklagare eller en specialiståklagare vid en internationell kammare. Ofta sker detta i den region där den kontrollerade leveransen kommer in till Sverige men det förekommer också att beslutet fattas i den region där destinationsorten finns och där en förundersökning bedrivs. Vidare finns det en åklagare med s.k. nationell behörighet. Regeringen har nyligen överlämnat en proposition med vissa förslag om organisatoriska förändringar av åklagarväsendet (prop. 2004/05:26), vilka också kan komma att påverka handläggningen av beslut som rör det internationella rättsliga samarbetet. Beslut om en kontrollerad leverans kan påkallas med kort varsel och åklagarjour dygnet runt förekommer. De bestämmelser som nu föreslås måste vara flexibla och möjliggöra snabba beslut närhelst ett behov uppstår. De bör också kunna tillämpas även om organisatoriska förändringar görs. På samma sätt som enligt lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål (2 kap. 7 §) bör en ansökan som gäller en kontrollerad leverans handläggas av den åklagare inom vars område den berörda åtgärden skall vidtas eller den åklagare som Riksåklagaren bestämmer. I enlighet med vad som sägs i avsnitt 5.5 bör tills vidare beteckningen Riksåklagaren användas för den nya åklagarmyndigheten.

Det förfarande som i dag tillämpas för ansökningar och kontakter med utländska myndigheter avviker från den ordning som gäller enligt lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål. Såväl åklagare som polis- och tullmyndigheter är aktiva vid genomförandet av en kontrollerad leverans i Sverige eller utlandet. Denna flexibilitet bör inte ändras och förutom åklagare bör svenska polismyndigheter, Tullverket och Kustbevakningen

vara behöriga att ta emot eller göra en ansökan om att genomföra en kontrollerad leverans. Om en ansökan avser en kontrollerad leverans i Sverige skall den alltid överlämnas till åklagare om den getts in till annan myndighet. Vidare bör en ansökan av en annan myndighet än åklagare alltid föregås av en underrättelse till åklagare. Direktkommunikation mellan myndigheter i olika länder bör vara möjligt. Samtidigt skall utrymme lämnas för kommunikation genom ländernas centrala myndigheter, t.ex. om en medlemsstat använder sig av artikel 6.7 i 2000 års EU-konvention och i en förklaring anger att ansökningar om kontrollerade leveranser skall ske mellan staternas centrala myndigheter. Närmare regler om detta bör tas in i förordning.

Frågan om svensk förklaring om behöriga myndigheter enligt artikel 24 i konventionen behandlas i avsnitt 5.12.

5.7 Bistånd i brottsutredningar med användning av skyddsidentitet

Förslag: Lagregler införs för internationellt samarbete i brottsutredningar som genomförs av tjänstemän med skyddsidentitet. De placeras i lagen om gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar (med ny rubrik).

När en svensk förundersökning pågår angående brottsligheten i fråga får den åklagare eller polismyndighet som leder förundersökningen ingå en överenskommelse med myndigheter i en annan stat om bistånd i brottsutredningar med användning av skyddsidentitet. Om det inte pågår eller inleds någon svensk förundersökning får en sådan överenskommelse ingås av Riksåklagaren eller Rikspolisstyrelsen eller av en åklagare eller polismyndighet som Riksåklagare respektive Rikspolisstyrelsen bestämmer.

Skälen för förslagen: I artikel 14 finns bestämmelser om det som i konventionen betecknas hemliga utredningar. Vad som avses är samarbete mellan myndigheter i olika stater när det

gäller brottsutredningar där tjänstemän medverkar med användning av skyddsidentitet. Reglerna är fakultativa och en stat som tillträder konventionen har möjlighet att reservera sig i denna del.

I avsnitt 4.1.14 redovisas närmare för denna metod som används i den polisiära verksamheten. Arbetsmetoden används främst när det är fråga om grov organiserad brottslighet som avser fall av t.ex. grov narkotikabrottslighet, grova rån, människorov, grov förfalskning och grova stölder av vapen eller kulturföremål. Någon särskild reglering finns inte idag men som för all polisiär verksamhet gäller de allmänna principerna om legalitet, behov och proportionalitet. Användning av skyddsidentitet har tillsammans med andra frågor om polisens spanings- och utredningsarbete blivit föremål för en närmare översyn i betänkandet Ökad effektivitet och rättssäkerhet i brottsbekämpningen (SOU 2003:74).

I dag förekommer vidare ett betydelsefullt internationellt samarbete inom detta område där också Sverige deltar. Detta samarbete är viktigt för möjligheterna att effektivt utreda mycket allvarlig brottslighet. I enlighet med redogörelsen i avsnitt 4.1.14 finns det i dag ett begränsat utrymme att genomföra svenska polisoperationer av detta slag med medverkan av utländska tjänstemän. Svenska tjänstemän kan också delta i utländska operationer. En överenskommelse krävs i varje enskilt fall och om åtgärden vidtas i Sverige gäller de villkor och förutsättningar som ställs upp i svensk rätt även för en utländsk tjänstemans medverkan, t.ex. vad som gäller om tillåten bevisprovokation. Det får inte heller vara fråga om uppgifter som är att anse som myndighetsutövning. Någon reservation till artikel 14 bör därför inte lämnas.

Alla de förutsättningar och villkor som nu nämnts är fullt förenliga med bestämmelserna i artikel 14. För att uppfylla bestämmelserna i artikeln krävs det inte några särskilda regler. Konventionen innehåller emellertid regler angående villkor om användningsbegränsningar och skadestånd, vilka också gäller för hemliga utredningar och som fordrar lagreglering. Dessutom

skall en stat i samband med tillträdet avge en förklaring om behöriga myndigheter för olika åtgärder enligt konventionen (artikel 24). Vissa samarbetsbestämmelser bör därför införas. Såsom redan uttalats i avsnitt 4.1.14 bör emellertid de frågor som behandlas i lagstiftningsärendet med anledning av betänkandet i SOU 2003:74 inte bli föremål för nya förslag i detta ärende.

Lagteknisk lösning

På samma sätt som i fråga om kontrollerade leveranser bör regler om samarbete i brottsutredningar med användning av skyddsidentitet tas in i lagen om gemensamma utredningsgrupper, som samtidigt ges en ny rubrik, se avsnitt 5.5. Även när det gäller denna typ av samarbete kan olika svenska myndigheter vara inblandade och samarbetet kan, beroende på situationen, ha inslag av såväl rättslig hjälp som polissamarbete. Genom placering av reglerna om bistånd i brottsutredningar med användning av skyddsidentitet i denna lag kan också de befintliga reglerna för villkor om användningsbegränsningar (5–7 §§) och om skadestånd (8 och 9 §§) göras tillämpliga.

Tillämpningsområde

Artikel 14 innehåller en uttrycklig avgränsning av tillämpningsområdet för det samarbete som omfattas av artikeln. Det gäller bistånd mellan myndigheter i olika stater som lämnas i *brottsutredningar*, dvs. i fall då brott redan har begåtts. Vidare skall det vara fråga om utredningsåtgärder som utförs av *tjänstemän* (angående begreppet polismän som används i den svenska språkversionen, se avsnitt 4.1.14). Åtgärderna genomförs i enlighet med vad som anges i konventionen med användande av en falsk eller hemlig identitet, dvs. vad som lämpligen kan betecknas användning av *skyddsidentitet*. Den reglering som nu genomförs bör uttryckligen avgränsas till bistånd av nu angivet slag.

I likhet med regleringen för kontrollerade leveranser uppstår här frågan om regleringen bör gälla generellt eller vara bunden till konventionsåtaganden. Det finns dock bara ett fåtal internationella överenskommelser som tar upp rättsligt samarbete i brottsutredningar med användning av skyddsidentitet och frågan behandlas där i icke-förbindande ordalag. Det samarbete som äger rum vilar i stället på överenskommelser som träffas i enskilda fall och på viss multilateral samordning. Även samarbete med andra stater än EU:s medlemsstater och Island och Norge kan komma i fråga. Tillämpningsområdet för de samarbetsföreskrifter som nu föreslås bör därför vara generellt. I fråga om villkor om användningsbegränsningar och skadestånd bör dock vissa föreskrifter knytas till överenskommelser som är bindande för Sverige, se vidare avsnitt 5.8 och 5.9.

Samarbete i brottsutredningar med användning av skyddsidentitet

Artikel 14 om bistånd i brottsutredningar med användning av skyddsidentitet förutsätter en överenskommelse mellan de aktuella staterna i det enskilda fallet. Det är alltid den stat på vars territorium åtgärden skall genomföras som har avgörandet i sin hand och den statens lagstiftning och förfaranden skall därvid tillämpas. Även om punkt 2 i artikeln hänvisar till en ansökan ligger det därför närmast till hands att utforma samarbetsföreskrifterna så att de tar sikte på ingåendet av en överenskommelse. Reglerna om inrättandet av gemensamma utredningsgrupper kan därvid tjäna som förebild. Att ärendet i praktiken initieras av en framställning från någon stat är underförstått i en sådan reglering, vilket också är fallet i fråga om gemensamma utredningsgrupper.

Ett antal olika situationer kan tänkas. Det kan vara fråga om en utländsk tjänsteman som medverkar under skyddsidentitet i en svensk brottsutredning här i landet eller en svensk tjänsteman som deltar på motsvarande sätt utomlands. I andra fall kan det vara fråga om utredningsåtgärder i en svensk brottsutredning som vidtas utomlands under medverkan av svenska tjänstemän

eller åtgärder i Sverige med anledning av en utländsk utredning. Samarbetet kan också avse annat än bistånd med personella resurser. Alla dessa fall bör kunna bli föremål för en överenskommelse.

Grundläggande förutsättningar är naturligtvis att åtgärder som vidtas i Sverige eller i en svensk brottsutredning, liksom de åtgärder som svenska tjänstemän vidtar, är förenliga med svensk rätt. Genomförandet av åtgärden i Sverige skall följa svensk rätt. Såsom Justitieombudsmannen har uttalat torde den rättsliga regleringen inte medge att utländska polismän bedriver polisverksamhet här i landet annat än i form av biträde åt svensk polis och vidare att svensk polis skall närvara vid sådan utländsk medverkan (se JO 1974 s. 93 f och JO 1993/94 s. 88 f.f.).

De bestämmelser som nu föreslås bör reglera vem som för svensk del får ingå en överenskommelse om samarbete i en brottsutredning med användning av skyddsidentitet. I likhet med vad som gäller vid inrättande av gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar bör en distinktion göras beroende på om en svensk förundersökning angående den brottslighet som åtgärden avser pågår eller inte. När en sådan förundersökning pågår bör det vara den åklagare eller myndighet som leder förundersökningen som också får ingå en överenskommelse om samarbete med en brottsutredning med användning av skyddsidentitet av det slag som nu avses. Detta överensstämmer med vad som gäller enligt 3 § första stycket lagen (2003:1174) om gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar (se även prop. 2003/04:4 s. 21 f.f.).

Bestämmelserna om behörighet att ingå en överenskommelse om att inrätta en gemensam utredningsgrupp omfattar dock, förutom åklagare och polismyndigheter, även Tullverket och Kustbevakningen. Detta gäller såväl fall när en svensk förundersökning pågår eller inleds som överenskommelser utom ramen för en förundersökning. Tullverket får besluta om och leda en förundersökning enligt 19 § lagen (2000:1225) om straff för smuggling och Kustbevakningen enligt 11 kap. 4 § lagen (1980:424) om åtgärder mot förorening från fartyg. Dessa

myndigheter medverkar även i annan brottsutredande verksamhet och deras tjänstemän har polisiära befogenheter i vissa fall. När det gäller Tullverket har emellertid Sverige tidigare reserverat sig mot bestämmelser i Neapel II-konventionen om operationer av detta slag med hänvisning till att metoden inte förekommer i Tullverkets brottsutredande verksamhet (se prop. 1999/2000:122 s. 23 f.). Då det inte framkommit ett behov av att kunna delta i sådant samarbete saknas anledning att i dag göra någon annan bedömning och Tullverket bör därför inte ha behörighet att ingå överenskommelser av nu aktuellt slag. Inte heller har det vad gäller Kustbevakningen framkommit något sådant behov.

Bestämmelser som ger Tullverket och Kustbevakningen behörighet att ingå överenskommelser om brottsutredningar med användning av skyddsidentitet bör därmed inte införas. En sådan lösning hindrar dock inte att tjänstemän vid Tullverket eller Kustbevakningen kan medverka i polisverksamhet av detta slag, även när det är fråga om internationellt samarbete. Behörigheten bör i stället begränsas till polis och åklagare. I likhet med 3 § lagen om gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar bör reglerna utformas så att det tydligt framgår att överenskommelser ingångna av en åklagare eller polismyndighet som leder en förundersökning skall vara huvudregel (se prop. 2003/04:4 s. 23 f.). Endast om det inte pågår en svensk förundersökning och inte heller finns anledning att inleda en sådan angående den aktuella brottsligheten kan det bli aktuellt för Riksåklagaren, Rikspolisstyrelsen eller annan som någon av dessa myndigheter bestämmer, att ingå en sådan överenskommelse. Reglerna bör utformas på samma sätt som motsvarande bestämmelser för gemensamma utredningsgrupper och med hänsyn tagen till omorganisationen av åklagarväsendet, se avsnitt 5.5.

Även om användning av skyddsidentitet är en arbetsmetod som används vid grov brottslighet, och det därmed är fråga om en åklagarledd förundersökning, kan det tänkas situationer då så inte är fallet. Ett exempel kan vara att åtgärden initieras i en

utländsk brottsutredning om grovt narkotikabrott medan det narkotikabrott som den svenska förundersökningen avser är mindre allvarligt. Med hänsyn till att även en polismyndighet kan vara behörig att ingå en överenskommelse finns det ett behov av samordning och i vissa situationer anledning att överväga om en åklagare bör ta över förundersökningen. På samma sätt som i fråga om gemensamma utredningsgrupper bör frågor om samordning mellan olika svenska myndigheter som berörs av åtgärden och om underrättelse till åklagare föreskrivas i förordning (se 4 § förordning [2003.1176] om gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar).

De regler om behörighet att ingå överenskommelser om bistånd i brottsutredningar med användning av skyddsidentitet som nu föreslås skall återspeglas i den förklaring som skall avges enligt artikel 24 i konventionen, se avsnitt 5.12.

Bestämmelserna bör återspegla föreskriften i artikel 14 att överenskommelsen skall reglera biståndets varaktighet och övriga praktiska frågor (punkt 2). Viktiga praktiska frågor gäller förberedelser och övervakning av samarbetet samt säkerhetsarrangemang för de tjänstemän som medverkar, vilket nämns i artikeln (punkt 3) men inte kräver några närmare föreskrifter.

5.8 Villkor om användningsbegränsningar

Förslag: Reglerna i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål om svenska myndigheters iakttagande av villkor om användningsbegränsningar förtydligas och utvidgas till att avse uppgifter och bevisning som lämnats utan samband med ett ärende om rättslig hjälp.

Nuvarande regler i lagen om gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar beträffande villkor om användningsbegränsningar som gäller för svenska myndigheter, skall tillämpas också vid samarbete rörande kontrollerade leveranser och brottsutredningar med användning av skyddsidentitet. Villkor av detta slag gäller dock bara om detta följer av en

internationell överenskommelse som är bindande för Sverige. Svenska myndigheter skall även i fråga om dessa samarbetsformer ha möjlighet att ställa upp villkor som är nödvändiga med hänsyn till enskilds rätt eller av allmän synpunkt, samt medge undantag från gällande villkor.

Skälen för förslagen: Det är vanligt att konventioner om internationellt samarbete på brottmålsområdet innehåller bestämmelser om begränsningar i rätten att använda bevismaterial eller annat material som överlämnats till en annan stat (användningsbegränsningar). Begränsningarna kan vara utformade på olika sätt och antingen gälla automatiskt för all information som överlämnas eller bara då detta begärs i det enskilda fallet. Detta förekommer såväl inom det internationella polis- och tull-samarbetet som i fråga om internationell rättslig hjälp i brottmål.

Bestämmelser om villkor om användningsbegränsningar finns i 5 kap. 1–3 §§ lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål och omfattar både sådana villkor som ställs beträffande uppgifter och bevisning som lämnas till Sverige och villkor som svenska myndigheter kan ställa vid rättslig hjälp till en annan stat. Dessa regler byggde på bestämmelser i tidigare lagstiftning som upphörde i samband med att den nya lagen infördes. Härtill beaktades föreskrifter i olika bilaterala och multilaterala överenskommelser samt pågående internationellt arbete, t.ex. det förberedande arbetet med 2000 års EU-konvention (se prop. 1999/2000:61 s. 144 f.f.). Till ledning för de rättstillämpande myndigheterna finns hänvisningar till de internationella överenskommelser som är aktuella i ett tillkännagivande till lagen.

Vidare finns bestämmelser om begränsningar i användningen av uppgifter från andra stater i 3 § lagen (2000:343) om internationellt polisiärt samarbete (polissamarbetslagen), 4 kap. 2 § lagen (2000:1219) om internationellt tullsamarbete (tullsamarbetslagen) och 5–7 §§ lagen (2003:1174) om gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar. Även dessa regler bygger på olika internationella överenskommelser.

Förändringar av svenska regler om användningsbegränsningar

Artikel 7 i 2000 års EU-konvention innehåller bestämmelser om informationsutbyte mellan myndigheter i medlemsstaterna på eget initiativ, dvs. utan någon formell ansökan (se avsnitt 4.1.7). I fråga om sådan information får den myndighet som lämnar ut uppgifterna ställa upp villkor om användningsbegränsningar i enlighet med nationell rätt.

Bestämmelsen i 5 kap. 1 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål är i sin nuvarande utformning begränsad till att avse uppgifter eller bevisning i ett ärende om rättslig hjälp. Användningsbegränsningar som ställs upp som villkor för ett frivilligt lämnande av information utan att det sker i ett pågående ärende om rättslig hjälp omfattas däremot inte (se även prop. 2002/03:146 s. 55). Ett exempel kan vara att en svensk åklagare söker rättslig hjälp i en brottsutredning och den anmodade staten har information eller t.o.m. bevisning som skulle kunna leda till att utredningen utvidgas till att avse andra personer eller gärningar. Den andra staten är dock beredd att lämna ut uppgifterna eller bevisningen bara under vissa villkor om hur materialet får användas. I praktiken kan mottagarens oförmåga att iaktta villkoren omintetgöra ett utlämnande av materialet. Artikeln, som föreskriver frivilligt informationsutbyte, medför i och för sig inte något krav på svenska lagändringar. Utgångspunkten bör dock vara att svenska rättsliga myndigheter skall kunna få tillgång till all information som en utländsk stat vill dela med sig av och att de därför bör kunna iaktta de villkor om användningsbegränsningar som därvid får ställas med stöd av en internationell överenskommelse.

Bestämmelserna i 5 kap. 1 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål bör därför få ett utvidgat tillämpningsområde och också omfatta frivilligt informationslämnande som avses i artikel 7 i konventionen. Artikel 7 har emellertid ett brett tillämpningsområdet och omfattar även information som överlämnas inom ramen för t.ex. det polisiära samarbetet och beträffande sådant samarbete omfattas artikelns bestämmelser om användningsbegränsningar av bestämmelserna i 3 §

polissamarbetslagen. Med hänsyn härtill bör den nya föreskriften i 5 kap. 1 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål avgränsas mot bestämmelser om användningsbegränsningar som finns i andra lagar eller författningar. På motsvarande sätt bör även svenska myndigheter ha möjlighet att ställa upp villkor om användningsbegränsningar i samband med ett frivilligt informationslämnande till en annan stat, vilket bör klargöras genom ett utvidgat tillämpningsområde för bestämmelserna i 5 kap. 2 § samma lag.

Vidare har bestämmelsen i 5 kap. 1 § fått en olycklig utformning. Användningsbegränsningar gäller enligt denna bestämmelse för uppgifter eller bevisning som överlämnats med stöd av en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige. Med internationell överenskommelse likställs villkor som ställs upp i ett enskilt fall och där något avtal om rättslig hjälp inte finns mellan Sverige och den andra staten (jfr prop. 1999/2000:61 s. 144). På det sätt 5 kap. 1 § är konstruerad begränsas möjligheterna att använda uppgifterna eller bevisningen *vid utredning av brott eller i ett rättsligt förfarande med anledning av brott*. Bestämmelsen skulle kunna tolkas att uppgifterna fick användas för andra förfaranden än de som nu angetts. De internationella överenskommelser som 5 kap. 1 § är tänkt att efterleva och som följer av artikel 23 i 2000 års EU-konvention (se avsnitt 4.1.19) utgår emellertid ifrån att uppgifterna lämnats över vid utredning av brott eller i ett rättsligt förfarande med anledning av brott och att de inte får användas för något annat syfte än för det som uppgifterna överlämnats (om inte särskilt anges i överenskommelsen).

Motsvarande bestämmelser 3 § polissamarbetslagen har en tydligare utformning och föreskriver att villkor om användningsbegränsningar som gäller på grund av en överenskommelse med den andra staten skall följas av svenska myndigheter om uppgifterna överlämnats i samband med t.ex. en brottsutredning. De aktuella bestämmelserna i lagen om internationellt rättslig hjälp i brottmål och i polissamarbetslagen har samma ursprung – 1 § i numera upphävda lagen (1991:435)

med vissa bestämmelser om internationellt samarbete på brottnålsområdet. Skillnaden är tillämpningsområdet för de olika bestämmelserna – rättslig hjälp i brottnål respektive polisiärt samarbete (se prop. 1999/2000:61 s. 146 och 1999/2000:64 s. 161). Trots detta har bestämmelserna om svenska myndigheters bundenhet av villkor om användningsbegränsningar utformats på olika sätt utan att någon saklig skillnad synes ha varit avsedd.

Bestämmelsen i 5 kap. 1 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottnål bör därför ges en ny utformning som närmare ansluter till bestämmelserna i den numera upphävda 1991 års lag om samarbete på brottnålsområdet (1 §) respektive i polissamarbetslagen och för att vara i överensstämmelse med artikel 23. Avgränsningen mellan bestämmelserna i lagen om internationell rättslig hjälp i brottnål respektive i polis- och tullsamarbetslagstiftningen bör dock bestå och återspeglas i lagtexten, se vidare i författningskommentaren.

*Kontrollerade leveranser och hemliga utredningar
(brottsutredningar med användning av skyddsidentitet)*

Konventionens bestämmelser angående villkor om användningsbegränsningar i artiklarna 7 (spontant lämnade uppgifter) och 23 (användningsbegränsningar) omfattar även samarbete i form av kontrollerade leveranser och brottsutredningar med användning av skyddsidentitet. För att uppfylla detta krävs lagstiftning. I avsnitt 5.6 och 5.7 föreslås att vissa samarbetsbestämmelser för dessa åtgärder skall införas i lagen om gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar. De regler om villkor om användningsbegränsningar som finns i den lagen bör därför utsträckas till att även gälla för samarbetet med kontrollerade leveranser.

I enlighet med vad som sagts i avsnitt 5.6 och 5.7 bör utgångspunkten vara att de samarbetsbestämmelser för kontrollerade leveranser och för brottsutredningar med användning av skyddsidentitet som föreslås i detta ärende skall kunna tillämpas

generellt. De bör därmed inte vara beroende av att en för Sverige bindande internationell överenskommelse har träffats. Detta bör också gälla i fråga om svenska myndigheters möjligheter att ställa upp begränsande villkor och undantag från sådana villkor (se 6 och 7 §§ lagen om gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar). När det däremot gäller myndigheternas skyldighet att iaktta villkor som en utländsk myndighet ställer i ett enskilt fall krävs det, enligt befintliga regler, att villkoret följer av en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige. Motsvarande bör gälla för svenska myndigheters möjligheter att använda uppgifter som erhållits i ett ärende om kontrollerad leverans eller bistånd i brottsutredningar med användning av skyddsidentitet. Tillämpliga internationella överenskommelser som har allmänna bestämmelser om användningsbegränsningar kan lämpligen anges i ett tillkännagivande till lagen.

5.9 Skadeståndsansvar

Förslag: Reglerna om skadestånd i 8 och 9 §§ i den nuvarande lagen om gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar utvidgas till att också omfatta medverkan i kontrollerade leveranser och hemliga utredningar om detta följer av en för Sverige bindande, internationell överenskommelse.

Skälen för förslagen: Genom artikel 16 i 2000 års EU-konvention införs en ordning för civilrättsligt ansvar för skador som utländska tjänstemän vållar i en annan medlemsstat i samband med att de medverkar i kontrollerade leveranser, gemensamma utredningsgrupper eller s.k. hemliga utredningar enligt artiklarna 12–14. Grundprincipen är att den medlemsstat på vars territorium skadan har orsakats skall ersätta densamma enligt samma villkor som om den hade vållats av den statens tjänstemän. Därefter skall en reglering mellan staterna ske på så sätt att den stat vars tjänsteman har vållat skadan skall utge full kompensation för vad den andra staten har betalat ut till de

skadelidande eller deras rättsinnehavare. När det är en stat som är skadelidande skall dock ingen kompensation från den andra staten utgå.

Såsom redovisats i avsnitt 4.1.15 finns det redan i dag bestämmelser om skadeståndsansvar vid utländska tjänstemäns medverkan i samarbetsåtgärder på svenskt territorium vilka i sak överensstämmer med regleringen i artikel 16. Sådana bestämmelser finns i 13 och 14 §§ lagen (2000:343) om internationellt polisiärt samarbete, 3 kap. 8 och 9 §§ lagen (2000:1219) om internationellt tullsamarbete respektive i 8 och 9 §§ lagen (2003:1174) om gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar. De innebär att svenska staten skall utge ersättning för skador som utländska tjänstemän vållar när de utför uppgifter i Sverige inom ramen för samarbete som regleras i respektive lag, med undantag för skador som drabbar den utländska myndigheten eller tjänstemannen. Beträffande skador som en svensk tjänsteman vållar utomlands, utesluts skadeståndsskyldighet för svenska staten enligt svenska skadeståndsrättsliga regler när vållandet sker i samband med samarbetsåtgärder enligt lagen i fråga. Frågan om regressmöjligheter gentemot en annan stat har inte lagreglerats (se t.ex. prop. 2003/04:4 s. 34 f.f.).

De nu nämnda lagreglerna omfattar dock inte medverkan i kontrollerade leveranser eller i brottsutredningar med användning av skyddsidentitet. Lagen om gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar är i sin nuvarande utformning begränsad till utredningsgrupper som har inrättats med stöd av det rambeslut som låg till grund för lagstiftningen. Det förslag om utvidgning av lagens tillämpningsområde som görs i denna promemoria (se avsnitt 5.5) innebär emellertid att lagens skadeståndsreglering uppfyller föreskrifterna i artikel 16 såvitt avser medverkan i gemensamma utredningsgrupper. I avsnitt 5.6 och 5.7 föreslås vidare att vissa grundläggande bestämmelser för internationellt samarbete med kontrollerade leveranser och i brottsutredningar med användning av skyddsidentitet skall tas in i den lagen. Genom att utsträcka

skadeståndsreglerna så att de också omfattar dessa två samarbetsformer uppfylls artikel 16 i dess helhet.

Beträffande kontrollerade leveranser och brottsutredningar med användning av skyddsidentitet har det föreslagits att samarbetsreglerna som huvudregel bör gälla generellt, dvs. oavsett förekomsten av en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige. De nu aktuella skadeståndsreglerna är dock utformade på ett sådant sätt att de förutsätter en överenskommelse mellan de stater som medverkar i samarbetsåtgärden. Dessa regler bör därmed bygga på att det finns en för Sverige bindande, internationell överenskommelse också vid tillämpning i fråga om kontrollerade leveranser och brottsutredningar med användning av skyddsidentitet. Förutom de internationella överenskommelser som behandlas i detta ärende finns skadeståndsregler i den s.k. Neapel II-konventionen (artikel 19.5-6). De överenskommelser som är aktuella bör tas in i ett tillkännagivande till lagen.

5.10 Rättslig hjälp med hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning

5.10.1 Tekniskt bistånd med hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning

Förslag: I lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål införs särskilda regler om rättslig hjälp i Sverige genom tekniskt bistånd med hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning av någon som befinner sig i den ansökande staten eller i tredje stat.

Sådant bistånd skall lämnas om det finns ett beslut om teleavlyssning eller teleövervakning i den ansökande staten, den staten har behov av biståndet och omedelbar överföring av teledelanden eller uppgifter om teledelanden till

den ansökande staten kan ordnas under betryggande former. Biståndet kan avse telemeddelanden som befordras i telenät i samma utsträckning som ett svenskt beslut om hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning.

Om omedelbar överföring inte kan ske tillämpas i stället bestämmelserna om rättslig hjälp med hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning enligt 4 kap. 25 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål.

Bestämmelserna om tekniskt bistånd skall endast tillämpas i förhållande till de stater som Sverige i en internationell överenskommelse förbundit sig att tillåta omedelbar överföring till.

Skälen för förslagen

Allmänt om behovet av lagreglering samt krav på ömsesidighet

Genom artikel 18 i konventionen införs en ny form av rättslig hjälp för hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning (se avsnitt 4.1.16.3) – rättslig hjälp genom tekniskt bistånd. Den nya samarbetsformen bygger på att telemeddelanden kan överföras omedelbart till den ansökande staten samt att meddelandena skall avlyssnas och tas upp där och inte i den anmodade staten. Tekniskt bistånd avser de situationer där den som avlyssnas befinner sig i den ansökande staten eller i en tredje stat. Den anmodade statens medverkan i verkställigheten begränsas till att tekniskt hjälpa till med att överföra telemeddelandena till den ansökande statens myndigheter. Biståndet går således ut att möjliggöra verkställighet av det utländska beslutet.

Utgångspunkten i artikel 18 om tekniskt bistånd – och därmed omedelbar överföring – är att det i den ansökande staten finns ett lagligt beslut om hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning i enlighet med den statens regler. Vidare förutsätts att beslutet fattats i samband med en brottsutredning. Någon sådan prövning skall inte ske i den anmodade staten, dvs. om en motsvarande åtgärd skulle kunna vidtas enligt nationell

rätt. Den prövning som skall göras är mer begränsad (artikel 18.5 a). I de fall det tekniska biståndet avser en person som befinner sig i en tredje stat skall den ansökande staten inhämta ett tillstånd från denna stat (artikel 20). Den sistnämnda (tredje) staten kan däremot för att tillåta avlyssning eller övervakning ställa upp sådana villkor som gäller för en motsvarande åtgärd i ett inhemskt fall just mot bakgrund av att personen finns där.

Som redovisats i avsnitt 4.1.16 är det i dag tekniskt möjligt att omedelbart överföra telemeddelanden, men att så inte sker inom ramen för det straffrättsliga samarbetet. Det finns därmed ett behov av att införa särskilda regler som skapar förutsättningar för att svenska myndigheter skall kunna lämna rättslig hjälp genom tekniskt bistånd när så kan ske i det enskilda fallet. När Sverige anmodas att lämna tekniskt bistånd kommer det att finnas ett beslut från den ansökande staten som har fattats i enlighet med den statens bestämmelser (och ett tillstånd från en tredje stat i de fall avlyssningen eller övervakningen avser en person som finns i den staten). Det är då inte rimligt att för det straffrättsliga samarbetet dessutom ställa upp villkor att bistånd skall lämnas endast under de förutsättningar som uppställs enligt svensk rätt. Den person som skall avlyssnas finns inte i Sverige och den hjälp som skall lämnas är endast av teknisk art. Den prövning som alltid skall föregå ett beslut om tvångsmedel av detta slag har redan gjorts i den ansökande staten (och i vissa fall en tredje stat). Det bör därför vara tillräckligt att den prövning som sker i Sverige är mer begränsad än i de fall där personen finns i Sverige och prövningen motsvarar den som vidtas i en svensk förundersökning för samma åtgärd.

De nya reglerna om tekniskt bistånd bör omfatta omedelbar överföring till den ansökande staten av såväl telemeddelanden (teleavlyssning) som uppgifter om telemeddelanden (teleövervakning).

Reglerna i artikel 18 om tekniskt bistånd innebär ett nytt sätt för Sverige att samarbeta med EU:s medlemsstater och i förlängningen med Norge och Island. Med dessa stater har Sverige ett välutvecklat samarbete. Rättslig hjälp med tekniskt

bistånd innebär emellertid att den prövning som kommer att ske i Sverige är av mer formell karaktär och att det närmast är fråga om att bistå vid genomförandet av ett utländskt beslut om hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning. Vidare innebär tekniskt bistånd att svenska myndigheter inte kommer att kunna utöva någon kontroll av avlyssningen eller övervakningen. Bestämmelserna om tekniskt bistånd av svenska myndigheter bör därför endast gälla i förhållande till de stater som vi har ett välutvecklat samarbete med även om en sådan begränsning utgör ett avsteg från vad som i allmänhet gäller enligt lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål. En avgränsning kan ske genom att ange att bestämmelserna om tekniskt bistånd endast skall gälla i förhållande till de stater där Sverige i en internationell överenskommelse förbundit sig att lämna sådant bistånd. I ett tillkännagivande till lagen får de aktuella internationella överenskommelserna anges.

Det förfarande som bör gälla och ansökningarnas innehåll behandlas närmare i avsnitt 5.10.3.

Närmare om villkoren för tekniskt bistånd

De närmare villkoren för när en anmodad stat skall lämna tekniskt bistånd framgår av artikel 18.5 a. Där anges att den anmodade staten efter att erhållit de uppgifter som anges i punkt 3 i samma artikel får tillåta avlyssningen utan ytterligare formaliteter. I den förklarande rapporten till denna bestämmelse sägs bl.a. att ett bifall till en framställning om tekniskt bistånd inte bör behandlas på samma sätt som en traditionell ansökan om rättslig hjälp med hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning. Tanken är att en framställning inte skall prövas på samma sätt som när det är fråga om en motsvarande åtgärd i ett inhemskt fall, dvs. prövningen bör inte omfatta samma villkor som ställs upp för ett inhemskt beslut. Prövningen kan enligt den förklarande rapporten inskränkas till vissa kontroller. Varken bestämmelsen i punkt 5 a eller den förklarande rapporten till denna bestämmelse hindrar dock den anmodade staten att

ställa upp vissa villkor så länge syftet med bestämmelsen inte undergrävs. Dessutom skall det noteras att artikel 18 är en utveckling av 1959 års Europarådskonvention som ger en anmodad stat möjligheter att vägra en ansökan om rättslig hjälp. Dessa möjligheter kan även tillämpas när det gäller rättslig hjälp genom tekniskt bistånd.

En första förutsättning för att tekniskt bistånd skall lämnas är att ett beslut om åtgärden har meddelats i den ansökande staten. Det bör också krävas att den ansökande staten har behov av bistånd, dvs. att den staten inte har möjlighet att genomföra avlyssningen eller övervakningen utan svenskt bistånd. Avser åtgärden någon som befinner sig i en annan stat än den ansökande staten måste den ansökande staten ha erhållit tillstånd från den berörda staten i enlighet med artikel 20 (artikel 18.2 c), se även avsnitt 5.10.4. Dessa krav bör framgå av de nya reglerna. Visserligen anges i artikel 18.2 c att den ansökande staten endast skall ha informerat den tredje staten enligt artikel 20.2.a, men i dessa situationer får en avlyssning enligt artikel 20 inte påbörjas innan denna stat har gett sitt tillstånd (se vidare avsnitt 5.10.5)

En ytterligare förutsättning är att en omedelbar överföring av det aktuella materialet kan ske från Sverige till den ansökande staten. Avgörandet om omedelbar överföring kan ske bör av förklarliga skäl ligga hos den svenska myndighet som har att pröva ansökan. I enlighet med den redogörelse som lämnats i avsnitt 4.1.16.4 är omedelbar överföring redan i dag tekniskt möjlig i fråga om i stort sett alla teletjänster. Omedelbar överföring av telemeddelanden från Sverige till en annan stat förekommer dock inte i samband med ärenden om rättslig hjälp i dag. För att så skall kunna ske torde det krävas att tekniska och administrativa standarder för sådan överföring utvecklas. Tekniska gränssnitt måste vara desamma hos sändaren och mottagaren för att telemeddelandena skall kunna överföras direkt till en annan stat och där kunna avlyssnas och tas upp. Det är dessutom fråga om integritetskänslig information som för att kunna användas i brottsutredningen och en eventuell senare brottmålsrättegång måste hanteras på ett säkert och

kontrollerbart sätt. Överföring i klartext kan därför vara olämplig. Säkerhetsskyddsaspekter måste också iakttas. Allt detta ställer krav på ett relativt omfattande, förberedande arbete innan omedelbar överföring kan äga rum i praktiken. För att betona att omedelbar överföring inte är avsett att ske med automatik så snart det finns tekniska möjligheter att göra så bör det av bestämmelserna framgå att överföringen måste vara möjlig under betryggande former. Sådana krav får anses vara förenliga med konventionen.

Som nämnts ovan är bestämmelserna om tekniskt bistånd ett komplement till nuvarande internationella regler om rättslig hjälp i brottmål och dessa bestämmelser som genomförts genom lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål. I lagen finns ett antal vägransgrunder av generell karaktär, vissa är obligatoriska och andra fakultativa (2 kap. 14 §). De fakultativa vägransgrunderna skall inte tillämpas om de skulle strida mot en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige och avslag med hänvisning till att gärningen har karaktär av ett politiskt brott gäller inte i förhållande till EU-stater, Island och Norge. De vägransgrunder som i dag får tillämpas kommer dock även i fortsättningen kunna utgöra grund för att neka tekniskt bistånd.

Det bistånd som svenska myndigheter skall lämna är endast av teknisk art. Ett beslut om att tillåta avlyssning har fattats av den stat som söker tekniskt bistånd utifrån de förutsättningar som gäller i den staten (i vissa fall kommer även ett tillstånd till avlyssning finnas från en tredje stat). Avlyssningen kommer aldrig att avse en person som finns på svenskt territorium. Det bör därför inte ställas upp ett krav på dubbel straffbarhet.

När det gäller under vilka förutsättningar tekniskt bistånd skall lämnas finns det dessutom ett utrymme att ställa upp villkor enligt 5 kap. 2 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål. Konventionen hindrar inte att sådana villkor ställs upp. Bestämmelsen får emellertid inte tillämpas på ett sådant sätt att de strider mot konventionens syfte, t.ex. att myndigheten ställer

upp sådana villkor som är att jämställa med vad som skulle krävas för motsvarande åtgärd i svensk förundersökning.

Om bistånd i form av omedelbar överföring inte är möjligt enligt de förutsättningar som anges ovan får det istället prövas om rättslig hjälp skall lämnas på traditionellt sätt, dvs. att avlyssning och upptagning genomförs här och att de förutsättningar och villkor som gäller enligt nationell rätt för åtgärden skall tillämpas (artikel 18.6). Det innebär att de nuvarande reglerna om rättslig hjälp i 4 kap. 25 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål skall tillämpas.

Telenät och telemeddelanden som omfattas av tekniskt bistånd

Av redogörelsen i avsnitt 4.1.16.3 framgår att de svenska bestämmelserna om de telemeddelanden som kan bli föremål hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning i en svensk förundersökning överensstämmer med konventionens krav. Detsamma gäller i vilka telenät en avlyssning eller övervakning kan äga rum. Konventionen medför med hänsyn härtill inga krav på lagändringar.

Tekniskt bistånd enligt artikel 18 är emellertid en ny form av rättslig hjälp som inte har sin motsvarighet i en svensk förundersökning eftersom den utgår från att avlyssningen sker av en person som befinner sig i en annan stat än Sverige. Det finns dock ingen anledning att när det gäller denna form av rättslig hjälp ha andra bestämmelser om vilka telemeddelanden i vilka telenät som skall kunna avlyssnas eller övervakas. De telemeddelanden som idag kan avlyssnas eller övervakas i en svensk förundersökning skall också kunna bli föremål för tekniskt bistånd från svenska myndigheter. En annan ordning skulle leda till såväl lagtekniska som praktiska svårigheter. Detsamma gäller i vilka telenät en avlyssning eller övervakning bör kunna ske. Detta bör framgå av de regler som införs i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål genom att göra bestämmelsen i 27 kap. 20 § andra stycket rättegångsbalken tillämplig i dessa fall.

På samma sätt som när det gäller traditionell rättslig hjälp med hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning kommer förändring av tillämpningsområdet för åtgärderna som sker med hänsyn till den tekniska utvecklingen automatiskt få genomslag när det gäller svenska myndigheters möjligheter att lämna tekniskt bistånd.

5.10.2 Rättslig hjälp med hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning

Förslag: Ett tillägg görs till 4 kap. 25 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål om att rättslig hjälp med hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning av någon som befinner sig i Sverige efter åklagares prövning skall kunna verkställas genom omedelbar överföring av telemeddelanden eller uppgifter om telemeddelanden under förutsättning att det kan ske under betryggande former. När omedelbar överföring sker skall upptagning eller uppteckning av avlyssningen i Sverige inte äga rum. Bestämmelserna om omedelbar överföring skall endast tillämpas i förhållande till de stater som Sverige i en internationell överenskommelse förbundit sig att tillåta omedelbar överföring till.

När avlyssning och upptagning eller uppteckning av telemeddelandena sker i Sverige skall upptagningen eller uppteckningen kunna bevaras till dess ärendet återredovisats enligt 2 kap. 17 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål.

Skälen för förslagen: När det gäller rättslig hjälp med hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning av någon som befinner sig i Sverige får samma villkor ställas upp som för ett motsvarande svenskt beslut. Det finns i dessa fall inte skäl att frångå dagens ordning för rättslig hjälp enligt 4 kap. 25 § lagen om internationell rättslig hjälp som innebär att tingsrättens tillstånd till åtgärden krävs (se avsnitt 4.1.16). En nyhet med konventionen är att den reglerar frågan om att omedelbart

överföra telemeddelandena till den ansökande staten och att upptagning eller uppteckning sker där och inte i den anmodade staten. Omedelbar överföring sker inte i dag när hjälp lämnas med stöd 4 kap. 25 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål, men det kan bli möjligt i framtiden. Vissa tillägg bör göras i denna bestämmelse om att hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning kan ske genom omedelbar överföring till den ansökande staten. Denna prövning som är en fråga om verkställighet av rättens tillstånd, bör kunna göras av åklagare. På samma sätt som vid rättslig hjälp genom tekniskt bistånd bör omedelbar överföring bara komma i fråga när det finns tekniska förutsättningar samt att säkerhets- och integritetsaspekter har beaktats. Någon ytterligare reglering om hur genomförandet tekniskt skall gå till är inte nödvändig.

Om domstolens beslut verkställs genom omedelbar överföring innebär konventionen att upptagning eller uppteckning skall ske i den ansökande staten och inte i Sverige. Det bör därför föreskrivas att sådan upptagning eller uppteckning inte får göras i Sverige när omedelbar överföring av telemeddelanden sker. Genom att ingen upptagning görs blir inte heller bestämmelserna i 27 kap. 24 § rättegångsbalken om granskning, bevarande och förstöring av det avlyssnade materialet tillämpliga. Däremot hindrar inte konventionen att domstolen i sitt tillståndsbeslut med stöd av 5 kap. 2 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål ställer upp villkor som överensstämmer med bestämmelserna i t.ex. 27 kap. 22 § eller 24 § rättegångsbalken. Villkoren kan t.ex. avse att samtal mellan den misstänkte och dennes försvarare inte får avlyssnas eller att allt material skall förstöras efter det att ärendet är avslutat. Det torde i de flesta fall vara lämpligt att sådana villkor ställs upp. Av artikel 18.5 b i konventionen framgår att en medlemsstat får ställa upp samma villkor som i ett inhemskt fall när den staten lämnar hjälp med avlyssning eller övervakning till en annan stat. Det torde omfatta såväl de materiella förutsättningar för att tillåta hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning som genomförandet av åtgärden och hanteringen av det avlyssnade materialet.

När omedelbar överföring sker kommer svenska myndigheter inte kunna utöva någon kontroll över avlyssningen eller övervakningen. Den kontrollen kommer att ske i den ansökande staten i enlighet med den statens lagstiftning. Med anledning härtill bör bestämmelserna om omedelbar överföring enbart gälla i förhållande till de stater som Sverige i en internationell överenskommelse har förbundet sig att tillåta omedelbar överföring till. I ett tillkännagivande till lagen får de aktuella internationella överenskommelserna anges.

När omedelbar överföring av telemedelande inte är möjlig kommer således det avlyssnade materialet att tas upp av svenska myndigheter och bestämmelserna i 27 kap. 24 § rättegångsbalken om granskning, bevarande och förstöring av det avlyssnade materialet blir tillämpliga. Några undantag från dessa regler finns inte idag i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål. Det innebär att det avlyssnade materialet skall granskas så snart som möjligt och att materialet endast får bevaras i de delar de är av betydelse från brottsutredningssynpunkt. Övriga uppgifter skall förstöras. De upptagningar som bevaras skall i samtliga fall förstöras när ärendet avslutats. Några bestämmelser om detta finns inte i konventionen men det bör ändå övervägas i vilken mån dessa bör vara tillämpliga eftersom det ligger i sakens natur att svenska myndigheter som på begäran av en annan stat genomför televlyssning inte vid en granskning av den avlyssnade materialet kan bedöma vad som är av intresse för den andra statens brottsutredning. Det bör därför införas en bestämmelse, som lämpligen kan placeras i 4 kap. 25 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål, som gör undantag för kraven i 27 kap. 24 § rättegångsbalken i fråga om material från hemlig televlyssning som tagits upp på en annan stats begäran. Undantaget bör utformas på så sätt att det avlyssnade materialet får bevaras till dess ärendet återredovisas till den ansökande staten enligt 2 kap. 17 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål. Det skall även här noteras de möjligheter svenska myndigheter har att ställa upp villkor enligt 5 kap. 2 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål som t.ex. kan avse hur det

avlyssnade materialet skall hanteras i den ansökande staten (se prop. 1999/2000:61 s. 201).

5.10.3 Ansökningar och förfarandet vid tekniskt bistånd

Förslag: Särskilda regler om ansökans innehåll för båda formerna av rättslig hjälp införs i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål.

Åklagaren handlägger och prövar en ansökan om rättslig hjälp genom tekniskt bistånd. Åklagarens beslut skall innehålla samma uppgifter som ett svenskt domstolsbeslut om tillstånd till hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning enligt 27 kap. 21 § rättegångsbalken. Vid omedelbar överföring får upptagning eller uppteckning inte ske i Sverige. Bestämmelserna tas in i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål.

Skälen för förslagen

Ansökningar

I artikel 18 finns särskilda bestämmelser om vad en ansökan enligt artikeln skall innehålla. Flertalet av de uppgifter som räknas upp motsvaras av de nuvarande, generella föreskrifterna om en ansökans innehåll i 2 kap. 4 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål. Härtill kommer dock, enligt artikel 18, vissa uppgifter som är specifika för denna form av rättslig hjälp. Det gäller främst uppgift om den tid som avlyssning önskas och, såvitt möjligt, tekniska data för att säkerställa att ansökningen kan efterkommas. Samtliga dessa uppgifter skall lämnas oavsett om det är fråga om rättslig hjälp där teleavlyssningen eller teleövervakningen skall ske med stöd av ett tvångsmedelsbeslut i den anmodade staten eller om den skall ske i form av tekniskt bistånd, dvs. med stöd av ett sådant beslut som meddelats i den ansökande staten. Särskilda föreskrifter om ansökningens innehåll bör införas och gälla för båda formerna av rättslig hjälp.

Därmed underlättas även den praktiska tillämpningen eftersom en ansökande stat inte alltid vet om det kommer att bli fråga om hjälp av den ena eller andra formen, vilket beror på om omedelbar överföring av teledelanden kan ordnas eller inte, och därför kan förväntas göra en ansökan som omfattar båda formerna av rättslig hjälp.

En ansökan om rättslig hjälp genom tekniskt bistånd skall också innehålla en bekräftelse på att ett beslut om avlyssning har meddelats i samband med en brottsutredning. Även detta krav på innehållet bör återspeglas i lagen, men vara begränsat till denna form av rättslig hjälp.

Förfarandet vid tekniskt bistånd i Sverige

Rättslig hjälp med hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning handläggs idag av åklagare. En ansökan om tekniskt bistånd bör också den handläggas av åklagare. Fördelen med en sådan ordning är den samordning som kan ske av de båda formerna av rättslig hjälp bl.a. mot bakgrund av att den ansökande utländska myndigheten inte alltid kommer att veta i vilken form den rättsliga hjälpen i det enskilda fallet kan lämnas. När en ansökan om rättslig hjälp ges in behöver åklagaren avgöra om ansökningen skall behandlas som en traditionell ansökan om rättslig hjälp (på grund av att den som skall avlyssnas finns i Sverige eller att omedelbar överförande av teledelanden inte är möjlig) eller en ansökan om tekniskt bistånd (i de fall den som skall avlyssnas finns i den ansökande staten eller i den tredje stat och omedelbar överförande av teledelanden är möjlig). För att avgöra om en ansökan kan hanteras genom tekniskt bistånd kommer åklagaren behöva hämta in ett underlag från verkställande myndigheter för att kunna ta ställning till frågan om omedelbar överföring är möjlig. Är detta inte fallet skall ansökningen handläggas som en ansökan om rättslig hjälp enligt 4 kap. 25 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål varvid tillstånd av svensk domstol krävs. Om ansökan emellertid kan hanteras genom tekniskt bistånd bör ett beslut kunna fattas av

åklagare. Den prövning som i dessa fall skall ske är mer begränsad än vid en traditionell ansökan om rättslig hjälp med hemlig teleavlyssning eller teleövervakning och beslut om tekniskt bistånd bör kunna fattas av åklagare. Åklagarens beslut om tekniskt bistånd bör ange vilken teleadress och under vilken tid som biståndet skall lämnas. Vissa bestämmelser i rättegångsbalken bör tillämpas även i de fall tekniskt bistånd lämnas. Genom bestämmelserna i 27 kap. 21 § andra stycket rättegångsbalken får tiden inte bestämmas längre än nödvändigt och, såvitt avser tid som gäller efter beslutet, inte längre en månad från dagen för beslutet. Med tillämpning av 27 kap. 21 § tredje stycket bör åklagarens beslut beträffande tekniskt bistånd på samma sätt som domstolsbeslut om teleavlyssning eller teleövervakning särskilt ange om åtgärden får verkställas utanför allmänt tillgängliga telenät. Eftersom tekniskt bistånd syftar till att avlyssning och upptagning eller uppteckning av telemeddelandena skall ske i den ansökande staten bör det tas in en bestämmelse om att när hjälp lämnas med tekniskt bistånd får upptagning eller uppteckning inte göras i Sverige.

Verkställandet av det tekniska biståndet genomförs därefter av polisen. Det kommer att kräva kontakter med såväl den utländska myndigheten som skall genomföra avlyssningen eller övervakningen som den svenska teleoperatören inom vars telenät åtgärden skall äga rum. Teleoperatörerna kommer inte att i dessa fall vara skyldiga att vidta ytterligare åtgärder än vad de behöver för att tillgodose begäran direkt från svensk myndighet. Därmed behöver reglerna i 6 kap. 19 § lagen om elektronisk kommunikation om anpassningsskyldighet inte ändras. När det däremot gäller lagens bestämmelser om undantag i fråga om behandling av trafikuppgifter (6 kap. 8 §) och om tystnadsplikt (6 kap. 21 §) bör en uttrycklig hänvisning till rättslig hjälp genom tekniskt bistånd införas vid sidan av de hänvisningar till hemlig teleavlyssning och hemlig om teleövervakning som redan finns.

5.10.4 Hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning utomlands

Förslag: Bestämmelsen i 4 kap. 26 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål om att åklagare kan begära rättens tillstånd till hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning utvidgas till att även omfatta de situationer som kan uppstå när rättslig hjälp med hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning skall äga rum beträffande en person vars meddelanden avlyssnas eller övervakas befinner sig i en tredje stat. Rättens tillstånd skall begäras när det krävs av den anmodade staten eller om det följer av en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige.

Skälen för förslagen: Genom ett tillträde till konventionen blir det möjligt för svenska myndigheter att i utlandet ansöka om rättslig hjälp genom tekniskt bistånd eller på traditionellt sätt med hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning när den som skall avlyssnas finns i en annan stat än den anmodade staten. I första hand kommer detta att bli möjligt i förhållande till de andra medlemsstaterna i EU och senare, när det särskilda avtal som EU ingått träder i kraft, Island och Norge. En förutsättning för att rättslig hjälp skall lämnas är att ett lagligt beslut om avlyssning i samband med en brottsutredning har meddelats i den ansökande staten (artikel 18.3 b). Det är upp till respektive stat att avgöra vilka krav som skall ställas för ett sådant beslut och hur beslutfattandet skall gå till.

I avsnitt 4.1.16.5 kunde det konstateras att 4 kap. 26 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål där åklagaren kan begära om rättens tillstånd till hemlig teleavlyssning eller teleövervakning inte omfattar de situationer där den person som skall avlyssnas eller övervakas inte finns i den anmodade staten, t.ex. i en tredje stat. För att göra det möjligt för svenska myndigheter att få rättslig hjälp genom tekniskt bistånd eller på traditionellt sätt även i dessa situationer bör tillägg göras i 4 kap. 26 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål. Även om

konventionen inte kräver att det måste vara fråga om ett domstolsbeslut finns det ingen anledning att införa en annan beslutsordning än den som för närvarande föreskrivs i aktuell bestämmelse. Rättens tillstånd skall endast inhämtas om det följer av en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige (vilket artikel 18 i konventionen kommer att bli) eller när den anmodade staten annars kräver det. Rättens tillstånd i de nya situationerna skall även i dessa fall grunda sig på de bestämmelser som finns i 27 kap. rättegångsbalken (se prop. 1999/2000:61 s. 126).

5.10.5 Tillstånd till gränsöverskridande teleavlyssning och teleövervakning

Förslag: En ny form av bistånd införs i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål varigenom rätten får medge tillstånd till utländsk hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning av någon som befinner sig i Sverige. Ett sådant tillstånd får meddelas om de förutsättningar som krävs för hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning enligt svensk rätt är uppfyllda. Vid svensk tillståndsprövning skall reglerna om offentliga ombud i 27 kap. rättegångsbalken tillämpas. Åklagaren handlägger utländska ansökningar om tillstånd. Närmare bestämmelser om ansökningar och förfarandet införs också.

Vidare införs bestämmelser om att svensk åklagare kan ansöka om tillstånd till att genomföra en hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning av någon som befinner sig i en annan stat.

De nya bestämmelserna skall enbart tillämpas när ett sådant samarbete som föreskrivs där är avtalat i en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige.

Skälen för förslagen: Utgångspunkten i artikel 20 i konventionen är att staterna medger att brottsutredande myndigheter i en medlemsstat i vissa fall och på vissa villkor får avlyssna eller övervaka telemeddelanden till eller från en person

med en teleadress som används på en annan medlemsstats territorium, t.ex. användandet av satellittelefoner.

Bestämmelsen reglerar således den situationen att rättslig hjälp inte söks från den stat där den berörda personen befinner sig eftersom den staten själv kan avlyssna eller övervaka den teleadress som avses. Enligt artikel 20 krävs i dessa fall att tillstånd måste inhämtas från den stat där personen finns. Ett sådant tillstånd skall också inhämtas i de fall då den stat som beslutat om avlyssning får tekniskt bistånd av en annan stat än den där personen befinner sig (artikel 18.2 c). Medlemstaterna får ställa upp de villkor och den beslutsordning som skall gälla för sådan tillståndsgivning. Det är för svensk del inte aktuellt att avstå från den möjlighet som ges att pröva frågan om tillstånd i varje enskilt fall (jfr artikel 20.7).

Den ordning för gränsöverskridande hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning som konventionen inför är ny och det behövs därför särskilda regler om detta i svensk rätt. Dessa tillstånd är speciella för det internationella samarbetet och tillståndsgivningen bör ses som en särskild form av rättslig hjälp, vilken bör regleras i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål. På sätt blir den lagens bestämmelser om t.ex. ansökningar, vägransgrunder och användningsbegränsningar tillämpliga. Dessutom kommer de särskilda bestämmelserna om sekretess vid rättsligt samarbete i 5 kap. 7 § sekretesslagen att gälla.

Samarbete av detta slag förutsätter en överenskommelse mellan två eller flera stater och de regler som införs bör därför vara konventionsbundna, dvs. inte gälla generellt utan bara när tillstånd till gränsöverskridande hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning söks med stöd av en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige. Förutom de stater som tillträder 2000 års konvention kommer bestämmelserna också att gälla i förhållande till Island och Norge när avtalet mellan EU och dessa stater träder i kraft.

Förutsättningar och beslutsordning för ett svenskt tillstånd

Enligt konventionen (artikel 20.1) är det en grundläggande förutsättning att ett beslut om avlyssning, varmed bör förstås hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning, har meddelats i en annan medlemsstat i samband med en brottsutredning. Sedan information har lämnats till den stat där personen finns skall den staten besluta om tillstånd till åtgärden. Enligt artikeln får den underrättade staten ge sitt tillstånd till gränsöverskridande hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning på samma villkor som skulle ha tillämpats i ett liknande inhemskt fall (artikel 20.4 a i). Tillstånd får vidare vägras om de allmänna avslagsgrunder vid rättslig hjälp som föreskrivs i artikel 2 i 1959 års Europarådskonvention (artikel 20.4 a ii).

Även om det finns ett utländskt tvångsmedelsbeslut framstår det som naturligt att fordra att ett svenskt tillstånd till gränsöverskridande hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning skall uppfylla samma krav som vid ett inhemskt beslut beträffande användning av ett sådant straffprocessuellt tvångsmedel. Det innebär för svensk del att de förutsättningar som gäller för hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning enligt 27 kap. rättegångsbalken måste vara uppfyllda och att tillståndet skall lämnas av domstol. Denna form av rättslig hjälp bör också omfattas av ett krav på dubbel straffbarhet. En förutsättning skall också vara att det finns ett beslut om hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning i den stat som söker tillstånd.

Genom att tillståndsgivning för aktuella situationer görs i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål kommer de generella bestämmelserna om avslag på en ansökan om rättslig hjälp enligt 2 kap. 14 § också att gälla för denna form av rättslig hjälp på samma sätt som tekniskt bistånd med hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning ses som rättslig hjälp (se avsnitt 5.10.1).

En ansökan om tillstånd till gränsöverskridande hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning skall göras innan

åtgärden inleds om det redan före beslutet i den avlyssnande staten står klart att den person som avses med åtgärden befinner sig på en annan medlemsstats territorium (artikel 20.2 a). Om detta förhållande blir känt först sedan åtgärden har påbörjats skall ansökan göras omedelbart därefter (artikel 20.2 b). Det kan alltså uppkomma situationer när ansökan om tillstånd görs när avlyssningen eller övervakningen redan pågår. De nya bestämmelserna bör således omfatta båda situationerna.

Ansökningar

Konventionen innehåller föreskrifter angående den information som skall lämnas som underlag för tillståndsprövningen (artikel 20.3 och 4 c). Flertalet uppgifter omfattas av de nuvarande, generella bestämmelserna i 2 kap. 4 § och 3 kap. 1 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål om vad en ansökan om rättslig hjälp bör innehålla. Härtill skall dock, enligt artikeln, den ansökande staten alltid lämna en bekräftelse på att ett beslut om avlyssning har fattats i samband med en brottsutredning samt uppgift om hur lång tid åtgärden beräknas pågå. Dessa särskilda krav för nu aktuella ansökningar bör framgå direkt av de nya bestämmelserna i lagen. Reglerna bör vara gemensamma för utländska och svenska ansökningar om tillstånd och hänvisningar till dessa specialbestämmelser bör göras i 2 kap. 4 § och 3 kap. 1 §.

Närmare om förfarandet i Sverige

Enligt nuvarande regler i 4 kap. 25 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål handläggs en ansökan om hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning av åklagare. Vidare föreslås i denna promemoria att åklagaren även skall handlägga ansökningar om rättslig hjälp genom tekniskt bistånd (se avnäst 5.10.1). En ansökan om svenskt tillstånd till gränsöverskridande hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning bör därför

även den handläggas av åklagare. Korta tidsfrister gäller enligt konventionen för tillståndsprövningen och detta innebär i praktiken att det måste finnas en ordning som medger handläggning oavsett när ansökan inkommer. Staterna är skyldiga att se till att kontaktpunkter finns tillgängliga dygnet runt (artikel 20.4 d). En intern omorganisering av åklagarväsendet pågår för närvarande och i detta sammanhang diskuteras även olika frågor om jourverksamhet (se även prop. 2004/05:26). Dessa ärenden är följaktligen av ett sådant slag att de lämpligen bör handläggas av den åklagare som Riksåklagaren bestämmer med stöd av 2 kap. 7 § andra stycket lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål.

Åklagaren skall först pröva om förutsättningarna för att ge tillstånd till en annan stat att inleda eller genomföra hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning är uppfyllda (jfr prop. 1999/2000:61 s. 125). I de fall åklagaren vid sin prövning ser att förutsättningarna inte finns bör således ansökan avslås omedelbart och den andra staten underrättas om det. Om förutsättningar finns att ge tillstånd skall åklagaren söka rättens tillstånd.

I linje med den allmänna utgångspunkten att samma förutsättningar och förfarande som vid ett svenskt beslut om motsvarande tvångsmedelsanvändning skall tillämpas i dessa fall bör det system med offentliga ombud i ärenden om hemlig teleavlyssning som föreskrivs i 27 kap. 26–30 §§ rättegångsbalken tillämpas även här. En viktig funktion för ett sådant ombud är rätten att överklaga domstolens beslut (prop. 2003/03:74 s. 22 ff.). Även de tillståndsbeslut som nu är i fråga bör vara möjliga att överklaga. Bestämmelserna om offentligt ombud gäller inte hemlig teleövervakning.

Tidsfrister

Enligt konventionen skall tidsfristen för tillståndsprövning normalt vara 96 timmar från det att den ansökande staten har lämnat den information som föreskrivs i artikel 20 (punkt 4 a).

Fristen kan förlängas med ytterligare åtta dagar om detta behövs för att genomföra de interna förfaranden som krävs (punkt 4 a iv). Inom tolv dagar skall således den ansökande staten få besked om avlyssningen eller övervakningen får eller inte får inledas eller fortsätta.

Enligt vad som föreslås ovan skall de villkor och förutsättningar som gäller för ett beslut om hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning i en svensk förundersökning enligt rättegångsbalken även gälla vid rättens tillståndsprövning enligt artikel 20. Det innebär att de bestämmelser som reglerar rättens prövning och överklaganden av rättens beslut också skall tillämpas i nu aktuella fall om inte särskilda bestämmelser ges i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål.

I 2 kap. 9 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål föreskrivs ett allmänt skyndsamhetskrav vid handläggningen av en ansökan om rättslig hjälp, vilket får än större aktualitet när det som i artikel 20 uppställs uttryckliga krav på tidsfrister. I de fall åklagaren redan vid sin inledande prövning kommer fram till att tillstånd inte bör meddelas och därmed inte söker rättens tillstånd, bör ett avlagsbeslut kunna meddelas och återrapporteras inom den 96 timmarsfrist som konventionen har som huvudregel. När rätten skall pröva om tillstånd skall ges finns det med hänsyn till tvångsmedlets art ett allmänt krav på skyndsamhet. I fråga om hemlig teleavlyssning skall rätten, enligt 27 kap. 28 § rättegångsbalken, snarast utse ett offentligt ombud och hålla ett sammanträde. Om ärendet är så brådskande att ett dröjsmål allvarligt skulle riskera syftet med tvångsmedlet får sammanträdet hållas och beslut meddelas utan att ett offentligt ombud varit närvarande eller annars fått möjlighet att yttra sig. Dessa bestämmelser får anses vara tillräckliga för att tingsrätten skall kunna ta ställning till tillståndsfrågan inom de tidsfrister som konventionen stipulerar. För att betona vikten av att tidsfristerna hålls bör emellertid en bestämmelse härom tas in i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål.

Tidsfristen på högst tolv dagar enligt artikel 20 avser dock den sammanlagda tiden för tillståndsprövningen. Därmed måste även de bestämmelser som gäller för överklagande av rättsens beslut om hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning beaktas. Den ordning för överklagande av ett sådant beslut som gäller enligt rättegångsbalken innebär att det kan ta längre tid än de tolv dagar innan det finns ett beslut som inte längre kan överklagas, även om 2 kap. 9 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål och 27 kap. 28 § rättegångsbalken som också gäller i högre rätt beaktas.

Beträffande hemlig teleövervakning gäller inte de nyligen införda reglerna om offentligt ombud och i praktiken innebär det att rättsens beslut om att tillåta hemlig teleövervakning inte överklagas eftersom den som åtgärden riktar sig mot är ovetandes om detta (se prop. 2002/03:74 s. 31). Om rätten skulle avslå en begäran från åklagare torde det kunna förutsättas att åklagaren omedelbart överklagar rättsens beslut om han eller hon finner fog för det. Hovrätten torde därefter snabbt kunna pröva frågan. Därmed är nuvarande bestämmelser tillräckliga för att hovrätten skall kunna ta ställning till om tillstånd skall lämnas till gränsöverskridande hemlig teleövervakning inom de tidsfrister som konventionen anger.

När det däremot gäller hemlig teleavlyssning innebär rättegångsbalkens regler om överklagande av rättsens beslut att tidsfristerna inte alls eller bara mycket sällan skulle kunna iakttas i praktiken. Det krävs därför särskilda bestämmelser som skapar bättre förutsättningar för att Sverige skall kunna leva upp till det åtagande som följer av konventionen i detta avseende. Ett alternativ skulle kunna vara att bestämmelserna om offentligt ombud inte skulle gälla vid en tillståndsprövning i nu aktuella fall. Bestämmelserna om offentligt ombud har dock nyligen införts och de intressen ombudet har att bevaka gör sig gällande även i nu aktuella fall där den som skall avlyssnas finns på svenskt territorium. En sådan lösning bör därför inte föreslås. Ett annat alternativ vore att tiden för överklagande av rättsens beslut kortades ner väsentligt. Ett sådant avsteg från allmänna

bestämmelser om tiden för överklagande av rättsens beslut är emellertid inte att föredra.

Ett ytterligare sätt att snabbt få besked om ombudet eller åklagaren avser att överklaga rättsens beslut är att de omedelbart efter beslutets meddelande måste anmäla missnöje mot beslutet. Görs ingen missnöjesanmälan får rättsens beslut inte överklagas och åklagaren kan snabbt lämna besked till den ansökande staten. Om missnöjesanmälan görs gäller den vanliga tiden för överklagande, men det torde kunna förutsättas att såväl åklagaren som det offentliga ombudet överklagar inom en kort tid efter tingsrättens beslut. Det bör också framhållas att det vid införandet av bestämmelserna om offentligt ombud förutsattes att ett ombud inte regelmässigt överklagar tingsrättens beslut utan endast när ombudet anser att beslutet inte är förenligt med lag eller där han eller hon anser att rätten gjort en felaktig bedömning i fråga om de hänsyn som ombudet har att iaktta (se prop. 2002/03:74 s. 23). Detsamma bör gälla beträffande de beslut om tillstånd som skall prövas enligt artikel 20. En missnöjesanmälan ger åklagaren möjlighet att kräva förlängning av tidsfristen med stöd av artikeln och i allmänhet torde ett slutligt beslut i tillståndsfrågan kunna föreligga inom fristen även om tingsrättens beslut överklagas. Det bör härvid noteras att det av den förklarande rapporten framgår att det kommer uppstå situationer där angivna tidsfrister inte kan hållas – även om det skall utgöra undantagsfall. Även om det främst är för beslut om tillstånd till hemlig teleavlyssning som det finns behov av en föreskrift om missnöjesanmälan bör en sådan bestämmelse gälla generellt och även omfatta beslut om hemlig teleövervakning.

För att ytterligare skapa förutsättningar för att iaktta konventionens tidsfrister bör hovrättens beslut i nu aktuella fall vara slutligt och därmed inte kunna överklagas. Även detta bör gälla i fråga om såväl hemlig teleavlyssning som hemlig teleövervakning.

Sammanfattningsvis bör det införas bestämmelser om att åklagaren eller det offentliga ombudet omedelbart efter tingsrättens beslut i tillståndsfrågan måste anmäla missnöje mot

beslutet och att hovrättens beslut inte får överklagas. Detta bör gälla såväl för hemlig teleavlyssning som för hemlig teleövervakning. Reglerna om missnöjesanmälan bör vara desamma som i 49 kap. 6 § första stycket rättegångsbalken. Bestämmelserna bör föras in i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål. Föreskrifter angående det förfarande som skall iakttas vid tidsförlängning kan ges i förordning.

Svenska ansökningar om tillstånd från en annan stat

På motsvarande sätt måste svenska myndigheter ansöka om tillstånd när hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning som beslutats i en svensk förundersökning avser någon som befinner sig i en annan stat och den ordning som föreskrivs i 2000 års EU-konvention är tillämplig. Ett sådant tillstånd behövs oavsett om åtgärden genomförs av svenska myndigheter utan hjälp från en annan stat eller om rättslig hjälp i form av tekniskt bistånd lämnas av en annan stat än den där personen vars telemeddelanden som skall avlyssnas eller övervakas finns. Enligt föreskrifterna i artikel 20.2 skall tillstånd om möjligt sökas innan verkställigheten inleds eller annars omedelbart sedan det framkommit att den person som åtgärden avser befinner sig på den andra statens territorium. Det bör ankomma på åklagaren att ansöka om tillstånd och bestämmelser om detta bör införas i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål. I enlighet med vad som föreslås ovan skall en ansökan om tillstånd innehålla särskilda uppgifter.

Verkställighet under prövningstiden och villkor om användningsbegränsningar

Under den tid som tillståndsprövningen pågår får den hemliga teleavlyssningen eller hemliga teleövervakningen fortsätta (artikel 20.4 b), vilket bör framgå av de svenska bestämmelserna, när det gäller en svensk åklagare som söker tillstånd utomlands.

Artikeln innehåller dock uttryckliga villkor om att det material som inhämtats under den tiden inte får användas utom om staterna har kommit överens om användning samt för att vidta brådskande åtgärder för att avvärja en överhängande eller allvarlig fara för allmän säkerhet. Dessa användningsbegränsningar måste alltså iakttas av den ansökande staten. I de fall ett tillstånd inte ges till en fortsatt avlyssning eller övervakning får den anmodade staten på samma sätt kräva att de uppgifter som inhämtas inte får användas eller användas på de villkor som den staten anger (artikel 20.4 a iii).

När det är svenska myndigheter som genomför hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning – med eller utan tekniskt bistånd från en annan stat – uppfylls konventionens krav i detta hänseende i enlighet med reglerna i 5 kap. 1 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål. Bestämmelserna innebär att uppgifter som svenska myndigheter erhållit i samband med ett ärende om rättslig hjälp inte får användas om det skulle strida mot en internationella överenskommelse som är bindande för Sverige.

Om tillstånd till att fortsätta eller inleda avlyssningen eller övervakningen av någon som finns i Sverige inte ges bör det material som redan kan ha inhämtats inte få användas av den andra staten. När tillstånd vägras bör alltså åklagaren framföra dessa krav till den ansökande staten. Åklagaren bör dock kunna medge undantag, t.ex. att materialet får användas i samma utsträckning som konventionen medger användning av inhämtat material under prövningstiden. Därmed skulle materialet kunna användas för att avvärja en överhängande och allvarlig fara för allmän säkerhet. Uttryckliga bestämmelser bör tas in om detta. Det skall noteras att även om rätten medger tillstånd till avlyssning eller övervakning får detta förenas med villkor om användningen av det inhämtade materialet (artikel 20.4 a i). Ett sådant villkor kan vara att materialet skall förstöras efter det att det rättsliga förfarandet är avslutat i den ansökande staten (se även prop. 1999/2000:61 s. 201).

5.11 Meddelandeförbud för banker m.fl.

Förslag: En möjlighet att förordna om meddelandeförbud i förhållande till kunden och till utomstående införs för de kreditinstitut och andra finansiella företag som är skyldiga att lämna uppgifter med anledning av en förundersökning eller ett ärende om rättslig hjälp i brottmål. Ett förordnande får riktas till det uppgiftslämnande institutet, dess styrelseledamöter och anställda. Det skall vara tidsbegränsat, i ett ärende om rättslig hjälp dock bara om den som ansökt om rättslig hjälp samtycker till detta.

Den som bryter mot meddelandeförbudet kan dömas till böter.

De nya bestämmelserna införs i lagen (1991:981) om värdepappersrörelse, (1992:543) om börs- och clearingverksamhet, lagen (1994:2004) om kapitaltäckning och stora exponeringar för kreditinstitut och värdepappersbolag, lagen (1998:1479) om kontoföring av finansiella instrument, lagen (2002:149) om utgivning av elektroniska pengar, lagen (2004:46) om investeringsfonder och lagen (2004:297) om bank- och finansieringsrörelse.

Skälen för förslagen: I tilläggsprotokollet till 2000 års EU-konvention finns bestämmelser om samarbete i form av information om bankkonton och banktransaktioner samt övervakning av banktransaktioner (artikel 1–3). I anslutning härtill åläggs de stater som tillträder protokollet att också säkerställa att banken inte avslöjar för bankkunden att en överföring av information har skett eller att en brottsutredning pågår (artikel 4). Det är upp till respektive stat att avgöra hur detta åtagande skall uppfyllas.

Från den 1 juli 2004 har nya regler trätt i kraft som ålägger banker och andra kreditinstitut m.fl. skyldighet att lämna ut uppgifter om enskildas förhållanden till institutet som begärs i en förundersökning eller ett ärende om rättslig hjälp i brottmål. Detta innebär ett avsteg från den tystnadsplikt som normalt gäller angående enskildas förhållanden till institutet. Såsom

framgår av redogörelsen för gällande rätt i avsnitt 4.2.5 saknas det i dag allmänna bestämmelser som hindrar t.ex. banker med uppgiftsskyldighet att underrätta den berörda kunden eller utomstående om att uppgifter har lämnats ut eller att en förundersökning eller ett ärende om rättslig hjälp i brottmål pågår. Särskilda regler om meddelandeförbud finns dock i lagen (1993:768) om åtgärder mot penningtvätt (penningtvättslagen) och i lagen (2002:444) om straff för finansiering av särskilt allvarlig brottslighet i vissa fall, m.m. De reglerna är dock begränsade att gälla för penningtvätt samt vissa särskilt allvarliga brott och de räcker inte för att möta tilläggsprotokollets krav. Inte heller de åtgärder som åklagaren kan vidta under förundersökningen för att förhindra att sådana uppgifter lämnas, t.ex. genom ett s.k. yppandeförbud (23 kap. 10 § femte stycket rättegångsbalken), är tillämpliga på ett sådant sätt att kravet i artikel 4 kan anses uppfyllt. Det behövs därmed nya regler om meddelandeförbud i förhållande till det uppgiftslämnande institutets kunder.

Alternativa lösningar för införande av ett meddelandeförbud

Bestämmelserna i artikel 4 i tilläggsprotokollet tar bara sikte på meddelandeförbud i samband med rättslig hjälp. Frågan är dock om tillämpningsområdet för ett meddelandeförbud bör begränsas till ärenden om rättslig hjälp eller om det i stället också bör omfatta uppgiftslämnande i svenska förundersökningar.

I det betänkande som låg till grund för den uppgiftsskyldighet för banker m.fl. som nyligen har införts tog Ekosekretessutredningen ställning till frågan om ett meddelandeförbud (SOU 1999:53 s. 323 f.). Det konstaterades att en utredning om misstänkt brottslighet i många fall kan äventyras om banken aviserar kunden om sina kontakter med brottsutredande myndigheter, vilket talar för ett införande av ett meddelandeförbud. Utredningen noterade dock att det finns situationer när en underrättelse till kunden inte innebär någon risk för brottsutredningen och att det därför inte finns något generellt behov

av ett heltäckande meddelandeförbud. Utredningen framhöll införandet av en möjlighet för åklagaren att i enskilda fall utfärda ett meddelandeförbud som en möjlig lösning. Många praktiska frågor med anledning av den uppgiftsskyldighet som föreslagits måste dock lösas i samförstånd mellan de brottsutredande myndigheterna och bankerna. Enligt utredningen borde även en lösning på frågan om underrättelser till kunden i första hand sökas i det sammanhanget. Inga regler om meddelandeförbud föreslogs.

Den ordning som råder i dag innebär att åklagaren uppmanar det uppgiftsskyldiga institutet att inte underrätta kunden om att information hämtas in i en förundersökning eller ett ärende om rättslig hjälp i brottmål. I praktiken torde detta i de flesta fall ha avsedd verkan men något förbud är det dock inte fråga om och en sådan lösning lever inte till fullo upp till åtagandet i artikel 4. En svårighet är också den osäkerhet som bristen på klara regler innebär för det uppgiftsskyldiga institutet. Det torde även ligga i institutets intresse att ha ett uttryckligt stöd för att underlåta att upplysa kunden om de åtgärder som vidtas av och uppgifter som lämnas till brottsutredande myndigheter, oavsett om detta sker i en svensk förundersökning eller i ett ärende om rättslig hjälp i brottmål. Detta talar för ett reglerat meddelandeförbud i någon form. Sådana regler borde även gälla institutet som sådant och inte bara den eller de personer som åklagaren varit i kontakt med.

En lösning vore att införa ett heltäckande meddelandeförbud med förebild i de regler som finns i 11 § penningtvättslagen och 10 § lagen om straff för finansiering av särskilt allvarlig brottslighet i vissa fall, m.m. Meddelandeförbudet i de nu nämnda bestämmelserna innebär att företaget, dess styrelseledamöter eller anställda inte för kunden eller för någon utomstående får röja att en granskning genomförts, uppgifter lämnats eller att polisen genomför en undersökning. Den särskilda lagstiftningen för penningtvätt och finansiering av terrorism och annan särskilt allvarlig brottslighet skapar dock hela system för att bekämpa brottslighet som där avses. Allmänna bestämmelser om

meddelandeförbud av det slag som nu är i fråga skulle inte passa in i dessa lagar utan bör i stället kopplas till bestämmelserna om uppgiftsskyldighet i lagen (2004:297) om bank- och finansieringsrörelse och andra finansrättsliga lagar.

Detta vore dock en ingripande ordning som därför måste övervägas noggrant. Behovet av regler måste motivera de praktiska konsekvenser som reglerna skulle medföra för de uppgiftsskyldiga instituten. Mot bakgrund av Ekosekretessutredningens bedömningar måste behovet av ett generellt meddelandeförbud anses diskutabelt såvitt avser svenska förundersökningar. I fråga om rättslig hjälp är det däremot nödvändigt med någon form av meddelandeförbud för att uppfylla tilläggsprotokollets krav.

Såsom även Ekosekretessutredningen varit inne på är en annan möjlig lösning att införa en möjlighet för polis och åklagare att i det enskilda fallet utfärda ett meddelandeförbud när det är påkallat för att brottsutredningen inte skall äventyras. Ett sådant förbud skulle kunna vara tidsbegränsat när så är möjligt. Därmed beaktas det faktum att sekretess i många fall bara behövs under en viss tid. Dessutom finns regler för förundersökning och tvångsmedelsanvändning som bl.a. innebär att den misstänkte har rätt att ta del av uppgifter ur en förundersökning, t.ex. i 23 kap.18 § rättegångsbalken. Även sådana regler måste beaktas.

När det gäller rättslig hjälp som lämnas enligt tilläggsprotokollet är det dock fråga om ett ovillkorligt åtagande och ett meddelandeförbud måste därför kunna meddelas när så krävs enligt en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige. I dessa fall är det inte den svenska myndigheten som råder över meddelandeförbudets längd och tidsbegränsningar är därmed inte alltid möjliga. I fråga om vissa åtgärder, särskilt övervakning av banktransaktioner enligt artikel 3 (se avsnitt 4.2.4), kan det dessutom i praktiken vara svårt att tidsbegränsa meddelandeförbudet.

Även ett meddelandeförbud som meddelas särskilt bör, för att vara effektivt, kunna riktas till såväl det uppgiftsskyldiga institutet som dess anställda och styrelseledamöter. Detta överensstämmer med de regler om meddelandeförbud som finns

i penningtvättslagen och i lagen om straff för finansiering av särskilt allvarlig brottslighet i vissa fall, m.m.

Bestämmelser om meddelandeförbud som får meddelas särskilt skulle, som ett alternativ, kunna inskränkas till de fall då uppgifter lämnas i ett ärende om rättslig hjälp i brottmål. Därmed skulle internationella förpliktelser av det slag som följer av artikel 4 i tilläggsprotokollet uppfyllas. Regleringen skulle kunna ske i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål. En sådan lösning skulle dock avvika från en grundprincip som gäller för rättslig hjälp i brottmål. Principen är att svenska domstolar och åklagare skall kunna bistå utländska myndigheter med åtgärder i samma utsträckning som detta är möjligt i en svensk förundersökning eller rättegång. En begränsning av förbudet till ärenden om rättslig hjälp skulle dessutom inte lösa de praktiska problem som skulle kunna uppstå hos det uppgiftsskyldiga institutet.

Tillämpningsområde och lagteknisk lösning som bör väljas

Av de alternativ som nu redovisats framstår ett meddelandeförbud som får meddelas i det enskilda fallet som den mest ändamålsenliga lösningen. Även om behovet av reglering främst hänför sig till ärenden om rättslig hjälp bör samma regler gälla för uppgiftslämnande i svenska förundersökningar. Sveriges internationella åtaganden var också en tungt vägande faktor när upplysningsskyldighet som omfattar såväl svenska förundersökningar som rättslig hjälp infördes i den finansrättsliga lagstiftningen (se t.ex. prop. 2002/03:139 s. 486).

Beslut om meddelandeförbud bör kunna meddelas av den åklagare eller förundersökningsledare som leder förundersökningen eller den åklagare som handlägger ärendet om rättslig hjälp, dvs. den som begär uppgifter från institutet i fråga. Meddelandeförbudet innebär att den som omfattas inte får röja för kunden eller för någon utomstående att uppgifter har lämnats i enlighet med uppgiftsskyldigheten eller att en

förundersökning eller ett ärende om rättslig hjälp i brottmål pågår.

För att minimera de praktiska verkningarna för det uppgiftslämnande institutet och medge anpassning till behovet i det enskilda fallet bör förbudet inte riktas till en fast personkrets. Institutet i fråga samt anställda och styrelseledamöter bör kunna omfattas av förbudet, men det är här inte fråga om att alltid rikta föreläggandet till samtliga anställda och styrelseledamöter. I de flesta fall torde det räcka att förbudet riktar sig till institutet samt de anställda och styrelseledamöter som de brottsutredande myndigheterna har haft kontakt med eller den grupp av personer som handlägger uppgiftslämnandet och som därmed har kännedom om åklagarens framställning. Endast undantagsvis behöver förbudet riktas till samtliga anställda och styrelseledamöter. Bestämmelserna om meddelandeförbud bör utformas så att erforderlig flexibilitet uppnås.

Förbudet bör kunna meddelas om det finns risk att brottsutredningen äventyras eller om detta krävs enligt en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige. Ett meddelandeförbud bör vara tidsbegränsat men med möjlighet att förlänga giltigheten av ett tidigare förordnande. Förbudet får dock aldrig gälla längre än vad syftet med åtgärden motiverar. När det är fråga om rättslig hjälp bör dock tidsbegränsning ske endast med den ansökande myndighetens samtycke. Ett meddelande som inte är tidsbegränsat, vilket kan förutses inträffa endast i undantagsfall, bör dock hävas när förbudet inte längre är motiverat. Åklagaren kan i dessa fall kräva, med stöd av 5 kap. 2 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål, att den ansökande staten lämnar en underrättelse när förbudet inte längre är motiverat med hänsyn till syftet med åtgärden. Vad som nu sagts får anses rymmas inom den frihet att utforma de nationella reglerna som artikel 4 i tilläggsprotokollet medger.

Bestämmelserna om meddelandeförbud bygger på de regler om uppgiftsskyldighet i en förundersökning eller ett ärende om rättslig hjälp som finns i de olika finansrättsliga lagarna. Det nära sambandet innebär att bestämmelserna helst bör placeras i

samma lagar. Ett införande av mer generella regler om förordnande om meddelandeförbud i rättegångsbalken och lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål kräver överväganden som går utöver vad som kan göras i detta ärende. Mer begränsade bestämmelser som hänvisar tillbaka till uppgiftsskyldigheten i de finansrättsliga lagarna skulle rimma illa med rättegångsbalkens systematiska uppbyggnad och det är dessutom tveksamt om ansvarsbestämmelserna i 9 kap. 6 § samma balk är utformade på ett sätt som vore ändamålsenligt i dessa fall. Bestämmelserna bör därmed placeras i de olika finansrättsliga lagar som innehåller regler om uppgiftsskyldighet i en förundersökning eller ett ärende om rättslig hjälp. En hänvisning till dessa bestämmelser bör också införas i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål.

Straffansvar

I 14 § penningtvättslagen och 12 § lagen om straff för finansiering av särskilt allvarlig brottslighet i vissa fall, m.m. finns bestämmelser om straffansvar för den som uppsåtligen eller av grov oaktsamhet bryter mot meddelandeförbudet. Påföljden är böter.

Något uttryckligt krav på ett straffsanktionerat meddelandeförbud ställs inte i tilläggsprotokollet. Vad som krävs är nödvändiga åtgärder för att säkerställa att brottsutredningsåtgärderna inte avslöjas för kunden. Inte heller det EG-direktiv som låg bakom penningtvättslagen ställde upp något krav på straffrättsliga sanktioner för den som bryter mot ett meddelandeförbud, men en straffbestämmelse ansågs likväl vara motiverad (prop. 1998/99:19 s. 63). För att understryka vikten av att ett meddelandeförbud iakttas och för att behandla de olika förbud som avser brottsutredande verksamhet på samma sätt bör även det meddelandeförbud som nu föreslås vara förenat med en straffsanktion. Straffbestämmelsen bör utformas på samma sätt som i penningtvättslagen och lagen om straff för finansiering av

särskilt allvarlig brottslighet i vissa fall, m.m. Påföljden bör även här vara böter.

5.12 Reservationer och förklaringar

Förslag: I samband med tillträdet till 2000 års EU-konventionen avger Sverige följande förklaringar enligt artikel 24 angående behöriga myndigheter:

1. Justitiedepartementet är centralmyndighet för tillämpningen av artikel 6.

2. Behöriga myndigheter för tillämpningen av artiklarna 12 och 13 om gemensamma utredningsgrupper och kontrollerade leveranser är Riksåklagaren eller den åklagare som Riksåklagaren utser, Rikspolisstyrelsen eller den polismyndighet som Rikspolisstyrelsen utser, Tullverket eller Kustbevakningen.

3. Behöriga myndigheter för tillämpningen av artikel 14 om bistånd i brottsutredningar med användning av skyddsidentitet är Riksåklagaren eller den åklagare som Riksåklagaren utser och Rikspolisstyrelsen eller den polismyndighet Rikspolisstyrelsen utser.

4. För tillämpningen av artiklarna 18, 19 och 20 om teleavlyssning och teleövervakning är den åklagare som Riksåklagaren utser behörig att ta emot och göra ansökningar.

Bedömning: Sverige bör inte göra någon reservation i fråga om artiklarna 6, 9, 10, 14, 18 eller 20 i konventionen eller artikel 9 i dess tilläggsprotokoll. Sverige bör inte heller avge någon förklaring om förtida ikraftträdande enligt artikel 27 i konventionen eller artikel 13 i tilläggsprotokollet.

Skälen för förslagen och bedömningarna:

Reservationer och förklaringar om undantag från vissa bestämmelser i konventionen och tilläggsprotokollet

2000 års EU-konvention lämnar utrymme för en stat att förklara att den inte skall vara bunden av vissa bestämmelser. I övrigt är reservationer inte tillåtna enligt konventionen (artikel 25) eller dess tilläggsprotokoll (artikel 11). En sådan förklaring skall avges i samband med statens tillträde till konventionen eller tilläggsprotokollet.

I fråga om konventionen får förklaringar lämnas med stöd av artiklarna 6.7 (direktkommunikation mellan myndigheter), 9.6 (samtyckeskrav vid tillfälligt överförande av frihetsberövade personer), 10.9 (videokonferens med en åtalad person), 14.4 (s.k. hemliga utredningar), 18.7 (avlyssning av telemeddelanden i vissa fall) och 20.7 (avlyssning av telemeddelanden på en annan stats territorium utan tekniskt bistånd från en annan medlemsstat). Härtill får en motsvarande förklaring avges enligt artikel 9.2 i tilläggsprotokollet (politiska brott som vägransgrund).

Enligt artikel 6.7 får en stat förklara att direktkommunikation mellan myndigheter inte godtas i vissa, särskilt angivna fall. Det gäller situationer när det är fråga om en centralmyndighet eller rättslig myndighet i den ena staten och en polis- eller tullmyndighet (artikel 6.5) eller en administrativ myndighet (artikel 6.6) i den andra staten. Som framgår av redogörelsen i avsnitt 4.1.6 får, enligt 2 kap. 6 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål, ansökningar från EU-stater eller från Island eller Norge alltid göras direkt hos behörig åklagare eller domstol beträffande alla nuvarande former av rättsligt samarbete. Även de nuvarande bestämmelserna i lagen om gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar medger direktkommunikationer mellan myndigheter av olika slag och utan att centralmyndigheten fungerar som mellanled i kontakterna. Detsamma gäller enligt de förslag som nu lämnas för kontrollerade leveranser och s.k. hemliga utredningar, se avsnitt 5.6 och 5.7. Sverige bör därmed inte avge någon

förklaring som begränsar bestämmelserna om direktkommunikation enligt artikel 6 i konventionen.

Enligt lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål krävs inte den berörda personens samtycke för ett tillfälligt överförande av en frihetsberövad person. I enlighet med den bedömning som gjorts i avsnitt 4.1.9 kan det dock i praktiken förekomma att samtycke krävs för att en framställning om ett tillfälligt överförande skall bifallas i ett enskilt fall. Detta är en möjlig följd av den lämplighetsprövning som alltid skall göras. Det är alltså fråga om ett krav som kan ställas i enstaka undantagsfall och inte ett allmänt villkor som gäller under vissa givna förutsättningar. Såsom redan anförts i avsnitt 4.1.9 torde en stat ha rätt att kräva samtycke i något enskilt fall utan att göra en förklaring enligt artikel 9.6. Därmed behöver Sverige inte göra någon förklaring enligt artikeln.

När det gäller förhör genom videokonferens har en stat, enligt artikel 10.9, rätt att göra undantag för förhör med en åtalad person. Om sådana förhör tillåts krävs alltid att den åtalade personen samtycker till åtgärden. Det är i dag möjligt att lämna rättslig hjälp i form av förhör genom videokonferens, vilket skall ske enligt de förutsättningar som gäller för en motsvarande åtgärd under en svensk förundersökning eller rättegång. Enligt lagen (1999:752) om försöksverksamhet med videokonferens i rättegång, som är tillämplig också när det är fråga om rättslig hjälp, är det under vissa förutsättningar möjligt att det tilltalade medverkar genom videokonferens. På sikt kan dessutom utrymmet för en tilltalads medverkan i ett sammanträde via videokonferensteknik komma att utvidgas, se avsnitt 4.1.10. En bibehållen möjlighet att lämna rättslig hjälp genom videoförhör med en tilltalad – under samma förutsättningar och former som i en svensk förundersökning eller rättegång – är också utgångspunkten för de förslag som lämnas i avsnitt 5.4.2. Ingen förklaring enligt artikel 10.9 bör därför avges.

I samband med tillträde till konventionen har en stat möjlighet att förklara sig obunden av artikel 14 om samarbete i brottsutredningar som genomförs av tjänstemän med

användning av skyddsidentitet, i konventionen benämnda hemliga utredningar. I enlighet med redogörelsen i avsnitt 4.1.14 saknas det anledning att avge en reservation och därmed motverka det samarbete som förekommer redan i dag. Ingen förklaring bör därför lämnas. Vissa grundläggande regler för det rättsliga samarbetet på detta område har lämnats i avsnitt 5.7.

Enligt artikel 18.7 får en stat förklara att den är bunden av bestämmelserna i artikel 18.6 (om avlyssning och upptagning som äger rum i den ansökande staten) bara om den inte kan tillhandahålla en omedelbar överföring av teledelanden, se avsnitt 4.1.16. Gentemot en stat som avger en sådan förklaring får de andra medlemsstaterna tillämpa principen om ömsesidighet. Förklaringen innebär i praktiken att rättslig hjälp bara kommer att lämnas om omedelbar överföring kan ske eller om den anmodade staten inte har möjlighet att ordna en sådan överföring. Däremot kommer rättslig hjälp inte lämnas om den ansökande medlemsstaten saknar möjlighet att ta emot omedelbart överförda teledelanden. Denna mycket speciella regel har tillkommit för att möta en reglering i Förenade kungariket som i vissa fall hindrar systematisk upptagning av avlyssnade data. En generell utgångspunkt bör dock vara att välja lösningar som främjar det straffrättsliga samarbetet mellan medlemsstaterna. Sverige bör därför inte begränsa möjligheterna att lämna rättslig hjälp på det sätt som avses i artikel 18.7. De förslag som lämnas i avsnitt 5.10.1 innebär tvärtom att Sverige kan lämna rättslig hjälp såväl genom omedelbar överföring av teledelanden till den ansökande staten, när så är möjligt, som i form av avlyssning och upptagning i Sverige. Sverige bör därför inte lämna någon förklaring i enlighet med artikel 18.7 och inte heller tillämpa principen om ömsesidighet för medlemsstater som har avgett en sådan förklaring.

Bestämmelserna i artikel 20 gäller gränsöverskridande teleavlyssning eller teleövervakning och ålägger den stat som genomför åtgärden att hämta in tillstånd från den medlemsstat där den som åtgärden avser befinner sig, se avsnitt 4.1.18. Regleringen i artikeln innebär att den stat där personen finns

genom tillståndsprövningen kan kräva att de villkor och förutsättningar som gäller för åtgärden i den staten måste vara uppfyllda. Förslag till svenska regler som bl.a. innebär att tillståndsfrågan skall prövas av domstol har lämnats i avsnitt 5.10.4. Den möjlighet som ges i artikel 20.7 att avstå från tillståndskravet är alltså inte aktuell för svensk del. Därmed skall ingen förklaring enligt artikel 20.7 lämnas.

Artikel 9.2 i tilläggsprotokollet medger att en stat förklarar att undantaget från rättslig hjälp med hänvisning till att det rör sig om ett politiskt brott bara kommer att tillämpas för vissa särskilt angivna, terrorismrelaterade brott. Enligt 2 kap. 14 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål utgör inte det förhållandet att gärningen har karaktär av ett politiskt brott en avslagsgrund i förhållande till EU-stater eller Island eller Norge. Det finns inte anledning att nu införa någon ytterligare, generell begränsning för den internationella rättsliga hjälpen och ingen förklaring enligt artikel 9.2 i tilläggsprotokollet behövs för svensk del.

Förklaring om behöriga myndigheter

I samband med att en stat tillträder 2000 års EU-konvention skall staten avge en förklaring enligt artikel 24 där det anges vilka myndigheter som är behöriga i fråga om tillämpningen av vissa konventionsbestämmelser. Myndigheter som angivits som behöriga i förhållande till 1959 års Europarådskonvention behöver inte anges på nytt. En förklaring kan senare ändras helt eller delvis genom en ny förklaring. Enligt artikeln skall förklaringar angående behöriga myndigheter lämnas i vissa särskilt angivna fall (punkt 1 a–e). Detta utesluter dock inte att även andra behöriga myndigheter uppges.

Enligt 1959 års Europarådskonvention skall framställningar översändas mellan staternas justitieministerier eller i vissa fall, t.ex. då framställningen är brådskande, direkt till berörda myndigheter. Detta gäller även för Sverige (angående återkallelse av en tidigare svensk förklaring, se prop. 1999/2000:61 s. 182 f.). Med rättslig myndighet i konventionens mening avser Sverige

åklagare och domstol, vilket har framförts i en svensk förklaring (se SÖ 2000:41). Vad som nu sagts kommer alltså att gälla utan att någon förklaring lämnas i förhållande till 2000 års EU-konvention.

Om det finns behöriga administrativa myndigheter eller organ för det samarbete som föreskrivs i artikel 3.1 skall dessa anges (punkterna 1 a och 1 d). I enlighet med redogörelsen i avsnitt 4.1.3 finns det dock inga svenska administrativa förfaranden av det slag som avses i artikel 3.1 (dvs. där en administrativ myndighets beslut överklagas till en brottmålsdomstol). Det saknas därmed behov av en förklaring i detta avseende.

I fråga om centralmyndighet som är behörig för tillämpningen av artikel 6, inklusive sådana framställningar som alltid skall göras via centralmyndigheter enligt artikel 6.8 (punkt 1 b), är det för svensk del i samtliga fall Justitiedepartementet som är behörigt. Oaktat vad som sagts ovan kan detta för tydlighets skull anges också i förhållande till EU-konventionen.

När det gäller samarbete med gemensamma utredningsgrupper, kontrollerade leveranser och i brottsutredningar med användning av skyddsidentitet skall de polis- eller tullmyndigheter som är behöriga att göra eller ta emot framställningar redovisas (punkt 1 c). Bestämmelser om inrättande av gemensamma utredningsgrupper finns i 3 § lagen om gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar. Enligt dessa regler, vilka endast ändras med anledning av förändringar inom åklagarväsendet (se avsnitt 5.5), får en överenskommelse om att inrätta en gemensam utredningsgrupp ingås av Riksåklagaren eller den åklagare som Riksåklagaren bestämmer, Rikspolisstyrelsen eller den polismyndighet som Rikspolisstyrelsen bestämmer, Tullverket eller Kustbevakningen. Motsvarande regler föreslås i fråga om brottsutredningar med användning av skyddsidentitet, men med skillnaden att Tullverket och Kustbevakningen inte skall omfattas, se avsnitt 5.7. Beträffande kontrollerade leveranser föreslås att ansökningar skall handläggas av åklagare, men även polismyndigheter, Tullverket och Kustbevakningen skall vara behöriga att ta emot

och göra en ansökan, se avsnitt 5.6. Den svenska förklaringen bör ange alla de myndigheter som är behöriga att handlägga nu nämnda ärenden om rättslig hjälp samt, i fråga om kontrollerade leveranser, att lämna och ta emot en ansökan.

Vidare skall de myndigheter som är behöriga för tillämpningen av artiklarna 18, 19 och 20.1–4 anges (punkt 1 e). Det gäller rättslig hjälp med hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning, innefattande rättslig hjälp genom tekniskt bistånd i form av omedelbar överföring av teledelanden och åtkomst via en nätport, enligt artiklarna 18 och 19 samt den särskilda ordning vid gränsöverskridande användning av sådana tvångsmedel som föreskrivs i artikel 20. I fråga om artikel 19, vilken huvudsakligen handlar om annat än rättslig hjälp, torde det vara tillämpningen av de bestämmelser som hänvisar till rättslig hjälp som avses.

Enligt de förslag som lämnats i avsnitt 5.10.1 till 5.10.4 är det åklagare som skall ta emot eller göra ansökningar när det gäller rättslig hjälp med hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning och som inledningsvis handlägger en ansökan. Åklagaren beslutar också beträffande tekniskt bistånd genom omedelbar överföring när åtgärden avser någon som befinner sig utomlands. I övriga fall måste åklagaren inhämta rättens tillstånd. Eftersom det alltid är fråga om en rättslig myndighet enligt den förklaring som redan har lämnats i anslutning till 1959 års Europarådskonvention behövs det i och för sig ingen ny förklaring. För att underlätta det praktiska samarbetet vore dock en förklaring av värde, vilken också bör ange den svenska kontaktpunkt med bemanning dygnet runt som skall finnas enligt artikel 20.4 d. En sådan förklaring bör därmed avges.

Förklaring om förtida ikraftträdande

Enligt artikel 27.5 i EU-konventionen har en stat möjlighet att förklara att konventionen skall gälla i förhållande till andra medlemsstater som avgett motsvarande förklaring trots att konventionen ännu inte formellt har trätt i kraft. Detsamma

föreskrivs i artikel 13.5 i tilläggsprotokollet. Dessa bestämmelser om ett ömsesidigt, förtida ikraftträdande mellan vissa stater tillkom mot bakgrund av att staterna inte gjort något åtagande att tillträda instrumenten inom en viss tid. Ett formellt ikraftträdande kunde därför förväntas dra ut på tiden och några stater som redan tillträtt konventionen har avgett förklaringar om förtida ikraftträdande i förhållande till andra stater som gjort på samma sätt (Finland, Litauen, Nederländerna, Portugal och Spanien).

När nu Europeiska rådet genom deklARATIONEN den 25 mars 2004 har uppmanat alla medlemsstater att tillträda konventionen och tilläggsprotokollet senast i december 2004 får denna möjlighet till förtida ikraftträdande anses ha förlorat sin praktiska betydelse. Åtta medlemsstater, varav tre nya medlemmar, har tillträtt konventionen och tre medlemsstater, varav två nya, har tillträtt tilläggsprotokollet. I övriga medlemsstater pågår ratifikationsarbetet och i flera stater är detta arbete långt framskridet. Det saknas därför anledning att nu avge någon förklaring enligt artikel 27.5.

Avtalet mellan EU och Island och Norge träder i kraft först sedan alla medlemsstater i EU har godkänt avtalet och konventionen respektive tilläggsprotokollet dessutom har trätt i kraft (artikel 6). Någon förklaring om förtida ikraftträdande av avtalet mellan vissa stater är inte möjligt att avge.

6 Ekonomiska konsekvenser

Bestämmelserna i 2000 års EU-konvention och dess tilläggsprotokoll samt det anslutande avtalet mellan EU och Island och Norge utgör en vidareutveckling av internationellt straffrättsligt samarbete som Sverige har medverkat i under lång tid. Som framgår av redogörelsen i avsnitt 4 uppfyller svensk rätt redan i dag de flesta åtaganden som ett tillträde till de nya instrumenten medför. Flertalet nya bestämmelser i konventionen och protokollet som är avsedda att effektivisera den rättsliga hjälpen uppfylls av det nuvarande regelverket, framförallt i lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål. De lagändringar som är påkallade är huvudsakligen av teknisk karaktär och medför inga merkostnader för rättsväsendet. De kostnader som ett ökat antal ärenden kan medföra på grund av den nya internationella regleringen måste vägas mot förväntade effektivitetsvinster. Det gäller inte minst de förbättrade möjligheter för svenska myndigheter att söka rättslig hjälp från andra stater som kan förväntas. Eventuella merkostnader som trots detta skulle kunna uppstå avser under alla förhållanden ett förhållandevis litet antal ärenden och kan därmed finansieras inom rättsväsendets befintliga anslag.

7 Ikraftträdande och övergångsbestämmelser

Ett svenskt tillträde till 2000 års EU-konvention och dess tilläggsprotokoll är angeläget. Tillträdet och därmed den lagstiftning som behövs bör därmed träda i kraft så snart som möjligt.

Avtalet mellan Europeiska unionen och Island och Norge måste tillträdas av samtliga EU-stater samt Island och Norge och avtalets ikraftträdande kan inte förutses i dag. En bestämmelse som föreslås i lagen om gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar och som direkt hänvisar till detta avtal kan därmed inte träda i kraft förrän efter det att avtalet har trätt i kraft, se avsnitt 5.5. Den aktuella bestämmelsen i 1 § första stycket 3 i den angivna lagen bör därför träda i kraft den dag som regeringen bestämmer.

Inga övergångsbestämmelser är påkallade med anledning av de förslag som lämnas i detta ärende.

8 Författningskommentar

8.1 Förslag till lag om ändring i lagen (1991:981) om värdepappersrörelse samt i andra finansrättsliga lagar

Nya och i huvudsak likalydande bestämmelser om meddelandeförbud och om ansvar för brott mot ett sådant förbud har införts i ett antal finansrättsliga lagar. Det gäller förslagen till lagar om ändring i lagen (1991:981) om värdepappersrörelse, lagen (1992:543) om börs- och clearingverksamhet, lagen (1994:2004) om kapitaltäckning och stora exponeringar för kreditinstitut och värdepappersbolag, lagen (1998:1479) om kontoföring av finansiella instrument, lagen (2002:149) om utgivning av elektroniska pengar, lagen (2004:46) om investeringsfonder och lagen (2004:297) om bank- och finansieringsrörelse. Förslagen har behandlats i avsnitt 5.11.

I respektive lag finns särskilda bestämmelser om skyldighet att lämna ut uppgifter om enskildas förhållanden till det aktuella institutet när detta begärs i en svensk förundersökning av undersökningsledaren eller av åklagare i ett ärende om rättslig hjälp i brottmål. Enligt *första stycket* i respektive ny paragraf får undersökningsledaren eller åklagaren också förordna om meddelandeförbud i förhållande till kunden eller någon utomstående. Förordnandet får riktas till institutet i fråga och till dess anställda och styrelseledamöter. Förbudet avser såväl det förhållandet att uppgifter har lämnats ut som att en förundersökning eller ett ärende om rättslig hjälp förekommer. I enlighet med vad som sagts i avsnitt 5.11 torde det i de flesta fall

– när ett förordnande över huvud taget är påkallat – räcka med att förordnandet riktas till en begränsad personkrets, t.ex. de personer som har handlagt begäran om utlämnande av uppgifter och dem som annars känner till saken. Endast i undantagsfall torde det bli aktuellt att rikta förordnandet till samtliga anställda och styrelseledamöter. Frågan får bedömas från fall till fall av den som meddelar förordnandet.

Av *andra stycket* framgår förutsättningarna för att förordna om meddelandeförbud samt villkoren för dess giltighet i tiden. Ett förordnande får bara ske om det krävs för att utredningen om brott inte skall äventyras eller för att uppfylla krav enligt en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige. De överenskommelser som i dag ställer upp sådana krav är tilläggsprotokollet till 2000 års EU-konvention (artikel 4) och tillämpningen av motsvarande bestämmelser i förhållande till Island och Norge med stöd av avtalet den 19 december 2003 mellan EU och dessa stater (se avsnitt 4.3.2). Förordnandet skall vara tidsbegränsat och får inte gälla längre än vad som är nödvändigt med hänsyn till syftet med förbudet. Tidsgränsen får dock förlängas. Inget hindrar att ett förordnande återkallas i förtid när det finns skäl för detta.

När det gäller uppgiftslämnande i ett ärende om rättslig hjälp får dock tidsbegränsning bara ske om den utländska myndighet eller mellanfolkliga domstol som är sökande samtycker till att så sker. Samtycke till en tidsgräns torde kunna erhållas i de flesta fall. Även ett förbud som inte är tidsbegränsat skall dock upphöra att gälla när förbudet inte längre är motiverat med hänsyn till syftet med åtgärden, vilket åklagaren skall besluta om. För att möjliggöra detta i praktiken bör åklagaren, med stöd av 5 kap. 2 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål, kräva att den utländska myndigheten lämnar en underrättelse när meddelandeförbudet inte längre är motiverat och därmed kan upphöra att gälla.

I många fall torde det inte alls vara nödvändigt att förordna om ett meddelandeförbud eftersom ett avslöjande för kunden eller någon annan inte innebär någon risk för brottsutredningen.

Beträffande tidsbegränsningen finns det naturligtvis inte skäl att låta förbudet bestå längre än till dess inhämtandet av uppgifterna ändå avslöjas för kunden, t.ex. i samband med ett förhör eller när förundersökningen redovisas enligt 23 kap. 18 § rättegångsbalken. Undersökningsledaren eller åklagaren måste ta ställning till dessa frågor i det enskilda fallet. När det är fråga om rättslig hjälp är det dock upp till den ansökande utländska myndigheten eller mellanfolkliga domstolen att avgöra om och i så fall när förordnandet kan upphöra att gälla.

8.2 Förslag till lag om ändring i lagen (1998:603) om verkställighet av slutna ungdomsvård

18 §

I *andra stycket* har en ny bestämmelse införts som innebär att den tid som den dömda tillbringar utanför det särskilda ungdomshemmet i samband med ett tillfälligt överförande till en annan stat enligt 4 kap. 29 eller 31 § lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål skall tillgodoräknas i verkställighetstiden. Motsvarande bestämmelse finns i 43 § lagen (1974:203) om kriminalvård i anstalt. Frågan har tagits upp i avsnitt 5.3.

8.3 Förslag till lag om ändring i lagen (2000:562) om internationell rättslig hjälp i brottmål

1 kap. 2 §

I lagen införs två nya former av rättslig hjälp, vilka också tas in uppräkningsvis i paragrafens *första stycke* av åtgärder som omfattas av lagen. De nya åtgärderna är tekniskt bistånd med teleavlyssning eller teleövervakning, som tillkommit med anledning av artikel 18 i 2000 års konvention, och tillstånd till gränsöverskridande teleavlyssning, som har sin grund i artikel 20. De närmare övervägandena har redovisats i avsnitt 5.10.1 och 5.10.5.

2 kap. 1 §

Vissa åtgärder som avses i 1 kap. 2 § första stycket saknar motsvarigheter i nationella förfaranden och är därför inte reglerade i andra författningar än denna lag. Dessa anges i paragrafens *andra stycke* som nu har ändrats för att också omfatta rättslig hjälp i form av tekniskt bistånd med teleavlyssning eller teleövervakning (1 kap. 2 § första stycket 7) och tillstånd till gränsöverskridande teleavlyssning (1 kap. 2 § första stycket 8). Särskilda bestämmelser om dessa åtgärder finns i 4 kap. 25 a, 25 b och 26 §§ (tekniskt bistånd med teleavlyssning eller teleövervakning) samt 26 a, 26 b och 26 c §§ (tillstånd till gränsöverskridande teleavlyssning), se kommentarerna till nu angivna paragrafer. Härtill har en redaktionell ändring gjorts i *första stycket* med anledning av omnumreringen i 1 kap. 2 § första stycket.

2 kap. 2 §

Paragrafen, som reglerar frågan om krav på dubbel straffbarhet för olika former av rättslig hjälp, har förändrats för att också ta om hand de två nya former av rättslig hjälp som införts i lagen och anpassas till omnumreringen i 1 kap. 2 § första stycket. Krav på dubbel straffbarhet ställs upp i fråga om tillstånd till gränsöverskridande teleavlyssning (1 kap. 2 § första stycket 8) men inte beträffande tekniskt bistånd med teleavlyssning eller teleövervakning (1 kap. 2 § första stycket 7). Denna fråga har behandlats i avsnitt 5.10.1 respektive 5.10.5. I övrigt är paragrafen oförändrad i sak.

2 kap. 4 §

I paragrafens *andra stycke* har en redaktionell förändring gjorts med anledning av de nya reglerna om ansökningens innehåll i 4 kap. 25 b och 26 c §§.

2 kap. 8 §

I paragrafen har ett nytt *tredje stycke* tillkommit med föreskrifter om underrättelser till den ansökande staten om andra

utredningsåtgärder än de som sökts skulle kunna vidtas. Detta kan leda till en ny eller kompletterande ansökan, vilken ofta bör kunna godtas i förenklad form med hänvisning till redan tidigare ingiven information. Frågan har redovisats i avsnitt 5.2. De nya föreskrifterna är riktade till den åklagare som handlägger ett ärende om rättslig hjälp. Det är inte fråga om någon skyldighet och avser bara uppgifter som framkommer under handläggningen av ärendet. En lämplighetsprövning skall alltid göras. En svensk domstol skall däremot inte tillämpa dessa regler. Reglerna om underrättelser enligt 2 kap. 9 § gäller däremot för såväl åklagare som domstol och kan användas för att t.ex. påtala rena felaktigheter i ansökningen.

2 kap. 12 §

I ett nytt *andra stycke* föreskrivs en skyldighet att underrätta den utländska myndighet som söker rättslig hjälp i Sverige med bevisupptagning vid domstol, telefonförhör eller förhör genom videokonferens om paragrafens materiella bestämmelser i det första stycket, se avsnitt 5.4.1. Underrättelsen skall göras av den åklagare eller tingsrätt som handlägger ärendet så snart ansökan gjorts. Föreskriften gäller oavsett i vilken form eller i vilket stadium av den utländska brottmålsprocessen som förhöret begärs.

3 kap. 1 §

I *andra stycket* införs även en hänvisning till de särskilda bestämmelserna i 4 kap. 26 c § om innehållet i en ansökan om tillstånd till utländsk teleavlyssning eller teleövervakning (se kommentaren till den paragrafen). Vissa redaktionella ändringar har även gjorts.

4 kap. 8 §

I paragrafen har ett tillägg gjorts i *tredje stycket* och frågan har redovisats i avsnitt 5.4.1. Ändringen innebär att genomförandet av ett telefonförhör såsom en bevisupptagning utom huvudförhandling enligt 4 kap. 11 och 12 §§ inte bara kan komma till

stånd på den ansökande statens begäran. Även den tingsrätt som handlägger ansökningen kan föranstalta om att telefonförhöret skall ske på detta sätt. Detta innebär att svenska myndigheter närvarar och medverkar vid själva förhöret.

Utgångspunkten är dock att den ansökande statens önskemål angående omfattningen av den rättsliga hjälpen skall följas. Om den ansökande staten inte har begärt att förfarandet enligt 11 och 12 §§ skall tillämpas krävs det särskilda skäl för att tingsrätten ändå skall föranstalta om bevisupptagning utom huvudförhandling. Detta kan vara påkallat i ett enskilt fall för att bevaka att den hördes rättigheter enligt svensk rätt iakttas vid förhöret. Det kan t.ex. vara fråga om ett förhör med en ung person. Ett annat exempel är ett förhör där det är särskilt viktigt att vittnets rätt att vägra yttra sig om egen eller annans brottsliga eller vanärande handling enligt 36 kap. 6 § rättegångsbalken.

4 kap. 11 §

Reglerna i denna paragraf om rättslig hjälp med förhör genom videokonferens har ändrats. För ett sådant förhör krävs det inte längre att den som skall höras måste samtycka till åtgärden. Samtyckeskravet kvarstår dock när det är fråga om ett förhör med en tilltalad. Ändringen har redovisats i avsnitt 5.4.2.

4 kap. 13 §

I paragrafen har det obligatoriska kravet på uppgift om samtycke i svenska ansökningar om rättslig hjälp med förhör genom videokonferens tagits bort. Detta är en följd av att den hördes samtycke inte skall krävas enligt konventionen, en fråga som har diskuterats i avsnitt 5.4.2. Samtyckeskravet skall enbart gälla när förhöret avser en tilltalad. Även om det fortsättningsvis inte kommer att krävas samtycke för rättslig hjälp med videoförhör som sker i en annan EU-stat eller i Island och Norge kan ett sådant krav ställas i andra länder. I dessa fall får den svenska myndighet som begär hjälp med videoförhör införskaffa ett sådant samtycke.

4 kap. 25 §

I ett *andra* stycke har bestämmelser införts om att rättens tillstånd till hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning kan verkställas genom omedelbar överföring av telemeddelandena (hemlig teleavlyssning) eller uppgifter om telemeddelandena (hemlig teleövervakning). Det är åklagaren som prövar om förutsättningar finns för omedelbar överföring. En förutsättning är att en omedelbar överföring bara får ske om stöd för ett sådant överförande finns i en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige. Därmed avses artikel 18 i 2000 års konvention och på sikt även samma regler enligt avtalet mellan EU och Island och Norge. Tillämpliga överenskommelser kommer att tas in i ett tillkännagivande till lagen. Omedelbar överföring får vidare bara äga rum när så kan ske under betryggande former, vilket i det enskilda fallet får bedömas av de myndigheter som har att verkställa rättens tillstånd. I de fall omedelbar överföring sker skall upptagning eller uppteckning av avlyssningen inte ske. Det innebär att bestämmelserna i 27 kap. 24 § rättegångsbalken inte blir aktuella att tillämpa. I avsnitt 5.10.2 redogörs för möjligheten att ställa upp villkor enligt 5 kap. 2 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål.

I ett nytt *tredje stycke* har bestämmelser införts som innebär undantag från vad de regler om bevarande av upptagningar och uppteckningar vid hemlig teleavlyssningar som gäller enligt 27 kap. 24 § rättegångsbalken. Frågan har behandlats i avsnitt 5.10.2. Den nya bestämmelsen innebär att de upptagningar eller uppteckningar som gjorts vid teleavlyssning på begäran av en annan stat får bevaras till dess ärendet om rättslig hjälp har avslutats och återredovisning till sökanden har gjorts enligt 2 kap. 17 § lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål. Det material som därefter eventuellt finns kvar hos svenska myndigheter skall förstöras om inte annat följer av bestämmelserna om bevarande av avlyssningsmaterial i 27 kap. 24 § rättegångsbalken.

4 kap. 25 a §

Paragrafen är ny och innehåller bestämmelser om rättslig hjälp genom tekniskt bistånd med hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning på utländsk begäran. Närmare överväganden har gjorts i avsnitt 5.10.3.

Enligt *första stycket* omfattar paragrafen ansökningar om tekniskt bistånd med hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning av någon som befinner sig antingen i den ansökande staten eller i en annan stat. När åtgärden riktas mot någon som befinner sig i Sverige gäller i stället bestämmelserna i 25 §. Vidare avser paragrafen bara ansökningar som görs med stöd av en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige. Den enda överenskommelse som i dag innehåller sådana bestämmelser är 2000 års konvention. Därmed avser denna form av rättslig hjälp bara samarbete mellan EU:s medlemsstater. När avtalet mellan EU och Island och Norge träder i kraft kommer samma bestämmelser också att gälla i förhållande till Island och Norge. I likhet med vad som gäller i fråga om hänvisningar till internationella överenskommelser i andra lagregler kommer de överenskommelser som här avses att anges i ett tillkännagivande till lagen.

I *andra stycket* anges förutsättningarna för att lämna tekniskt bistånd till hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning. En formell prövning av ansökningens innehåll skall göras. De krav som ställs på ansökningen framgår av 25 b §. En förutsättning för tekniskt bistånd är att ett beslut om teleavlyssning eller teleövervakning har meddelats i den ansökande staten med tillämpning av den statens lag. Ansökan skall innehålla en bekräftelse att så skett. Det måste vara fråga om ett straffprocessuellt tvångsmedel i samband med en brottsutredning.

Vidare krävs det att den ansökande staten har behov av tekniskt bistånd. Det är först och främst fråga om situationer då åtgärden inte kan genomföras utan sådant bistånd, dvs. när den ansökande staten inte har de tekniska förutsättningarna att

genomföra en avlyssning eller övervakning men att Sverige har dessa förutsättningar.

En avgörande förutsättning för tekniskt bistånd i de situationer som omfattas av bestämmelserna är att omedelbar överföring av teledelanden (teleavlyssning) eller uppgifter om teledelanden (teleövervakning) kan ske från Sverige till den utländska myndighet som skall genomföra själva avlyssningen. Överföringen måste ske under betryggande former, vilket i praktiken ställer krav på relativt omfattande förberedelser. Uppställandet av krav och genomförandet av förberedelserna bör för svensk del göras av polisen, se vidare i avsnitt 5.10.1. När en ansökan om tekniskt bistånd kommer in kan därmed åklagaren snabbt få besked från polisen om omedelbar överföring kan äga rum i det enskilda fallet.

När det är fråga om en åtgärd som skall riktas mot någon som befinner sig i en annan utländsk stat än den ansökande staten krävs det också att den ansökande staten har erhållit tillstånd till åtgärden från den andra staten som är berörd, dvs. ett sådant tillstånd som avses i 26 b §.

Om förutsättningarna för rättslig hjälp genom tekniskt bistånd enligt dessa bestämmelser är uppfyllda beslutar åklagaren om åtgärden. Dock är de allmänna avslagsgrunderna i 2 kap. 14 § tillämpliga även i dessa fall och om åklagaren finner att en ansökan bör avslås på någon av dessa grunder skall ansökan överlämnas till regeringen i enlighet med 2 kap. 15 §. Åklagaren skall däremot inte pröva om de förutsättningar som gäller under en svensk förundersökning för hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning är uppfyllda. Något krav på dubbel straffbarhet ställs inte upp, se 2 kap. 2 §.

Om omedelbar överföring inte kan äga rum i det enskilda fallet kan inte tekniskt bistånd lämnas. Däremot kan det vara möjligt att lämna rättslig hjälp med hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning som genomförs av svenska myndigheter med stöd av ett svenskt domstolsbeslut. Ansökningen om tekniskt bistånd skall då handläggas i enlighet med

bestämmelserna i 25 §. I de fall som nu är aktuella avser åtgärden dock någon som befinner sig utanför Sverige.

Enligt *tredje stycket* får tekniskt bistånd genom omedelbar överföring inte avse telemeddelanden som endast befordras i telenät som får anses vara av mindre betydelse från allmän kommunikationssynpunkt, dvs. samma begränsning som gäller i fråga om hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning enligt 27 kap. 20 § andra stycket rättegångsbalken. I detta stycke finns även bestämmelser om åklagarens beslut om tekniskt bistånd, vilka knyter an till bestämmelser i 27 kap. 21 § rättegångsbalken om domstols tillståndsbeslut. Beslutet om tekniskt bistånd skall ange vilken teledress och under vilken tid som det tekniska biståndet skall lämnas. Tiden får inte bestämmas längre än nödvändigt och högst en månad från tidpunkten från beslutet. Beslutet skall vidare ange om åtgärden får verkställas utanför allmänt tillgängliga telenät.

Den aktuella teleoperatören vidtar därefter samma åtgärder som när det är fråga om ett beslut om hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning och polisen genomför de åtgärder som behövs för omedelbar överföring till den ansökande staten. Om det är fråga om teleavlyssning får ingen upptagning eller uppteckning göras i Sverige.

4 kap. 25 b §

Paragrafen, som är ny, innehåller bestämmelser om innehållet i en utländsk ansökan om rättslig hjälp med hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning enligt 25 § eller rättslig hjälp genom tekniskt bistånd enligt 25 b §. Kraven är till övervägande del desamma för de olika ansökningarna och föreskrifterna bygger på bestämmelser i 2000 års konvention (artikel 18.3), se avsnitt 5.10.3. En ansökan om tekniskt bistånd skall dock även innehålla en bekräftelse att ett beslut om avlyssning i samband med en brottsutredning har meddelats i den ansökande staten (se även kommentaren till 25 a §). Dessa bestämmelser utgör tillägg till de allmänna bestämmelserna om ansökans innehåll som finns i 2 kap. 4 §.

4 kap. 26 §

Bestämmelsens tillämpningsområde har utvidgats till att omfatta även de situationer när en åklagare ansöker om rättslig hjälp med hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning, antingen genom tekniskt bistånd eller på traditionellt sätt, dvs. när den person som skall avlyssnas befinner sig i en tredje stat. Bestämmelsen behandlas närmare i avsnitt 5.10.4. Ändringen är föranledd av artikel 18 i 2000 års EU-konvention som skapar förutsättningar för rättslig hjälp i dessa fall. Rättens tillstånd skall endast inhämtas när den anmodade staten kräver detta, antingen i ett enskilt fall eller när det följer av en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige. Artikel 18 i 2000 års EU-konvention är en sådan överenskommelse och avtalet mellan EU och Island och Norge blir ett annat.

4 kap. 26 a §

I denna nya paragraf finns bestämmelser om svenskt tillstånd till utländsk teleavlyssning eller teleövervakning av någon som befinner sig i Sverige, vilka har redovisats i avsnitt 5.10.5.

I *första stycket* finns grundläggande föreskrifter om tillämpningsområdet för bestämmelserna om tillstånd till gränsöverskridande teleavlyssning eller teleövervakning. Detta är en ny form av rättslig hjälp, se 1 kap. 2 §, som lämnas i den utsträckning det skall ske enligt en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige. De överenskommelser som i dag innehåller sådana bestämmelser är 2000 års konvention och, på sikt, avtalet mellan EU och Island och Norge. Aktuella överenskommelser kommer att anges i ett tillkännagivande till lagen. En ytterligare begränsning är att bestämmelserna bara avser åtgärder som vidtas i samband med en brottsutredning. Liksom i fråga om rättslig hjälp med hemlig teleavlyssning och hemlig teleövervakning på traditionellt sätt (25 §) och rättslig hjälp genom tekniskt bistånd (25 a §) är bestämmelserna tillämpliga för såväl teleavlyssning som teleövervakning.

Utländska ansökningar handläggs av åklagare. Konventionen föreskriver att kontaktpunkter i olika stater skall finnas tillgängliga dygnet runt (artikel 20.4 d) och handläggningen av dessa ärendet kräver alltså jourverksamhet. Behörig åklagare i dessa fall är den åklagare som Riksåklagaren bestämmer i enlighet med 2 kap. 7 §.

För att tillstånd skall få meddelas måste de förutsättningar som krävs för ett svenskt beslut om hemlig teleavlyssning eller hemlig teleavlyssning enligt 27 kap. rättegångsbalken vara uppfyllda. Detta framgår av 2 kap. 1 § första stycket. Härtill gäller, enligt 2 kap. 2 §, ett krav på dubbel straffbarhet i dessa fall. När ansökan kommer in skall åklagaren bedöma om det ingivna materialet är tillräckligt för prövningen och kompletteringar kan fordras in enligt 2 kap. 9 §. Föreskrifter om ansökningens innehåll finns i 26 c §. Frågan om tillstånd skall prövas av rätten på samma sätt som ett tillstånd till hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning i en svensk förundersökning.

De allmänna reglerna om avslag på en ansökan om rättslig hjälp i 2 kap. 14 § gäller även i dessa fall. Det är då regeringen som beslutar och den åklagare eller domstol som finner att ansökan skall avslås på en grund som där avses skall överlämna ansökan till regeringen (2 kap. 15 §). För alla avslagsbeslut gäller bestämmelserna om beslutsskäl i 2 kap. 16 §.

I ett *tredje stycke* finns bestämmelser om att åklagaren genast skall underrätta den andra staten om tillstånd vägras samt i samband därmed ställa upp villkor om användningsbegränsningar beträffande det material som redan tagits upp eller hämtats in. Utgångspunkten bör vara att det redan inhämtade materialet inte får användas av den ansökande staten, men att det kan finnas situationer där undantag kan medges, t.ex. bör materialet kunna användas på samma sätt som gäller under den tid som tillståndsprövningen pågår, dvs. materialet bör kunna få användas för att vidta brådskande åtgärder för att avvärja en överhängande och allvarlig fara för allmän säkerhet.

I det *andra stycket* finns särskilda bestämmelser om överklagande av tingsrättens beslut samt inom vilken tid ett beslut i frågan om tillstånd skall meddelas. En ingående redogörelse för dessa frågor finns i avsnitt 5.10.5.

Åklagaren eller det offentliga ombudet skall i enlighet med bestämmelserna i 49 kap. 6 § första stycket rättegångsbalken anmäla missnöje mot tingsrättens beslut. I fråga om hemlig teleavlyssning skall tingsrätten enligt 27 kap. 28 § rättegångsbalken normalt hålla ett sammanträde i frågan och i samband därmed meddela beslut. En missnöjesanmälan skall då göras omedelbart efter beslutet. Görs ingen anmälan får tingsrättens beslut inte överklagas. Hålls undantagsvis ingen sammanträde vid prövningen av tillstånd till hemlig teleövervakning eller är det fråga om hemlig teleövervakning skall missnöje anmälas inom en vecka från det åklagaren eller den offentliga ombudet fick del av beslutet. Om överklagande sker får ingen talan föras mot hovrättens beslut.

Om ingen missnöjesanmälan görs inom rätt tid kan åklagaren alltid underrätta den ansökande staten om utgången av prövningen. Om missnöje anmäls torde detta i allmänhet följas upp med ett överklagande och en prövning i hovrätten inom de tolv dagar som anges i detta stycke och som följer av artikel 20 i konventionen. En sådan anmälan utgör också skäl för åklagaren att kräva ytterligare tid för prövningen enligt artikeln. Tolvdagarsfristen är dock inte absolut utan det kan uppkomma situationer där en tillståndsprövning tar längre tid, vilket konventionen också förutser i undantagsfall. Det skall noteras att tidsfristen börjar löpa först efter det att ansökan getts in. Tidsfristen börjar inte löpa om ansökan inte är komplett och åklagaren behöver få in kompletterande uppgifter. I sådana fall ges ett ytterligare utrymme för att inom angiven tidsfrist erhålla en prövning i tillståndsfrågan.

I ett *tredje stycke* finns bestämmelser om att åklagaren genast skall underrätta den andra staten om tillstånd vägras samt i samband därmed ställa upp villkor om användningsbegränsningar beträffande det material som redan

tagits upp eller hämtats in. Utgångspunkten bör vara att det redan inhämtande materialet inte får användas av den ansökande staten, men att det kan finnas situationer där undantag kan medges, t.ex. bör materialet kunna användas på samma sätt som gäller under den tid som tillståndsprövningen pågår, dvs. materialet bör kunna få användas för att vidta brådskande åtgärder för att avvärja en överhängande och allvarlig fara för allmän säkerhet.

4 kap. 26 b §

I paragrafen finns föreskrifter om svenska ansökningar om tillstånd från en annan stat till gränsöverskridande teleavlyssning eller teleövervakning som sker i en svensk förundersökning, se avsnitt 5.10.5. En sådan ansökan skall göras av åklagare innan åtgärden vidtas mot någon som befinner sig i den andra staten eller, om åtgärden redan påbörjats, så snart det blivit känt att personen befinner sig i den andra staten. Föreskrifterna avser även här åtgärder som sker med stöd av en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige, se kommentaren till 26 a §. Särskilda bestämmelser om ansökningens innehåll finns i 26 c §. Tillstånd behövs oavsett om åtgärden kan verkställas av svenska myndigheter utan hjälp från en annan stat eller om detta sker med hjälp av tekniskt bistånd som lämnas med stöd av ett svenskt tvångsmedelsbeslut. Om det är fråga om tekniskt bistånd från den stat där den aktuella personen befinner sig skall dock inget tillstånd sökas utan samarbetet regleras då i stället av reglerna om rättslig hjälp med tekniskt bistånd.

En redan inledd åtgärd får fortsätta under den tid som frågan om tillstånd prövas. Detta följer också av konventionen (artikel 20.4 b). För det material som därvid inhämtas när personen finns i den anmodade staten gäller dock villkor om användningsbegränsningar, vilka svenska myndigheter skall följa i enlighet med bestämmelserna i 5 kap. 1 §.

4 kap. 26 c §

I paragrafen finns särskilda bestämmelser om innehållet i en ansökan om tillstånd till gränsöverskridande teleavlyssning eller teleövervakning enligt 26 a § eller 26 b §. Bestämmelserna kompletterar de allmänna bestämmelserna om ansökningar i 2 kap. 4 § och 3 kap. 1 §. Frågan har behandlats i avsnitt 5.10.4.

4 kap. 26 d §

Genom denna bestämmelse begränsas tillämpningsområdet för bestämmelserna i 26 a § till 26 § c om tillstånd till gränsöverskridande teleavlyssning eller teleövervakning. Endast i de fall sådant samarbete har avtalats i en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige blir dessa regler aktuella att tillämpa. För närvarande är det endast 2000 års EU-konvention och avtalet mellan EU och Norge och Island som är aktuella.

5 kap. 1 §

I *första stycket*, som avser villkor om användningsbegränsningar för uppgifter och bevisning som en svensk myndighet har fått i ett ärende om rättslig hjälp, har vissa förtydliganden gjorts, vilka har behandlats i avsnitt 5.8. Förtydligandet innebär att användningsbegränsningar enligt detta stycke gäller generellt och inte som tidigare enbart vid utredning av brott eller i ett rättsligt förfarande med anledning av brott. Dessutom klargörs det att bestämmelsen endast gäller för uppgifter eller bevisning som har överlämnats från en annan stat för att användas vid brottsutredningar eller rättsliga förfarande med anledning brott.

Genom ett nytt *andra stycke* utvidgas tillämpningsområdet för bestämmelserna om svenska myndigheters iakttagande av villkor om användningsbegränsningar, se avsnitt 5.8. Om sådana villkor har ställts upp av en utländsk myndighet beträffande uppgifter som den myndigheten har lämnat på eget initiativ och utan samband med ett ärende om rättslig hjälp skall bestämmelserna i första stycket också tillämpas. Som har konstaterats i avsnitt 5.8

har artikel 7 ett vidsträckt tillämpningsområde och omfattar även överlämnande av information som är att hänvisa till polisiärt samarbete. I 3 § polissamarbetslagen finns redan bestämmelser om användningsbegränsningar. För att avgränsa den nya bestämmelsens tillämpningsområde i förhållande till andra bestämmelser om användningsbegränsande villkor föreskrivs uttryckligen att de nya reglerna i andra stycket inte skall tillämpas om annat föreskrivs i lag eller författning.

5 kap. 2 §

Tillämpningsområdet för paragrafens bestämmelser om villkor som svenska myndigheter får ställa upp i förhållande till en annan stat har utvidgats. Utöver ärenden om rättslig hjälp får sådana villkor också ställas i fråga om uppgifter som en svensk myndighet har lämnat på eget initiativ utan samband med rättslig hjälp till en annan stat. Tillägget har tillkommit med anledning av föreskrifterna om s.k. informationsutbyte på eget initiativ enligt artikel 7 i 2000 års EU-konvention, men varken uppgiftslämnande av detta slag eller uppställandet av villkor är beroende av föreskrifter i en internationell överenskommelse. I stället gäller även för dessa villkor, enligt andra stycket, att de inte får ställas upp om de strider mot en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige. Frågorna har behandlats i avsnitt 5.8.

5 kap. 3 §

I paragrafen har en konsekvensändring gjorts med anledning av de nya bestämmelserna i 2 §.

5 kap. 10 §

I ett nytt *andra stycke* har tillkommit en hänvisning till de nya bestämmelserna i olika finansrättsliga lagar om meddelandeförbud och om ansvar för den som bryter mot ett sådant förbud, se avsnitt 5.11.

8.4 Förslag till lag om ändring i lagen (2003:389) om elektronisk kommunikation

6 kap. 8 och 21 §§

Paragraferna har ändrats med anledning av införandet av rättslig hjälp genom tekniskt bistånd i lagen om internationell rättslig hjälp i brottmål. Ändringarna har tagits upp i avsnitt 5.10.1 respektive i 5.10.3. De innebär att reglerna om behandling av trafikuppgifter och om tystnadsplikt tillämpas på samma sätt i fråga om rättslig hjälp genom tekniskt bistånd som när det gäller svenska beslut om hemlig teleavlyssning eller hemlig teleövervakning.

8.5 Förslag till lag om ändring i lagen (2003:1174) om gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar

Lagen har fått ett nytt och bredare tillämpningsområde, se 1 §, och omfattar numera även internationellt samarbete med kontrollerade leveranser och brottsutredningar som genomförs av tjänstemän med skyddsidentitet. Den har därför fått en ny rubrik: Lag om vissa former av internationellt samarbete för brottsutredningar.

1 §

I paragrafen finns bestämmelser som anger lagens tillämpningsområde.

Lagens ursprungliga bestämmelser som gäller gemensamma utredningsgrupper finns i 2–9 §§. Lagens tillämpningsområde framgår av *första stycket*. Liksom tidigare gäller lagen bara för gemensamma utredningsgrupper som inrättas med stöd av vissa internationella överenskommelser. Tillämpningsområdet har dock utvidgats. Utöver sådana grupper som inrättas med stöd av rådets rambeslut av den 13 juni 2002 omfattas nu även grupper inrättade med stöd av 2000 års EU-konvention och, med ett framtida ikraftträdande, enligt avtalet mellan EU och Island och

Norge av den 19 december 2003. Däremot omfattas inte utredningsgrupper enligt mindre långtgående bestämmelser i andra internationella instrument, främst i tullsamverkanskonventionen (Neapel II) och FN:s konvention mot gränsöverskridande brottslighet (Palermo-konventionen), se vidare i avsnitt 5.5.

Enligt *andra stycket* innehåller lagen även vissa bestämmelser om internationellt samarbete med kontrollerade leveransar. Dessa bestämmelser, som finns i nya 10–13 §§, gäller generellt om inte annat särskilt anges i paragrafen i fråga, se avsnitt 5.6.

Vidare har det i lagen tillkommit bestämmelser om samarbete med myndigheter i en annan stat beträffande brottsutredningsåtgärder som utförs av tjänstemän med skyddsidentitet. Detta framgår av *tredje stycket* och närmare överväganden finns i avsnitt 5.7. Bestämmelserna i lagen om denna typ av åtgärder gäller bara i fall som anges i tredje stycket. Det måste alltså vara fråga om en brottsutredning och utredningsåtgärder som skall vidtas av en tjänsteman. Eventuellt samarbete med liknande åtgärder i andra situationer omfattas däremot inte. Samverkan som t.ex. genomförs inom ramen för polisens brottsbekämpande verksamhet, utan samband med en brottsutredning, faller utanför lagen och utgör i stället internationellt polissamarbete.

3 §

I paragrafens *andra stycke* har bestämmelserna om åklagares behörighet att ingå en överenskommelse om att inrätta en gemensam utredningsgrupp ändrats med anledning av den pågående omorganisationen av åklagarväsendet. Ändringen har redovisats i avsnitt 5.5. Den nya åklagarmyndigheten, tills vidare benämnd Riksåklagaren, eller en åklagare som myndigheten bestämmer får ingå en sådan överenskommelse.

5 §

Paragrafen innehåller bestämmelser angående villkor om användningsbegränsningar som svenska myndigheter skall iaktta i fråga om uppgifter som de fått genom en gemensam utredningsgrupp.

Bestämmelserna har dock ändrats så att det klart framgår att de gäller både för villkor som föreskrivs direkt i en internationell överenskommelse och för villkor som en annan stat ställer i det enskilda fallet med stöd av en sådan överenskommelse. Därmed omfattas även villkor som ställs vid informationsutbyte på eget initiativ enligt artikel 7 i 2000 års EU-konvention. Behovet av ett förtydligande har diskuterats i avsnitt 5.8. En anpassning till lagens utvidgade tillämpningsområde enligt 1 § har också gjorts.

I fråga om motsvarande villkor i ärenden om samarbete med kontrollerade leveranser och brottsutredningar som utförs av tjänstemän med skyddsidentitet, se 12 och 15 §§.

6 och 7 §§

Paragraferna har förändrats redaktionellt med anledning av det utvidgade tillämpningsområdet enligt 1 § första stycket.

10 §

Paragrafen är ny och innehåller grundläggande bestämmelser för internationellt samarbete med kontrollerade leveranser, se avsnitt 5.6. En ansökan från en annan stat om svenskt biträde med en kontrollerad leverans skall handläggas av åklagare. Behörig är den åklagare inom vars område åtgärden skall vidtas eller den åklagare som Riksåklagaren bestämmer. Detta återspeglar den praxis som gäller redan i dag och innebär att situationer då flera åklagare är behöriga kan lösas.

Nuvarande praxis innebär att ansökningar och andra kontakter i praktiken ofta sker mellan polis- och tullmyndigheter i olika länder, i många fall via sambandsmän i ett annat land. Denna praxis ändras inte.

Åklagaren beslutar om biträde med en kontrollerad leverans skall lämnas. Kontrollerade leveranser förekommer redan i dag och en praxis har utvecklats och de villkor för åtgärden och dess genomförande som idag gäller skall även fortsättningsvis tillämpas. Vidare skall de allmänna principer som gäller för allt polisarbete iakttas, t.ex. de principer om behov och proportionalitet som föreskrivs i 8 § polislagen (1984:387) och

vad som gäller vid bevisprovokation. Det måste därmed finnas misstanke av viss styrka om allvarlig brottslig och åtgärden skall syfta till att identifiera och lagföra de inblandade personerna. Leveransen måste också kunna övervakas på ett tillfredsställande sätt. När det är fråga om en transitleverans genom Sverige som är avsedd för en mottagare i ett annat land krävs det ett åtagande från den andra statens myndigheter att ingripa mot brottet.

11 §

I denna nya paragraf fastställs vem som får göra en svensk ansökan om en kontrollerad leverans utomlands, se avsnitt 5.6. En sådan ansökan får göras av åklagare, polismyndighet, Tullverket eller Kustbevakningen.

12 §

Paragrafen innehåller bestämmelser angående villkor om användningsbegränsningar. Frågorna har diskuterats i avsnitt 5.8. De bestämmelserna som gäller för gemensamma utredningsgrupper enligt 5–7 §§ skall tillämpas även i ett ärende om kontrollerad leverans enligt lagen. Svenska myndigheter är skyldiga att iaktta sådana villkor bara om detta följer av en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige. Villkor som en svensk myndighet ställer upp får inte vara oförenlig med en internationell överenskommelse som är tillämplig. Aktuella överenskommelser kommer att framgå av ett tillkännagivande till lagen.

13 §

Den särskilda regleringen om skadeståndsansvar som finns i 8 och 9 §§ skall också tillämpas när det är fråga om att utländska tjänstemän som medverkar vid en kontrollerad leverans enligt lagen i Sverige eller svenska tjänstemän som medverkar i en sådan åtgärd utomlands. Skadeståndsreglerna innebär en fördelning av ersättningsansvaret mellan de berörda staterna och förutsätter därmed en internationell överenskommelse. Reglerna har redovisats i avsnitt 5.9.

14 §

Paragrafen som är ny innehåller vissa bestämmelser om internationellt samarbete i brottsutredningar som genomförs av tjänstemän med användning av skyddsidentitet (i konventioner ofta benämnda som hemliga utredningar). Frågorna har behandlats i avsnitt 5.7. Denna särskilda spaningsmetod används främst när det gäller grov organiserad brottslighet och innebär att åtgärder vidtas av tjänstemän som använder sig av en skyddsidentitet (dvs. fingerade personuppgifter). Internationellt samarbete av detta slag förekommer redan i dag.

Av *första stycket* framgår att bestämmelserna bara gäller brottsutredningar med användning av skyddsidentitet som äger rum i en brottsutredning, vilket också följer den internationella regleringen på området. Vidare är det bara fråga om åtgärder som utförs av tjänstemän med skyddsidentitet.

I likhet med gemensamma utredningsgrupper för brottsutredningar förutsätter detta internationella samarbete att en överenskommelse träffas mellan myndigheter i olika stater. Reglerna om samarbetet har därför utformats enligt samma principer som de som gäller för inrättande av en gemensam utredningsgrupp (se 3 §). Därmed skall dessa frågor i första hand handläggas av en åklagare eller polismyndighet som leder en förundersökning beträffande den brottslighet som åtgärden avser. Förundersökningar som leds av Tullverket eller Kustbevakningen omfattas inte. Om ingen svensk förundersökning avseende aktuell brottslighet pågår eller inleds får en överenskommelse i stället ingås i enlighet med *andra stycket*. Även dessa regler överensstämmer med de bestämmelser som gäller för gemensamma utredningsgrupper, dock med skillnaden att Tullverket och Kustbevakningen hålls utanför och är utformade med hänsyn tagen till åklagarväsendets nya organisation, se kommentaren till 3 §. Innan någon överenskommelse ingås förutsätts samråd ske mellan de myndigheter som berörs av åtgärden. Åklagaren skall alltid underrättas.

Åtgärdens varaktighet och övriga praktiska frågor skall framgå av överenskommelsen, vilket föreskrivs i *tredje stycket*. Det gäller särskilt de närmare villkoren för utländska tjänstemäns medverkan, skyddsidentiteter och säkerhetsarrangemang för de tjänstemän som medverkar.

15 §

På samma sätt som i fråga om kontrollerade leveranser, se 12 §, skall bestämmelserna angående villkor om användningsbegränsningar i 5–7 §§ tillämpas också i fråga om ärenden om samarbete med en brottsutredning med användning av skyddsidentitet enligt lagen. Frågorna har redovisats i avsnitt 5.8.

16 §

Reglerna om skadestånd i 8 och 9 §§ skall även tillämpas i ett ärende om samarbete med en brottsutredning med användning av skyddsidentitet enligt lagen om detta följer av en internationell överenskommelse som är bindande för Sverige. Regleringen motsvarar vad som gäller för samarbete med kontrollerade leveranser (se 13 §) och har behandlats i avsnitt 5.9.

Bilaga 1

Rådets akt

av den 29 maj 2000

om att i enlighet med artikel 34 i Fördraget om Europeiska unionen upprätta konventionen om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål mellan Europeiska unionens medlemsstater

(2000/C 197/01)

EUROPEISKA UNIONENS RÅD HAR ANTAGIT DENNA
AKT

med beaktande av Fördraget om Europeiska unionen, särskilt artikel 31 a och artikel 34.2 d i detta,

med beaktande av medlemsstaternas initiativ,

med beaktande av Europaparlamentets yttrande⁶, och

av följande skäl:

⁶ Yttrande avgett den 17 februari 2000 (ännu inte offentliggjort i EGT).

- (1) I syfte att förverkliga unionens mål bör reglerna om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål mellan Europeiska unionens medlemsstater förbättras och en konvention enligt bilagan bör därför upprättas.
- (2) Några av konventionens bestämmelser ligger inom tillämpningsområdet för artikel 1 i rådets beslut 1999/437/EG av den 17 maj 1999 om vissa tillämpningsföreskrifter för det avtal som har ingåtts mellan Europeiska unionens råd och Republiken Island och Konungariket Norge om dessa båda staters associering till genomförandet, tillämpningen och utvecklingen av Schengenregelverket⁷.
- (3) Detta gäller artiklarna 3, 5, 6, 7, 12 och 23 och, i den mån de berör artikel 12, artiklarna 15 och 16 och, i den mån den berör de artiklar som det hänvisas till, artikel 1.
- (4) De förfaranden som anges i avtalet mellan Europeiska unionens råd och Republiken Island och Konungariket Norge om dessa båda staters associering till genomförandet, tillämpningen och utvecklingen av Schengenregelverket⁸ har iakttagits när det gäller dessa bestämmelser.
- (5) När antagandet av föreliggande akt anmäls till Republiken Island och Konungariket Norge i enlighet med artikel 8.2 a i ovannämnda avtal, kommer dessa båda stater att underrättas särskilt om innehållet i artikel 29 om ikraftträdandet för Island och Norge och de kommer att uppmanas att, när de underrättar rådet och kommissionen om att alla konstitutionella krav har uppfyllts, lägga fram de relevanta förklaringarna enligt artikel 24 i konventionen.

⁷ EGT L 176, 10.7.1999, s. 31.

⁸ EGT L 176, 10.7.1999, s. 36.

RÅDET HAR BESLUTAT att upprätta den konvention vars text bifogas och som denna dag har undertecknats av företrädarna för medlemsstaternas regeringar,

RÅDET REKOMMENDERAR att den antas av medlemsstaterna i enligt med deras respektive konstitutionella bestämmelser,

RÅDET UPPMANAR medlemsstaterna att inleda de förfaranden som skall tillämpas härvidlag före den 1 januari 2001.

Utfärdad i Bryssel den 29 maj 2000.

På rådets vägnar

Ordförande

A. Costa

BILAGA

KONVENTION,

upprättad av rådet på grundval av artikel 34 i Fördraget om Europeiska unionen, om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål mellan Europeiska unionens medlemsstater

DE HÖGA AVTALSSLUTANDE PARTERNA till denna konvention, Europeiska unionens medlemsstater,

SOM HÄNVISAR till rådets akt om att upprätta konventionen om ömsesidig rättslig hjälp (tidigare inbördes rättshjälp) i brottmål mellan Europeiska unionens medlemsstater,

SOM ÖNSKAR förbättra det straffrättsliga samarbetet mellan unionens medlemsstater, utan att det påverkar tillämpningen av bestämmelserna om skydd av individens frihet,

SOM UNDERSTRYKER medlemsstaternas gemensamma intresse av att säkerställa att den ömsesidiga rättsliga hjälpen mellan medlemsstaterna ges på ett snabbt och effektivt sätt som är förenligt med de grundläggande principerna i deras nationella lagstiftning och som iakttar de individens rättigheter och principer som innesluts i Europakonventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, undertecknad i Rom den 4 november 1950,

SOM UTTRYCKER sitt förtroende för sina rättssystemens uppbyggnad och tillämpning och för alla medlemsstaters förmåga att garantera en opartisk rättegång,

SOM ÄR FAST BESLUTNA att komplettera den europeiska konventionen om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål av den 20 april 1959 och andra gällande konventioner på detta område med en Europeiska unionens konvention,

SOM ERKÄNNER att bestämmelserna i dessa konventioner förblir tillämpliga på alla frågor som inte omfattas av den här konventionen,

SOM BEAKTAR att medlemsstaterna fäster vikt vid att stärka det rättsliga samarbetet, samtidigt som de fortsätter att tillämpa proportionalitetsprincipen,

SOM ERINRAR OM att i denna konvention regleras ömsesidig rättslig hjälp i brottmål på grundval av principerna i 1959 års konvention,

SOM KONSTATERAR att artikel 20 i den här konventionen omfattar vissa särskilda situationer som rör avlyssning av telemeddelanden, utan att ha någon inverkan på andra sådana situationer utanför konventionens räckvidd,

SOM KONSTATERAR att de allmänna principerna i internationell rätt är tillämpliga i situationer som inte omfattas av denna konvention,

SOM ERKÄNNER att denna konvention inte påverkar medlemsstaternas ansvar för att upprätthålla lag och ordning och skydda den inre säkerheten, och att det åligger varje medlemsstat att i enlighet med artikel 33 i Fördraget om Europeiska unionen bestämma på vilka villkor den kommer att upprätthålla lag och ordning och skydda den inre säkerheten,

HAR ENATS OM FÖLJANDE.

AVDELNING I

ALLMÄNNA BESTÄMMELSER

Artikel 1

Sambandet med andra konventioner om ömsesidig rättslig hjälp

1. Syftet med denna konvention är att komplettera bestämmelserna samt underlätta tillämpningen i Europeiska unionens medlemsstater av
 - a) den europeiska konventionen om ömsesidig rättslig hjälp (tidigare inbördes rättshjälp) i brottmål av den 20 april 1959, nedan kallad Europeiska konventionen om ömsesidig rättslig hjälp,
 - b) tilläggsprotokollet av den 17 mars 1978 till Europeiska konventionen om ömsesidig rättslig hjälp,
 - c) de bestämmelser om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål i konventionen av den 19 juni 1990 om tillämpning av Schengenavtalet av den 14 juni 1985 om gradvis avskaffande av kontroller vid de gemensamma gränserna (nedan kallad tillämpningskonventionen till Schengenavtalet) som inte upphävs enligt artikel 2.2,
 - d) kapitel 2 i fördraget om utlämning och ömsesidig rättslig hjälp (tidigare inbördes rättshjälp) i brottmål mellan Konungariket Belgien, Storhertigdömet Luxemburg och Konungariket Nederländerna av den 27 juni 1962, ändrat genom protokollet av den 11 maj 1974 (nedan kallat Beneluxfördraget) inom ramen för förbindelserna mellan medlemsstaterna i den ekonomiska unionen Benelux.
2. Den här konventionen påverkar inte tillämpligheten av mer förmånliga bestämmelser i bilaterala eller multilaterala avtal

mellan medlemsstater och inte heller, enligt artikel 26.4 i Europeiska konventionen om ömsesidig rättslig hjälp, sådana överenskommelser om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål som träffats på grundval av enhetlig lagstiftning eller enligt en särskild ordning som medger ömsesidigt verkställande av åtgärder för rättslig hjälp på deras respektive territorium.

Artikel 2

Bestämmelser som berör Schengenregelverket

1. Bestämmelserna i artiklarna 3, 5, 6, 7, 12 och artikel 23, i den mån de berör artikel 12, artiklarna 15 och 16 och, i den mån de berör de artiklar som det hänvisas till, artikel 1, utgör åtgärder som ändrar eller bygger på de bestämmelser som avses i bilaga A till det avtal som ingåtts mellan Europeiska unionens råd och Republiken Island och Konungariket Norge angående dessa båda staters associering till genomförandet, tillämpningen och utvecklingen av Schengenregelverket.⁹
2. Bestämmelserna i artikel 49 a samt artiklarna 52, 53 och 73 i tillämpningskonventionen till Schengenavtalet skall upphöra att gälla.

Artikel 3

Förfaranden i samband med vilka rättslig hjälp också skall ges

1. Ömsesidig rättslig hjälp skall också ges i förfaranden som inletts av administrativa myndigheter för sådana gärningar som är straffbara enligt den nationella lagstiftningen i den ansökande eller anmodade medlemsstaten, eller i båda, såsom överträdelse

⁹ EGT L 176, 10.7.1999, s. 36.

av rättsregler och då beslutet kan leda till förfaranden inför en domstol som är behörig att handlägga brottmål.

2. Ömsesidig rättslig hjälp skall också ges i samband med straffrättsliga förfaranden och de förfaranden som avses i punkt 1, som hänför sig till gärningar eller överträdelser för vilka en juridisk person kan ställas till ansvar i den ansökande medlemsstaten.

Artikel 4

Formaliteter och förfaranden för verkställandet av framställningar om ömsesidig rättslig hjälp

1. När ömsesidig rättslig hjälp beviljas skall den anmodade medlemsstaten iaktta de formaliteter och förfaranden som uttryckligen anges av den ansökande medlemsstaten, om inte annat föreskrivs i denna konvention och under förutsättning att dessa formaliteter och förfaranden inte strider mot de grundläggande rättsprinciperna i den anmodade medlemsstaten.

2. Den anmodade medlemsstaten skall verkställa framställningen om rättslig hjälp så snart som möjligt och skall ta största möjliga hänsyn till de rättegångsfrister och andra frister som anges av den ansökande medlemsstaten. Den ansökande medlemsstaten skall ange skälen till dessa frister.

3. Om en framställningen inte alls eller endast delvis kan verkställas i enlighet med den ansökande medlemsstatens krav, skall den anmodade medlemsstatens myndigheter utan dröjsmål underrätta den ansökande medlemsstatens myndigheter och ange på vilka villkor framställningen skulle kunna verkställas. Den ansökande och den anmodade medlemsstatens myndigheter kan därefter enas om att vidta ytterligare åtgärder som rör

framställningarna, vid behov genom att göra åtgärderna avhängiga av dessa villkor.

4. Om man kan förutse att den av den ansökande medlemsstaten fastställda tidsfristen för att framställningen skall kunna verkställas inte kan hållas, och om de skäl som avses i punkt 2, andra meningen, tydligt visar att varje försening kommer att leda till väsentliga störningar av förfarandet i den ansökande medlemsstaten, skall den anmodade medlemsstatens myndigheter omgående meddela den beräknade tid som behövs för att verkställa framställningen. Den ansökande medlemsstatens myndigheter skall omgående meddela om de ändå håller fast vid sin framställning. Den ansökande och den anmodade medlemsstatens myndigheter kan därefter komma överens om vilka ytterligare åtgärder som skall vidtas i fråga om framställningen.

Artikel 5

Översändande och delgivning av rättegångshandlingar

1. Varje medlemsstat skall översända rättegångshandlingar som rör personer som vistas på en annan medlemsstats territorium direkt till dessa personer med post.
2. Rättegångshandlingar får översändas genom den anmodade medlemsstatens behöriga myndigheter endast om
 - a) adressen till den person för vilken handlingarna är avsedd är okänd eller osäker, eller
 - b) det enligt de rättegångsregler som är tillämpliga i den ansökande medlemsstaten krävs ett annat bevis för delgivning av handlingen med adressaten än det bevis som kan erhållas med post, eller

- c) det inte har varit möjligt att delge handlingen med post, eller
- d) den ansökande medlemsstaten har välgrundade skäl att anse att sändande med post inte skulle ge resultat eller är olämpligt.

3. När det finns anledning att anta att adressaten inte förstår det språk som handlingen är avfattad på, skall handlingen, eller åtminstone de viktigaste delarna av den, översättas till språket (något av språken) i den medlemsstat på vars territorium adressaten vistas. Om den myndighet som har utfärdat rättegångshandlingen känner till att adressaten endast förstår ett annat språk, skall handlingen, eller åtminstone de viktigaste delarna av den, översättas till detta andra språk.

4. Alla rättegångshandlingar skall åtföljas av ett meddelande om att adressaten hos den myndighet som har utfärdat handlingen eller hos andra myndigheter i den medlemsstaten kan få upplysningar om sina rättigheter och skyldigheter när det gäller handlingen. Punkt 3 skall också vara tillämplig på detta meddelande.

5. Denna artikel skall inte påverka tillämpningen av artiklarna 8, 9 och 12 i Europeiska konventionen om ömsesidig rättslig hjälp samt artiklarna 32, 34 och 35 i Beneluxfördraget.

Artikel 6

Översändande av framställningar om ömsesidig rättslig hjälp

1. Framställningar om ömsesidig rättslig hjälp och sådant informationsutbyte på eget initiativ som avses i artikel 7 skall göras skriftligen, eller på annat sätt som gör det möjligt att få en skriftlig uppteckning, så att den mottagande medlemsstaten kan

fastställa äktheten. Sådana framställningar skall göras direkt mellan de rättsliga myndigheter som har behörighet att inleda och verkställa dem på ett visst territorium, och skall besvaras genom samma kanaler om inte annat föreskrivs i den här artikeln.

All information som lämnas av en medlemsstat med tanke på lagföring inför en annan medlemsstats domstol i den mening som avses i artikel 21 i Europeiska konventionen om ömsesidig rättslig hjälp och artikel 42 i Beneluxfördraget, kan göras genom direkta kontakter mellan de behöriga rättsliga myndigheterna.

2. Punkt 1 skall inte påverka möjligheten att i särskilda fall sända eller återsända framställningar

a) mellan en medlemsstats centrala myndighet och en annan medlemsstats centrala myndighet, eller

b) mellan en medlemsstats rättsliga myndighet och en annan medlemsstats centrala myndighet.

3. Trots vad som sägs i punkt 1 får Förenade kungariket respektive Irland, när de lämnar den underrättelse som föreskrivs i artikel 27.2, förklara att framställningar och meddelanden till dem skall skickas till dem via den centrala myndigheten i respektive land, i enlighet med vad som anges i förklaringen. Dessa båda medlemsstater får när som helst genom ytterligare en förklaring begränsa räckvidden av en sådan förklaring i syfte att ge större verkan åt punkt 1. De skall göra detta när bestämmelserna om ömsesidig rättslig hjälp i tillämpningskonventionen till Schengenavtalet sätts i kraft för dem.

Varje medlemsstat får tillämpa ömsesidighetsprincipen i fråga om ovan nämnda förklaringar.

4. Varje framställning om ömsesidig rättslig hjälp som är brådskande får för att vinna tid göras genom Internationella kriminalpolisorganisationen (Interpol) eller varje organ som är behörigt enligt bestämmelser som antagits i enlighet med Fördraget om Europeiska unionen.
5. Om den behöriga myndigheten för framställningar enligt artiklarna 12, 13 eller 14 i den ena medlemsstaten är en rättslig eller central myndighet och i den andra medlemsstaten en polis- eller tullmyndighet, får framställningar göras och besvaras direkt mellan dessa myndigheter. Punkt 4 är tillämplig på sådana kontakter.
6. Om den behöriga myndigheten för framställningar om ömsesidig rättslig hjälp vid förfaranden enligt artikel 3.1 är en rättslig myndighet eller en central myndighet i en medlemsstat och en administrativ myndighet i den andra medlemsstaten, får framställningar göras och besvaras direkt mellan dessa myndigheter.
7. När de lämnar den underrättelse som anges i artikel 27.2, får varje medlemsstat förklara att den inte är bunden av första meningen i punkt 5 eller av punkt 6 i den här artikeln, eller någon av dem, eller att den endast kommer att tillämpa dessa bestämmelser på vissa villkor, vilka den skall ange. En sådan förklaring kan när som helst återkallas eller ändras.
8. Följande framställningar eller underrättelser skall göras via medlemsstaternas centrala myndigheter:
 - a) Framställningar om tillfälligt överförande eller transitering av frihetsberövade personer enligt artikel 9 i den här konventionen, artikel 11 i Europeiska konventionen om ömsesidig rättslig hjälp och artikel 33 i Beneluxfördraget,

- b) Utdrag ur straffregistren enligt artikel 22 i Europeiska konventionen om ömsesidig rättslig hjälp och artikel 43 i Beneluxfördraget. Dock får framställningar om kopior av utdrag ur straffregistren och beslut som anges i artikel 4 i tilläggsprotokollet till Europeiska konventionen om ömsesidig rättslig hjälp riktas direkt till de behöriga myndigheterna.

Artikel 7

Informationsutbyte på eget initiativ

1. Medlemsstaternas behöriga myndigheter får inom ramen för sin nationella lagstiftning utan särskild framställning utbyta information om såväl brott som sådana överträdelser av rättsregler som avses i artikel 3.1, om bestraffningen av brottet eller handläggningen av överträdelsen omfattas av den mottagande myndighetens behörighet vid den tidpunkt då informationen lämnas.
2. Den myndighet som tillhandahåller informationen får, i enlighet med sin nationella lagstiftning, ställa villkor för den mottagande myndighetens användning av informationen.
3. Den mottagande myndigheten skall vara bunden av dessa villkor.

AVDELNING II

FRAMSTÄLLNINGAR OM SÄRSKILDA FORMER AV ÖMSESIDIG RÄTTSLIG HJÄLP

Artikel 8

Återställande

1. På begäran av den ansökande medlemsstaten och utan att det påverkar rättigheterna för tredje man i god tro, får den anmodade medlemsstaten ställa olagligt förvärvade föremål till den ansökande statens förfogande i syfte att de skall återställas till den rätta ägaren.

2. Vid tillämpningen av artiklarna 3 och 6 i Europeiska konventionen om ömsesidig rättslig hjälp, liksom artikel 24.2 och artikel 29 i Beneluxfördraget, får den anmodade medlemsstaten, antingen före eller efter det att föremål överlämnas till den ansökande medlemsstaten avstå från dem, om detta kan underlätta återställandet av föremålen till den rätte ägaren. Rättigheterna för tredje man i god tro skall inte påverkas.

3. Om den anmodade medlemsstaten avstår från föremålen innan dessa överlämnas till den ansökande medlemsstaten skall den inte göra anspråk på någon rätt till säkerhet eller annan regressrätt i kraft av lagbestämmelserna om skatt eller tull på dessa föremål.

Ett sådant avstående som avses i punkt 2 skall inte inverka på den anmodade medlemsstatens rätt att ta ut skatt eller tull hos den rätte ägaren.

Tillfälligt överförande av frihetsberövade personer i utredningssyfte

1. När det finns en överenskommelse mellan de berörda medlemsstaternas behöriga myndigheter får en medlemsstat som har begärt en utredning där det krävs att en person som är frihetsberövad på dess eget territorium är närvarande, tillfälligt överföra denna person till den medlemsstat där utredningen skall äga rum.
2. Överenskommelsen skall omfatta villkoren för personens tillfälliga överförande samt den tidsfrist inom vilken han eller hon måste återföras till den ansökande medlemsstatens territorium.
3. När den berörda personens samtycke till överförandet krävs skall en förklaring om samtycke eller en kopia av förklaringen omgående lämnas till den anmodade medlemsstaten.
4. Tiden för frihetsberövande på den anmodade medlemsstatens territorium skall avräknas från den tid som den berörda personen är eller kommer att vara frihetsberövad på den ansökande medlemsstatens territorium.
5. Bestämmelserna i artikel 11.2 och 11.3 samt artiklarna 12 och 20 i Europeiska konventionen om ömsesidig rättslig hjälp skall i tillämpliga delar gälla för den här artikeln.
6. När de lämnar den underrättelse som anges i artikel 27.2 får varje medlemsstat förklara att det för en överenskommelse enligt punkt 1 i den här artikeln krävs samtycke enligt punkt 3 i den här artikeln, eller att det krävs samtycke under vissa förutsättningar som anges i förklaringen.

Förhör genom videokonferens

1. Om en person befinner sig på en medlemsstats territorium och skall höras som vittne eller sakkunnig av en annan medlemsstats rättsliga myndigheter får den senare staten, om det är omöjligt eller olämpligt för den person som skall förhöras att inställa sig personligen i den medlemsstaten, begära att förhöret äger rum genom videokonferens enligt punkterna 2-8.
2. Den anmodade medlemsstaten skall medge förhör genom videokonferens under förutsättning att denna metod inte strider mot dess grundläggande rättsprinciper och på villkor att tekniska hjälpmedel finns tillgängliga för att genomföra förhöret. Om den anmodade medlemsstaten inte har tillgång till de tekniska hjälpmedel som behövs för en videokonferens får den ansökande medlemsstaten ställa dessa till förfogande efter ömsesidig överenskommelse.
3. I framställningar om förhör genom videokonferens skall, förutom den information som anges i artikel 14 i Europeiska konventionen om ömsesidig rättslig hjälp och artikel 37 i Beneluxfördraget, anges skälet till att det inte är önskvärt eller möjligt för vittnet eller den sakkunnige att vara närvarande personligen samt namnet på den rättsliga myndigheten och de personer som kommer att hålla förhöret.
4. Den anmodade medlemsstatens rättsliga myndighet skall kalla den berörda personen att inställa sig enligt de förfaranden som anges i landets lagstiftning.
5. För förhör genom videokonferens skall följande bestämmelser gälla:
 - a) Den anmodade medlemsstatens rättsliga myndighet skall vara närvarande vid förhöret, vid behov biträdd av en tolk, och

skall också vara ansvarig för att kontrollera både identiteten hos den person som skall höras och för att den anmodade medlemsstatens grundläggande rättsprinciper iakttas. Om den anmodade medlemsstatens rättsliga myndighet anser att den anmodade medlemsstatens grundläggande rättsprinciper åsidosätts under förhöret, skall den omedelbart vidta nödvändiga åtgärder för att säkerställa att förhöret fortsätter i enlighet med dessa principer.

- b) Den ansökande och den anmodade medlemsstatens behöriga myndigheter skall vid behov komma överens om åtgärder för att skydda den person som skall höras.
 - c) Förhöret skall hållas direkt av eller under överinseende av den ansökande medlemsstatens rättsliga myndighet, i enlighet med den nationella lagstiftningen.
 - d) På begäran av den ansökande medlemsstaten eller den person som skall höras, skall den anmodade medlemsstaten se till att den person som skall höras vid behov biträds av en tolk.
 - e) Den person som skall höras får åberopa den rätt att inte vittna som han eller hon skulle ha enligt antingen den anmodade eller den ansökande medlemsstatens lagstiftning.
6. Utan att det påverkar några överenskomna åtgärder för skydd av personer skall den anmodade medlemsstatens rättsliga myndighet efter förhörets slut upprätta ett protokoll med uppgifter om datum och plats för förhöret, den hörda personens identitet och, om andra personer har deltagit i förhöret i den anmodade medlemsstaten, samtliga personers identitet och uppgift om i vilken egenskap de har deltagit, alla eventuella edsavläggelser samt under vilka tekniska omständigheter förhöret har ägt rum. Denna handling skall av den anmodade medlemsstatens behöriga myndighet översändas till den ansökande medlemsstatens behöriga myndighet.

7. Den ansökande medlemsstaten skall ersätta den anmodade medlemsstaten för kostnaderna för att upprätta en videolänk, kostnaderna för driften av videolänken i den anmodade medlemsstaten, arvode till tolkar som har tillhandahållits samt ersättning, inklusive för kostnader för resa inom den anmodade medlemsstaten, till vittnen och sakkunniga, såvida inte den senare staten avstår från ersättning för en del av eller alla dessa utgifter.

8. Varje medlemsstat skall vidta nödvändiga åtgärder för att säkerställa att när vittnen eller sakkunniga som skall höras på dess territorium i enlighet med denna artikel vägrar att vittna trots att de är skyldiga att göra det eller ger falskt vittnesmål skall den nationella lagstiftningen tillämpas, på samma sätt som om förhöret ägde rum i ett nationellt förfarande.

9. Medlemsstaterna får om de så önskar, om det är lämpligt och med godkännande av sina behöriga rättsliga myndigheter också tillämpa bestämmelserna i denna artikel på förhör genom videokonferens med en åtalad person. I sådana fall skall beslutet att hålla en videokonferens och hur den skall genomföras först fattas genom en överenskommelse mellan de berörda medlemsstaterna, i enlighet med respektive stats nationella rätt och relevanta internationella instrument, inbegripet 1950 års europeiska konvention om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.

När de lämnar den underrättelse som avses i artikel 27.2, får varje medlemsstat förklara att den inte kommer att tillämpa första stycket. En sådan förklaring kan när som helst återkallas.

Förhör får endast genomföras med den åtalades samtycke. Sådana regler som behövs för att skydda åtalade personers rättigheter skall antas av rådet i ett rättsligt bindande instrument.

*Artikel 11***Förhör med vittnen och sakkunniga genom telefonkonferens**

1. Om en person befinner sig på en medlemsstats territorium och skall höras som vittne eller sakkunnig av en annan medlemsstats rättsliga myndigheter, får den senare staten om så föreskrivs i dess nationella lagstiftning, begära bistånd från den förstnämnda medlemsstaten, så att förhöret kan äga rum genom telefonkonferens, enligt punkterna 2-5.
2. Ett förhör genom telefonkonferens får endast äga rum om vittnet eller den sakkunnige samtycker till att förhöret hålls genom telefonkonferens.
3. Den anmodade medlemsstaten skall medge förhör genom telefonkonferens, om detta inte strider mot dess grundläggande rättsprinciper.
4. En begäran om förhör genom telefonkonferens skall, förutom den information som anges i artikel 14 i Europeiska konventionen om ömsesidig rättslig hjälp och artikel 37 i Beneluxfördraget, innehålla namnen på den rättsliga myndighet och de personer som kommer att leda förhöret samt uppgift om att vittnet eller den sakkunnige samtycker till att delta i ett förhör genom telefonkonferens.
5. De berörda medlemsstaterna skall komma överens om de praktiska arrangemangen för förhöret. Den anmodade medlemsstaten skall då denna överenskommelse görs åta sig att
 - a) meddela vittnet eller den sakkunnige om tid och plats för förhöret,
 - b) kontrollera vittnets eller den sakkunniges identitet,

- c) kontrollera att vittnet eller den sakkunnige samtycker till förhör genom telefonkonferens.

Den anmodade medlemsstaten får ställa som villkor för sitt samtycke, att bestämmelserna i artikel 10.5 och 10.8 skall gälla, fullt ut eller delvis. Om inte parterna kommer överens om något annat, skall bestämmelserna i artikel 10.7 gälla i tillämpliga delar.

Artikel 12

Kontrollerade leveranser

1. Varje medlemsstat skall åta sig att det på begäran av en annan medlemsstat blir möjligt att tillåta kontrollerade leveranser på dess territorium inom ramen för utredningar om brott som kan leda till utlämning.
2. Beslut om att genomföra kontrollerade leveranser skall i varje enskilt fall fattas av den anmodade medlemsstatens behöriga myndigheter under iakttagande av den statens nationella lagstiftning.
3. De kontrollerade leveranserna skall genomföras i enlighet med den anmodade medlemsstatens förfaranden. Befogenhet att agera, leda insatser och kontrollera dem skall åvila den medlemsstatens behöriga myndigheter.

Artikel 13

Gemensamma utredningsgrupper

1. För ett särskilt syfte och för en begränsad period, som kan förlängas med samtliga parter samtycke, får de behöriga

myndigheterna i två eller flera medlemsstater genom en ömsesidig överenskommelse inrätta en gemensam utredningsgrupp för brottsutredningar i en eller flera av de medlemsstater som inrättat gruppen. Gruppens sammansättning skall anges i överenskommelsen.

En gemensam utredningsgrupp får i synnerhet inrättas om

- a) en medlemsstats brottsutredningar kräver komplicerade och krävande utredningar med anknytning till andra medlemsstater,
- b) flera medlemsstater genomför brottsutredningar där omständigheterna kräver samordnade, gemensamma åtgärder i de berörda medlemsstaterna.

En framställning om inrättande av en gemensam utredningsgrupp får göras av varje berörd medlemsstat. Utredningsgruppen skall inrättas i en av de medlemsstater där utredningarna förväntas äga rum.

2. Framställningar om att inrätta en gemensam utredningsgrupp skall, förutom de uppgifter som finns angivna i de relevanta bestämmelserna i artikel 14 i Europeiska konventionen om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål och i artikel 37 i Beneluxfördraget, innehålla förslag till gruppens sammansättning.

3. Den gemensamma utredningsgruppen skall vara verksam på territoriet i de medlemsstater som inrättar gruppen på följande villkor:

- a) Gruppens ledare skall företräda den behöriga myndighet som deltar i brottsutredningar från den medlemsstat där gruppen är verksam. Gruppens ledare skall agera inom gränserna för sin befogenhet enligt nationell lagstiftning.

- b) Gruppen skall vara bunden av lagstiftningen i den medlemsstat där den är verksam. Gruppens medlemmar skall utföra sina uppgifter under ledning av den person som avses i punkt a med beaktande av de villkor som fastställs av deras egna myndigheter i överenskommelsen om att inrätta gruppen.
 - c) Den medlemsstat där gruppen är verksam skall skapa de organisatoriska förutsättningarna för verksamheten.
4. Medlemmar i den gemensamma utredningsgruppen som kommer från andra medlemsstater än den medlemsstat där gruppen är verksam omnämns i denna artikel som "avdelade" till gruppen.
5. Avdelade medlemmar i den gemensamma utredningsgruppen skall ha rätt att närvara när utredningsåtgärder vidtas i den medlemsstat där verksamheten äger rum. Emellertid får gruppens ledare av särskilda skäl, i enlighet med lagstiftningen i den medlemsstat där gruppen är verksam, fatta ett annat beslut.
6. Avdelade medlemmar i den gemensamma utredningsgruppen får, i enlighet med lagstiftningen i den medlemsstat där gruppen är verksam, av gruppens ledare anförtros vissa utredningsåtgärder om detta har godkänts av de behöriga myndigheterna i den medlemsstat där verksamheten äger rum och den avdelande medlemsstaten.
7. När det för den gemensamma utredningsgruppens arbete krävs att det vidtas utredningsåtgärder i någon av de medlemsstater som har inrättat gruppen, får personer som avdelats till gruppen av den medlemsstaten begära att deras egna behöriga myndigheter vidtar åtgärderna. Dessa åtgärder skall bedömas i denna medlemsstat enligt de villkor som skulle gälla om åtgärderna begärdes i en inhemsk utredning.

8. Om den gemensamma utredningsgruppen behöver hjälp från en annan medlemsstat än de som har inrättat gruppen eller från en tredje stat, får de behöriga myndigheterna i den stat där verksamheten äger rum begära hjälp hos de behöriga myndigheterna i den andra berörda staten i enlighet med de relevanta instrumenten eller arrangemangen.

9. En medlem av den gemensamma utredningsgruppen får i enlighet med sitt lands lagstiftning eller inom ramen för sin befogenhet förse den gemensamma gruppen med uppgifter som finns tillgängliga i den medlemsstat som har avdelat honom eller henne för de brottsutredningar som utförs av den gemensamma gruppen.

10. Uppgifter som en medlem eller en avdelad medlem i behörig ordning har erhållit under sitt deltagande i en gemensam utredningsgrupp och som de berörda medlemsstaternas behöriga myndigheter inte på annat sätt har tillgång till får användas för följande ändamål:

- a) För de ändamål för vilka gruppen inrättats.
- b) Med förbehåll för föregående medgivande av den medlemsstat där informationen har blivit tillgänglig, för att upptäcka, utreda och beivra andra brott. Sådant medgivande får vägras endast om en sådan användning skulle äventyra brottsutredningar i den berörda medlemsstaten eller om medlemsstaten i ett sådant fall skulle kunna vägra ömsesidig rättslig hjälp.
- c) För att förhindra ett överhängande och allvarligt hot mot allmän säkerhet och utan att det påverkar tillämpningen av punkt b om en brottsutredning skulle inledas senare.

d) För andra ändamål i den mån de medlemsstater som har inrättat gruppen kommer överens om detta.

11. Andra befintliga bestämmelser eller arrangemang om inrättande av gemensamma utredningsgrupper eller deras verksamhet påverkas inte av tillämpningen av bestämmelserna i denna artikel.

12. I den mån de berörda medlemsstaternas lagstiftning eller bestämmelserna i rättsliga instrument som gäller dem emellan medger det, får arrangemang avtalas så att andra personer än företrädare för de behöriga myndigheterna i de medlemsstater som har inrättat den gemensamma utredningsgruppen kan delta i gruppens verksamhet. Sådana personer kan till exempel vara tjänstemän i organ som inrättats enligt Fördraget om Europeiska unionen. De rättigheter som medlemmarna eller de avdelade medlemmarna av gruppen får enligt denna artikel skall inte gälla för dessa personer såvida inte något annat uttryckligen fastställs i överenskommelsen.

Artikel 14

Hemliga utredningar

1. Den ansökande och den anmodade medlemsstaten får enas om att bistå varandra i brottsutredningar som genomförs av polismän med hemlig eller falsk identitet (hemliga utredningar).
2. Beslut om att göra en framställning skall i varje enskilt fall fattas av de behöriga myndigheterna i den anmodade medlemsstaten med vederbörlig hänsyn till dess nationella lagstiftning och förfaranden. De båda medlemsstaterna skall med vederbörlig hänsyn till sin nationella lagstiftning och sina nationella förfaranden komma överens om den hemliga utredningens varaktighet, de närmare villkoren och de berörda polismännens rättsliga ställning.
3. Hemliga utredningar skall genomföras i enlighet med den medlemsstats nationella lagstiftning och nationella förfaranden på vilkens territorium den hemliga utredningen äger rum. De deltagande medlemsstaterna skall samarbeta för att säkerställa att den hemliga utredningen förbereds och övervakas, och för att vidta säkerhetsarrangemang för de polismän som är verksamma under hemlig eller falsk identitet.
4. När de lämnar den underrättelse som anges i artikel 27.2 får varje medlemsstat förklara att den inte är bunden av denna artikel. En sådan förklaring kan när som helst återkallas.

Artikel 15

Tjänstemäns straffrättsliga ansvar

Under sådan verksamhet som avses i artiklarna 12-14, skall tjänstemän från en annan medlemsstat än den medlemsstat där verksamheten äger rum likställas med tjänstemän i den stat där

verksamheten äger rum när det gäller brott som de utsätts för eller begår.

Artikel 16

Tjänstemäns civilrättsliga ansvar

1. När tjänstemän från en medlemsstat är verksamma i en annan medlemsstat i enlighet med artiklarna 12-14, skall den första medlemsstaten vara ansvarig för skador som dessa kan ha vållat i samband med uppdraget, i enlighet med lagstiftningen i den medlemsstat på vars territorium tjänstemännen är verksamma.
2. Den medlemsstat på vars territorium de skador som avses i punkt 1 orsakas skall ersätta skadorna enligt de villkor som gäller för skada som orsakats av dess egna tjänstemän.
3. Den medlemsstat vars tjänstemän har orsakat en person skada på någon annan medlemsstats territorium skall fullt ut ersätta den senare staten för det belopp som denna betalat ut till de skadelidande eller deras rättsinnehavare.
4. Utan att det påverkar rättigheterna gentemot tredje man och utan att det påverkar tillämpningen av punkt 3, skall varje medlemsstat i de fall som nämns i punkt 1 avstå från att kräva ersättning för skador den vållats av en annan medlemsstat.

AVDELNING III

AVLYSSNING AV TELEMEDDELANDEN

Artikel 17

Myndigheter som är behöriga att beordra avlyssning av telemeddelanden

Vid tillämpningen av bestämmelserna i artiklarna 18-20 skall med behörig myndighet avses en rättslig myndighet eller, om en rättslig myndighet inte har någon behörighet på det område som omfattas av dessa bestämmelser, en motsvarande behörig myndighet som har angivits enligt artikel 24.1 e och som verkar i samband med en brottsutredning.

Artikel 18

Framställningar om avlyssning av telemeddelanden

1. I brottsutredningssyfte får en behörig myndighet i den ansökande medlemsstaten i enlighet med villkoren i sin nationella lagstiftning göra en framställning till en behörig myndighet i den anmodade medlemsstaten om

- a) avlyssning och omedelbara överföranden av telemeddelanden till den ansökande medlemsstaten, eller
- b) avlyssning, upptagning och därpå följande överföring av upptagningen av telemeddelanden till den ansökande medlemsstaten.

2. Framställningar enligt punkt 1 får göras när den person vars telemeddelanden skall avlyssnas befinner sig i

- a) den ansökande medlemsstaten och den medlemsstaten behöver tekniskt bistånd från den anmodade medlemsstaten för att avlyssna personens meddelanden,
- b) den anmodade medlemsstaten och personens meddelanden kan avlyssnas i den medlemsstaten,
- c) en tredje medlemsstat som har informerats enligt artikel 20.2 a, och den ansökande medlemsstaten behöver tekniskt bistånd från den anmodade medlemsstaten för att avlyssna personens meddelanden.

3. Med avvikelse från bestämmelserna i artikel 14 i Europeiska konventionen om ömsesidig rättslig hjälp och artikel 37 i Beneluxfördraget, skall framställningar enligt denna artikel innehålla följande:

- a) Uppgift om vilken myndighet som gör framställningen.
- b) Bekräftelse på att en laglig order om avlyssning har givits i samband med en brottsutredning.
- c) Information som gör det möjligt att informera den person som avlyssningen avser.
- d) Uppgift om vilken brottslig handling som är under utredning.
- e) Hur lång tid som avlyssning önskas.
- f) Om möjligt tillräckliga tekniska data, särskilt det relevanta anslutningsnumret inom nätet, för att säkerställa att framställningen kan efterkommas.

4. En framställning enligt punkt 2 b skall också innehålla en faktasammanställning. Den anmodade medlemsstaten får begära in alla ytterligare uppgifter som behövs för att den skall kunna

avgöra om den skulle vidta den begärda åtgärden i ett liknande inhemskt fall.

5. Den anmodade medlemsstaten skall åta sig att efterkomma framställningar enligt punkt 1 a enligt följande:

- a) Om framställningen görs enligt punkt 2 a och 2 c så snart som den har fått de uppgifter som avses i punkt 3. Den anmodade medlemsstaten får tillåta avlyssningen utan ytterligare formaliteter.
- b) Om framställningen görs enligt punkt 2 b, så snart som den har fått de uppgifter som avses i punkterna 3 och 4 och om den begärda åtgärden skulle ha vidtagits i ett liknande inhemskt fall. Den anmodade medlemsstaten får ställa samma villkor för sitt bifall som den skulle tillämpa när det gäller att vidta sådana åtgärder i ett liknande inhemskt fall.

6. Om ett omedelbart överförande inte är möjligt skall den anmodade medlemsstaten åta sig att behandla framställningar enligt punkt 1 b så snart som den fått uppgifterna i punkterna 3 och 4, om den begärda åtgärden skulle ha vidtagits i ett liknande inhemskt fall. Den anmodade medlemsstaten får ställa samma villkor för sitt bifall som den skulle tillämpa när det gäller att vidta sådana åtgärder i ett liknande inhemskt fall.

7. När de lämnar den underrättelse som anges i artikel 27.2 får varje medlemsstat förklara att den är bunden av punkt 6 enbart om den inte kan tillhandahålla ett omedelbart överförande. I detta fall får de övriga medlemsstaterna tillämpa principen om ömsesidighet.

8. När en framställning görs enligt punkt 1 b får den ansökande medlemsstaten, om den har ett särskilt skäl till detta, även begära en utskrift av upptagningen. Den anmodade medlemsstaten skall

pröva sådana framställningar i enlighet med sin nationella lagstiftning och nationella förfaranden.

9. Den medlemsstat som mottar de uppgifter som avses i punkterna 3 och 4 skall behandla dessa uppgifter konfidentiellt i enlighet med sin nationella lagstiftning.

Artikel 19

Avlyssning av telemeddelanden på det nationella territoriet genom förmedling av tjänsteleverantörer

1. Medlemsstaterna skall se till att sådana system för telemeddelande som hanteras via en nätport på deras territorium och som för laglig avlyssning av meddelanden från en person som befinner sig i en annan medlemsstat inte är direkt tillgängliga på den medlemsstatens territorium, får göras direkt tillgängliga för laglig avlyssning som utförs av den medlemsstaten genom förmedling av en utsedd tjänsteleverantör som befinner sig på dess territorium.

2. I det fall som avses i punkt 1 skall en medlemsstats behöriga myndigheter, för brottsutredningsändamål och i överensstämmelse med tillämplig nationell lag och under förutsättning att den person som avlyssningen avser befinner sig i den medlemsstaten, ha rätt att utföra avlyssningen genom förmedling av en utsedd tjänsteleverantör som befinner sig på dess territorium utan att blanda in den medlemsstat på vars territorium nätporten är belägen.

3. Punkt 2 skall också tillämpas när avlyssningen genomförs efter en framställning enligt artikel 18.2 b.

4. Ingen bestämmelse i denna artikel skall hindra en medlemsstat från att göra en framställning till en medlemsstat på

vars territorium nätporten finns om att utföra laglig avlyssning av teledelanden i enlighet med artikel 18, i synnerhet om det inte finns någon förmedlare i den ansökande medlemsstaten.

Artikel 20

Avlyssning av teledelanden på en annan medlemsstats territorium utan tekniskt bistånd från en annan medlemsstat

1. Utan att det påverkar tillämpningen av de allmänna principerna i internationell rätt eller bestämmelserna i artikel 18.2 c, skall skyldigheterna enligt denna artikel gälla avlyssningsorder som ges eller godkänns av den behöriga myndigheten i en medlemsstat under brottsutredningar som kännetecknas av att vara en utredning som görs efter det att ett visst brott har begåtts, däribland försök till brott om de är straffbara enligt nationell lagstiftning, i syfte att identifiera, gripa, underrätta om misstanke, åtala eller döma de ansvariga personerna.

2. Om en medlemsstats behöriga myndighet (den "avlyssnande medlemsstaten") har gett tillstånd till avlyssning av teledelande för en brottsutredning och den person som enligt avlyssningsbeslutet skall avlyssnas har en teleadress som används på en annan medlemsstats territorium (den "underrättade medlemsstaten") från vilken inget tekniskt bistånd behövs för att genomföra avlyssningen, skall den förstnämnda medlemsstaten informera den andra medlemsstaten om avlyssningen

a) före avlyssningen, om den redan före beslutet om avlyssning vet att den person som avlyssningen avser befinner sig på den andra medlemsstatens territorium,

b) i andra fall omedelbart efter det att den blir medveten om att den person som avlyssningen avser befinner sig på den andra medlemsstatens territorium.

3. Den information som den avlyssnande medlemsstaten skall meddela skall innehålla

- a) uppgift om vilken myndighet som beordrat avlyssningen,
- b) bekräftelse på att ett lagligt beslut om avlyssning har fattats i samband med en brottsutredning,
- c) uppgifter för att kunna identifiera den person som avlyssningen avser,
- d) uppgift om vilken brottslig handling som är under utredning,
- e) hur lång tid som avlyssningen beräknas pågå.

4. Följande förfarande skall tillämpas när en medlemsstat underrättas enligt punkterna 2 och 3:

- a) Så snart som den underrättade medlemsstatens behöriga myndighet har mottagit den information som anges i punkt 3, skall den utan dröjsmål och senast inom 96 timmar kontakta den avlyssnande medlemsstaten för att
 - i. ge sitt tillstånd till att avlyssningen genomförs eller fortsätts. Den underrättade medlemsstaten kan ge sitt samtycke på samma villkor som skulle ha tillämpats i ett liknande inhemskt fall,
 - ii. kräva att avlyssningen inte genomförs eller att den skall avslutas om avlyssningen inte är tillåten enligt den underrättade medlemsstatens nationella lagstiftning, eller av de skäl som anges i artikel 2 i Europeiska

konventionen om ömsesidig rättslig hjälp. Om den underrättade medlemsstaten ställer ett sådant krav skall den skriftligen ange skälen för sitt beslut,

- iii. i de fall som avses i led ii, kräva att allt som redan avlyssnats när personen i fråga befann sig på dess territorium inte får användas eller bara får användas på sådana villkor som den anger. Den underrättade medlemsstaten skall informera den avlyssnande medlemsstaten om skälen för dessa villkor,
 - iv. kräva att en kort förlängning på upp till högst åtta dagar utöver den ursprungliga tidsfristen på 96 timmar skall avtalas med den avlyssnande medlemsstaten för att genomföra interna förfaranden enligt sin nationella lagstiftning. Den underrättade medlemsstaten skall skriftligen meddela den avlyssnande medlemsstaten de villkor som enligt den underrättade medlemsstatens lagstiftning motiverar den begärda förlängningen av tidsfristen.
- b) Fram till dess att den underrättade medlemsstaten har fattat ett beslut enligt led a i eller ii får den avlyssnande medlemsstaten
- i) fortsätta avlyssningen, men
 - ii) inte använda det redan avlyssnade materialet, utom
 - när något annat har överenskommits mellan de berörda medlemsstaterna, eller
 - för att vidta brådskande åtgärder för att avvärja en överhängande och allvarlig fara för allmän säkerhet. Den underrättade medlemsstaten skall informeras om all sådan användning och om de skäl som motiverar den.

- c) Den underrättade medlemsstaten får begära en sammanfattning av de faktiska omständigheterna i målet och ytterligare uppgifter som är nödvändiga för att den skall kunna besluta om avlyssningen skulle tillåtas i ett liknande inhemskt fall. En sådan begäran påverkar inte tillämpningen av led b, såvida inte annat avtalats mellan den underrättade medlemsstaten och den avlyssnande medlemsstaten.
- d) Medlemsstaterna skall vidta de åtgärder som behövs för att säkerställa att ett svar kan ges inom 96-timmarsperioden. De skall för detta ändamål utse kontaktpunkter som skall vara i tjänst dygnet runt och inbegripa dessa i sina förklaringar enligt artikel 24.1 e.
5. Den underrättade medlemsstaten skall behandla de uppgifter som lämnats enligt punkt 3 konfidentiellt, i enlighet med sin nationella lagstiftning.
6. Om en avlyssnande medlemsstat anser att de uppgifter som skall lämnas enligt punkt 3 är av särskilt känslig art, får de överföras till den behöriga myndigheten via en särskild myndighet om det finns en bilateral överenskommelse mellan de berörda medlemsstaterna.
7. När de lämnar den underrättelse som anges i artikel 27.2 eller när som helst därefter, får varje medlemsstat förklara att den inte kommer att behöva uppgifter om avlyssningar enligt den här artikeln.

Artikel 21

Ansvar för teleoperatörers kostnader

Kostnader som teleoperatörer eller tjänsteleverantörer åsamkas när de verkställer framställningar enligt artikel 18 skall bäras av den ansökande medlemsstaten.

Artikel 22

Bilaterala överenskommelser

Ingen bestämmelse i denna avdelning skall utesluta bilaterala eller multilaterala överenskommelser mellan medlemsstaterna i syfte att underlätta utnyttjandet av befintliga och framtida tekniska möjligheter till laglig avlyssning av telemeddelanden.

AVDELNING IV

Artikel 23

Skydd av personuppgifter

1. Personuppgifter som överförs enligt denna konvention kan användas av de mottagande medlemsstaterna
 - a) för förfaranden på vilka denna konvention är tillämplig,
 - b) för andra judiciella och administrativa förfaranden som har direkt samband med de förfaranden som avses under punkt a,
 - c) för att avvärja ett överhängande och allvarligt hot mot allmän säkerhet,

d) för övriga ändamål endast om den överförande medlemsstaten dessförinnan gett sitt samtycke, såvida inte den berörda medlemsstaten har inhämtat den registrerade personens samtycke.

2. Den här artikeln skall också gälla för personuppgifter som inte överförs men erhålls på annat sätt i enlighet med denna konvention.

3. Den medlemsstat som meddelar uppgifter kan i det enskilda fallet begära att den medlemsstat som mottagit personuppgifterna ger upplysningar om hur de har använts.

4. Där villkor för användningen av personuppgifter har ställts i enlighet med artikel 7.2, artikel 18.5 b, artikel 18.6 eller 18.4 skall dessa villkor ha företräde. Har inga sådana villkor ställts gäller den här artikeln.

5. Bestämmelserna i artikel 13.10 skall ha företräde framför denna artikel när det gäller uppgifter som erhållits i enlighet med artikel 13.

6. Den här artikeln gäller inte personuppgifter som erhållits av en medlemsstat i enlighet med denna konvention och som härrör från den medlemsstaten.

7. Luxemburg får, när landet undertecknar denna konvention, förklara att när personuppgifter lämnats till en annan medlemsstat av Luxemburg i enlighet med denna konvention skall följande gälla:

Luxemburg får, om inte annat följer av punkt 1 c, beträffande ett enskilt fall kräva att personuppgifterna, om medlemsstaten inte har inhämtat den registrerade personens samtycke, endast med föregående samtycke från Luxemburg får användas för de ändamål som avses i punkt 1 a och 1 b när det

gäller förfaranden för vilka Luxemburg hade kunnat vägra eller begränsa överföringen eller användningen av personuppgifterna i enlighet med bestämmelserna i denna konvention eller i de instrument som avses i artikel 1.

Om Luxemburg vägrar att bifalla en begäran från en medlemsstat i enlighet med punkt 1 måste det ange skälen till beslutet skriftligen.

AVDELNING V

SLUTBESTÄMMELSER

Artikel 24

Förklaringar

1. Varje medlemsstat skall, när den lämnar den underrättelse som avses i artikel 27.2, avge en förklaring i vilken den anger vilka myndigheter som, förutom de som anges i den Europeiska konventionen om inbördes rättshjälp i brottmål och Beneluxfördraget, är behöriga när det gäller tillämpningen av denna konvention och tillämpningen mellan medlemsstaterna av bestämmelserna om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål i de rättsakter som avses i artikel 1.1, särskilt med uppgift om

- a) sådana behöriga administrativa myndigheter eller organ som avses i artikel 3.1, om det finns några sådana,
- b) en eller flera centrala myndigheter för tillämpningen av artikel 6, samt de myndigheter som är behöriga att handlägga framställningar enligt artikel 6.8,

- c) de polis- eller tullmyndigheter som är behöriga för tillämpningen av artikel 6.5, om det finns några sådana,
- d) de administrativa myndigheter som är behöriga för tillämpningen av artikel 6.6, om det finns några sådana, och
- e) den myndighet eller de myndigheter som är behörig(a) för tillämpningen av artiklarna 18-19 och artikel 20.1-20.4.

2. Förklaringar enligt punkt 1 kan när som helst ändras, helt eller delvis, enligt samma förfarande.

Artikel 25

Reservationer

Inga reservationer får göras mot den här konventionen, utom där det uttryckligen sägs i bestämmelserna att det är möjligt.

Artikel 26

Territoriell tillämpning

Denna konventions tillämpning på Gibraltar kommer att träda i kraft när den europeiska konventionen om ömsesidig rättslig hjälp har utsträckts till Gibraltar.

Förenade kungariket skall skriftligen meddela rådets ordförande när det önskar tillämpa konventionen på Kanalöarna och Isle of Man, efter det att den europeiska konventionen om ömsesidig rättslig hjälp har utsträckts till dessa territorier. Ett beslut om denna begäran skall fattas av rådet genom enhälligt beslut av medlemmarna.

Ikraftträdande

1. Denna konvention skall antas av medlemsstaterna i enlighet med deras konstitutionella bestämmelser.
2. Medlemsstaterna skall underrätta generalsekreteraren för Europeiska unionens råd när de förfaranden som föreskrivs i författningen för antagande av denna konvention har slutförts.
3. Nittio dagar efter det att den underrättelse som avses i punkt 2 har lämnats av den åttonde stat, som såsom varande medlem i Europeiska unionen vid den tidpunkt när rådet antar akten om att upprätta denna konvention fullgör denna formalitet, träder denna konvention i kraft i de åtta staterna i fråga.
4. En underrättelse av en medlemsstat efter mottagande av den åttonde underrättelsen enligt punkt 2 skall ha som verkan att denna konvention träder i kraft nittio dagar efter den underrättelsen mellan denna medlemsstat och de medlemsstater för vilka konventionen redan har trätt i kraft.
5. Innan denna konvention träder i kraft enligt punkt 3 får varje medlemsstat, i samband med den underrättelse som avses i punkt 2 eller vid varje annan tidpunkt därefter, förklara att konventionen skall gälla den medlemsstatens förbindelser med de medlemsstater som har lämnat samma förklaring. Sådana förklaringar skall börja gälla nittio dagar efter det att de har deponerats.
6. Denna konvention skall tillämpas på ömsesidig rättslig hjälp som inleds efter den dag då den träder i kraft eller börjar tillämpas enligt punkt 5 mellan medlemsstaterna i fråga.

Artikel 28

Anslutning av nya medlemsstater

1. Denna konvention är öppen för anslutning av varje stat som blir medlem i Europeiska unionen.
2. Texten till denna konvention, såsom den utarbetas av Europeiska unionens råd, skall äga giltighet på den anslutande medlemsstatens språk.
3. Anslutningsinstrumenten skall deponeras hos depositarien.
4. Denna konvention skall, i förhållande till varje stat som ansluter sig till den, träda i kraft nittio dagar efter det att staten har deponerat sitt anslutningsinstrument eller, om konventionen vid den tidpunkten ännu inte har trätt i kraft, den dag när konventionen träder i kraft.
5. Om denna konvention ännu inte har trätt i kraft när en anslutande stat deponerar sitt anslutningsinstrument, skall artikel 27.5 tillämpas på denna stat.

Artikel 29

Ikraftträdande för Island och Norge

1. Utan att det påverkar artikel 8 i avtalet mellan Europeiska unionens råd och Republiken Island och Konungariket Norge om dessa båda staters associering till genomförandet, tillämpningen och utvecklingen av Schengenregelverket (associeringsavtalet) skall de bestämmelser till vilka det hänvisas i artikel 2.1, träda i kraft för Island och Norge 90 dagar efter det att rådet och kommissionen enligt artikel 8.2 i associeringsavtalet mottagit underrättelse om att Island och Norge uppfyllt de konstitutionella kraven, när det gäller deras ömsesidiga

förbindelser med de medlemsstater för vilka konventionen redan har trätt i kraft enligt artikel 27.3 eller 27.4.

2. Om denna konvention träder i kraft för en medlemsstat efter det datum då de bestämmelser som det hänvisas till i artikel 2.1 har trätt i kraft för Island och Norge skall dessa bestämmelser vara tillämpliga även i de ömsesidiga förbindelserna mellan den medlemsstaten och Island och Norge.

3. De bestämmelser till vilka det hänvisas i artikel 2.1 skall i alla händelser inte vara bindande för Island och Norge före det datum som skall fastställas enligt artikel 15.4 i associeringsavtalet.

4. Utan att det påverkar punkterna 1, 2 och 3 skall de bestämmelser som det hänvisas till i artikel 2.1 träda i kraft för Island och Norge senast det datum då denna konvention träder i kraft för den femtonde stat som är medlem i Europeiska unionen vid den tidpunkt då rådet antar den akt genom vilken konventionen upprättas.

Artikel 30

Depositarie

1. Generalsekreteraren för Europeiska unionens råd skall vara depositarie för denna konvention.

2. Depositarien skall i Europeiska gemenskapernas officiella tidning offentliggöra uppgifter om antagande och anslutning till konventionen, förklaringar och förbehåll samt alla andra underrättelser som rör denna konvention.

Som skedde i Bryssel den tjugonionde maj tjugohundra i ett enda exemplar på danska, engelska, finska, franska, grekiska, iriska,

italienska, nederländska, portugisiska, spanska, svenska och tyska språken, varvid varje text äger samma giltighet, och detta exemplar skall deponeras i arkivet hos generalsekretariatet för Europeiska unionens råd. Generalsekreteraren skall överlämna en bestyrkt kopia därav till varje medlemsstat.

Rådets förklaring till artikel 10.9

När rådet överväger att anta ett sådant instrument som avses i artikel 10.9 skall rådet respektera medlemsstaternas skyldigheter enligt Europakonventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.

Förenade kungarikets förklaring till artikel 20

Denna förklaring skall utgöra en överenskommen, integrerad del av konventionen

I Förenade kungariket skall artikel 20 tillämpas på beslut om avlyssning som har utfärdats av ministern till polisen eller tullen (HM Customs and Excise) om, i enlighet med den nationella lagstiftningen om avlyssning av telemeddelanden, det uttalade syftet med beslutet är att utreda allvarliga brott. Det skall även tillämpas på beslut som utfärdats till säkerhetstjänsten när den, i enlighet med den nationella lagstiftningen, bistår i en brottsutredning av det slag som anges i artikel 20.1 och som genomförs av polisen eller tullen.

Bilaga 2

Rådets akt

av den 16 oktober 2001

om att i enlighet med artikel 34 i Fördraget om Europeiska unionen upprätta protokollet till konventionen om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål mellan Europeiska unionens medlemsstater

(2001/C 326/01)

EUROPEISKA UNIONENS RÅD HAR ANTAGIT DENNA AKT

med beaktande av Fördraget om Europeiska unionen, särskilt artikel 31 a och artikel 34.2 d i detta,

med beaktande av initiativet från Republiken Frankrike¹⁰,

med beaktande av Europaparlamentets yttrande¹¹, och

av följande skäl:

(1) I syfte att förverkliga unionens mål bör reglerna om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål mellan Europeiska

¹⁰ EGT C 243, 24.8.2000, s. 11.

¹¹ Yttrande avgett den 4 oktober 2001 (ännu inte offentliggjort i EGT).

unionens medlemsstater förbättras och ett protokoll enligt bilagan bör därför upprättas.

- (2) Artikel 8 i protokollet ligger inom tillämpningsområdet för artikel 1 i rådets beslut 1999/437/EG av den 17 maj 1999 om vissa tillämpningsföreskrifter för det avtal som har ingåtts mellan Europeiska unionens råd och Republiken Island och Konungariket Norge om dessa båda staters associering till genomförandet, tillämpningen och utvecklingen av Schengenregelverket¹².
- (3) De förfaranden som anges i avtalet mellan Europeiska unionens råd och Republiken Island och Konungariket Norge om dessa båda staters associering till genomförandet, tillämpningen och utvecklingen av Schengenregelverket¹³ har iakttagits när det gäller denna bestämmelse.
- (4) När antagandet av föreliggande akt anmäls till Republiken Island och Konungariket Norge i enlighet med artikel 8.2 a i ovannämnda avtal, kommer dessa båda stater att underrättas särskilt om innehållet i artikel 16 om ikraftträdandet för Island och Norge.

RÅDET HAR BESLUTAT att upprätta det protokoll vars text bifogas och som denna dag har undertecknats av företrädarna för medlemsstaternas regeringar,

RÅDET REKOMMENDERAR att den antas av medlemsstaterna i enlighet med deras respektive konstitutionella bestämmelser,

RÅDET UPPMANAR medlemsstaterna att inleda de förfaranden som skall tillämpas härvidlag före den 1 juli 2002.

¹² EGT L 176, 10.7.1999, s. 31.

¹³ EGT L 176, 10.7.1999, s. 36.

Utfärdad i Luxemburg den 16 oktober 2001.

På rådets vägnar
D. Reynders
Ordförande

PROTOKOLL

upprättat av rådet i enlighet med artikel 34 i Fördraget om Europeiska unionen, till konventionen om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål mellan Europeiska unionens medlemsstater

DE HÖGA AVTALSSLUTANDE PARTERNA till detta protokoll, Europeiska unionens medlemsstater,

SOM HÄNVISAR TILL rådets akt av den 16 oktober 2001 om upprättandet av protokollet till konventionen om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål mellan Europeiska unionens medlemsstater,

SOM BEAKTAR de slutsatser som antogs vid Europeiska rådets möte i Tammerfors den 15-16 oktober 1999 och behovet av att genomföra dem utan dröjsmål för att åstadkomma ett område med frihet, säkerhet och rättvisa,

SOM BEAKTAR experternas rekommendationer i samband med de rapporter om ömsesidig utvärdering som sammanställts på grundval av rådets gemensamma åtgärd 97/827/RIF av den 5 december 1997 om införande av en ordning för utvärdering av tillämpning och genomförande på nationell nivå av internationella åtaganden i kampen mot den organiserade brottsligheten(1),

SOM ÄR ÖVERTYGADE om behovet av ytterligare åtgärder på området för ömsesidig rättslig hjälp i brottmål för att bekämpa brott, särskilt organiserad brottslighet, penningtvätt och ekonomisk brottslighet,

HAR ENATS OM FÖLJANDE BESTÄMMELSER, vilka skall fogas till och utgöra en integrerad del av konventionen om

ömsesidig rättslig hjälp i brottmål mellan Europeiska unionens medlemsstater av den 29 maj 2000(2), nedan kallad 2000 års konvention om ömsesidig rättslig hjälp.

Artikel 1

Begäran om information om bankkonton

1. Varje medlemsstat skall enligt de villkor som fastställs i denna artikel vidta nödvändiga åtgärder för att, som svar på en begäran från en annan medlemsstat, fastställa om en fysisk eller juridisk person som är föremål för en brottsutredning innehar eller kontrollerar ett eller flera bankkonton, oavsett vilket slag, i någon bank på dess territorium och om så är fallet tillhandahålla alla uppgifter om de identifierade kontona.

Informationen skall, om detta begärs och i den mån den kan tillhandahållas inom rimlig tid, även omfatta konton för vilka den person som är föremål för förfarandena innehar fullmakt.

2. Den skyldighet som fastställs i denna artikel skall enbart gälla i den mån informationen finns hos den kontoförande banken.

3. Den skyldighet som fastställs i denna artikel skall enbart gälla om utredningen rör

- brott som är straffbara med frihetsberövande eller annan frihetsinskränkande åtgärd i minst fyra år i den ansökande staten och i minst två år i den anmodade staten, eller
- brott som avses i artikel 2 i 1995 års konvention om upprättandet av en europeisk polisbyrå (Europolkonventionen) eller i bilagan till den konventionen i dess ändrade lydelse, eller

- brott, i den mån de inte omfattas av Europolkonventionen, som avses i 1995 års konvention om skydd av Europeiska gemenskapernas finansiella intressen, protokollet till denna från 1996 eller det andra protokollet till denna från 1997.

4. Den myndighet som gör framställningen skall i denna

- ange varför den anser att den begärda informationen sannolikt är av betydande värde för utredningen av brottet,
- ange på vilka grunder den antar att banker i den anmodade medlemsstaten för dessa konton och, i den utsträckning det är möjligt, vilka banker som kan vara inblandade, och
- lämna all tillgänglig information som kan underlätta verkställandet av framställningen.

5. För verkställandet av en framställning enligt denna artikel får medlemsstaterna ställa samma villkor som de tillämpar för framställningar om husrannsakan och beslag.

6. Rådet får i enlighet med artikel 34.2 c i Fördraget om Europeiska unionen besluta att utvidga det tillämpningsområde som avses i punkt 3.

Artikel 2

Framställningar om information om banktransaktioner

1. På begäran av den ansökande staten skall den anmodade staten tillhandahålla detaljerad information om bestämda bankkonton och om de transaktioner som har genomförts under en bestämd period på ett eller flera konton som anges i framställningen, inbegripet detaljerad information om alla sändande och mottagande konton.

2. Den skyldighet som fastställs i denna artikel skall enbart gälla i den mån informationen finns hos den kontoförande banken.
3. Den ansökande medlemsstaten skall i sin framställning ange varför den anser att den begärda informationen är relevant för utredningen av brottet.
4. För verkställandet av en framställning enligt denna artikel får medlemsstaterna ställa samma villkor som de tillämpar för framställningar om husrannsakan och beslag.

Artikel 3

Framställningar om övervakning av banktransaktioner

1. Varje medlemsstat skall förbinda sig att säkerställa att den, när en annan medlemsstat begär detta, under en bestämd period kan övervaka de banktransaktioner som genomförs på ett eller flera konton som anges i framställningen och meddela resultatet till den ansökande medlemsstaten.
2. Den ansökande medlemsstaten skall i sin framställning ange varför den anser att den begärda informationen är relevant för utredningen av brottet.
3. Beslutet om övervakning skall fattas i varje enskilt fall av de behöriga myndigheterna i den anmodade medlemsstaten, med vederbörlig hänsyn till den nationella lagstiftningen i den medlemsstaten.
4. De behöriga myndigheterna i den ansökande och den anmodade medlemsstaten skall komma överens om hur övervakningen skall genomföras i praktiken.

*Artikel 4***Sekretess**

Varje medlemsstat skall vidta nödvändiga åtgärder för att säkerställa att bankerna inte avslöjar för den berörda bankkunden eller för annan tredje person att information har överförts till den ansökande staten enligt artiklarna 1, 2 eller 3 eller att en utredning pågår.

*Artikel 5***Informationsskyldighet**

Om den behöriga myndigheten i den anmodade medlemsstaten, medan den håller på att verkställa en framställning om ömsesidig rättslig hjälp, anser att det kan vara lämpligt att göra utredningar som ursprungligen inte var avsedda eller som inte kunde specificeras när framställningen gjordes, skall den omedelbart underrätta den ansökande myndigheten om detta så att den myndigheten kan vidta ytterligare åtgärder.

*Artikel 6***Kompletterande framställningar om ömsesidig rättslig hjälp**

1. Om den behöriga myndigheten i den ansökande medlemsstaten gör en framställning om ömsesidig rättslig hjälp som kompletterar en tidigare framställning, skall den inte behöva lämna sådan information som redan har lämnats i den ursprungliga framställningen. Den kompletterande framställningen skall innehålla den information som är nödvändig för att identifiera den ursprungliga framställningen.

2. Om den behöriga myndighet som gjort framställningen om ömsesidig rättslig hjälp i enlighet med gällande bestämmelser deltar i verkställandet av framställningen i den anmodade medlemsstaten får den, utan att det påverkar tillämpningen av artikel 6.3 i 2000 års konvention, göra en kompletterande framställning direkt till den behöriga myndigheten i den anmodade medlemsstaten vid vistelse i den staten.

Artikel 7

Banksekretess

En medlemsstat får inte åberopa banksekretess som skäl för att vägra varje samarbete angående en framställning om ömsesidig rättslig hjälp från en annan medlemsstat.

Artikel 8

Fiskaliska brott

1. Ömsesidig rättslig hjälp får inte vägras endast av det skälet att framställningen hänför sig till ett brott som den anmodade medlemsstaten betraktar som ett fiskaliskt brott.

2. Om en medlemsstat har ställt som villkor för verkställandet av en framställning om husrannsakan och beslag att det brott som föranleder framställningen är straffbart även enligt dess egen lagstiftning, skall detta villkor vid sådana brott som avses i punkt 1 vara uppfyllt om brottet motsvarar ett brott av samma art enligt dess egen lagstiftning.

Framställningen får inte avslås av det skälet att den anmodade medlemsstatens lagstiftning inte föreskriver samma typ av skatter eller andra avgifter eller att den inte omfattar samma slags

bestämmelser om skatter och andra avgifter, tullar och valuta som den ansökande statens lagstiftning.

3. Artikel 50 i tillämpningskonventionen till Schengenavtalet upphävs härmed.

Artikel 9

Politiska brott

1. För ömsesidig rättslig hjälp medlemsstaterna emellan får av den anmodade medlemsstaten inget brott betraktas som ett politiskt brott, ett brott som har samband med ett politiskt brott eller ett brott som väglets av politiska motiv.
2. Varje medlemsstat får, när den lämnar anmälan enligt artikel 13.2, förklara att den kommer att tillämpa punkt 1 bara angående
 - a) brott som avses i artiklarna 1-2 i Europeiska konventionen om bekämpande av terrorism av den 27 januari 1977,

och
 - b) brott som innebär konspiration eller sammanslutning av brottslingar - och som motsvarar handlande enligt artikel 3.4 i konventionen av den 27 september 1996 om utlämning mellan Europeiska unionens medlemsstater - och syftar till begåendet av ett eller flera av de brott som avses i artiklarna 1-2 i Europeiska konventionen om bekämpande av terrorism.
3. Reservationer enligt artikel 13 i Europeiska konventionen om bekämpande av terrorism får inte tillämpas på ömsesidig rättslig hjälp medlemsstaterna emellan.

*Artikel 10***Översändning av avslag till rådet samt involvering av Eurojust**

1. Om en framställning avslås på grundval av

- artikel 2 b i den europeiska konventionen om inbördes rättshjälp eller artikel 22.2 b i Beneluxfördraget, eller
- artikel 51 i tillämpningskonventionen till Schengenavtalet eller artikel 5 i den europeiska konventionen om inbördes rättshjälp, eller
- artikel 1.5 eller 2.4 i detta protokoll,

och den ansökande medlemsstaten vidhåller sin framställning och det inte är möjligt att finna någon lösning, skall den anmodade medlemsstaten för kännedom översända det motiverade beslutet om avslag till rådet för eventuell bedömning av hur det rättsliga samarbetet mellan medlemsstaterna fungerar.

2. Den behöriga myndigheten i den ansökande medlemsstaten får till Eurojust anmäla problem i samband med verkställandet av en framställning i förhållande till de bestämmelser som avses i punkt 1 för en möjlig praktisk lösning i enlighet med bestämmelserna i rättsakten om inrättandet av Eurojust.

*Artikel 11***Reservationer**

Inga reservationer får göras mot detta protokoll utom enligt bestämmelserna i artikel 9.2.

*Artikel 12***Territoriell tillämpning**

Detta protokolls tillämpning på Gibraltar kommer att träda i kraft när 2000 års konvention om ömsesidig rättslig hjälp har trätt i kraft i Gibraltar, i enlighet med artikel 26 i den konventionen.

*Artikel 13***Ikraftträdande**

1. Detta protokoll skall antas av medlemsstaterna i enlighet med deras konstitutionella bestämmelser.
2. Medlemsstaterna skall till generalsekreteraren för Europeiska unionens råd anmäla när de förfaranden som föreskrivs i deras konstitutionella bestämmelser för antagande av detta protokoll har slutförts.
3. Detta protokoll skall träda i kraft i de åtta berörda medlemsstaterna nittio dagar efter det att den anmälan som avses i punkt 2 har gjorts av den åttonde stat, som såsom varande medlem i Europeiska unionen vid tidpunkten för rådets antagande av akten om upprättande av detta protokoll fullgör denna formalitet. Om 2000 års konvention om ömsesidig rättslig

hjälp emellertid inte har trätt i kraft vid denna tidpunkt, skall detta protokoll träda i kraft samma dag som 2000 års konvention om ömsesidig rättslig hjälp träder i kraft.

4. En anmälan av en medlemsstat efter detta protokolls ikraftträdande enligt punkt 3 skall ha som verkan att detta protokoll skall träda i kraft nittio dagar efter anmälan mellan denna medlemsstat och de medlemsstater för vilka protokollet redan har trätt i kraft.

5. Innan detta protokoll träder i kraft enligt punkt 3 får varje medlemsstat, i samband med den anmälan som avses i punkt 2 eller vid varje annan tidpunkt därefter, förklara att protokollet skall gälla medlemsstatens förbindelser med de medlemsstater som har lämnat samma förklaring. Sådana förklaringar skall börja gälla nittio dagar efter det att de har deponerats.

6. Trots vad som sägs i punkterna 3-5 skall detta protokoll inte träda i kraft eller tillämpas i förbindelserna mellan två medlemsstater förrän 2000 års konvention om ömsesidig rättslig hjälp träder i kraft eller tillämpas mellan dessa två medlemsstater.

7. Detta protokoll skall tillämpas på ömsesidig rättslig hjälp som inleds efter den dag då det träder i kraft eller börjar tillämpas enligt punkt 5 mellan de berörda medlemsstaterna.

Artikel 14

Anslutande stater

1. Detta protokoll är öppet för anslutning av varje stat som blir medlem i Europeiska unionen och som ansluter sig till 2000 års konvention om ömsesidig rättslig hjälp.

2. Den av Europeiska unionens råd upprättade texten på den anslutande medlemsstatens språk skall äga giltighet.
3. Anslutningsinstrumenten skall deponeras hos depositarien.
4. Detta protokoll skall träda i kraft i förhållande till varje stat som ansluter sig till det nittio dagar efter det att staten har deponerat sitt anslutningsinstrument eller den dag som protokollet träder i kraft, om det ännu inte har trätt i kraft när ovannämnda nittiodagarsperiod löper ut.
5. Om detta protokoll ännu inte har trätt i kraft när en anslutande stat deponerar sitt anslutningsinstrument, skall artikel 13.5 tillämpas på denna stat.
6. Trots vad som sägs i punkterna 4 och 5 skall detta protokoll inte träda i kraft eller tillämpas i förhållande till den anslutande staten förrän 2000 års konvention om ömsesidig rättslig hjälp träder i kraft eller tillämpas i förhållande till den staten.

Artikel 15

Islands och Norges ställning

Artikel 8 skall utgöra åtgärder som ändrar eller bygger på bestämmelserna i bilaga A till det avtal som har ingåtts av Europeiska unionens råd med Republiken Island och Konungariket Norge om dessa båda staters associering till genomförandet, tillämpningen och utvecklingen av Schengenregelverket(3), nedan kallat associeringsavtalet.

*Artikel 16***Ikraftträdande för Island och Norge**

1. Utan att det påverkar artikel 8 i associeringsavtalet skall den bestämmelse som anges i artikel 15 träda i kraft för Island och Norge, nittio dagar efter det att rådet och kommissionen enligt artikel 8.2 i associeringsavtalet mottagit underrättelse om att Island och Norge uppfyllt de konstitutionella kraven, i de ömsesidiga förbindelserna med de medlemsstater för vilka detta protokoll redan har trätt i kraft enligt artikel 13.3 eller 13.4.
2. Om detta protokoll träder i kraft för en medlemsstat efter den dag då den bestämmelse som anges i artikel 15 har trätt i kraft för Island och Norge, skall den bestämmelsen vara tillämplig även i de ömsesidiga förbindelserna mellan den medlemsstaten och Island och Norge.
3. Den bestämmelse som anges i artikel 15 skall under inga omständigheter vara bindande för Island och Norge förrän de bestämmelser som det hänvisas till i artikel 2.1 i 2000 års konvention om ömsesidig rättslig hjälp träder i kraft för dessa båda stater.
4. Utan att det påverkar punkterna 1, 2 och 3 skall den bestämmelse som anges i artikel 15 träda i kraft för Island och Norge senast den dag då detta protokoll träder i kraft för den femtonde av de stater som var medlemmar i Europeiska unionen vid tidpunkten för rådets antagande av akten om upprättande av detta protokoll.

*Artikel 17***Depositarie**

Generalsekreteraren för Europeiska unionens råd skall vara depositarie för detta protokoll.

Depositarien skall i Europeiska gemenskapernas officiella tidning offentliggöra uppgifter om antaganden och anslutningar, förklaringar samt varje annan anmälan i samband med detta protokoll.

TILL BEVIS HÄRPÅ har undertecknade befullmäktigade här nedan undertecknat denna konvention i ett enda exemplar.

Upprättat i Luxemburg den 16 oktober 2001 på danska, engelska, finska, franska, grekiska, iriska, italienska, nederländska, portugisiska, spanska, svenska och tyska språken, vilka samtliga texter är lika giltiga, i ett original som skall deponeras i arkivet hos generalsekretariatet vid Europeiska unionens råd. Generalsekreteraren skall överlämna en bestyrkt kopia därav till varje medlemsstat.

Bilaga 3

Rådets beslut

av den 17 december 2003

om undertecknande av avtalet mellan Europeiska unionen och
Republiken Island och Konungariket Norge om
tillämpningen av vissa bestämmelser i konventionen av den 29
maj 2000 om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål mellan
Europeiska unionens medlemsstater och 2001 års protokoll till
denna

(2004/79/EG)

EUROPEISKA UNIONENS RÅD HAR BESLUTAT FÖLJANDE

med beaktande av Fördraget om Europeiska unionen, särskilt
artiklarna 24 och 38 i detta, och

av följande skäl:

- (1) Den 29 maj 2000 upprättade rådet, i enlighet med artikel
34.2 d i Fördraget om Europeiska unionen, konventionen
om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål mellan Europeiska

unionens medlemsstater¹⁴ (nedan kallad "EU:s konvention om ömsesidig rättslig hjälp").

- (2) I artikel 2.1 i konventionen fastställs de bestämmelser som utgör en utveckling av Schengenregelverket i enlighet med avtalet av den 18 maj 1999 mellan Europeiska unionens råd och Republiken Island och Konungariket Norge om dessa staters associering till genomförandet, tillämpningen och utvecklingen av Schengenregelverket¹⁵.
- (3) Den 16 oktober 2001 upprättade rådet, i enlighet med artikel 34.2 d i Fördraget om Europeiska unionen, protokollet till konventionen om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål mellan Europeiska unionens medlemsstater¹⁶ (nedan kallat "EU:s protokoll om ömsesidig rättslig hjälp").
- (4) I artikel 15 i protokollet fastställs att artikel 8 utgör en utveckling av Schengenregelverket, i enlighet med avtalet mellan Europeiska unionens råd och Republiken Island och Konungariket Norge om dessa staters associering till genomförandet, tillämpningen och utvecklingen av Schengenregelverket.
- (5) Enligt artikel 8 i avtalet kommer Republiken Island och Konungariket Norge att vara bundna av innehållet i bestämmelserna i EU:s konvention om ömsesidig rättslig hjälp i sina förbindelser sinsemellan och i sina förbindelser med Europeiska unionens medlemsstater.
- (6) Efter rådets beslut av den 19 december 2002 om bemyndigande för rådets ordförandeskap att inleda förhandlingar inför tillämpningen av vissa bestämmelser på området för straffrättsligt samarbete på grundval av artiklarna 24 och 38 i Fördraget om Europeiska unionen har

¹⁴ EGT C 197, 12.7.2000, s. 1.

¹⁵ EGT L 176, 10.7.1999, s. 36.

¹⁶ EGT C 326, 21.11.2001, s. 1.

ordförandeskapet, med bistånd av kommissionen, förhandlat fram ett avtal med Republiken Island och Konungariket Norge, enligt vilket innehållet i de övriga viktiga bestämmelserna i EU:s konvention om ömsesidig rättslig hjälp och i EU:s protokoll om ömsesidig rättslig hjälp även skall bli tillämpliga för Republiken Island och Konungariket Norge i deras förbindelser sinsemellan och i deras förbindelser med Europeiska unionens medlemsstater.

- (7) Det avtalet bör undertecknas på Europeiska unionens vägnar, med förbehåll för att det senare ingås.

HÄRIGENOM FÖRESKRIVS FÖLJANDE.

Artikel 1

Undertecknandet av avtalet mellan Europeiska unionen och Republiken Island och Konungariket Norge om tillämpningen av vissa bestämmelser i konventionen av den 29 maj 2000 om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål mellan Europeiska unionens medlemsstater och 2001 års protokoll till denna godkänns härmed på Europeiska unionens vägnar, med förbehåll för rådets beslut om ingående av avtalet.

Texten till avtalet åtföljer detta beslut.

Artikel 2

Rådets ordförande bemyndigas härmed att utse den eller de personer som skall ha befogenhet att underteckna avtalet, med förbehåll för att det senare ingås.

Artikel 3

Detta beslut och det avtal som åtföljer detta skall offentliggöras i *Europeiska unionens officiella tidning*.

Utfärdat i Bryssel den 17 december 2003.

På rådets vägnar
G. Alemanno
Ordförande

AVTAL

mellan Europeiska unionen och Republiken Island och
Konungariket Norge om tillämpningen av vissa bestämmelser
i konventionen av den 29 maj 2000 om ömsesidig rättslig hjälp
i brottmålmellan Europeiska unionens medlemsstater och
2001 års protokoll till denna

EUROPEISKA UNIONEN

å ena sidan, och

REPUBLIKEN ISLAND

och

KONUNGARIKET NORGE

å andra sidan,

nedan kallade ”de avtalsslutande parterna”,

SOM ÖNSKAR förbättra det straffrättsliga samarbetet mellan
Europeiska unionens medlemsstater och Island och Norge, utan
att det påverkar tillämpningen av bestämmelserna om skydd av
individens frihet,

SOM ANSER att de nuvarande förbindelserna mellan de
avtalsslutande parterna kräver nära samarbete i kampen mot
brottslighet,

SOM UNDERSTRYKER de avtalsslutande parternas
gemensamma intresse av att säkerställa att den ömsesidiga
rättsliga hjälpen mellan Europeiska unionens medlemsstater och
Island och Norge ges på ett snabbt och effektivt sätt som är
förenligt med de grundläggande principerna i deras nationella
lagstiftning och som iakttar individens rättigheter och principer

enligt Europakonventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, undertecknad i Rom den 4 november 1950,

SOM UTTRYCKER sitt ömsesidiga förtroende för sina rättssystem uppbbyggnad och funktion och för alla avtalsslutande parter förmåga att garantera en opartisk rättegång,

SOM ÄR FAST BESLUTNA att komplettera den europeiska konventionen om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål av den 20 april 1959 och andra gällande konventioner på detta område med ett avtal mellan Europeiska unionen och Island och Norge,

SOM ERKÄNNER att bestämmelserna i dessa konventioner förblir tillämpliga på alla frågor som inte omfattas av det här avtalet,

SOM ERINRAR OM att detta avtal, inklusive bilaga I till detta, reglerar ömsesidig rättslig hjälp i brottmål på grundval av principerna i konventionen av den 20 april 1959,

SOM BEAKTAR att i artikel 2.1 i konventionen av den 29 maj 2000 om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål mellan Europeiska unionens medlemsstater och i artikel 15 av protokollet av den 16 oktober 2001 till denna de bestämmelser har angivits som utgör en utveckling av Schengenregelverket och som därför har godtagits av Island och Norge i enlighet med deras förpliktelser enligt avtalet av den 18 maj 1999 mellan Europeiska unionens råd och Republiken Island och Konungariket Norge om dessa staters associering till genomförandet, tillämpningen och utvecklingen av bestämmelserna i Schengenregelverket,

SOM BEAKTAR att Island och Norge har uttryckt sin önskan att ingå ett avtal som möjliggör för dem att tillämpa de övriga bestämmelserna i 2000 års konvention om ömsesidig rättslig

hjälp i brottmål och i 2001 års protokoll i deras förbindelser med Europeiska unionens medlemsstater,

SOM BEAKTAR att Europeiska unionen också anser ett sådant avtal nödvändigt,

HÄRIGENOM AVTALAS FÖLJANDE.

Artikel 1

1. Enligt bestämmelserna i detta avtal skall innehållet i följande bestämmelser i konventionen av den 29 maj 2000, upprättad av Europeiska unionens råd på grundval av artikel 34 i Fördraget om Europeiska unionen, om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål mellan Europeiska unionens medlemsstater, nedan kallad "EU:s konvention om ömsesidig rättslig hjälp", tillämpas i förbindelserna mellan Republiken Island och Konungariket Norge samt i de ömsesidiga förbindelserna mellan var och en av dessa stater och Europeiska unionens medlemsstater:

Artiklarna 4, 8, 9, 10, 11, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 25 och 26 samt artiklarna 1 och 24 i den omfattning som de är relevanta för någon av de övriga artiklarna.

2. Enligt bestämmelserna i detta avtal skall innehållet i följande bestämmelser i protokollet av den 16 oktober 2001, upprättat av Europeiska unionens råd på grundval av artikel 34 i Fördraget om Europeiska unionen, till konventionen om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål mellan Europeiska unionens medlemsstater, nedan kallat "EU:s protokoll om ömsesidig rättslig hjälp" tillämpas i förbindelserna mellan Republiken Island och Konungariket Norge samt i de ömsesidiga förbindelserna mellan var och en av dessa stater och Europeiska unionens medlemsstater:

Artikel 1.1–1.5 och artiklarna 2, 3, 4, 5, 6, 7, 9, 11 och 12.

3. De förklaringar som medlemsstaterna har lämnat i enlighet med artiklarna 9.6, 10.9, 14.4, 18.7 och 20.7 i EU:s konvention om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål och artikel 9.2 i protokollet till denna skall även tillämpas i förbindelserna med Republiken Island och Konungariket Norge.

Artikel 2

1. För att de avtalslutande parterna skall nå målet att uppnå en så likformig tillämpning och tolkning som möjligt av de bestämmelser som anges i artikel 1 skall de fortlöpande granska utvecklingen av rättspraxis vid Europeiska gemenskapernas domstol, samt utvecklingen av rättspraxis vid behöriga domstolar i Island och Norge beträffande dessa bestämmelser. Därför skall en mekanism inrättas för att säkerställa regelbunden ömsesidig överföring av denna rättspraxis.

2. Island och Norge skall ha rätt att inkomma med inlagor eller skriftliga synpunkter till domstolen när en domstol i en medlemsstat har hänskjutit en fråga rörande tolkningen av de bestämmelser som anges i artikel 1 till domstolen för förhandsavgörande.

Artikel 3

Om en framställning avslås får Island eller Norge be att den anmodade medlemsstaten rapporterar till Eurojust om de problem som finns med verkställigheten av en framställning, för att möjliggöra en praktisk lösning.

Artikel 4

En eventuell tvist mellan antingen Island eller Norge och en medlemsstat i Europeiska unionen om tolkningen eller tillämpningen av detta avtal eller av någon av de bestämmelser som anges i artikel 1 får av en tvistande part hänskjutas till ett möte med företrädare för regeringarna för medlemsstaterna i Europeiska unionen och för Island och Norge, med sikte på att tvisten skall lösas inom sex månader.

Artikel 5

De avtalsslutande parterna är eniga om att utföra en gemensam översyn av detta avtal inom fem år efter det att avtalet har trätt i kraft. Översynen skall särskilt avse det praktiska genomförandet, tolkningen och utvecklingen av avtalet och kan även innefatta frågor som konsekvenserna av ytterligare utveckling av Europeiska unionen avseende områden som omfattas av detta avtal.

Artikel 6

1. De avtalsslutande parterna skall underrätta varandra om fullgörandet av de förfaranden som krävs för att de skall kunna uttrycka sitt samtycke till att vara bundna av detta avtal.
2. När de lämnar underrättelse enligt punkt 1, eller i förekommande fall vid en senare tidpunkt, får Island och Norge göra en sådan förklaring som avses i artiklarna 9.6, 10.9, 14.4, 18.7 och 20.7 i EU:s konvention om ömsesidig rättslig hjälp och i artikel 9.2 i EU:s protokoll om ömsesidig rättslig hjälp.
3. När det gäller de relevanta bestämmelserna i EU:s konvention om ömsesidig rättslig hjälp skall detta avtal träda i kraft den

första dagen i den tredje månaden efter den dag då generalsekreteraren för Europeiska unionens råd fastställer att alla formella krav på samtycke till detta avtal från parterna, eller på deras vägnar, har fullgjorts, eller den tidpunkt då EU:s konvention om ömsesidig rättslig hjälp träder i kraft i enlighet med artikel 27.3 i denna, om denna tidpunkt infaller senare. När det gäller de relevanta bestämmelserna i EU:s konvention om ömsesidig rättslig hjälp skapas i och med detta avtals ikraftträdande rättigheter och skyldigheter mellan Island och Norge samt mellan Island, Norge och de medlemsstater i EU för vilka EU:s konvention om ömsesidig rättslig hjälp har trätt i kraft.

4. När det gäller de relevanta bestämmelserna i EU:s protokoll om ömsesidig rättslig hjälp skall detta avtal träda i kraft den första dagen i den tredje månaden efter den dag då generalsekreteraren för Europeiska unionens råd fastställer att alla formella krav på samtycke till detta avtal från parterna, eller på deras vägnar, har fullgjorts, eller den tidpunkt då EU:s protokoll om ömsesidig rättslig hjälp träder i kraft i enlighet med artikel 13.3 i detta, om denna tidpunkt infaller senare. När det gäller de relevanta bestämmelserna i EU:s protokoll om ömsesidig rättslig hjälp skapas i och med detta avtals ikraftträdande rättigheter och skyldigheter mellan Island och Norge samt mellan Island, Norge och de medlemsstater i EU för vilka EU:s protokoll om ömsesidig rättslig hjälp har trätt i kraft.

5. Därefter skall dessa rättigheter och skyldigheter börja gälla mellan Norge, Island och andra medlemsstater i EU från och med de tidpunkter då EU:s konvention om ömsesidig rättslig hjälp och/eller EU:s protokoll om ömsesidig rättslig hjälp träder i kraft för dessa övriga medlemsstater i EU.

6. Detta avtal skall tillämpas endast på förfaranden om ömsesidig hjälp som inletts efter den tidpunkt då rättigheter och skyldigheter skapats i enlighet med punkterna 3 och 4.

Artikel 7

När nya medlemsstater i Europeiska unionen ansluter sig till EU:s konvention om ömsesidig rättslig hjälp och/eller EU:s protokoll om ömsesidig rättslig hjälp skall rättigheter och skyldigheter enligt detta avtal skapas mellan dessa nya medlemsstater och Island och Norge.

Artikel 8

1. Detta avtal får sägas upp av de avtalslutande parterna. Om avtalet sägs upp av antingen Island eller Norge skall avtalet fortsätta att vara i kraft mellan Europeiska unionen och den stat som inte har sagt upp det.
2. En uppsägning av detta avtal enligt punkt 1 får verkan sex månader efter det att underrättelsen om att avtalet skall sägas upp lämnats in. Förfaranden för att efterkomma framställningar om ömsesidig rättslig hjälp som vid denna tidpunkt fortfarande är oavslutade skall fullgöras i överensstämmelse med bestämmelserna i detta avtal.
3. Avtalet skall vara uppsagt vid uppsägning av det avtal av den 18 maj 1999 som slutits mellan Europeiska unionens råd, Republiken Island och Konungariket Norge om dessa länders associering till tillämpningen, genomförandet och utvecklingen av Schengenregelverket.
4. Uppsägning av detta avtal enligt punkt 3 får verkan för samma part eller parter och vid samma tidpunkt som uppsägningen av det associeringsavtal som avses i punkt 3.

Artikel 9

1. Generalsekreteraren för Europeiska unionens råd skall vara depositarie för detta avtal.
2. Depositarien skall offentliggöra uppgifter om eventuella underrättelser som rör detta avtal.

Artikel 10

Detta avtal är utfärdat i ett enda original, på danska, engelska, finska, franska, grekiska, iriska, isländska, italienska, nederländska, norska, portugisiska, spanska, svenska och tyska språken, vilka alla texter är lika giltiga.

BILAGA I

Tillämpning på Gibraltar

Förenade konungariket Storbritannien och Nordirland, i egenskap av medlemsstat ansvarig för Gibraltar, inbegripet dess yttre förbindelser, bekräftar härmed att detta avtal kommer att få verkan på territoriet när konventionen av den 29 maj 2000 om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål mellan Europeiska unionens medlemsstater och 2001 års protokoll till denna utvidgas till att även omfatta Gibraltar, vilket är avhängigt utvidgningen av 1959 års europeiska konvention om inbördes rättshjälp i brottmål till att omfatta Gibraltar. När så inträffar kommer Förenade kungariket att utse en lämplig myndighet i Gibraltar att vara behörig i frågor som rör avtalet. Formella kommunikationer med denna myndighet kommer att följa överenskommelserna mellan Förenade konungariket och Konungariket Spanien rörande myndigheter i Gibraltar inom ramen för EU:s och EG:s instrument och därtill hörande fördrag, vilka anmälades till Europeiska unionens medlemsstater och institutioner den 19 april 2000. En kopia av dessa överenskommelser kommer att delges Republiken Island och Konungariket Norge av generalsekreteraren i Europeiska unionens råd.

BILAGA II

Förklaring från de avtalslutande parterna till avtalet mellan Europeiska unionen och Republiken Island och Konungariket Norge om tillämpningen av vissa bestämmelser i konventionen av den 29 maj 2000 om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål mellan medlemsstaterna i Europeiska unionen och 2001 års protokoll till denna

De avtalslutande parterna enas om att vid behov samråda när Republiken Island eller Konungariket Norge eller en av Europeiska unionens medlemsstater anser att det finns skäl för detta för att medge effektivast möjliga utnyttjande av detta avtal, inklusive i syfte att förhindra eventuella tvister beträffande det praktiska genomförandet och tolkningen av detta avtal. Detta samråd skall organiseras på lämpligaste sätt, med beaktande av befintliga samarbetsstrukturer.

Förklaring från Republiken Island och Konungariket Norge

Med tanke på att bestämmelserna i konventionen av den 29 maj 2000 om ömsesidig rättslig hjälp i brottmål möjliggör direktkontakt mellan rättsliga myndigheter, förklarar Republiken Island och Konungariket Norge att deras behöriga rättsliga myndigheter när så är lämpligt önskar göra de efterforskningar som krävs genom det europeiska rättsliga nätverkets kontaktpunkter för att fastställa vilken rättslig myndighet i en av Europeiska unionens medlemsstater som har den territoriella behörigheten att initiera och verkställa en begäran om ömsesidigt bistånd.